

Ерих Мария Ремарк

Живот на заем
(Небето няма избраници)

I

Клерфе спря колата пред една бензиностанция, където снегът бе разчистен, и даде сигнал с клаксона. Над телефонните стълбове грачеха врани, а откъм малката работилница зад бензиностанцията долиташе чукане върху ламарина.

Чукането престана и от работилницата излезе момче на около шестнадесет години в червен свитер и с очила със стоманени рамки.

– Напълни резервоара – каза Клерфе и слезе от колата.

– Супер?

– Да. Тук може ли човек да хапне някъде?

Момчето посочи с палеца си към отсрещната страна на пътя.

– Ей там. Днес за обед имаха свинско със зеле по бернски. Да сваля ли веригите от гумите?

– Защо?

– Пътят нагоре е още по-заледен и отгук.

– Из целия проход?

– През прохода не може да се пътува. От вчера отново е затрупан. А пък с тази ниска спортна кола въобще не си правете илюзии, че ще преминете.

– Сериозно ли? – каза Клерфе. – Само разпалваш любопитството ми.

– А пък вие – моето – отвърна момчето.

Гостилницата не бе проветрявана отдавна и миришеше на прокиснала бира и дълга зима. Клерфе си поръча месо по швейцарски, хляб, сирене и гарафа бяло местно вино. Поиска да му сервират на терасата. Навън не бе много студено. Небето изглеждаше огромно и имаше цвят на тинтява.

– Да пръсна ли колата с маркуча? – викна момчето от бензиностанцията. – Закопняло е старчето за водича!

– Не. Почисти само предното стъкло.

Колата не бе мита отдавна и това веднага се набиваше на очи. Проливният дъжд, връхлетял го след Екс, бе превърнал червения прах от крайбрежието на Сен Рафаел по капака на мотора и калниците в някаква мръсна, разядена тъкан. Към нея се бяха прибавили варовитите пръски от локвите на Средна Франция, а също и калта, запокитена върху каросерията от колелата на безчислените камиони, които трябваше да

задмине.

„Всъщност, какво ме накара да се домъкна тук? – мислеше Клерфе. – За ски без друго е вече късно.“ Нима причина бе състраданието? Знаеше, че състраданието е лош спътник, но още по-лошо ставаше, когато то се превърне в цел на едно пътуване. „Защо впрочем не заминах за Мюнхен? Или за Милано? Но какво ще търся в Мюнхен или в Милано? Или където и да е другаде? Аз просто съм уморен – мислеше той. – Уморен съм от застоя, уморен съм и от честата промяна. А може би съм уморен само от необходимостта постоянно да взимам решения? Но какво има тук чак толкова да решавам?“

Клерфе изпи виното си и влезе отново в гостилницата.

Момичето зад тезгяха миеше чаши. Препарираната глава на една дива коза се пулеше със стъклените си очи над главите на посетителите към отсрещната реклама на някаква цюрихска пивоварна.

Клерфе извади от джоба си едно плоско шише, обвито в кожа.

– Бихте ли ми го напълнили с коняк.

– С „Курвоазие“, „Реми-Мартен“ или „Мартел“?

– С „Мартел“.

Момичето започна да мери коняка с чаша. Една котка се приближи и се загали в краката на Клерфе. Той поиска също два пакета цигари и кибрит и заплати сметката си.

– Километри ли са това? – попита навън момчето в червения свитер, като посочи спидометъра на колата.

– Не, това са мили.

Момчето подсвирна.

– Но какво търсите тогава в Алпите? Защо не летите с таратайката си по автострадата?

Клерфе го погледна. Видя бляскащите стъкла на очилата му, вирнатия нос, пъпчиците по лицето и щръкналите му уши. Същество, заменило меланхолията на детството през войната с всички заблуждения на полузрелостта.

– Нещата не винаги стават, както трябва, синко. Дори и да са ти напълно ясни. Но понякога тъкмо в това се състои очарованието на живота. Загриваш ли?

– Не – отвърна момчето и подсмръкна. – Но телефони на спасителната служба ще намерите из целия проход. В случай че заседнете, достатъчно е само да ни позвъните и ние ще ви измъкнем. Ето ви нашия номер.

– Вече не изпращате ли сенбернарски кучета с шишенца коняк на

врата?

– Не. Алкохолът е много скъп, а и кучетата се изхитриха. Сами изпиват коняка. Затова си служим само с волове. Яки волове, удобни за изтегляне.

Момчето издържа погледа на Клерфе през бляскащите стъкла на очилата си.

– Само ти ми липсваше днес – каза той на края. – Алпийски тарикат на хиляда и двеста метра височина! Може би те наричат още и Песталоци или Лафатер? [Йохан Хенрих Песталоци – бележит швейцарски педагог. – Б. пр, Йохан Гаспар Лафатер – швейцарски философ, поет и богослов. – Б. пр.]

– Не. Казвам се Гьоринг.

– Какво?

– Гьоринг. – Момчето се озъби в усмивка – липсваше му един преден зъб. – Обаче малкото ми име е Хуберт. – Да не си роднина на онзи...

– Не – прекъсна го Хуберт. – Аз съм от базелските Гьоринговци. Ако бях от онези, сега нямаше да точа тук бензин, а щях да получавам някоя тлъста пенсийка.

Клерфе замълча за миг.

– Странен ден е днес – каза той след малко. – Кой можеше да очаква това? Все пак всичко хубаво, синко, желая ти успех в живота. За мене ти си изненада.

– А вие за мене не. Вие сте автомобилен състезател, нали?

– Как позна?

Хуберт Гьоринг посочи едва забележимия номер под мръсотията върху капака на мотора.

– Та ти си бил освен всичко друго и детектив! – Клерфе се качи в колата. – Може би е по-добре още отсега да те пратят в затвора, за да се спаси човечеството от някое ново нещастие. Когато станеш министър-председател, вече ще бъде късно.

Той запали мотора.

– Забравихте да платите – заяви Хуберт. – За вас – четиридесет и две франкчета.

Клерфе му подаде парите.

– Франкчета! – каза той. – Това ме успокоява, Хуберт. В страна, където наричат парите с умалителни имена, не може да има фашизъм.

Един час по-късно колата заседна. Няколко снежни козирки се бяха срутили по склона и бяха засипали шосето. Клерфе можеше да обърне

колата и да се върне обратно, но нямаше никакво желание да среща отново рибешкия поглед на Хуберт Гьоринг. Освен това не обичаше да се връща от пътя си. Затова остана да седи търпеливо в колата, пушеше цигари, отпиваше от коняка, вслушваше се в крясъка на враните и чакаше намесата на провидението.

Провидението се появи след някое време в образа на малка снегориначка. Клерфе раздели остатъка от коняка с шофьора. После мъжът го задмина, започна със своята машина да разчиства снега и да го трупа встрани от пътя, сякаш разрязваше някакво исполинско повалено дърво, а летящите му стърготини образуваха бяла окръжност, сияеща под лъчите на косото слънце във всички цветове на дъгата.

Двеста метра по-нататък пътят бе отново свободен. Снегориначката се отмести встрани и колата на Клерфе се промъкна покрай нея. Шофьорът махна с ръка. Както Хуберт, и той носеше червен свитер и очила. Поради това Клерфе не завърза с него разговор, а само размени няколко безопасни мисли за снега и коняка – да се сблъска с втори Гьоринг в един и същ ден му изглеждаше прекалено много.

Хуберт го бе излъгал – горе проходът не бе затворен. Колата бързо набираше височина и внезапно пред очите на Клерфе се откри дълбоко долу долината – синкава и мека в припадащия здрач, с пръснати като в детска кутия за играчки селски къщици с побелели покриви, една островърха църковна камбанария, заледени пързалки, няколко хотела и първите светлинки по домовете. За момент Клерфе спря колата и загледа надолу. След това започна бавно да се спуска по завоите. Някъде там долу в един санаториум се лекуваше Холман, неговият втори пилот, разболял се преди една година. Лекарят бе установил туберкулоза, а Холман само се бе изсмял – заяви, че подобни неща едва ли могат да съществуват още във века на антибиотиците, а и да съществуват, заболелите получават шепа таблетки, няколко инжекции и всичко се оправя. Но чудотворните средства съвсем не бяха толкова ефикасни и бързодействащи, както ги рекламираха, особено когато се прилагаха върху хора, израснали през войната и не винаги имали какво да ядат. Холман бе получил своя кръвоизлив по време на състезанието на хиляда мили в Италия – малко преди Рим – и Клерфе се бе видял принуден да го остави в депото. Лекарят бе настоял да бъде изпратен за няколко месеца на планина. Отначало Холман се бе разбунтувал, но на края трябваше да се примири. Няколкото месеца обаче се бяха превърнали в цяла година.

Изведнъж моторът задави. „Пак свещите!“ – помисли Клерфе. Това му се случваше винаги щом престанеше да мисли за пътуването.

Измина последната отсечка от наклона със загасен мотор и когато стигна равния път, спря и отвори капака.

Както винаги свещите на втория и четвъртия цилиндър бяха зацапани. Клерфе ги отвинти, почисти ги, постави ги наново и запали мотора. Сега той работеше добре и Клерфе няколко пъти натисна с ръка педала за газта, за да изгони от цилиндрите излишното масло. Когато се изправи, видя, че отсреща по пътя се задава шейна, чиито коне се бяха подплашили от резките изревания на мотора. Те се бяха изправили на задните си крака и влачеха шейната напреко на шосето, право към колата. Клерфе се хвърли насреща им, улови левия кон за юздата и увисна на нея.

След още няколко скока животните спряха на място. Те трепереха, а главите им бяха обвити в парата от тяхното дишане. Очите им бяха диви и ужасени, сякаш очи на някакви допотопни същества. Клерфе предпазливо отпусна ремъците. Конете не помръдваха от мястото си, само пръхтяха и подрънкваха със звънчетата си. Забеляза, че не бяха обикновени впрегатни коне.

Един висок мъж с черен кожен калпак се изправи в шейната и заговори успокоително на конете. До него седеше млада жена, заловила се здраво за перилата на седалката. Лицето ѝ бе обгоряло от слънцето, а очите ѝ бяха необикновено светли.

– Съжалявам, че ви изплаших – каза Клерфе. – През ум не ми мина, че конете в този край не са свикнали на автомобили.

Мъжът продължи да се занимава с животните, след това отпусна юздите и полуизвърнат към Клерфе, каза хладно:

– Поне не на автомобили, вдигащи такъв шум! Но аз можех и сам да се справя с шейната. Благодаря ви все пак за опита да ни спасите.

Клерфе вдигна очи. Видя една високомерна физиономия, в която проблъсваше едва доловима подигравка, сякаш непознатият учтиво се надсмиваше над Клерфе, че съвсем ненужно се е вмъкнал в ролята на герой. Отдавна не му се бе случвало да изпита такава неприязън към някого от прав поглед.

– Исках да спася не вас – отвърна той сухо, – а само колата си от плазовете на шейната ви.

– Надявам се, че при това не сте се изцапали ненужно. Мъжът отново се извърна към конете. Клерфе погледна жената. „Ето каква била работата – помисли си той. – Иска сам да изглежда герой!“

– Не, не се изцапах – отвърна той бавно. – Имах работа само с конете ви, но не и с вас!

Санаториумът „Бела виста“ бе разположен върху неголямо възвишение над селото. Клерфе паркира колата на равното място до входа, където вече имаше няколко шейни. Изключи мотора и хвърли върху капака покривало, за да не замръзне водата в радиатора.

– Клерфе! – извика някой откъм входа.

Обърна се и за своя изненада видя Холман да тича към него. Очакваше да го намери в леглото.

– Клерфе! – извика Холман. – Ти ли си наистина?

– Доколкото истини съществуват, аз съм. Ами ти! Тичаш като младо момче! А аз си мислех, че си на легло.

Холман се засмя.

– Тук това се смята за старомодно. – Той потупа Клерфе по гърба и впери поглед в колата. – Още отдолу познах рева на „Джузепе“ и помислех, че халюцинирам. След това ви видях да слизате по склона. Каква изненада! Откъде идваш?

– От Монте Карло.

– Да знаеш как се радвам! – Холман не можеше да се успокои. – И пристигаш с „Джузепе“, стария лъв! Вече си мислех, че сте ме забравили!

Той милваше галовно каросерията на колата. С нея бе участвувал заедно с Клерфе в половин дузина състезания. В нея бе получил и първия си тежък кръвоизлив.

– Това е самият „Джузепе“, нали? А не някой негов по-млад брат?

– Самият „Джузепе“. Но вече не участвува в състезания. Купих го от фирмата. Сега вече е в пенсия.

– Също като мене!

Клерфе го погледна.

– Ти не си в пенсия, а в отпуска.

– Цяла година! Това вече не е отпуска. Но да влезем, трябва да отпразнуваме срещата! Какво пиеш сега, все още ли си на водка?

Клерфе кимна.

– Та при вас намира ли се водка?

– За гости ще се намери всичко. Това е модерен санаториум.

– Така изглежда. Има вид повече на хотел.

– Това спада към лечението – модерна терапия! Не сме вече пациенти, а курортисти. Думи като „болест“ или „смърт“ са табу. Никой не иска да мисли за тях – това е приложна психология. Много практично за поддържане на бодр дух, но въпреки това смъртта си взема своето. Какво си правил в Монте Карло? Да не би да си участвувал в ралито?

– Да. Не четеш ли вече спортните новини?

За миг Холман се смути.

– В началото ги следях, а после се отказах. Идиотска история, нали?

– Не, съвсем разумна. Ще ги четеш пак, когато седнеш отново зад кормилото.

– Да – каза Холман, – когато отново седна зад кормилото и когато спечеля на лотария голямата печалба. С кого участва в ралито?

– С Ториани.

Двамата тръгнаха към входа на санаториума. Склоновете на планината червенееха в лъчите на залязващото слънце. Скиори като черни точки се плъзгаха сред снежния блясък.

– Красиво е тук.

– Да, красив затвор.

Клерфе не отвърна нищо. Той познаваше други затвори. – Сега редовно ли участвува с Ториани? – попита Холман.

– Не. Ту с един, ту с друг. Чакам тебе.

Това не беше истина. От половин година Клерфе участвуваше в автомобилните състезания заедно с Ториани. И понеже Холман не четеше вече спортната хроника, можеше спокойно да го излъже.

Лъжата действа на Холман като вино. Изведнъж по челото му изби тънка ивица от капчици пот.

– Направи ли нещо в ралито? – попита той.

– Нищо. Финиширахме с голямо закъснение.

– Откъде потеглихте?

– От Виена. Това беше направо луда идея. На всяко кръстовище трябваше да чакаме. А и аз съвсем не се стремях да спечеля, исках само да изпробвам новата кола.

Холман се засмя.

– „Джузепе“ ти е отмъстил! Къде участва преди това?

Клерфе вдигна ръка.

– Хайде да пийнем нещо. И направи ми тази услуга – нека поне през първите дни да говорим за всичко друго, само не за състезания и автомобили.

– Но, Клерфе! За какво да говорим, бога ми!

– Само за няколко дни.

– Какво става с тебе? Да не се е случило нещо?

– Нищо. Просто съм уморен. Бих искал да си откъсна и поне няколко дни да не чувам нищо за цялото това безобразие, по дяволите! Да не

чувам за свръхбързи машини и за хора, летящи по шосетата с бясна скорост! Надявам се, че ме разбираш.

– Естествено – каза Холман. – Но какво се е случило? Станало ли е нещо?

– Нищо – отвърна Клерфе нетърпеливо. – Просто съм суеверен като всеки друг. Договорът ми изтича, а още не е подновен. Да не предизвикваме съдбата. Това е всичко.

– Клерфе – каза Холман, – кой е катастрофирал?

– Ферер. На едно глупаво, идиотско състезание по крайбрежието.

– Мъртъв ли е?

– Още не. Но трябваше да му ампутират единия крак. А онази лудата, която ходеше навсякъде с него, самозваната баронеса, отказва да го види. Седи в игралното казино и циври. За какво ѝ е инвалид! Но да вървим и дай да пийна нещо. Последният ми коняк изчезна в гърлото на един шофьор на снегориначка, който е далеч по-разумен от нас. Неговата машинка не превишава пет километра в час.

Седнаха в салона на една малка маса до прозореца. Клерфе се огледа.

– Всички тези хора болни ли са?

– Не. Има и здрави на посещение при болните.

– Разбирам. Онези с бледите лица са болните.

Холман се засмя.

– Това са здравите. Бледи са, защото едва отскоро са тук. Другите, с обгорелите като на спортисти лица са болните, живеещи отдавна в планината.

Едно момиче донесе чаша портокалов сок за Холман и малка гарафа с водка за Клерфе.

– Колко време ще останеш? – попита Холман.

– Няколко дни. Къде мога да отседна?

– Най-добре в хотел „Палас“. Има хубав бар. Клерфе погледна към портокаловия сок.

– Откъде знаеш?

– Щом се „измъкнем“, отиваме там.

– Щом се „измъкнете“?

– Да. Понякога нощем, когато ни се иска да се почувствуваме като здрави. Забранено е, но налегне ли те кафарът, помага повече от безплезните дискусии с бога на тема твоята болест. – Холман измъкна от вътрешния джоб на самото си едно плоско шише и доля от него в чашата си. [Кафар (фр.) – меланхолия, мрачни мисли, сплин. – Б. пр.]

– Джин – каза той. – Също помага!

– Не ви ли позволяват да пиете? – попита Клерфе.

– Не е абсолютно забранено, но така е по-просто. – Холман скри обратно шишето в джоба си. – Тук горе човек се вдетинява.

Пред входа на санаториума спря някаква шейна. Клерфе видя, че е същата, с която се бе сблъскал по пътя. От нея слезе мъжът с черния кожен калпак.

– Знаеш ли кой е това? – попита Клерфе.

– Жената ли?

– Не, мъжът.

– Един русин. Казва се Борис Волков.

– Белогвардеец?

– Да. Но по изключение не е нито бивш велик княз, нито бедняк. Говори се, че баща му съвсем навреме си открил банкова сметка в Лондон и съвсем не навреме останал в Москва, където го разстреляли. Разпирват, че майката била зашила в корсета си смарагди с големина на орех. През седемнайста година все още носели корсети.

Клерфе се засмя.

– Та ти си бил цяло детективско бюро! Откъде знаеш тези неща?

– Тук бързо узнаваме всичко един за друг – отвърна Холман с едва доловима горчивина в гласа. – Само след две седмици, когато приключи спортният сезон, това селце ще се превърне до края на годината в малко клокарско гнездо.

Край масата им мина група хора с дребен ръст, облечени в черно. Разговаряха оживено на испански.

– За такова малко селце санаториумът има съвсем международен вид – каза Клерфе.

– Прав си. Смъртта все още не е шовинист.

– Не съм съвсем уверен в това. – Клерфе хвърли поглед към входа.

– А онова жената на русина ли е? Холман се извърна.

– Не.

В санаториума тъкмо влизаха русинът и жената от шейната.

– Да не би и двамата да са болни? – попита Клерфе.

– Да. Но не им личи, нали?

– Не.

– Това често се случва. За известно време човек изглежда по-цъфтящ от самия живот, а след това изведнъж рухва. Но такива болни си лежат по стаите, затова не ги виждаш.

Русинът и жената се спряха на входа. Изглеждаше, че той ѝ говори

нещо настойчиво. Тя го слушаше внимателно, после тръсна отривисто глава и с бързи крачки влезе в салона. Мъжът гледа известно време подире й, след това излезе навън и се качи в шейната.

– Май че се скараха – каза Клерфе не без задоволство.

– Подобно нещо се случва всяка минута. След като мине известно време, тук всеки започва малко да откача. Психоза на пленнически лагер – пропорциите се нарушават, дреболиите получават значение, а същественото става маловажно.

Клерфе погледна внимателно Холман.

– Също и при тебе ли?

– При мене също. Не можеш постоянно да се взираш само в една точка.

– И двамата ли живеят в санаториума?

– Само жената. Мъжът е на квартира.

Клерфе се изправи.

– Отивам в хотела. Къде можем да вечеряме с тебе?

– Тук. Имаме трапезария, в която се допускат и гости.

– Добре. В колко?

– В седем. В девет трябва да бъде в леглото. Като в училище.

– Като в казармата – каза Клерфе – или преди състезание. Спомняш ли си как в Милано треньорът ни гонеше като пилци по стаята на хотела?

Лицето на Холман просветна.

– Габриели? Той още ли е там?

– Естествено. Какво може да му се случи? Треньорите умират в леглата си, както генералите.

Жената, пристигнала с русина, отново се появи. На изхода я спря някаква сивокоса жена и започна да й говори нещо тихо и енергично. Тя не отговори, а само рязко се обърна. За миг остана нерешително на мястото си, после забеляза Холман и се отправи към масата му.

– Крокодила не ме пуска да изляза повече – прошепна тя. – Твърди, че не трябвало да ходя на разходка с шейна. Щяла да съобщи за мене на Далай Лама, ако още веднъж се опитам...

Тя замълча.

– Това е Клерфе, Лилиан – каза Холман. – Разказвал съм ви за него. Пристигна най-неочаквано.

Жената кимна. Изглежда, не позна Клерфе и наново се обърна към Холман.

– Казава, че трябвало да бъде в леглото – продължи тя гневно – само

защото преди няколко дни съм имала малко температура. Но няма да позволя да ме затворят. Особено тази вечер! Вие лягате ли си?

– Не. Ще вечеряме в „Преддверието на ада“.

– Ще дойда и аз.

Тя кимна към Клерфе и Холман и се отдалечи.

– Навярно всичко това ти звучи като китайски – каза Холман. – „Преддверието на ада“ наричаме помещението, в което се допускат гости. Далай Лама е естествено професорът, Крокодила е старшата сестра...

– А жената коя е?

– Казва се Лилиан Дюнкерк, белгийка с майка руския. Родителите ѝ са починали.

– Защо се ядосва толкова за празни работи?

Холман вдигна рамене. Изведнъж доби изморен вид.

– Вече ти казах, че тук всички малко откачат, особено когато умре някой.

– Умрял ли е някой?

– Да, една нейна приятелка, вчера, тук в санаториума Това не засяга никого, но все пак винаги при такива случаи умира и нещо в тебе. Навярно частица надежда.

– Да – каза Клерфе, – навсякъде е така.

Холман кимна.

– Тук започват да измират, щом дойде пролетта. Повече, отколкото през зимата. Странно, нали?

II

Горните етажи на санаториума вече не приличаха на хотел, а бяха обикновена болница. Лилиан Дюнкерк спря пред стаята, в която бе умряла Агнес Сомервил. Чу отвътре гласове и шум и отвори вратата.

Ковчегът вече бе изнесен. Прозорците бяха отворени, а две чистачки почистваха стаята. По пода се плискаше вода, миришеше на лизол и сапун, мебелите бяха разместени и ярката електрическа светлина проникваше във всички ъгълчета на помещението.

За миг Лилиан помисли, че е сбъркала стаята. Но после видя малкото плюшено мече – талисман на покойната, захвърлено върху един шкаф.

– Откараха ли я вече? – попита тя.

Една от чистачките се изправи.

– Занесоха я в номер седем. Трябва да почистим тук, защото утре сутринта пристига нова болна.

– Благодаря.

Лилиан затвори вратата. Познаваше номер седем – беше малка стачка близо до товарния асансьор. В нея пренасяха покойниците – оттук можеха лесно да ги свалят нощем с асансьора. „Като куфари! – помисли си Лилиан. – А подир тях унищожават със сапун и лизол и последните им следи.“

В номер седем не гореше лампа. Нямаше дори и свещи. Ковчегът вече бе затворен. Бяха захлупили капака над тясното личице и лъскавата червена коса и го бяха завинтили. Всичко бе готово за отпътуването. Цветята бяха махнати от ковчега и лежаха върху една съседна маса, увити в парче мушам. Мушамата имаше халки с шнурове, така че цветята можеха лесно да се пренасят. Венците лежаха нахвърляни един върху друг като шапки в шапкарски магазин. Завесите не бяха дръпнати и прозорците стояха отворени. В стаята беше много студено. Луната осветяваше предметите.

Лилиан бе дошла, за да се сбогува с покойната. Бе закъсняла. Никой никога нямаше да види повече бледото лице и лъскавата коса, които представляваха някога Агнес Сомервил. Тази нощ тайно щяха да изнесат ковчега и да го прекарат с шейна до крематориума. Там той щеше да пламне във внезапния вихър на огъня, червената коса щеше за последен път да изпраши и да изпусне искри, вдървеното тяло щеше да се

възправи наново, внезапно оживяло всред пламъците, а сетне всичко щеше да се превърне в пепел, в Нищо. В някакви бледи спомени.

Лилиан погледна ковчега. „Ами ако още е жива! – помисли тя изведнъж. – Ако е дошла на себе, си за последен път в този безпощаден сандък? Нали понякога и това се случва? Кой може да каже колко често? Познати са само малко случаи, при които мними покойници са били спасявани, но кой знае колко са се задушили, без дори да издадат стон, само за това, че не са били открити навреме! Ами ако сега, тъкмо в този момент, Агнес Сомервил прави усилие да извика, притисната от тъмнината и шумолещите коприни, без да може да промълви нито една дума през пресъхналото си гърло! Не съм с всичкия си – помисли Лилиан, – какво ли не ми минава през ума? Не трябваше да идвам тук! Защо го направих? От сантименталност? Или от обърканост? А може би от това противно любопитство да се взреш за сетен път в едно мъртво лице като в бездна, от която, се надяваш да изтръгнеш някакъв отговор? Лампата – помисли тя, – трябва да запалва лампата!“

Тръгна обратно към вратата, но внезапно спря и се послуша. Струваше й се, че долавя някакъв шум, съвсем тих, но отчетлив, като че нокти драскат по коприна. Бързо протегна ръка и завъртя ключа. Рязката светлина от откритата лампа на тавана прогони нощта, луната и ужаса. „Причуват ми се призраци – помисли тя. – Шумът дойде от собствената ми рокля, от собствените ми нокти. Съвсем не бе отзвук от последните уморени усилия на един съвзел се за миг живот.“

Погледна повторно към ковчега, сега вече облян в ярка светлина. Не – в този черен, полиран сандък с бронзови дръжки не пулсираше вече никакъв живот. Напротив, в него бе заключена най-мрачната заплаха, която човек познаваше. В него не лежеше вече Агнес Сомервил, нейната приятелка, безжизнена в златната си рокля, със съсирена кръв във вените си и разядени дробове. Това не бе и восьъчна човешка фигура, която бавно се разпада от заключените в нея сокове. Не, в този сандък дебнеше единствено абсолютното Нищо, сянката на сенките, необяснимото Нищо с вечния му ламтеж към другото Нищо, което обитава и изпълва всеки живот, което се ражда заедно с човека и което зрее също и в нея, Лилиан Дюнкерк, безмълвно расте и ден след ден прояжда живота й, докато остане единствено то, а неговата ненужна вече обвивка, подобно на тази тук, бъде хвърлена като гнил отпадък в някой черен сандък!

Тя потърси с длан зад гърба си дръжката на вратата. В момента, в който я докосна, дръжката рязко се завъртя в ръката й. Лилиан едва не изкрещя от ужас. Вратата се отвори и пред нея застана един слисан

прислужник от санаториума, гледайки я втрещено.

– Какво става тук? – промълви заеквайки той. – Откъде се появихте? – Той плъзна поглед покрай нея в стаята, където от въздушното течение плющяха завесите на прозореца. – Та тук бе заключено! Как влязохте? Къде е ключът?

– Не беше заключено.

– Тогава сигурно някой... – Прислужникът погледна към вратата. – Ах, ето го в ключалката! – Той изтри челото си. – Знаете ли, за момент помислих, че...

– Какво?

Той кимна към ковчега.

– Помислих, че вие сте...

– Аз съм, разбира се – промълви Лилиан.

– Какво?

– Нищо.

Човекът пристъпи в стаята.

– Не ме разбрахте. Помислих, че вие сте покойната. Каква история! Като си помисли човек, какво ли само не ми е минало през главата! – Той се засмя. – Това се казва уплаха в среднощен час! Но какво търсите тук? Номер осемнадесети вече го завинтиха.

– Кого?

– Номер осемнадесети. Ней знам името. А не е и нужно. Стигнат ли нещата дотук, и най-хубавото име вече не струва нищо. – Прислужникът изгаси лампата и затвори вратата. – Бъдете доволна, че не сте на нейно място, госпожице – каза той добродушно.

Лилиан напипа някаква монета в джоба си.

– Вземете за уплахата, която ви причиних.

Прислужникът козирува и потърка монетата в брадата си.

– Много ви благодаря! Ще я разделя с колегата ми Жозеф. След такава тъжна история няколко хубави глътки бира с ръжена ракия са особено вкусни. Не го взимайте много присърце, госпожице. Всички ще минем по този ред.

– Да – отвърна Лилиан. – Това е вече някаква утеха. Наистина, чудесна утеха, няма що!

Лилиан Дюнкерк бе отново в стаята си. Парното отопление шумеше. Всички лампи бяха запалени.

„Не съм съвсем на себе си – помисли тя. – Страх ме е от нощта. Страх ме е от самата мене. Какво да направя? Бих могла да глътна приспивателно и да не гася светлината. Бих могла да позвъня на Борис и да

поговоря с него.“

Протегна ръка към телефона, но не вдигна слушалката. Знаеше какво ще ѝ каже. Знаеше също, че ще има право, но каква полза, ако знаеш, че другият има право? Човек притежава малкото разум, за да проумее, че не може да се живее само с разум. Хората живеят с чувствата си, а за чувствата е безразлично кой е прав.

Лилян седна в едно кресло до прозореца.

„На двадесет и четири години съм – мислеше тя, – точно колкото Агнес. Вече четири години как съм тук. Преди това почти шест години имаше война. Какво познавам от живота? Разрушения, бягството от Белгия, сълзи, страх, смъртта на родителите ми, глад, а след това болестта, причинена от глада и скитанията. Дотогава бях още дете. Вече почти не си спомням как изглеждат градовете нощем в мирно време. Какво знам за морето от светлини, за пъстрия живот по булевардите? Познавам единствено затъмненията и градушката от бомби, изсипваща се от мрака. Познавам и окупацията, ужаса в несигурното убежище, студа.“ Щастие? Как само се бе смачкала тази необятна дума, блестяла някога така красиво в мечтите ѝ! Щастieto се бе превърнало в една неотоплена стая, в парче хляб, в едно мазе, в което и да е място, където не стрелят. А след това дойде санаториумът.

Лилян гледаше през прозореца. Долу при входа за прислужниците и доставчиците стоеше шейна. Навярно бе шейната за Агнес Сомервил. Само преди една година тя бе влязла през главния вход на санаториума, усмихната, сред кожи и цветя; сега Агнес напускаше сградата тайно, през служебния вход, сякаш не си бе платила сметката. А преди шест седмици само бяха градили с Лилян планове за заминаване. Заминаване! Недостижим фантом, мираж, който никога не се осъществяваше!

Телефонът позвъня. За миг тя се поколеба, но после вдигна слушалката.

– Да, Борис. – Тя слушаше внимателно. – Да, Борис. Да, разумна съм... да, знам, че много повече хора умират от инфаркт и рак... четох статистиката, Борис, да... знам, че само така ни се струва, защото сме толкова много болни на едно място... да, много оздравяват, да, да... новите лечебни средства, да, Борис, разумна съм, наистина... не, не идвай... да, обичам те, Борис, естествено...

Лилян постави обратно слушалката.

– Разумна съм – прошепна тя и погледна в огледалото, откъдето се вираше в нея лицето ѝ, чуждо, с чужди очи – ... разумна съм, да! „Боже мой – мислеше тя, – прекалено дълго съм вече разумна! И за какво? За

да се превърна в номер двадесети или тридесети в седма стая до товарния асансьор ли? В дрипа, захвърлена в някакъв черен сандък, от която всеки ще изпитва ужас?“

Погледна часовника си. Наближаваше девет. Нощта се изправяше тъмна и безкрайна пред нея, изпълнена с панически страх и скука – тази ужасна смесица, характерна за живота в санаториумите – страх от болестта и скука от скованото в правилници всекидневие и събрани заедно, те ставаха направо непоносими, защото контрастът не довеждаше до нищо друго освен до разкъсващото чувство на пълна безпомощност.

Лилиан се изправи. Само да не остава сега сама! Долу сигурно имаше още някой, най-малкото Холман със своя гост.

Освен Холман и Клерфе в столовата бяха и южноамериканците – двама мъже и една доста дебела ниска жена. И тримата бяха облечени в черно, и тримата мълчаха. Седяха в средата на помещението под ярката светлина на лампата, приличащи на малки черни хълмчета.

– Пристигнаха от Богота – каза Холман. – Телефонираха им, че трябва да дойдат. Дъщерята на мъжа с роговите очила се готвеше да умира. Но откак ги видя при себе си, положението ѝ внезапно се подобри. И сега те не знаят какво да правят – да отлетят ли обратно или да останат.

– Защо не остане майката, а другите да отлетят?

– Дебелата не ѝ е майка. Тя ѝ е машеха; парите, с които Мануела се издържа в санаториума, са нейни. Впрочем никой няма желание да остане, дори баща ѝ. Оттатък вече почти напълно са забравили Мануела. Изминали са пет години, откак редовно ѝ изпращат чекове от Богота, а Мануела им пише всеки месец отгук по едно писмо. Бащата и машехата отдавна имат свои деца, които Мануела не познава. Всичко вървеше добре, докато тя не прояви нахалството да легне на смъртно легло. И, естествено, трябваше да се появят заради реномето си. Жената обаче не пуска мъжа си да пътува сам. По-стара е от него и го ревнува, а освен това съзнава, че е прекалено тлъста и лесно могат да го подмамят други жени. За подкрепа е домъкнала и брат си. В Богота злите езици вече шушукали, че Мануела била прокудена от къщи от нея, и сега ѝ се иска да докаже, че не може да живее без завареничето си. Така че в играта са заложени не само ревност, но и престиж. Ако се завърне в Богота сама, приказките могат да започнат отново. Затова всички седят и чакат.

– А Мануела?

– Когато пристигнаха, бащата и машехата изпитваха към нея дива обич, понеже очакваха всеки момент смъртта ѝ. А бедната Мануела,

никога през живота си непознала ласки, бе толкова щастлива от това, че започна да се поправя. Сега родителите ѝ губят вече търпение. Освен всичко друго те от ден на ден дебелеят все повече и повече, понеже ги мъчи нервен глад и постоянно се тъпчат с прочутите местни сладкиши. Само още една седмица, и ще намразят Мануела за това, че не умира достатъчно бързо.

– А може би ще привикнат със селото, ще закупят сладкарския магазин и ще се установят да живеят тук – каза Клерфе.

Холман се засмя.

– Каква мрачна фантазия притежаваш!

– Напротив. Притежавам само мрачни преживелици. Но откъде ти е известно всичко това?

– Нали ти обясних вече, че при нас не съществуват тайни. Сестра Корнелия Верли говори испански и е доверено лице на мащехата.

Трите черни фигури се изправиха, без да разменят нито дума помежду си. Тържествено и изпълнени с достойнство, те се отправиха в гъщи ред към изхода.

Южноамериканците почти се сблъскаха с Лилиан Дюнкерк, която се втурна в столовата така стремително, че дебеланата отскочи ужасена, надавайки пронизителен птичи крясък. Лилиан с бързи крачки се отправи към масата на Холман и Клерфе и едва там се озърна за жената.

– Какво се е разкрещяла пък тази? – промълви тя. – Нима приличам вече на призрак? А може би да! – Тя извади огледалцето си. Изглежда, тази вечер всявам ужас у всекиго!

– Кого друг сте изплашили? – попита Холман.

– Прислужника.

– Жозеф?

– Не, другия, който помага на Жозеф. Навярно знаете вече...

Холман кимна.

– Нас няма да изплашите, Лилиан.

Тя прибра огледалцето си.

– Крокодила беше ли вече тук?

– Не. Но сигурно всеки момент ще се появи, за да ни изхвърли. Точна е като пруски фелдфебел.

– Тази нощ на входа ще дежури Жозеф. Вече проверих. Можем да се „измъкнем“ – прошепна Лилиан. – Вие ще дойдете ли с нас?

– Къде? В бар „Палас“? – попита Клерфе.

– Къде другаде?

– В бар „Палас“ няма нищо особено. – Идвам тъкмо оттам.

Холман се засмя.

– За нас винаги има нещо особено, дори когато няма жива душа. Вълнува ни всичко, което става зад стените на санаториума. Тук човек става скромен в изискванията си.

– Точно сега можем да се промъкнем – каза Лилиан Дюнкерк. – Освен Жозеф никой не пази на вратата. Другият прислужник още има работа.

Холман сви рамене.

– Тази вечер имам малко температура, Лилиан; съвсем неочаквано. Дявол знае откъде се е появила! Причината е навярно, че отново видях мръсната спортна кола на Клерфе.

Една чистачка влезе в столовата и започна да нарежда столовете върху масите, за да избърше пода.

– „Измъквали“ сме се и с температура – каза Лилиан. Холман я погледна смутено.

– Знам, но днес не, Лилиан.

– Пак заради мръсната спортна кола ли?

– Може би. А какво става с Борис? Той няма ли да дойде с вас?

– Борис е убеден, че съм в леглото. А и днес следобед вече го изнудих да ме повози с шейна. Сигурно няма да се съгласи да дойде.

Чистачката дръпна завесите и внезапно от прозореца нахлу планината – осветените от луната склонове, черната гора, снегът. Всичко изглеждаше огромно и нечовешко. Тримата в столовата изведнъж се почувствуваха дребни и нищожни пред това величие. Чистачката започна да гаси лампите по стените. С всяка изгасена лампа им се струваше, че планината се приближава с още една крачка към тях.

– Ето и Крокодила – каза Холман.

Главната сестра стоеше на вратата. Тя се усмихваше с мощни челюсти и студени очи.

– Пак нощните птици, както винаги! Време е за сън, господа! – Не каза нито дума за това, че Лилиан Дюнкерк още не си е легнала. – Време е за сън! – повтори тя. – По леглата, по леглата! Утре също е ден!

Лилиан се изправи.

– Толкова ли сте сигурна?

– Съвсем сигурна! – отвърна тя със смазваща веселост в гласа. – А за вас, мис Дюнкерк, е приготвено приспивателно на нощната ви масичка. С него ще заспите като в прегръдките на Морфей!

– Като в прегръдките на Морфей! – повтори Холман с погнуса, след като сестрата се отдалечи. – Нашият Крокодил е царица на шаблонните

изрази. Все пак днес прояви милост към нас. Но защо тези стражи на здравето се отнасят към болните с такова ужасяващо снизходително превъзходство, сякаш те са деца или кретени?

– Така си откъщават за своята професия – отвърна Лилиан с ненавист. – Ако келнерите и болничните сестри не вършеха това, щяха да загинат от комплекс за малоченност.

Тримата стояха в хола пред асансьора.

– А вие къде отивате сега? – попита Лилиан Клерфе. Клерфе я погледна.

– В бар „Палас“.

– Ще ме вземете ли със себе си?

Той се поколеба за миг. Имаше известен опит с ексцентрични рускини, както и с полурускини. Но си спомни за сцената с шейната и за надменната физиономия на Волков.

– Защо не? – каза той.

Тя се усмихна безпомощно.

– Не е ли отчайващо? Да просиш малко свобода като някой пияница, който се моли на непреклонния барман за последна чашка алкохолен! Не е ли противно?

Клерфе поклати глава.

– Аз самият често съм го вършил.

Лилиан го погледна за първи път внимателно.

– Вие? – попита тя. – Но защо пък вие?

– Всеки си има съдба. Дори и камъкът. Откъде ще ви взема? Или тръгвате веднага?

– Не. Трябва да излезете през главния вход. Там дебне Крокодила. След това слезте по първата серпентина на шосето, наемете оттам шейна и минете с нея вдясно зад санаториума при входа за прислугата и доставчиците. Аз ще изляза оттам.

– Добре.

Лилиан се качи в асансьора.

Холман се обърна към Клерфе:

– Неприятно ли ти е, че тази вечер няма да дойда с вас?

– Не, разбира се. Нали не заминавам утре?

Холман го погледна изпитателно.

– А Лилиан? Може би желаете да бъдеш сам?

– В никакъв случай. Та кой желае да бъде сам?

Клерфе излезе от празния хол. Само една слаба лампа гореше още до вратата. През големите прозорци лунната светлина падаше по пода

на едри ромбове. До вратата бе застанал Крокодила.

– Лека нощ – каза Клерфе.

– Good night – отвърна тя, а той така и не можа да разбере защо тя изведнъж заговори на английски.

Клерфе слезе по серпентините, докато намери шейна.

– Можете ли да спуснете покривалото? – попита той кочияша.

– В такава нощ? Та вече не е студено!

Клерфе не искаше Лириан да седи в открита шейна, но нямаше настроение да дава обяснения.

– На вас може и да не е, но на мене ми е студено. Идвам от Африка – отвърна той, – така че, ако обичате, спуснете покривалото.

– Това е нещо съвсем друго. – Кочияшът слезе бавно от капрата и нагласи шейната. – Така добре ли е?

– Да. Сега карайте обратно до санаториума „Бела виста“. Там спрете пред задния вход.

Когато пристигнаха, Лириан Дюнкерк вече чакаше на вратата. Бе наметната с тънко черно кожено палто от астраган. Клерфе не би се учудил, ако тя бе дошла и без палто, само във вечерна рокля.

– Всичко е наред – прошепна тя. – От Жозеф взех ключ. За това ще получи от мен бутилка кирш. [Кирш (нем.) – вид ракия, приготвяна от череша. – Б. пр.]

Клерфе ѝ помогна да се качи в шейната.

– Но къде е колата ви? – попита тя.

– Дадох да я измият.

Лириан се сви и притихна в тъмнината на покривалото, когато шейната изви и мина покрай главния вход на санаториума.

– Заради Холман ли не дойдохте тази вечер с колата си? – попита тя след известно време.

Той я погледна.

– Защо заради Холман?

– За да не я вижда. Щадите го, нали?

Това беше вярно. Клерфе бе забелязал, че при вида на „Джузепе“ Холман се вълнува прекалено силно.

– Не – отвърна той. – Просто колата трябваше да бъде измита. – Клерфе извади пакет цигари.

– Ще дадете ли и на мене една? – помоли Лириан.

– Позволено ли ви е да пушите?

– Естествено – отвърна тя толкова рязко, че той веднага усети лъжата.

– Имам само „Голоаз“, черните лютивци цигари на чуждестранния легион.

– Известни са ми. Пушихме от тях по време на окупацията.

– Къде? В Париж ли?

– В едно от мазетата на Париж.

Клерфе ѝ подаде огън.

– Откъде пристигнахте днес? – попита тя. – От Монте Карло ли?

– Не. От Виена.

– Виена? В Австрия?

– Виена край Лион. Сигурно не сте чували за този град. Представлява едно заспало селище, чиято единствена слава се състои в това, че притежава един от най-добрите ресторанти на Франция – „Отел дьо пирамид“

– През Париж ли минахте?

– За това трябваше много да обикалям. Париж е много, по на север.

– През кои градове пътувахте?

Клерфе се чудеше за какво ѝ е да знае всичко с такива подробности.

– Обикновеният маршрут – каза той. – През Белфор и Базел. Имах малко работа в Базел.

Лилиан помълча известно време.

– И как беше? – запитва тя след това.

– Кое? Пътуването ли? Скучно. Сиво небе и голо поле, почти до Алпите.

В тъмнината се чуваше дишането ѝ. После в пробягващата светлина на някакъв магазин за часовници той видя лицето ѝ. То имаше странен израз на учудване, подигравка и болка.

– Скучно? – каза тя. – Голо поле? Боже мой, какво, не бих дала да не виждам повече около себе си тези планини!

Изведнъж му стана ясно защо го бе разпитвала така, подробно. За болните в санаториума планините представляваха стени, ограничаващи свободата им. Те им даряваха свеж въздух и надежда, но болните не можеха да ги напуснат. Техният свят свършваше с планинската клисура, затова всяка вест от низините бе за тях вест от изгубения рай.

– Откога сте тук? – попита той.

– От четири години.

– И кога ще можете да слезете?

– Питайте Далай Лама – отвърна Лилиан с горчивина. – Той ни обещава това всеки два-три месеца... Подобно на банкрутиралите

правителства, които възвестяват нови и нови стопански планове за възстановяване на страната.

На кръстовището с главното шосе шейната спря. Група туристи в скиорски костюми мина с викове покрай тях. Една съвсем руса жена в син пуловер обви с ръце шията на коня. Конят изпръхтя.

– Come, Daisy, darling – извика един от туристите. Лилиан хвърли с ръзко движение цигарата си в снега. [Ела, Дейзи, скъпа (англ.) – Б. пр.]

– Онези хора плащат луди пари, за да дойдат тук, а ние бихме дали всичко, за да слезем в равнината... Просто да си умреш от смях, не е ли така?

– Не – отвърна Клерфе спокойно.

Шейната потегли наново.

– Дайте ми още една цигара – каза Лилиан.

Клерфе ѝ подаде пакета.

– Сигурно не разбирате нищо – процеди Лилиан. – Не разбирате, че човек може да се чувства тук като в пленнически лагер. Дори не като в затвор – там човек поне знае деня на освобождението си, а като в лагер, където си затворен без съд и присъда.

– Разбирам – каза Клерфе. – Изпитал съм го на собствения си гръб.

– Вие? Били сте в санаториум?

– Не, в пленнически лагер. През войната. Но при нас беше точно обратното. Бяхме затворени сред едно голо мочурище и планините на Швейцария олицетворяваха в нашите мечти свободата. Можахме само да ги гледаме от лагера. Един от нас, роден в този край, просто ни подлудяваше с приказките си. Ако тогава ни бяха предложили да ни пуснат при условие, че ще живеем няколко години в тези планини, мисля, че много от нас биха се съгласили. Също да си умреш от смях, нали?

– Не. Вие също ли бихте се съгласили?

– Аз имах план за бягство.

– Кой ли е нямал? И осъществихте ли го?

– Да.

Лилиан се наведе напред.

– И успяхте да се изплъзнете? Или ви заловиха?

– Изплъзнах се. Иначе сега нямаше да съм тук. Средно положение не съществуваше.

– А другият пленник? – попита тя след известно време. – Онзи, който постоянно е бълнувал за планините?

– Умря в лагера от тифус, една седмица преди да ни освободят.

Шейната спря пред хотела. Клерфе видя, че Лилиан беше без

шушони. Той я вдигна на ръце, пренесе я през снега и я свали пред входа.

– Спасихме чифт копринени обувчици – каза той. – Наистина ли искате да слезем в бара?

– Да. Трябва да пия нещо.

В бара скиори с тежки обувки тъпчеха по танцовата площадка. Келнерът им приготви маса в един ъгъл.

– Водка? – попита той Клерфе.

– Не. Нещо горещо. Глинтвайн или грог. [Глинтвайн (нем.) – греяно вино със захар и подправки. – Б. пр.]

Клерфе погледна Лилиан.

– Кое от двете?

– Водка. Не е ли това вашето питие?

– Да, но само преди ядене. Искате ли да се спрем на нещо, което французите наричат „мило боженце в кадифени гащи“ – бордо?

Видя, че тя го погледна подозрително. Навярно си мислеше, че я третира като болна и я щади.

– Съвсем не ви подвеждам – каза той. – Ако бях дошъл сам, щях да си поръчам същото вино. Водка можем да прием утре преди ядене колко щете. Ще промъкнем тайно една бутилка в санаториума.

– Добре. Тогава нека опитаме виното, което вчера вечерта сте пили долу във Франция – в „Отел дьо пирамид“ във Виена.

Клерфе бе изненадан, че е запомнила името. „С нея човек трябва да бъде нащрек – помисли си той. – Който запомня така добре имена, запомня и други неща.“

– Там пих бордо – каза той – „Лафит-Ротшилд“. Това не беше вярно. Във Виена беше пил някакво леко местно вино, което не се експортираше; но не беше нужно да й обяснява всичко.

– Дайте ни бутилка „Шато-Лафит 1937“, ако имате от него – каза той на келнера. – И не го притопляйте с гореща салфетка. По-добре го дайте така, както е от избата.

– Имаме и *chambre*, господине. [Със стайна температура (фр.) – Б. пр.]

– Какво щастие!

Келнерът отиде на бара и след малко се върна.

– Търсят ви по телефона, господин Клерфе.

– Откъде?

– Това не знам, господине. Да запитам ли?

– От санаториума! – прошепна Лилиан нервно. – Крокодила!

– Веднага ще разберем – Клерфе стана. – Къде е кабината?
– Отвън, вдясно, близо до входа.
– Донесете през това време виното. Отворете го и го оставете да откъдне.

– Крокодила ли беше? – попита Лилиан, когато той се върна.
– Не. Обадиха ми се от Монте Карло.

Клерфе се поколеба за миг, но виждайки как лицето ѝ се прояснява, помисли си, че няма да ѝ навреди, ако чуе, че и другаде умират хора.

– От болницата в Монте Карло – каза той. – Един мой познат е починал.

– Трябва ли да се върнете?

– Не. Не може да му се помогне с нищо. Дори си мисля, че това бе щастие за него.

– Щастие?

– Да, Той катастрофира при състезание и щеше да остане недъгав.

Лилиан се вторачи в него. Струваше ѝ се, че не е разбрала добре. Какви вулгарни безсмислици дрънкаше този нетактичен здравеняк?

– А не мислите ли, че понякога и на недъгавите им се живее? – попита тя съвсем тихо и с внезапна ненавист.

Клерфе не отговори веднага. В ушите му още звучеше твърдият, металически, изпълнен с отчаяние глас на жената, повикала го на телефона: „Какво да правя? Ферер не ми остави нищо! Нито грош! Елате по-скоро! Помогнете ми! Затъвам! Вие сте виновен! Всички вие сте виновни! Вие с проклетите си състезания!“

Той отърси от съзнанието си тези мисли.

– Зависи от гледната точка – каза той на Лилиан. – Този човек беше безумно влюбен в една жена, която му изменяше с всеки срещнат механик. Той бе страстен автомобилен състезател, но никога не можеше да надмине средното ниво. От живота не искаше нищо друго освен да победи в някое голямо състезание и да притежава тази жена. И той умря, преди да е разбрал истината и за двете... умря, без да знае дори, че жената не иска да го погледне повече, след като му отряза крака. Това имах предвид, когато казах, че е имал щастие.

– А може би е искал да живее въпреки всичко?

– Това не знам – отвърна Клерфе, внезапно раздразнен. – Но съм виждал да умират и по-нещастни. Нима вие не сте виждала?

– Да – каза Лилиан упорито. – Но всички искат да живеят още, макар и мъничко.

Клерфе замълча. „Защо ли ѝ говоря това? – помисли той. – И за

какво ли? Не приказвам ли, за да убедя сам себе си в нещо, в което не вярвам? Как само звучеше гласът на приятелката на Ферер по телефона – твърд, студен, металически!“

– Никой не може да избяга от съдбата си – каза той най-после неърпеливо. – И никой не знае кога и как тя ще го застигне. Какъв смисъл има да се пазариш за времето? И какво представлява всъщност един по-дълъг живот? Само едно по-дълго минало. А бъдещето стига винаги до следващия дъх. Или до следващото състезание. Какво ще бъде после, така и не знаеш.

Клерфе вдигна чашата си.

– Да прием тогава.

– За какво?

– За нищо. Може би за малко повече кураж.

– Уморена съм от прекалено много кураж – каза Лилиан. – А също и от утешенията. По-добре ми разкажете как изглежда животът долу, от другата страна на планината.

– Безотрадno. По цял ден вали. Вече седмици наред. Лилиан бавно остави чашата си на масата.

– Дъжд! – Тя каза това, сякаш произнасяше „живот“. – От октомври тук не е валило дъжд. Само сняг. Почти забравих вече как изглежда дъждът...

Когато излязоха от бара, навън валеше сняг. Клерфе свирна на една шейна. Започнаха да се изкачват по серпентините. Звънчетата по сбруята на коня звънтяха. Пътят бе утихнал в окръжаващия ги мрак. След известно време дочуха откъм планината звънчетата на друга шейна. Кочияшът спря на една площадка за разминаване близо до един фенер, за да направи път. Конят тропаше с крак и пръхтеше. Другата шейна се плъзна покрай тях сред снежната виелица почти безшумно. Беше ниска транспортна шейна, на която личеше дълъг, обвит в черна мушама сандък. Изпод един брезент до сандъка надничаха цветя, а друг брезент бе хвърлен върху купчина венци.

Кочияшът се прекръсти и подкара наново коня. Изминаха в мълчание последните завой и спряха пред страничния вход на санаториума. Една електрическа крушка в порцеланов глобус хвърляше кръг жълта светлина върху снега. Там лежаха няколко отронени от венците зелени листенца. Лилиан слезе от шейната.

– Нищо не помага – каза тя с мъчителна усмивка. – За известно време можеш да го забравиш... но не можеш да му избягаш.

Тя отвори вратата.

– Благодаря – промълви тя. – И простете... не бях подходяща компания. Но не можех да остана сама тази вечер.

– Аз също.

– Вие? Но защо?

– По същата причина, както и вие. Вече ви разказах за моя разговор с Моите Карло.

– Нали казахте, че това било щастие.

– Има различни видове щастие. А и човек какво ли не приказва.

Клерфе бръкна в джоба на палтото си.

– Ето кирша, който сте обещали на прислужника. А това е бутилка водка за вас. Лека нощ.

III

Когато отвори очи, Клерфе видя навън забуленото в облаци небе и чу вятърът да потропва по капациите на прозорците.

– Това е фьонът – каза му келнерът в ресторанта, – вятърът, който изморява повече от всичко. Усещаш го винаги най-напред в костите. Счупените места започват да те болят... [Фьон (нем.) – топъл и сух вятър, духащ откъм склоновете на планината. – Б. пр.]

– Вие скиор ли сте? – попита Клерфе.

– Не. Моите наранявания са от войната.

– Въпреки че сте швейцарец?

– Австриец съм – поясни келнерът. – Със ските за мене е свършено. За никъде съм само с един крак. Но няма да повярвате при такова време как ме боли отрязаната част!

– Как е снегът днес?

– Между нас казано, лепкав като мед. А според бюлетина в хотела – чудесен и пухкав, особено в по-високите райони.

Клерфе реши да отложи за друг път карането на ски. И без това се чувствуваше изморен. Навярно келнерът имаше право за вятъра. Освен това го измъчваше главоболие. „Конякът от снощи“ – помисли той. Всъщност защо бе продължил да пие вчера, след като изпрати до санаториума онова странно момиче с нейната смесица от мирова скръб и жажда за живот? Особени хора живееха тук – хора без кожа. „Но и аз бях някога такъв – помисли той, – преди хиляди години. Обаче аз се промених из основи. Наложих ми се.“ И какво бе останало всъщност от него? Нищо освен малко цинизъм, ирония и привидна невъзмутимост. Какво го чакаше занаят? Докога щеше да има още сили да се състезава? Не беше ли вече в последния рунд? И какво следваше по-нататък? На какво още можеше да се надява? На скромна службица като рекламен агент на автомобилна фирма в някой провинциален град, а заедно с това и на бавно настъпващата старост с безкрайните вечери, угасващите сили, болезнените спомени, разяждащото волята примирение, рутината и илюзията на едно съществуване, изчерпващо се в блудкави повторения.

„Мировата скръб действа заразително! – помисли той и се изправи. – Намирам се в средата на живота си без никакви цели и устон!“ Клерфе облече палтото си и откри в джоба му една черна велурена

ръкавица. Бе я намерил вчера на масата в бара, когато се върна да си допие. Навярно я бе забравила Лилиан Дюнкерк. Пъхна я обратно в джоба си, за да ѝ я предаде по-късно в санаториума.

Клерфе бе вървял вече близо час в снега, когато откри недалеч от гората отстрани на пътя ниска квадратна постройка с куполообразен покрив, от който извираше на вълма черен дим. Той се спря. Усети как в душата му се надига, отвратителният спомен за нещо, което винаги се е мъчил да забрави и за да успее, били са му необходими няколко години безсмислено пропилян живот.

– Какво е онова там? – попита той пъргавия момък, който ринеше сняг пред едно дюкянче.

– Отреща ли? Крематориум, господине.

Клерфе преглътна. Значи, не се бе излъгал.

– Но за какво ви е тук крематориум?

– Ами за болните от санаториума. За покойните, естествено.

– И за тях ви е нужен цял крематориум? Та толкова много ли измират?

Момъкът се подпря на лопатата си.

– Сега вече не толкова, господине. Но по-рано, преди войната – преди Първата, искам да кажа, а и след нея измираха твърде много хора. Зимите тук са дълги, а през зимата, знаете, земята се копае трудно, замръзва и става на камък. Един крематориум е нещо далеч по-практично. Нашият съществува вече близо тридесет години.

– Тридесет години? Значи, имали сте го много преди крематориумите да станат на мода? Преди масовата им употреба, така ли?

Момъкът вдигна към Клерфе неразбиращ поглед.

– Тук винаги сме били първи за практичните неща, господине. А те са и по-евтини. Вече никой не иска да харчи луди пари за транспортирането на мъртвците: Преди е било съвсем друго. Много семейства са искали да им се изпращат тленните останки на близките им в цинкови ковчези. Били са къде по-добри времена от сега!

– Не се и съмнявам.

– И как не! Трябва да чуете някой път баща ми какво разправя. Обиколил е целия свят по този начин.

– По кой начин?

– Като придружител на тленните останки – заяви мозъкът, удивен от невежеството на непознатия. – В онези времена сред хората все още е имало „пиетет“, господине. Не са оставяли покойниците си да пътуват сами. Особено през океана. Баща ми познава Южна Америка например

като джоба си. Там хората са били богати и винаги са искали да им се изпращат мъртъвците. Било е преди модата на самолетите. Транспортрането се е извършвало по железницата и с параход, достойно, както подобава. И е траело, естествено, седмици наред. А да знаете само какво ядене са давали на придружителя на тленните останки! Баща ми е събрал всички менюта и е дал да му ги подвържат. При едно пътуване с някаква благородна чилийска дама наддал на тегло повече от 15 кила. Всичко е било за нейна сметка, дори бирата. Освен това накрая, щом доставили ковчега на място, направили му и един хубав подарък. След това ... – момъкът хвърли неприязнен поглед към ниската квадратна сграда отгътък, над която все още се виеше слаб дим – ... след това построили крематориума. Отначало го използвали само за хората без религия, но сега е станал съвсем на мода.

– Така е – потвърди Клерфе. – И то не само при вас!

Момъкът кимна с разбиране.

– Баща ми казва, че днес хората са загубили уважение към смъртта. Причината била в двете световни войни; прекалено много хора загинали в тях. Цели милиони! Именно това съсипало професията му, казва баща ми. Сега дори близките отвъд океана настояват да се изгарят покойните им, а урните, с праха им да се изпращат с въздушна поща за Южна Америка.

– Дори без придружител?

– Без придружител, господине.

От крематориума вече не излизаше дим. Клерфе извади пакет цигари и го поднесе на словоохотливия момък.

– Трябваше да видите пурите, които донесе баща ми – каза той, докато измъкваше цигарата и я разглеждаше, – истински „Хавана“, господине, най-хубавите пури в света. Цели кутии! Беше му жал да ги пуши сам; продаде всичките из тукашните хотели.

– Сега с какво се занимава баща ви?

– Имаме този цветарски магазин. – Момъкът посочи дюкянчето, пред което бяха застанали. – Ако ви потривава нещо, господине, при нас е по-евтино, отколкото при онези кожодери от селото. А понякога имаме направо чудесна стока. Тъкмо тази сутрин получихме съвсем прясна пратка. Не искате ли да погледнете?

Клерфе се замисли. Цветя? Защо не? Можеше да ги изпрати на онази малка бунтовничка от санаториума, белгийката с майка руския. Може би ще я развеселят. А ако нейният надут руски приятел разбере, толкова по-добре. Клерфе влезе в дюкянчето.

Над вратата звънна малко звънче. Зад някаква завеса излезе един мъж, приличаш на нещо средно между келнер и клисар. Бе облечен в тъмен костюм и имаше учудващо нисък ръст. Клерфе го изгледа с любопитство. Беше си го представил с по-атлетична фигура; мина му обаче през ум, че навярно не се е налагало мъжът сам да мъкне ковчезите.

Дюкянчето имаше доста мизерен вид, а цветята бяха от средно качество с изключение на няколко много красиви, съвсем неподходящи за обстановката екземпляри. Погледът на Клерфе се спря на една ваза с бял люляк и на едно клонче прекрасни бели орхидеи.

– Съвсем пресни са! – заяви дребният човечец. – Пристигнаха точно тази сутрин. Орхидеите са наистина първокласни. Ще издържат най-малко три седмици. Съвсем рядък сорт.

– Разбирате ли от орхидеи?

– Да, господине. Познавам много видове. Някои съм срещал и в чужбина.

„Навярно в Южна Америка – помисли Клерфе. – Може би след доставката на ковчезите са го канили от време на време на малки екскурзии в джунглите, за да има какво да разказва след това на своите зяпнали от удивление деца и внуци.“

– Опаковайте ги – каза той и извади от джоба си черната велурена ръкавица на Лириан. – Прибавете и това към тях. Имате ли плик и една картичка?

Той се запъти обратно към селото. Все още му се струваше, че усеща в ноздрите си противния сладникав мирис на дима от крематориума. Знаеше, че си внушава. Наистина фьонът бе разпръснал дима надолу по склоновете на планината, но той вече се бе отдалечил достатъчно от мястото, за да усеща някаква миризма. Всичко се дължеше на разбунения спомен за пещи, горели денонощно, бълващи дим недалеч от пленническия лагер, в който бе затворен. Пещи, които с напразни усилия се мъчеше да забрави.

Стигнал до селото, Клерфе влезе в една кръчма.

– Дайте ми двоен кирш.

– Изпийте по-добре една сливова – каза кръчмарят. – Имаме превъзходна партида. Киршът го разреждат с вода.

– А нима сливовата не я разреждат?

– Тя не е толкова разпространена и не се експортира. Опитайте, няма да сбъркате!

– Добре. Дайте ми една двойна.

Кръчмарят наля чашата до ръба. Клерфе я изпи на един дъх.

– Имате добра глътка – отбеляза кръчмарят. – Само че така едва ли ще усетите вкуса ѝ.

– Не искам да усещам нищо, просто имах нужда да прочистя устата си от един гаден дъх. Налейте ми още една – този път ще мога да преценя вкуса ѝ.

– Двойна ли?

– Двойна.

– В такъв случай и аз ще пийна една – каза кръчмарят. – Пиенето е заразителна болест.

– Също и за кръчмарите ли?

– Аз съм само наполовина кръчмар, иначе съм художник. През свободното си време рисувам. Един курортист ме научи.

– Чудесно – каза Клерфе. – Тогава да пием за изкуството. Едно от малкото неща, за които все още си струва да вдигаш наздравица. Пейзажите не стрелят по никого. Salut! [Наздраве, привет! (фр.). – Б. пр.]

Клерфе отиде в гаража, за да види колата. „Джузепе“ стоеше в дъното на просторното сумрачно помещение с радиатора си към стената.

Спря се на входа. Видя в полумрака, че някой седи на кормилото.

– На автомобилни състезатели ли си играят вашите помощници? – запита той собственика на гаража, който вървеше редом с него.

– . Онзи там не е мой помощник. Каза, че бил ваш приятел.

Клерфе се вгледа по-внимателно и разпозна Холман.

– Не е ли вярно? – запита собственикът.

– Вярно е. Откога е тук?

– Отскоро. Няма пет минути.

– За първи път ли идва?

– Не. Сутринта вече идва веднъж ... но само за малко.

Холман седеше зад кормилото на „Джузепе“ с гръб към Клерфе. Нямахше никакво съмнение, че във въображението си той участвуваше в автомобилно състезание. Чуваше се тихото прещракване на лостовете в скоростната кутия. Клерфе се замисли за миг, после даде знак на собственика на гаража и Двамата излязоха навън.

– Не му казвайте, че съм го виждал – помоли той.

Мъжът кимна, без да прояви любопитство.

– Оставете го да прави с колата каквото ще. Ето ... – Клерфе извади от джоба си ключа на колата. – Дайте му ключа, ако го поиска. А ако не го поиска, оставете го на арматурното табло, след като си отиде. За следващия път. Естествено, без да включвате мотора. Разбирате, нали?

– Да го оставя да прави каквото пожелае. Също и с ключа ли?

– Също и с колата – каза Клерфе.

Клерфе срещна Холман на обяд в санаториума. Холман изглеждаше изморен.

– От фьона е – обясни той. – Всеки се чувства отвратително при такова време. Човек спи лошо, тежко и сънува объркани сънища. А ти как си?

– Обикновен махмурлук. Снощи прекалих с пиенето.

– С Лилиан ли?

– След това. Тук горе човек не го забелязва, докато пие ... Затова пък на следващата сутрин...

Клерфе се огледа в столовата. Нямаше много хора. Южноамериканците седяха в своя ъгъл. Лилиан я нямаше.

– При това време повечето остават по леглата си – каза Холман.

– А ти излиза ли някъде?

– Не. Разбра ли за Ферер?

– Починал е.

Двамата помълчаха известно време. Към това нямаше какво повече да се добави.

– Какво ще правиш днес следобед? – попита най-после Холман.

– Ще спя и ще се разхождам.. Не се тревожи за мене, доволен съм, че съм някъде, където освен „Джузепе“ няма почти никакви други коли.

Вратата на столовата се отвори. Борис Волков надникна вътре и като видя Холман, му кимна. Направи се, че не забелязва Клерфе. Волков не влезе в помещението, а затвори вратата отново зад себе си.

– Търси Лилиан – каза Холман. – Един господ знае къде може да е отишла! Би трябвало да си е в стаята.

Клерфе се изправи.

– Отивам да спя. Въздухът тука изморява, имаш право. Тази вечер ще можеш ли да останеш? За вечеря, естествено.

– Разбира се. Днес нямам температура, а снощната не съм я нанесъл в болничния лист. Болничната сестра ми има такова доверие, че ми позволява сам да си меря температурата. Не е малко постижение, нали? Да знаеш само как мразя термометрите!

– И така, в осем.

– По-добре в седем. Но нямаш ли желание да се нахраниш някъде другаде? Тукашната кухня навярно вече ти е доскучала?

– Не ставай глупав. През живота си съм имал твърде малко случаи да изпитам порядъчна, предвоенна скука. Днес, подобно нещо се смята за рядка и голяма авантюра, отредена като че ли само за швейцарците и

за никого друго в Европа. Дори не и за шведите; тяхната валута във всеки случай отиде заедно с другите по дяволите, докато навсякъде човечеството се спасяваше. Да ти донеса ли контрабанда нещо за пиене от селото?

– Не. Имам всичко необходимо. Тази вечер тук се устройва домашен гуляй при една италианка – Мария Савини. Тайно, естествено.

– Ти ще отидеш ли?

Холман поклати глава.

– Нямам настроение. Тези домашни гуляи се устройват винаги, когато някой е „отпътувал“ А „отпътувал“ значи починал. Всички пият и си дават един на друг кураж.

– Значи нещо като помен за умрелия?

– Да, нещо подобно. – Холман се прозя. – Време е за задължителна сиеста. Лечение в леглото без много приказки. Важи също и за мене. До довечера, Клерфе!

Кашлицата бе престанала. Лилиан Дюнкерк се отпусна изтощена на леглото. Утринната жертва бе принесена; денят бе заплатен, предната вечер също. Чакаше да я повикат. Беше денят на седмичния рентгенов преглед. Целият ритуал ѝ бе познат до втръсване, въпреки това винаги я вълнуваше.

Мразеше интимността на рентгеновите помещения. Мразеше да стои в тях разсъблечена до кръста и да чувства върху себе си погледа на асистента. Далай Лама не я смущаваше. За него тя бе просто медицински случай – за асистента обаче бе жена. Дразнеше я не толкова, че е гола; дразнеше я, че когато се появеше на екрана, бе повече от гола. Тогава бе гола и под кожата, гола до костите и до движещите се пулсиращи органи. За проблясващите в червеникавия полумрак очила тя бе по-гола, отколкото сама се бе виждала и можеше някога да се види.

Известно време Лилиан бе ходила на рентгеновите прегледи заедно с Агнес Сомервил. Бе наблюдавала как Агнес от красиво младо момиче внезапно се превръща в жив скелет, в сред който клечаха и се протягаха като уморени животни белите дробове и стомахът, сякаш ръфаха живота ѝ. Бе наблюдавала как скелетът се движи, как се навежда встрани и напред, как поема дъх и говори и знаеше, че и тя изглежда по същия начин. Това, че асистентът можеше да я вижда такава, докато слушаше дишането му в тъмнината, ѝ се струваше като някакво необикновено безсрамие.

Сестрата се появи.

– Кой е преди мене? – попита Лилиан.

– Госпожица Савини.

Лилиан облече пеньоара си и последва сестрата до асансьора. През прозореца видя сивото небе.

– Студено ли е навън? – попита тя.

– Не. Четири градуса.

„Пролетта скоро ще настъпи“ – помисли Лилиан. Всичко ѝ го напомняше – нездравият вятър фьонът, влажното кишаво време, тежкия въздух и почти задушавашата кашлица сутрин. От рентгеновия кабинет излезе Мария Савини. Тя тръсна глава и отметна назад черната си коса.

– Как мина? – попита Лилиан.

– Нищо не ми каза. В лошо настроение е. Как намираш новия ми пеньоар?

– Чудесна коприна.

– Наистина ли? Подари ми го Лизио от Флоренция. – Мария изкриви изхабеното си лице в усмивка. – Какво друго ни остава? Щом не ни се разрешава да излизаме вечер, трябва да се перчим тук с пеньоарите си. Ще прескочиш ли тази вечер, към мене.

– Не знам още.

– Госпожица Дюнкерк, професорът ви чака – напомни сестрата от вратата.

– Ела! – каза Мария. – Ще дойдат и другите! Получих девет грамофонни плочи от Америка. Фантастични са!

Лилиан влезе в полутъмния кабинет.

– Най-после! – каза Далай Лама. – Бих искал поне веднъж да сте точна!

– Съжалявам.

– Добре, добре. Температурната карта, моля? Сестрата му я подаде. Той я разгледа внимателно и зашепна нещо с асистента. Лилиан се опита да разбере какво говорят, но не ѝ се удаде.

– Изгасете светлината! – каза Далай Лама най-после. – Обърнете се, моля, наляво ... надясно ... още веднъж ...

Фосфоресциращото отражение от екрана проблясваше по плешивата глава на професора и в очилата на асистента. На Лилиан винаги ѝ ставаше малко лошо, когато трябваше да диша дълбоко и да не диша – имаше усещането, че всеки момент може да загуби съзнание.

Прегледът продължи по-дълго от обикновено.

– Покажете ми още веднъж болничния лист – каза Далай Лама.

Сестрата запали лампата. Лилиан стоеше до екрана и чакаше.

– Прекарали сте два плеврита, нали? – попита Далай Лама. –

Единият поради собствената ви немарливост?

Лилиан не отговори веднага. Защо я питаше? Та всичко бе описано в болничния лист. Или Крокодила бе издрънкал нещо и сега той искаше да раздухва стари истории, за да ѝ направи скандал?

– Така ли е, госпожице Дюнкерк? – повтори професорът.

– Да.

– Имали сте щастие. Почти никакви сраствания. Откъде тогава, по дяволите ...

Далай Лама вдигна очи.

– Можете да отидете в съседната стая. Пригответе се, моля, за пневмолиза. [Пневмолиза – вкарване на азот или въздух между белия дроб и гърдната стена за отлепване на сраствания. – Б. пр.]

Лилиан последва сестрата.

– Какво има? – прошепна тя. – Течност ли?

Сестрата поклати глава.

– Може би колебанията в температурата ...

– Но това няма нищо общо с дробовете ми! Единствена причина е възбудата! „Отпътуването“ на мис Сомервил! Фьонът! Индикацията ми е отрицателна! А може би е положителна, а?

– Не, не. Елате тук, легнете! Когато професорът дойде, трябва да сте готова.

Сестрата премести апарата по-близо.

„Нищо не помага – помисли Лилиан. – Четири седмици правих всичко, което изисквах от мене, и вместо подобрене навярно отново настъпва влошаване на състоянието ми. Причината не може да бъде вчерашното ми измъкване; нали днес нямам температура ... А може би сякаш да имам някаква, ако бях останала в санаториума, който знае. И какво възнамерява той да прави сега с мене? Дали ще ме изпонадупчи, за да ми прави пункция, или отново ще ме надуе с въздух като издиращ балон?“

Професорът влезе.

– Нямам никаква температура – каза Лилиан бързо. – Само малко съм възбудена. Вече цяла седмица нямам температура, а и преди това получавах само при възбуда. Не е нищо органично ...

Далай Лама седна до нея и опипа мястото за инжекцията.

– През следващите дни пазете стаята.

– Не мога през цялото време да лежа в леглото. Именно от това получавам температура. Имам чувството, че ще полудея!

– Необходимо е само да не напускате стаята си. А днес ще бъдете на легло. Сестра, йод, моля, ето тука .

Докато се преобличаше в стаята си, Лилиан разгледа, кафявото йодено петно. След това измъкна бутилката водка изпод бельото в гардероба и си наля една чаша, заслушвайки се за шумовете в коридора. Всеки момент можеше да се появи сестрата с вечерята, а тъкмо днес не и се искаше да я заловят в пиене.

„Още не съм измършавяла съвсем – помисли си тя в застана пред огледалото. – Наддала съм четвърт кило. Няма що, голямо постижение!“ Лилиан вдигна иронично чаша към отражението си в огледалото, а след това скри отново бутилката. Отвън се чу подрънкването на количката с яденето й. Тя посегна към някаква рокля.

– Обличате ли се? – запита сестрата. – Нали не бива да излизате?

– Обличам се, понеже така се чувствавам по-добре. Сестрата поклати глава.

– Защо не си легнете? Как ми се ще някога да ми сервират яденето в леглото!

– Легнете в снега и стойте, докато получите възпаление на белите дробове – каза Лилиан. – Тогава ще ви сервират в леглото.

– Едва ли. Най-много да се простудя и да получа слаба хрема. За вас има някакъв пакет. Изглежда, цветя.

„Борис“ – помисли Лилиан и взе бялата картонена кутия.

– Няма ли да я отворите? – попита сестрата с любопитство.

– По късно.

Лилиан почопли малко в яденето си, после нареди да го вдигнат. Междувременно сестрата приготви леглото й.

– Не искате ли да пусна радиото? – попита тя.

Все пак то развлича донякъде!

– Ако ви се слуша, пуснете го.

Сестрата започна да върти копчетата. В ефира се появи Цюрих с някаква лекция върху Конрад Фердинанд Майер след това Лозана с новини. Още едно завъртане на копчето и изведнъж се появи Париж. Някакъв пианист свиреше Дебюси. Лилиан отиде до прозореца и зачака сестрата да свърши и да излезе от стаята. Загледа втрещено във вечерната мъгла навън, а до слуха й достигаше музиката от Париж и това бе направо непоносимо. [Конрад Фердинанд Майер (1825 – 1898) – швейцарски поет. – Б. пр.]

– Познавате ли Париж? – попита сестрата.

– Да.

– А аз не. Сигурно е чудесен!

– Когато бях там, бе студено, мрачно и безутешно, а градът бе

окупиран от немците.

Сестрата се засмя.

– Но оттогава измина много време. Вече няколко години. Сега всичко е отново безопасно, както преди войната. Не искате ли пак да отидете там?

– Не – отвърна Лилиан рязко. – Та кой ходи в Париж през зимата? Свършихте ли?

– Да, да, веднага. Но за какво бързате толкова? И без това няма какво да правите?

Най-сетне сестрата си тръгна. Лилиан изключи радиото. „Да – помисли си тя. – Наистина тук вече няма какво да правя. Мога само да чакам и пак да чакам. И то какво? Един живот, изпълнен от край до край само с очакване!“

Разтвори бялата картонена кутия, превързана със синя копринена панделка.

„Изглежда, Борис напълно се е примирил с обстоятелството, че трябва завинаги да остане тук – помисли тя. – Такъв поне бе смисълът на думите му. Ами аз?“

Лилиан разкъса копринената хартия, обвиваща цветята, и в същия миг захвърли кутията на пода, сякаш бе видяла вътре змия. Орхидеите се пръснаха по килима. Тези цветя ѝ бяха до болка познати. „Това е случайност! – помисли тя. – Отвратителна случайност! Не могат да бъдат същите цветя, това положително са други, приличащи на първите!“ Но в същото време съзнаваше, че подобни случайности не съществуват, а орхидеи от този вид не се намират в селото. Сама бе проверила и не бе намерила, затова ги бе поръчала чак в Цюрих. Преброи пъпките. Числото отговаряше. След това откри, че на най-долната пъпка липсва едно листенце, и веднага си спомни, че бе забелязала подобно нещо, щом цветята пристигнаха от Цюрих. Вече нямаше никакво съмнение, че цветята, които виждаше на пода пред себе си, бяха същите, които бе положила върху ковчега на Агнес Сомервил.

„Вече ставам истерична! – помисли тя. – Всичко това сигурно има някакво обяснение! Цветята не са призраци, та да ми се привиждат! Изглежда, някой си е направил с мене отвратителна шега. Но защо? И как? Как са стигнали тези орхидеи отново до мене? И какво означава тази черна ръкавица край тях, сгърчена като някаква мъртва, черна ръка, подаваща се застрашително от пода като таен знак на някаква мафия от духове.“

Лилиан заобиколи клончето орхидеи, сякаш то действително бе

змия. Пъпките не бяха вече пъпки; полхът на смъртта им придаваше зловещ вид, а белотата им бе по-бяла от всичко, което Лилиан бе виждала някога. Бързо разтвори вратата към балкона, хвана предпазливо копринената хартия, а с нея и клончето и изхвърли и двете през балкона. След тях запрати и картонената кутия. Лилиан се заслуша за миг в мъглата. Отдалеч долитаха гласове и дрънкане на шейни. Влезе обратно в стаята си и погледна ръкавицата на пода. Сега я позна и си спомни, че я бе носила, когато ходиха с Клерфе в бар „Палас“. „Клерфе – помисли си тя. – Какво общо има пък той с тази история? Трябва да узная това веднага!“

Измина доста време, преди Клерфе да се обади на телефона.

– Вие ли ми изпратихте ръкавицата? – запита тя.

– Да. Бяхте я забравили в бара.

– Цветята също ли са от вас? Орхидеите?

– Да. Не получихте ли картичката ми?

– Вашата картичка?

– Не я ли намерихте?

– Не! – Лилиан преглътна. – Още не. Откъде имате тези цветя?

– Купих ги от един цветарски магазин – отвърна Клерфе учудено. –

Защо?

– Тук, в селото, ли?

– Да, но защо? Да не са крадени?

– Не. Или по-скоро – да. Не зная... – Лилиан замълча.

– Да дойда ли при вас? – попита Клерфе.

– Да.

– Кога?

– След един час, тогава тук ще утихне.

– Разбрано, след час. На служебния вход ли?

– Да.

Лилиан въздъхна и остави слушалката. „Слава богу – помисли тя, – ето един човек, на когото не е нужно да се обяснява нищо. Човек, на когото си безразличен и който не се грижи постоянно за тебе като Борис!“

Клерфе стоеше пред страничния вход.

– Не обичате ли орхидеи? – попита той и кимна към снега. Цветята и картонената кутия бяха още там.

– Къде ги купихте? – попита Лилиан.

– В едно малко цветарско магазинче долу... – почти извън селото.

Защо? Да не са урочасани? .

– Тези цветя... същите тези цветя – промълви Лилиан с мъка – аз

поставих вчера върху ковчега на моята приятелка. За последен път ги видях, преди да отнесат ковчега. Санаториумът не задържа цветята. Отнесоха всичко. Току-що питах прислужника; всичко се изпраща в крематориума. Просто не зная как...

– В крематориума? – попита Клерфе.

– Да.

– За бога! Магазинчето, от което купих цветята, се намира недалеч от крематориума. Представлява някакво мизерно дюкянче и истински се учудих откъде могат да имат такива цветя. Сега всичко е ясно.

– Какво е ясно?

– Някой от служителите в крематориума е запазил цветята, вместо да ги изгори заедно с всичко останало, и ги е продал на цветарския магазин.

Тя втренчи поглед в него.

– Нима е възможно подобно нещо?

– Защо не? Цветята са си цветя и се различават трудно едни от други. Вероятността една подобна история да бъде разкрита е всъщност незначителна. А че някаква рядка орхидея може да попадне отново в същите ръце, които веднъж са я изпратили, е такава изключителна случайност, че никой не би седнал да държи сметка за нея. Клерфе улови ръката на Лилиан.

– Какво ни остава да направим? Да чакаме да получим нервна криза или да се посмеем над неизтощимия търговски дух у човечеството? Аз предлагам да се посмеем... В наши дни не вършиш ли това от време на време, застрашен си да се удавиш в морето от сълзи, заляло прекрасното ни столетие.

Лилиан погледна цветята.

– Но това е отвратително! – прошепна тя. – Да крадеш от мъртвец!

– Не повече и не по-малко отвратително от редица други неща – отвърна Клерфе. – Аз самият никога не си бях и помислял, че мога да претърсвам трупове за цигари и хляб, и все пак съм го правил. През войната. В началото е противно, но после се свиква, особено ако си постоянно гладен и дълго не си пушил. Но хайде, елате! Да идем да пийнем нещо!

Лилиан не откъсваше поглед от цветята.

– А тях тук ли ще оставим?

– Разбира се. Те вече нямат нищо общо с вас, нито с покойната, нито с мене. Утре ще ви изпратят нови. От друг магазин.

Клерфе отвори вратичката на шейната. При това пред погледа му се мярна лицето на кочияша, чиито очи спокойно, но с интерес

съзрцаваха орхидеите, и Клерфе вече знаеше, че след като ги закара до хотела, ще се върне, за да прибере цветята. И само един господ знаеше какво щеше да стане с тях по-нататък. За миг у Клерфе се породиха желанието да отиде и ги стъпче... Но защо му трябваше да влиза в ролята на господ? От това човек можеше само да си изпати.

Шейната спря. Върху мокрия сняг пред входа на хотела бяха сложени дъски. Лилиан слезе от шейната. Изведнъж, докато я наблюдаваше как се промъква сред трополящите с тежките си обувки спортисти, такава крехка, леко прегърбена, притискаща към гърдите си тънкото палтенце, обута в елегантни вечерни обувки, тя се стори на Клерфе по особен начин екзотична, обвезана от мрачния чар на болестта сред прашящото здраве наоколо ѝ.

Той я последва. „Но каква е тази авантюра, в която се впускам? – помисли той. – И с кого?“ Наистина тази жена бе нещо по-различно от Лидия Морели, която го бе потърсила по телефона от Рим преди един час. Лидия, която знаеше всички трикове и не забравяше нито един.

Клерфе настигна Лилиан на входа.

– Нека тази вечер – каза той – не говорим за нищо друго, освен за най-несериозните неща на света!

Само час по-късно барът вече бе претъпкан с посетители. Лилиан погледна към вратата.

– Ето че пристига и Борис – каза тя. – Това поне можех да предвидя...

Клерфе бе забелязал вече русина. Волков бавно се промъкваше между туристите, повиснали като гроздове на бара. Държеше се като че Клерфе не съществува.

– Шейната те чака отвън, Лилиан – каза той.

– Освободи я, Борис – отвърна тя. – Не ми е нужна сега шейна. А това е господин Клерфе. Струва ми се, вече се познавате.

Клерфе се надигна от мястото си подчертано небрежно.

– Така ли? – каза Волков. – О, спомням си! Моля за извинение. – Той гледаше малко встрани от Клерфе. – Спортната кола, която подплаши конете ни, нали?

Клерфе долови едва прикритата ирония. Не отговори нищо, но остана прав.

– Изглежда, си забравила, че утре ще ти правят наново рентгенови снимки – каза Волков към Лилиан.

– Не съм забравила, Борис.

– Затова трябва да си отпочинала и отспала.

– Известно ми е. Но имам още достатъчно време. Лилиан говореше бавно, както се говори на дете, неразбиращо от дума. Клерфе схващаше, че за нея това бе единственият начин да овладее гнева си от мисълта, че е под контрол. Изпитваше почти съжаление към русина. Положението му бе наистина безизходно.

– Няма ли да седнете? – попита го той, не без умисъл.

– Благодаря – отвърна Волков хладно, сякаш отговаряше на някой келнер, запитал го дали ще обича да поръча нещо. Също както Клерфе преди малко, и той бе почувствувал, скритата ирония.

– Налага ми се да почакам един човек – каза той на Лилиан. – Ако все пак решиш...

– Не, Борис! Аз оставам тук.

Цялата история омръзна на Клерфе.

– Виждате ли – каза той спокойно. – Аз доведох тук мис Дюнкерк и мисля, че съм в състояние да я върна обратно.

Волков го погледна бегло. Лицето му се изкриви в усмивка.

– Боя се, че ме разбирате погрешно. Но безсмислено е да ви обяснявам.

Той се поклонил към Лилиан и за миг изглеждала като че високомерната му маска ще се разпадне, после отново се съвзе и с тежки стъпки се отправи към бара.

Клерфе седна на мястото си. Не бе доволен от себе си. „Какво търся тук? – помисли той. – Вече не съм на двадесет години!“

– Защо не отидете с него? – попита той унило.

– Искате да се отървете от мене ли?

Погледна я. Тя изглеждала съвсем беззащитна, но той знаеше, че беззащитността е най-опасното оръжие на жените, защото в действителност никоя жена не е беззащитна.

– Разбира се, не – каза той. – Значи, оставаме!

Лилиан хвърли поглед към бара.

– Но той не си отива – промълви тя. – Охранява ме. Чака да отстъпя.

Клерфе вдигна шишето и наля чашите.

– Добре. Да видим тогава кой пръв ще се предаде.

– Вие не можете да го разберете – отвърна Лилиан остро. – Той съвсем не ревнува.

– Така ли?

– Да. Той е само нещастен и болен и се мъчи да се грижи за мене. Лесно се запазва превъзходство, когато си здрав!

Клерфе премести шишето. „Това хапливо животинче се опитва да разиграва толерантност! – помисли той. – Едва спасено, и вече налита към ръката, която го е отървала!“

– Възможно е – каза той равнодушно. – Но нима да си здрав е престъпление?

Тя се извърна към него.

– Разбира се, не – промълви тя. – Сама не зная какво приказвам. Най-добре е да си отида.

Тя посегна към чантата си, но не стана.

Клерфе чувствуваше, че и тя му е омръзнала вече, но за нищо на света не би я пуснал да си върви, докато Волков още стоеше на бара и я чакаше... „Не съм чак толкова стар“ – помисли си той.

– Не е необходимо да спазвате добрия тон с мене – каза той. – Аз не се обиждам лесно.

– Тук всеки се обижда лесно.

– Аз не съм оттук.

– Да. – Лилиан изведнъж се усмихна. – Изглежда, тъкмо там е причината.

– Каква причина?

– Причината, поради която се дразним. Не разбирате ли? Дори Холман, вашият приятел, се дразни.

– Твърде е възможно – отвърна Клерфе изненадан. – Изглежда, не е трябвало да идвам тук. Също и Волков ли дразня?

– Не сте ли забелязал?

– Възможно. Но защо е нужно да си дава толкова зор да ми го показва?

– Той си тръгва – каза Лилиан.

Клерфе сам виждаше.

– А вие? – попита той. – Не е ли по-добре да си стоите в санаториума?

– Кой може да знае със сигурност това? Далай Лама? Аз? Крокодила? Господ? – Тя вдигна чашата си. – И кой носи отговорност? Кой? Аз? Господ? И кой за кого отговаря? Елате, хайде да танцуваме!

Клерфе остана на мястото си.

Тя го погледна втренчено.

– И вие ли се страхувате за мене? И вие ли смятате, че е по-добре...

– Не смятам нищо – отвърна Клерфе. – Просто не умея да танцувам. Но ако желаете, можем да опитаме.

Те се отправиха към танцовата площадка.

– Агнес Сомервил винаги вършеше онова, което ѝ бе предписано от Далай Лама – каза Лилиан, когато потънаха сред шума на тропачите със спортните си обувки туристи. – Абсолютно всичко...

IV

В санаториума бе тихо. Болните почиваха. Лежаха мълчаливо в леглата или шезлонгите си, проснати като жертвени животни, в които умореният въздух водеше безгласна борба с невидимия враг, тайно гложещ в топлия мрак на дробовете им.

Лилиан Дюнкерк в светлосин панталон седеше на своя балкон. Нощта беше отминала и бе забравена. Тук горе винаги ставаше така – щом настъпеше утрото, нощната паника се стопяваше като злокобен призрак и човек трудно можеше да я проумее. Лилиан се протегна в светлината на късния предиобед. Вчерашният ден бе сякаш забулен от някаква мека, блестяща завеса, а утрешният като че не съществуваше. Виждаше как от снега, навят през нощта върху балкона, стърчи бутилката водка, оставена ѝ от Клерфе.

Телефонът иззвъня. Лилиан вдигна слушалката.

– Да, Борис... не, разбира се, не... докъде бихме стигнали, ако правим и това?... Да не говорим повече... разбира се, можеш да дойдеш... да, сама съм, кой друг би...

После излезе отново на балкона. За миг размисли дали да скрие водката, но след това си донесе чаша и отвори бутилката. Водката бе много студена и много приятна на вкус.

– Добро утро, Борис – каза тя, чувайки, че зад нея се хлопва вратата. – Както виждаш, наливам се с водка. Ще пийнеш ли и ти? Тогава донеси си чаша.

Намести се удобно в шезлонга и зачака. Волков се появи на балкона с чаша в ръка. Лилиан облекчено въздъхна. „Слава богу, днес поне ще мине без проповеди!“ – помисли тя. Волков си наля. Тя протегна към него чашата си. Той ѝ я напълни догоре.

– Защо пиеш, душице? – попита той. – От рентгена ли те е страх?

Лилиан поклати глава.

– Температура ли имаш?

– И това не. Дори е под нормалната.

– Далай Лама каза ли вече нещо за снимките?

– Не. Какво може да каже? А и не искам нищо да знам.

– Добре – отвърна Волков. – Да пием тогава.

Той изпи чашата си на един дъх и прибра бутилката.

– Налей ми още една чаша – каза Лилиан.

– Колкото искаш.

Тя го наблюдаваше. Знаеше, че той ненавижда навика и да пие. Но също знаеше, че сега не би се опитвал да я разубеждава. Беше твърде умен, познаваше настроенията ѝ.

– Да ти наля ли още една? – попита той вместо това. – Чашите са малки.

– Не. – Лилиан остави чашата до себе си, без да пие. – Борис – каза тя и опъна крака върху креслото. – Ние се разбираме с тебе отлично.

– Наистина ли?

– Да. Ти ме разбираш прекалено добре, аз тебе също. В това се състои и нещастieto ни.

Волков се засмя.

– Особено щом задуха фьонът.

– Не само при фьона.

– Или когато пристигнат чужденци.

– Виждаш ли – каза Лилиан. – Ти вече знаеш причината. Можеш всичко да обясниш. А аз нищо. Знаеш за мене всичко предварително. Колко е изморително това! А може би и тук причината е фьонът?

– Фьонът и пролетта.

Лилиан затвори очи. Усещаше върху лицето си поривистия неспокоен планински въздух.

– Защо не ме ревнуваш? – запита тя.

– Ревнувам те. Постоянно.

Тя отвори очи.

– От кого? От Клерфе ли?

Той поклати глава.

– А аз мислех, че от него. От кого тогава?

Волков не отговори. За какво го пита тя? И какво разбира тя от ревност? Ревността не започва с един човек и не свършва с него. Тя започва с въздуха, дишан от любимия, и не свършва никога. Даже и със смъртта на другия.

– От кого, тогава, Борис? – попита Лилиан. – Значи, все пак от Клерфе.

– Не знам. Ревнувам те може би от онова нещо, което той донася със себе си тук горе.

– И какво донася той със себе си? – Лилиан се протегна и отново затвори очи. – Не трябва да ревнуваш. След няколко дни Клерфе ще си замине и ще ни забрави, а и ние него.

Известно време тя остана да лежи мълчаливо в шезлонга си. Волков

седеше зад нея и четеше. Слънцето се издигаше все по-високо и докосна с ръба на своя менлив диск от светлина очите ѝ, които се изпълниха под клепачите ѝ с топло, оранжевозлатно сияние.

– Понякога ми се иска да извърша нещо съвсем безразсъдно Борис – каза тя. – Нещо, което ще разчупи тази стъклена клетка. Да се запиляе нанякъде... сама не зная къде...

– На всекиго му се иска.

– И на тебе ли?

– Също и на мене.

– Защо тогава не го направим?

– Не би променило нищо. Само ще почувствуваме клетката си още по-силно. А може би е по-добре да я разчупим, да се нараним неспасяемо в нейните остри ръбове и да загинем от кръвоизлива?

– Ти искаш ли?

Борис погледна тясното лице пред себе си. Колко малко знаеше тя за него, макар и да вярваше, че го разбира!

– Аз се помирих с клетката – каза той, макар да чувствуваше, че това не е вярно. – Всичко е много по-просто, душице. Преди да се изхаби човек напълно в безсмислена ненавист, трябва да направи опит да заживее с клетката си.

Лилиан почувствува приближаващата вълна на умората. Отново започваха разговорите, в които се заплиташе като в паяжина. Всичко беше вярно, но това с нищо не ѝ помагаше.

Да се помириш значи да се предадеш – промълви тя след известно време. – За това не съм достатъчно стара.

„Защо не си тръгва – помисли тя. – И защо го обиждам постоянно, макар че не желая? Защо му натяквам, че е тук по-дълго време от мене и че има щастието да възприема нещата по-другояче от мене? Защо се дразня, че се държи като мъж, попаднал в затвор, който е благодарен на бога, че не са го убили... а аз като някой, който мрази бога за това, че не е на свобода?“

– Не ме слушай, Борис – каза тя. – Говоря, без да мисля. Причината е в обедния час, във водката, във фьона. А може би изпитвам и страх от рентгеновия преглед... само че не искам да си призная. Липсата на новини тук при нас означава лоши новини.

Камбаните на селската църква забиха.

Волков се изправи и придръпна завесата срещу слънцето.

– Утре изписват Ева Мозер – каза той. – Оздравяла.

– Знам. Изписвана е вече два пъти.

– Този път действително е здрава. Крокодила го потвърди.

Сред замиращия звън на камбаните Лилиан внезапно дочу острия звук на „Джузепе“. Колата се изкачи стремително по серпентините и спря. Лилиан се зачуди защо Клерфе е дошъл с колата си. Това той правеше за първи път след пристигането си. Волков се изправи и погледна от балкона надолу.

– Да се надяваме, че няма намерение да кара ски с кола – каза той подигравателно.

– Сигурно не. Защо?

– Паркирал е при склона зад елховата горичка. Близко до тренировъчната писта за начинаещи, не пред хотела.

– Той сигурно знае защо е спрял там. Всъщност каква е причината да не можеш да го понасяш?

– Дявол знае! Може би защото някога толкова приличах на него.

– Ти! – отвърна Лилиан сънливо. – Трябва да е било много отдавна.

– Да – потвърди Волков с горчивина, – много отдавна.

След половин час Лилиан чу колата на Клерфе да тръгва обратно. Борис вече си бе отишъл. Тя остана да лежи още малко със затворени очи, съзерцавайки колебливата светлина под клепачите си. После се изправи и слезе долу.

За своя изненада видя Клерфе да седи на една пейка пред санаториума.

– Стори ми се, че чух преди малко колата ви да слиза по пътя – каза тя и седна до него. – Може би вече имам халюцинации?

– Не. – Той примигваше срещу силната светлина. – Това беше Холман.

– Холман?

– Да. Изпратих го до селото да купи бутилка водка.

– С колата?

– Да – каза Клерфе. – С колата. Беше вече крайно време да се поразмърда малко с таратайката.

Отдалеч се чу отново шумът на мотора. Клерфе се изправи и се услуша.

– Да видим сега какво ще направи – дали ще се завърне веднага като послушно момче, или ще отпраши с „Джузепе“.

– Да „отпраши“? Накъде?

– Накъдето поиска. Има достатъчно бензин в резервоара. Ще му стигне почти до Цюрих.

– Какво? – каза Лилиан. – Какви ги бръцолевите? Клерфе отново се

заслуша.

– Няма да се върне. Спуска се по селския път към езерото и шосето. Виждате ли, ето го там... зад хотел „Палас“. Слава богу!

Лилиан бе скочила от мястото си.

– Слава богу? Вие луд ли сте? Пращате го в открита спортна кола? Дори за Цюрих, „ако поиска“? Не знаете ли, че е болен?

– Тъкмо за това. Вече мислеше, че е забравил да управлява кола.

– А ако си докара някоя простуда?

Клерфе се засмя.

– Облечен е топло. А и автомобилните състезатели се погаждат с колите, както жените с вечерните си рокли – доставят ли им удоволствие, никога не простиват в тях.

Лилиан го погледна втренчено.

– А ако въпреки всичко си докара простуда? Знаете ли какво означава това при нас? Вода в белите дробове, сраствания, тежки рецидиви! Тук в санаториума можеш да си довлечеш смъртта само с една настинка!

Клерфе я разглеждаше. Такава тя му харесваше значително повече, отколкото предишната вечер.

– Тези неща би трябвало да имате предвид, когато вечер, вместо да останете в леглото си, се „измъквате“, за да се шумгнете час по-скоро в бар „Палас“. И то само по една тънка рокличка и копринени обувчици!

– Това няма нищо общо с Холман!

– Така е. Обаче аз вярвам в лечебната сила на забраненото. До този момент бях убеден, че вие също!

За миг Лилиан се обърка.

– Да, но не по отношение на другите – каза тя след малко.

– Правилно. А повечето хора вярват в това само когато се отнася до другите. – Клерфе се взираше надолу към езерото. – Ето го! Виждате ли го? Чуйте само как взима завоите! Все още не е забравил превключването на скоростите. Тази вечер Холман ще бъде друг човек!

– Къде? В Цюрих ли?

– Навсякъде. Дори и тук.

– Тази вечер той ще легне с температура.

– Не ми се вярва. А дори и да е така! По-добре малко температурка, отколкото да се мотае около колата, провесил нос, и да се смята за недъгав.

Лилиан рязко се извърна. „Недъгав“! – помисли тя. – Само защото е болен? Какво си позволяваше този невъзпитан здравеняк? Може би

смяташе и нея за недъгава? Спомни си вечерта в бар „Палас“, когато бе говорил по телефона с Монте Карло. Тогава също бе споменал за някакъв „недъгав“!

– Малко „температурка“ тук бързо може да се превърне в смъртно-носно белодробно възпаление – каза тя с неприязън. – Но за това, изглежда, не ви е грижа! Навярно тогава само бихте казали, че за Холман е било щастие да умре, след като е седял още веднъж зад волана на спортна кола, с вярата, че някога ще стане велик състезател!

Лилян веднага съжали за думите си. Сама не разбираше защо изведнъж я обзе такова раздражение.

– Имате добра памет – каза Клерфе развеселен. – Забелязах това и по-рано. Но, успокойте се, колата не е толкова бърза, колкото ви изглежда по звука. С вериги на гумите не може да се развие състезателна скорост. – Клерфе обхвана раменете ѝ. Лилян не каза нищо и не помръдна. Гледаше как „Джузепе“ – малък и черен – се промъква зад гората към езерото. Фучащ като разсърдена земна пчела, той се открояваше рязко сред белия блясък на снега. Лилян чуваше равномерното бумтене на мотора и ехото, което планините си подхвърляха. Колата се насочи към шосето, което през прохода излизаше от другата страна на планината. И изведнъж Лилян разбра, че тъкмо това бе причината за раздражението ѝ. Видя как колата изчезна зад някакъв завой. Сега до слуха ѝ достигаше единствено боботенето на мотора – сякаш далечен, призивен барабан, зоващ на път в неизвестността.

– Да се надяваме, че няма да се „измъкне“ съвсем – каза Клерфе.

Лилян не отговори веднага. Устните ѝ бяха пресъхнали.

– За какво му е да се „измъкна“? – проговори тя след известно време с усилие. – Та той е вече почти излекуван. Защо да рискува всичко?

– Понякога тъкмо тогава човек рискува.

– Вие бихте ли рискували на негово място?

– Не знам.

Лилян си пое дъх и продължи:

– Бихте ли го направили, ако знаехте, че вече никога няма да оздравеете?

– Вместо да остана тук ли?

– Вместо да вегетирате тук няколко месеца повече. Клерфе се усмихна. Познаваше и други начини на вегетиране.

– Зависи какво се разбира под това – каза той.

– Да живееш благоразумно! – отвърна Лилян рязко. Той се засмя.

– Виждате ли, тъкмо по такива въпроси не бива да се съветвате с

един автомобилен състезател.

– Кажете, бихте ли го направили?

– Нямам представа. Тези неща никога не знаеш предварително. Може би щях да го направя, за да избягам още веднъж от себе си, което за мене означава живот без оглед на времето... но може би и аз бих заживял по часовник и щях да броя всеки спечелен ден и час. Подобно нещо не можеш да знаеш със сигурност. В това отношение съм преживявал забележителни изненади.

Лилиан измъкна рамото си изпод ръката на Клерфе.

– Не е ли необходимо преди всяко състезание да изяснявате този въпрос със себе си?

– Отстрани тези неща изглеждат може би по-драматични, отколкото са в действителност. Аз съвсем не се състезавам от романтични подбуди. Състезавам се, защото имам нужда от пари и защото не умея да върша нищо друго, а не от жажда за силни преживявания. Преживявания съм имал достатъчно в нашия проклет век, без да съм ги желал. Предполагам, вие също.

– Да – отвърна Лилиан, – но не каквито трябва...

Внезапно дочуха отново шума на мотора.

– Холман се връща – каза Клерфе.

– Да – повтори Лилиан и пое дълбоко въздух. – Връща се. Разочарован ли сте?

– Не. Исках само да покара малко колата. Последния път, когато беше в нея, получи първия си кръвоизлив.

Лилиан видя „Джузепе“ да се носи с бясна скорост по шосето. Изведнъж ѝ стана непоносимо, че ще трябва да види сияещото лице на Холман.

– Трябва да се прибера – каза тя нервно. – Крокодила вече ме търси! – Тя се извърна към входа на санаториума. – А вие кога ще пътувате през прохода? – попита тя.

– Когато вие пожелаете – отвърна Клерфе.

Беше неделя, а неделите в санаториума се понасяха винаги по-трудно от останалите дни на седмицата. Те носеха със себе си някакво измамливо спокойствие, освободено от еднообразието на делниците. Лекарите идваха по стаите само ако бе необходимо, така че човек можеше да си мисли, че е здрав. От това обаче в неделни дни пациентите ставаха особено неспокойни, а вечер сестрата трябваше многократно да прибира болните на легло от стаи, в които съвсем не им беше мястото.

Въпреки забраната Лилиан слезе на вечеря – обикновено

Крокодила не правеше проверки в неделя. Бе изпила две чаши водка, за да се освободи от меланхолията на здрача, но това не ѝ се беше удало. Тогава си бе облякла най-хубавата рокля – понякога дрехите помагат повече от всяка друга морална утеха, – но този път и това не беше от полза. Кафарът – внезапната мирова скръб, стълкновението с бога, познат на всекиго тук горе, появяващ се и изчезващ без видима причина, бе останал. Бе долетял като черна пеперуда.

Едва когато влезе в трапезарията, разбра откъде идва всичко. Помещението беше почти пълно, а на една маса в средата седеше Ева Мозер, заобиколена от половин дузина нейни приятели. На масата имаше торта, бутилка шампанско и подаръци, увити в пъстра хартия. Това бе последната ѝ вечер. На другия ден следобед трябваше да си замине.

В първия миг Лилиан поиска да се върне, но забеляза Холман. Той седеше сам близо до масата на тримата облечени в черно южноамериканци, които чакаха смъртта на Мануела. Холман ѝ махна с ръка.

– Днес карах „Джузепе“ – каза тон. – Видяхте ли ме?

– Да. Да ви е видял и някой друг?

– Кой например?

– Крокодила? Или Далай Лама?

– Никой. Колата бе паркирана до тренировъчната писта. А там не могат да я видят. Пък дори и да са ме видели! Аз съм щастлив. Вече си мислех, че не ще мога да управлявам проклетата таратайка!

– Изглежда, тази вечер всеки е щастлив – отвърна Лилиан с горчивина. – Погледнете там!

Тя посочи към масата, на която седеше Ева Мозер с разгорещено, угоено лице, заобиколена от нейните взимачи участие в радостта ѝ и все пак завиждащи приятели. Ева седеше сред тях като човек, изтеглил на лотария голямата печалба и изведнъж не можещ да проумее откъде са се взели толкова много приятели на празненството му.

– А вие? – попита Лилиан Холман. – Премерихте ли си температурата?

Холман се засмя.

– За това има време до утре. Днес не искам да мисля за тези неща.

– Не усещате ли температура?

– Все ми е едно. А и не усещам нищо.

„Защо му задавам тези въпроси? – помисли си Лилиан. – Нима му завиждам, както другите на Ева Мозер?“

– Клерфе няма ли да дойде тази вечер? – попита тя.

– Не. Днес следобед неочаквано му дойдоха на гости. А и за какво

му е да да се мъкне постоянно тук? Навярно му е скучно.

– Защо тогава не си замине? – запита Лилиан раздразнено.

– Ще си замине, но след няколко дни. В сряда или в четвъртък.

– Тази седмица ли?

– Да. Предполагам, че ще отпътува заедно с госта си.

Лилиан не отговори. Не можеше да разбере дали Холман не ѝ разказва тези неща предумишлено и понеже не бе сигурна, реши, че е така, и затова престана да го разпитва.

– Имате ли нещо за пиене при себе си? – попита тя.

– Нито капка. Днес следобед подарих последния си джин на Шарл Ней.

– По обед не донесохте ли с колата бутилка водка?

– Дадох я на Долорес Палмър.

– Защо? Да не сте решили изведнъж да ставате образцов пациент?

– Нещо такова – отвърна Холман малко смутено.

– Днес по обед бяхте всичко друго, само не и това.

– Тъкмо по тази причина – каза Холман. – Искам пак да карам кола.

Лилиан отмести чинията си.

– А с кого ще се „измъквам“ вечер отсега нататък?

– Ще се намерят достатъчно желаещи. А и Клерфе все още е тук.

– А после?

– Ами Борис? Той няма ли да дойде тази вечер?

– Не, няма да дойде. Казах му, че имам главоболие. С Борис не мога да се „измъквам“.

– Наистина ли имате главоболие?

– Да. – Лилиан стана от мястото си. – Тази вечер ще ошастливя дори Крокодила, за да бъдат щастливи всички. Отивам да спя. „В прегръдките на Морфей!“ Лека нощ, Холман.

– Случило ли се е нещо, Лилиан?

– Нищо освен обикновената история. Скука! „Признак на добро здравословно състояние“ – би казал Далай Лама. Когато човек бил съвсем зле, не изпитвал никаква тревога. Прекалено слаб вече бил за това. Колко е милосърден бог, нали?

Дежурната сестра бе завършила вечерната си обиколка. Лилиан седеше на леглото си и се опитваше да чете. След известно време остави книгата. Пред нея отново се простираше нощта с трескавото очакване да заспи, с неспокойния сън и с внезапните стресвания, с онези моменти на безтегловност, в които не разпознаваше нищо – нито стаята, нито самата себе си, в които ѝ се струваше, че виси сред свистящата тъмнина, а край

нея и в нея няма нищо друго освен страх, смътен и изначален страх пред смъртта, траещ безкрайни секунди, дордето прозорецът бавно започне да просветва и се превърне най-после в нещо познато и вече не е черен призрачен кръст сред непонятния хаос, а обикновен прозорец; дордето стаята пак стане стая, а кълбото от първобитен ужас и безмълвно стенание отново придобие нейния образ, пребиваващ само временно на този свят под името Лилиан Дюнкерк ... На вратата се почука. Появи се Шарл Ней по червена пижама и домашни пантофи.

– Всичко е наред! – прошепна той. – Ела отгатък у Долорес! Прощално празненство за Ева Мозер.

– Това пък какво е? Защо не си заминава? Нужно ли й е да празнува раздяла?

– Не на нея, на нас ни е нужно да празнуваме!

– Нали вече празнувахте в трапезарията?

– Това бе само за заблуда на сестрата. Хайде, ела, не се разкисвай!

– Нямам настроение.

Шарл Ней коленичи пред леглото й.

– О, ела, Лилиан, ти лунно тайнство от старо сребро и разжарен огън! Останеш ли, ще се косиш, че си сама, отидеш ли отгатък, ще те е яд, че си дошла, така че е все едно ... затова ела! – Той се заслуша към коридора и отвори вратата. Чу се тропот на патерици и покрай стаята премина, куцукайки, една мършава старица. – Ето идват всички! Дори „стрептомицинената Лили“. Идва и Ширмер с Андре.

Край вратата се появи и изчезна белобрад старец в болнична количка, тикана от млад мъж с танцуваща походка.

– Както виждаш, дори мъртвите се надигат, за да приветствуват госпожица Мозер с „Ave Caesar, morituri te salutant“ – поясни Шарл Ней.

– Забрави за една вечер руското си наследство и си припомни своя весел валонски баща. Хайде, облечи се и ела! [Здравей, Цезар, отиващите да умрат те приветствуват (лат.) – Б. пр.]

– Няма да се облека. Ще дойда по пижама!

– Ела, както искаш, но ела!

Долорес Палмър живееше един етаж по-ниско от Лилиан. От три години държеше апартамент, състоящ се от спалня, всекидневна и баня. Плащаше най-високия наем в санаториума и се възползуваше най-безогледно от вниманието, което й се засвидетелствуваше за това.

– За тебе има две бутилки водка в банята – каза тя на Лилиан. – Къде искаш да седнеш? До дебютантката, поемаща пътя към живота на здравите, или между неизлечимите охтичави? Избери си място.

Лилиан се огледа. Картината ѝ бе позната. Лампите бяха забулени с кърпи. Белобрадият старец обслужваше грамофона, чийто високоговорител бе затъпкан с бельо, а „стрептомицинената Лили“ седеше на пода в един ъгъл, тъй като чувството ѝ за равновесие бе нарушено от многото лекарства и тя лесно се катурваше. Останалите бяха насядали наоколо в половинчато и донякъде изкуствено бохемско настроение, приличаха на преждевременно застарели деца, тайно измъкнали се от леглата след вечеря. Долорес Палмър носеше „китайски костюм“ – дълга рокля с голям шлиц. Тя излъчваше някаква трагична красота, която самата не усещаше. Обожателите ѝ се подмамваха от нея като странници от дълго жадван мираж. И докато те се изтощаваха в екстравагантности, Долорес не желаше всъщност нищо повече от един обикновен живот, запълнен с еснафски добродетели и възможно най-голям лукс. Великите чувства я отегчаваха, но тя ги предизвикваше и след това ревностно се преборваше с тях.

Ева Мозер седеше до прозореца и гледаше навън. Щастливото ѝ настроение бе прекършено.

– Погледни я как циври! – обърна се Мария Савини към Лилиан. – Какво ще кажеш, а?

– И защо реве?

– Попитай я сама. Няма да повярваш, смята, че мястото ѝ било тук, в санаториума.

– Да – каза Ева Мозер. – Тук е моят дом. Тук бях щастлива. Тук имам приятели. Долу не познавам никого.

За момент всички млъкнаха.

– Но вие можете да си останете тук – каза Шарл Ней след малко. – Никой не ви пречи.

– А баща ми? За него е много скъпо да оставам тук. Той настоява да изуча някаква професия. Но каква професия? Та аз не умея нищо! А малкото, което умеех, забравих тук напълно.

– Тук човек забравя всичко – заяви миролюбиво „стрептомицинената Лили“ от своя ъгъл. – Който престои тук няколко години, вече не струва за нищо.

От години Лили беше опитното зайче на Далай Лама за новите лечебни методи. В момента изпробваше върху нея действието на стрептомицина. Тя не го понасяше добре. Но дори Далай Лама да се откажеше от лечението ѝ и да я изпишеше от санаториума, не би могло да ѝ се случи подобно нещо, както на Ева Мозер. Тя бе единственият пациент в санаториума от този край и можеше навсякъде да си намери лесно

работа. Тя бе превъзходна готвачка.

– Какво ще стане с мене? – вайкаше се Ева Мозер в паника. – Секретарка? Та кой ще ме вземе? Мога само лошо да пиша на машина. А и много хора се боят от секретарки, идващи от санаториум.

– Станете секретарка на някой белодробно болен – изграчи белобрадият старец.

Лилиан разглеждаше Ева, сякаш бе праисторическо животно, внезапно изпъзляло от някоя земна пукнатина. И по-рано бе виждала вече пациенти да твърдят, след като ги изпишат, че предпочитат да си останат тук, но това бе само учтива любезност към оставащите, за да се смекчи странното усещане за дезертърство, съпровождащо изписването им. Но Ева Мозер бе друг случай. Тя говореше каквото мислеше. Тя бе искрено отчаяна. Бе свикнала със санаториума и изпитваше страх от живота долу.

Долорес Палмър тикна в ръката на Лилиан чаша водка.

– Тази глупачка! – каза тя, гледайки с отвращение към Ева. – Никакви маниери! Как само се държи! Направо просташки, нали?

– Отивам си – заяви Лилиан. – Не мога да издържам.

– Не си отивай! – каза Шарл Ней и се поклонил към нея. – Красива, мъждукаща светлинка сред неизвестността, остани при нас! Нощта е пълна със сенки и плоскоумия и ние се нуждаем от тебе и от Долорес като пътеводни звезди за парцаливите платна на нашите галеони, за да не бъдем стъпкани от страхотните дюстабани на Ева Мозер. Изпей нещо, Лилиан!

– А сега и това. Какво да изпее? Люлчина песен за децата, които никога няма да бъдат родени?

– Ева ще има деца! Много ... Не се безпокой! Не, изпей песента за облаците, които не се връщат, и за снега, който погребва сърцата. Песента за заточениците в планината. Изпей я за нас! Не за кухненската медуза Ева. Тази нощ се нуждаем от тъмното вино на самовъзхвалата, повярвай ми. Безмерната сантименталност е все пак по-добра от сълзите.

– Шарл е докопал отнякъде половин бутилка коняк – установил Долорес делово и се отправил на дългите си нозе към грамофона.

– Пусни новите американски плочи, Ширмер!

– Това чудовище! – въздишаше подир нея Шарл Ней. – Красива е като цялата поезия на света, а има мозък на данъчен чиновник. Обичам я, както се обича джунгла, а тя ми отвръща сякаш е зеленчукова градина. Човек вече не знае какво да прави!

– Да страдаш и да си щастлив.

Лилиан се изправи. В същия миг вратата се отвори и в очертанятия ѝ се появи Крокодила.

– Така си и мислех! Цигари! Алкохол в стаята, оргия! Дори и вие сте тук, госпожица Рюш! – просъска тя към „стрептомицинената Лили“. – Домъкнали сте се на патерици! Вие също, господин Ширмер! Би трябвало да сте си в леглото!

– Би трябвало отдавна да съм в гроба – отвърна белобрадият старец весело. – Теоретически аз съм вече покойник. – Той изключи грамофона, измъкна коприненото бельо от високоговорителя и го размаха във въздуха. – Животът ми е взет на заем! За него важат по-други закони, отколкото за този, в който съм роден!

– Така ли? И какви са те, ако смея да запитам?

– Само такива, които повеляват да се вземе от живота колкото може повече. А как ще постигнеш това, си е лично твоя работа!

– Трябва да ви помоля веднага да се приберете в стаята си! Кой ви докара тук?

– Собственият ми разум! – Белобрадият старец се покатери в количката си. Андре се поколеба да го изкара навън. Лилиан излезе напред.

– Аз ще ви заведа в стаята. – Тя затика количката към вратата.

– Значи, вие! – каза Крокодила. – Можех да си го помисля!

Лилиан затика количката по коридора. Шарл Ней и другите я следваха. Те се кискаха като заловени в лудория деца.

– Един момент! – каза Ширмер и обърна количката си обратно към вратата. Там стоеше Крокодила, изпълнен с величие. – От онова, което вие сте пропуснали в живота – заяви Ширмер, – може да се създаде щастливо съществуване за трима болни! Благословена нощ желяем за стерилно чистата ви съвест!

Той обърна количката си към коридора. Сега я затика Шарл Ней.

– За какво са тези нравствени вълнения, Ширмер? – запита той. – Доброто животно изпълнява само дълга си.

– Знам. Само че го изпълнява с такова проклето чувство за превъзходство. Но знай, че аз ще я надживея! Надживях нейната предшественичка ... беше на четиридесет и четири години и умря ненадейно за четири седмици от рак ... също и този звяр ще ... впрочем на колко години е Крокодила? Сигурно над шейсет! Някъде към седемдесет! Ще надживея и нея!

– Ето една красива цел! Няма що, благородни хора сме! – ухили се

Шарл.

– Не е така – отвърна белиобрядият старец с яростно задоволство. – Ние сме осъдени на смърт. Но не само ние. Другите също! Всички! Всички! Само че ние знаем, а другите не!

Половин час по-късно в стаята на Лилиан дойде Ева Мозер.

– Леглото ми тук ли е?

– Вашето легло?

– Да. Стаята ми е изпразнена. Също и дрехите ми ги няма. Все пак трябва да спя някъде. Къде могат да бъдат нещата ми?

Това бе една от обикновените шеги, когато изписват някого от саниаториума – да скрият през последната нощ нещата му. Ева Мозер бе отчаяна.

– Бях дала да ми се изглади всичко. Ами ако го изцапат? Сега, когато заминавам долу, трябва да пазя парите си.

– Баща ви няма ли и там да се грижи за вас?

– Той иска да се отърве от мене. Струва ми се, че възнамерява пак да се жени.

Изведнъж Лилиан почувствува, че не може да понася момичето ни-то минута повече при себе си.

– Идете при асансьора – каза тя – и се скрийте, докато Шарл Ней излезе от стаята си. Той ще дойде при мене. Тогава влезте в стаята му. Той няма да я заключи. Обадете ми се по телефона оттам. Кажете, че ще потопите смокинга му във вряла вода и ще залеете бельото му с мастило, ако леглото и нещата ви не бъдат веднага върнати. Разбрахте ли?

– Да, но ...

– Те са само скрити. Не знам от кого, но бих се учудила, ако Шарл Ней не е замесен в тази работа.

Лилиан вдигна телефонната слушалка.

– Ало, Шарл?

Тя кимна на Ева Мозер да върви.

– Шарл – каза тя. – Можеш ли да наминеш за малко при мене? Да? Добре.

Шарл пристигна след няколко минути.

– Какво стана с Крокодила? – попита Лилиан.

– Всичко е наред. Долорес го уреди майсторски.

Как само умее да се преструва! Просто ѝ каза истината, че сме искали да заглушим отчаянието си от това, че оставаме тук. Блестяща идея! Струва ми се, в очите на Крокодила почти имаше сълзи, когато си тръгна.

Телефонът иззвъня. Гласът на Ева Мозер бе така силен, че Шарл можеше да го чуе.

– Тя е в банята ти – каза Лилиан. – Пуснала е във ваната гореща вода. В лявата си ръка държи новия ти вечерен костюм, а в дясната шишето с тюркоазното ти мастило за писалки. Не се опитвай да я изненадаш. В момента, в който отвориш вратата, тя ще действа. Ето, говори с нея.

Лилиан му подаде слушалката и отиде до прозореца. Хотел „Палас“ в селото бе още осветен. След две, най-много три седмици и това ще свърши. Туристите ще отлетят оттук като прелетни птици и дългата еднообразна година ще се проточи през пролетта, лятото и есента, та до следващата зима.

Зад нея шракна телефонът.

– Тази мръсница! – каза Шарл Ней недоверчиво. – Това не се е родило в собствената ѝ глава! Ти защо ме повика тук?

– Исках да узная какво е казал Крокодила.

– Иначе не си толкова припряна! – Шарл се ухили. – Утре ще си поговорим повече по този въпрос. Сега трябва да спася вечерния си костюм. Онази простачка е способна да го свари на чорба! Лека нощ. Беше великолепна вечер!

Той затвори вратата след себе си. Лилиан чу пантофите му да шляпат бързо по коридора. „Вечерният му костюм“ – помисли тя. Този символ на неговата надежда за оздравяване, за свобода, за нощи, прекарани долу в градовете, неговият талисман, каквото за нея представляваха двете ѝ собствени вечерни рокли, които бяха ненужни тук горе, но от които не се отказваше, сякаш животът ѝ зависеше от тях. Откажеше ли се от тях, отказваше се от надеждата. Тя отиде отново до прозореца и загледа светлините долу в селото. Великолепна вечер! Познаваше много такива безутешни, великолепни вечери! Лилиан дръпна завесите. Чувствуваше как отново я обзема паника. Затърси скритите таблетки за сън. За миг ѝ се стори, че чува вън мотора на Клерфе. Погледна часовника. Той можеше да я спаси от дългата нощ, обаче бе невъзможно да му се обади. Нали Холман ѝ каза, че имал гост? Или гостенка? Коя е тя? Някоя здравенячка от Париж, Милано или Монте Карло! Да върви по дяволите! И без това си заминава след няколко дни. Глътна таблетките. „Трябва да се предам – помисли тя, – трябва да върша само онова, което ми казва Борис. Трябва да заживея с тази мисъл, не трябва да се съпротивявам, трябва да се предам, но ако се предам, съм загубена!“

Лилиан седна на масата си и извади хартия за писма. „Любими мой – написа тя, – ти с твоето неясно лице никога не идваш, винаги очакван,

не чувстваш ли, че времето изтича ... ?“ След това престана да пише, блъсна от масата касетката, в която имаше вече много неизпратени писма, писма, за които не знаеше адрес, погледна белия лист пред себе си и помисли: „За какво плача? Та с това няма нищо да променя ...“

V

Старецът бе толкова слаб под одеялото, че изглеждаше сякаш е без тяло. Лицето му бе изпито, очите му бяха хлътнали, но бяха запазили яркия си син цвят. Под кожата, приличаща на смачкана пергаментна хартия, се издуваха кръвоносните съдове. Той лежеше в тясно легло в една тясна стая. До кревата на нощното шкафче бе наредена шахматна дъска.

Старецът се казваше Рихтер. Бе осемдесетгодишен и живееше в санаториума вече двадесет години. Отначало бе обитавал две стаи на първия етаж, след това една стая с балкон на втория етаж, после стая без балкон на третия етаж... а сега, откак свърши парите си, живееше в тази тясна стаичка. Старецът бе рекламната гордост на санаториума. Далай Лама го даваше винаги за пример, щом попаднеш на малодушни пациенти. Рихтер бе истинско съкровище – постоянно бе на смъртно легло, а не умираше!

Лилиан седеше до леглото му.

– Погледнете само! – каза Рихтер и посочи шахматната дъска. – Та той играе като нощен пазач! Този ход с коня ще го докара до мат в следващите десет хода. Какво става с Рене? Преди играеше добре. Бяхте ли вече тук по време на войната?

– Не – каза Лилиан.

– Рене дойде по време на войната, струва ми се, през 1944 година. Това бе истинско спасение! Преди това, скъпа млада госпожице, преди това цяла година трябваше да играя срещу един шахматен клуб в Цюрих. Тук горе нямахме никого. Беше невъобразимо скучно.

Шахът бе единствената страст на Рихтер. По време на войната всичките му партньори от санаториума бяха или заминали, или умрели, а нови не бяха пристигнали. Двама негови приятели от Германия, с които бе играл чрез писма, бяха паднали на Източния фронт; друг един бе взет в плен при Сталинград. Няколко месеца Рихтер нямаше с кого да играе, изгуби интерес към живота и видимо отслабна. Тогава главният лекар бе уредил да играе срещу членовете на един шахматен клуб в Цюрих. Повечето от тях обаче не бяха достатъчно силни за него. С няколкото други пък партиите се протекаха прекалено дълго. В началото нетърпеливият Рихтер предаваше ходовете си по телефона, но това струваше твърде скъпо и той отново се видя принуден да си служи с писма,

така че практически можеше да прави нов ход само на два дни веднъж, понеже писмата отиваха и се връщаха за толкова време. След няколко месеца дори и тази форма на общуване замря и Рихтер се видя отново принуден да преиграва стари партии от учебници.

След това дойде Рене. Той изигра една партия с Рихтер и Рихтер бе щастлив, че най-после срещу него седи достоен противник. Само че французинът Рене, идващ от немски военнопленнически лагер, отказа да играе повече с Рихтер, щом узна, че е немец. Националните вражди не можеше да възпре дори санаториумът. Рихтер започна отново да лине. Също и Рене легна на легло. И двамата скучаеха, но никой не искаше да направи първата стъпка към помирение. Изход от положението намери един негър от Ямайка, приел християнската религия. Той също беше на легло. Негърът написа на Рихтер и Рене две отделни писма, в които ги канеше да изиграят с него партия шах, без да стават от леглата си, като използват вътрешния телефон. И двамата с радост приеха предложението. Единствената трудност се състоеше в това, че негърът нямаше ни най-малко понятие от шах, но той я разреши по твърде прост начин. Срещу Рихтер играеше с белите фигури, а срещу Рене с черните. Тъй като белите имаха първия ход, Рене го правеше върху шахматната дъска, поставена до леглото му, и го съобщаваше по телефона на негъра. Той от своя страна го съобщаваше на Рихтер, срещу когото играеше с белите фигури. После чакаше Рихтер да направи своя ход и го съобщаваше на Рене. Втория ход на Рене съобщаваше отново на Рихтер, а отговора на Рихтер – на Рене. Той самият дори нямаше шахматна дъска, тъй като не вършеше нищо друго, освен да оставя Рихтер и Рене да играят един срещу друг, без те да знаят това. Неговият трик се заключаваше в това, че винаги играеше срещу единия с белите, а срещу другия с черните фигури – заиграеше ли и срещу двамата с белите или с черните фигури, не би могъл да препредава ходовете по телефона, а би трябвало сам да ги измисля.

Скоро след края на войната негърът умря. Междувременно Рене и Рихтер трябваше да се преместят в по-малки стаи, понеже и двамата бяха обеднели – единият беше на легло на третия, Другият на – втория етаж.

Ролята на негъра се пое сега от Крокодила, за да продължи играта между двамата. Ходовете на противниците се изпращаха по обслужващите сестри, а за да си мислят, че все още играят срещу негъра, беше им казано, че поради напреднала ларингеална туберкулоза той не може вече да говори. Всичко вървеше добре, докато Рене не се пооправи малко.

Първото му посещение бе при бе негъра и така се разкри всичко. [Ларингеална туберкулоза (ларингофтизис) – туберкулоза на горната част на дихателното гърло. – Б. пр.]

Междувременно националните чувства се бяха поуспокоили. Когато Рене чу, че близките на Рихтер в Германия загинали при въздушно нападение, сключи мир с него и оттогава двамата заиграха сговорно.

С течение на времето Рене отново легна на легло и понеже сега и двамата нямаха вече телефон, куриерската служба се извършваше от неколцина пациенти, между които и Лилиан.

Преди три седмици Рене почина. По това време Рихтер бе толкова слаб, че се очакваше и неговата кончина, затова никой не искаше да му съобщи за смъртта на Рене. За да го залъжат някак, Крокодила реши сама да поеме играта; междувременно тя се бе научила да играе шах, но естествено не бе противник за Рихтер. По тази причина Рихтер, който все още мислеше, че играе с Рене, не можеше да се начуди как този добър играч изведнъж се бе превърнал в кръгъл идиот.

– Не искате ли да се научите да играете шах? – запита Рихтер Лилиан, която му бе донесла последния ход на Крокодила. – Ще схванете всичко много бързо, аз ще ви покажа.

Лилиан видя страха в сините очи на стареца. Той си мислеше, че щом като Рене играе вече толкова лошо, значи, скоро ще умре, и се страхуваше, че ще остане отново без партньор. Затова питаше всекиго, който го посетеше.

– Човек може да научи шах много бързо. Ще ви покажа всички трикове. Играл съм даже срещу Ласкер.

– Нямам талант за това. А също и търпение.

– Всеки има талант. А търпение трябва да имаш, ако нощем не можеш да спиш. Какво друго да прави тогава човек? Да се моли? Това не помага. Аз съм атеист. Философията също не помага, полицейските романи само за известно време. Опитвал съм всичко, Мила госпожице. Само две неща помагат. Едното е при тебе да има друг човек, затова се и ожених, но жена ми почина отдавна...

– А другото?

– Да решаваш шахматни задачи. Това е толкова далечно от всичко човешко... от съмнението и страха... толкова абстрактно, че те успокоява. Шахматът е свят, в който не съществува нито паника, нито смърт. И това помага! Поне за една нощ... а и повече ние не желаем, нали? Само да издържим до следващото утро...

– Да. Тук човек не желае повече.

През прозореца на таванската стаичка не се виждаше нищо друго освен облаци и един заснежен планински склон. Облаците бяха жълти, златисти и неспокойни в ранния следобед.

– Да ви науча ли? – запита Рихтер. – Можем да започнем веднага.

Силните очи в мъртвешкия череп блестяха. „Те жадуват за човешко общуване – помисли си Лилиан, – а не за шахматни проблеми. Жадуват за живо същество, което да бъде при тях, когато вратата внезапно се отвори и не влезе никой освен безмълвният вятър, от който кръвта рухва от гърлото и изпълва дробовете, докато човек се задуши.“

– Колко време сте вече тук? – попита Лилиан.

– Двайсет години. Един цял живот, нали?

– Да. Един живот.

„Един живот – помисли тя, – но какъв! Всеки ден прилича на друга в безкрайното си еднообразие. Ден след ден, а в края на годината дните се сливат, сякаш са били само един-единствен ден, до такава степен са били еднакви! Не – помисли Лилиан, – не искам така! Не искам да свърша по този начин! Не искам!“

– Ще започнем ли днес? – попита Рихтер.

Лилиан поклати глава.

– Вече няма смисъл. Няма да остана много дълго тук.

– Заминавате си? – изграчи Рихтер.

– Да. След няколко дни.

„Какво говоря? – помисли тя уплашено. – Та това не е вярно!“ Но думите останаха в съзнанието ѝ, сякаш не би могла повече да се освободи от тях. Объркана, Лилиан се изправи.

– Оздравяхте ли?

Дрезгавият глас звучеше така гневно, сякаш Лилиан бе злоупотребила с доверието на стареца.

– Не заминавам за дълго – каза тя бързо. – Заминавам само за кратко време. Ще се върна обратно.

– Всички се връщат обратно – изграчи Рихтер успокоено. – Всички.

– Да занеса ли вашия ход на Рене?

– Безполезно е. – Рихтер събори фигурите върху шахматната дъска до леглото си. – Положението му е такова, че все едно е изгубил играта. Кажете му, че трябва да започнем нова игра!

– Да... Нова игра... Да...

Безпокойството не напусна Лилиан. Следобед успя да убеди една млада помощна сестра в операционната зала да ѝ покаже последните рентгенови снимки, които ѝ бяха направени. Сестрата мислеше, че

Лилиан не разбира нищо от тези неща, и ѝ донесе плаките.

– Мога ли да ги задържа за малко? – попита Лилиан.

Сестрата се колебаеше.

– Това е против правилника. Не ми е разрешено изобщо да ви ги показвам.

– Професорът сам ми ги показва почти винаги и ми ги обяснява, но последния път забрави. – Лилиан отиде до гардероба и извади една рокля. – Ето роклята, която ви обещах преди известно време. Сега можете да я вземете.

Сестрата се изчерви.

– Жълтата рокля? Наистина ли имахте това намерение?

– Защо не? Вече не ми е по мярка. Много съм отслабнала за нея.

– Можете да дадете да ви я стеснят.

Лилиан поклати глава.

– Хайде, вземете я.

Сестрата пое роклята, сякаш бе от стъкло, и я допря до гърдите си.

– Мисля, че ми е съвсем по мярка – прошепна тя и се огледа в огледалото. После положи роклята върху облегалката на един стол. – Ще я оставя за няколко минути. Също и снимките. Като се върна, ще взема всичко. Трябва да отида до номер двайсет и шести. Тя „отпътува“.

– „Отпътува“?

– Да. Преди един час.

– Кой е двайсет и шести номер?

– Малката южноамериканка от Богота.

– Тази с тримата роднини? Мануела?

– Да. Настъпи бързо, но можеше да се очаква.

– Какви глупости говорим! – каза Лилиан, озлобена от деликатния жаргон на санаториума. – Тя не е „отпътувала“, а е починала, мъртва, не съществува вече!

– Да, естествено – отвърна сестрата уплашено, като гледаше с крайчеца на очите си към роклята, която висеше на стола като жълто карантинно знаме.

Лилиан забеляза това.

– Хайде, вървете – каза тя по-спокойно. – Имате право. Когато се върнете, ще можете наведнъж да вземете всичко.

– Добре.

Лилиан трескаво измъкна черните лъскави плаки от плика и отиде с тях до прозореца. В действителност тя не умееше да ги разчита. Далай Лама ѝ бе показвал само понякога сенките и петната, за които ставаше

дума. От няколко месеца вече не бе правил това.

Лилиан разглеждаше рентгеновите снимки, тяхната блестяща сиво-черна повърхност и неясните образи, от които зависеше животът ѝ. Ето раменните ѝ кости, ето гръбнака, ребрата, ето скелета ѝ, а между тях зловещото и призрачно нещо, което се нарича здраве или болест. Тя си спомни своите предишни снимки, спомни си за безформените сиви петна и се опита да ги открие наново. Стори ѝ се, че ги вижда и че са станали по-големи. Лилиан се отдръпна от прозореца и запали лампата. Свали абажура, за да бъде светлината по-силна, и изведнъж сякаш видя себе си – мъртва, след години, прекарани в гроба, с разкапани вече меса, превърнати в сива пръст, с белеещи се в полумрака кости, единственото, което бе устояло на времето. Лилиан сложи плаките на масата. „Отново върша глупости“ – помисли тя, но въпреки това отиде до огледалото и се взря в него. Заразглежда лицето си, това лице, което едновременно беше нейно и не нейно, огледално обърнато и чуждо и въпреки това свое! „Не го познавам, не знам как изглежда в действителност – помисли тя, – не познавам онова лице, което виждат другите, познавам само огледалния му призрак, който е измамен, защото дясната му страна за другите е лява. Познавам само тази лъжа, също както познавам и другата лъжа – цветовете и формата, докато действителното – скелета, работещ мълчаливо в мене за появяването си на бял свят – всъщност не познавам. Това там – помисли тя и погледна към черната, лъскава плака – е единственото истинско огледало!“

Лилиан опипа челото и страните си, почувствува под пръстите си костите и ѝ се стори, че са по-близо до кожата отпреди. „Плътта вече се топи – помисли тя. – От очните кухини се плези вече неподкупната безименна смърт, а може би надничка невидимо зад рамото ми и нейните и моите очи се срещат в огледалото?“

– Но какво правите там? – попита младата сестра зад гърба ѝ. Беше влязла в стаята безшумно с гумените си подметки.

– Гледам се в огледалото. За два месеца съм отслабнала с три фунта.

– В последно време наддадохте половин фунт.

– Отново съм го смъкнала.

– Прекалено неспокойна сте. И трябва да ядете повече. Намирам, че отпочивате добре.

Лилиан се извърна рязко.

– Защо ни третирате винаги като деца? – каза тя, – неимоверно раздражена. – Наистина ли мислите, че вярваме в басните, които ни

разказвате? Ето... – Тя подаде на сестрата рентгеновите снимки. – ... Погледнете тук! Разбирам достатъчно! Много добре знаете, че няма подобрене!

Сестрата я погледна ужасено.

– Умеете да разчитате рентгенови плаки? Учила сте това?

– Да, учила съм.. Имах предостатъчно време.

Това не беше вярно. Но чувствуваше, че вече не може да спре. Имаше усещането, че стои на високо опънато въже с ръце още върху перилата на станокa, в момента, преди да се пусне и тръгне над пропастта. Все още можеше да избегне всичко, ако замълчеше сега, а всъщност тъкмо това желаше и нещо по-силно от страха я тикаше напред.

– Тук няма никаква тайна – каза тя спокойно. – Сам професорът ми каза, че положението ми не се е подобрило, а, напротив, се е влошило! Искah само да видя това със собствените си очи, затова ви помолих да ми покажете снимките. Не разбирам защо се прави от това толкова театър пред пациентите! Много по-добре е, когато човек е наясно.

– Повечето не могат да го понесат.

– Аз мога да го понеса. Затова ли не ми го казахте?

Лилиан имаше чувството, сякаш усеща безмълвната тишина на очакването всред безкрайната дълбочина на църковния купол под себе си.

– Та нали сама казвате, че вече ви е известно – отвърна сестрата колебливо.

– Какво? – запита Лилиан без дъх.

– Рентгеновите снимки... Нали ги разчитате...

Тишината на очакването изведнъж не бе повече тишина.

Тя се превърна в някакво остро, чуждо пищене в ушите.

– Естествено знам, че положението ми не се е подобрило – каза Лилиан мъчително. – Подобно нещо се случва доста често.

– Ама, разбира се – избърбори сестрата облекчено. – Винаги съществуват колебания. Към по-добро и към по-лошо. Слаби рецидиви се появяват винаги. Особено през зимата.

– И през пролетта – каза Лилиан, – както и през лятото и есента...

Сестрата се засмя.

– Имате чувство за хумор. Само ако можехте да се поуспокоите! И да спазвате предписанията на професора! В последна сметка той знае всичко най-добре.

– Ще правя, както казвате. Не забравяйте роклята си. Лилиан чакаше с нетърпение сестрата да вземе снимките и роклята и да си отиде.

Струваше й се, че заедно с нея в стаята бе нахлул и полъх от смъртта, донесен в гънките на белия кител от стаята на Мануела. „Колко е несъобразителна! – помисли тя. – Колко несъобразителни сме всички в отношенията си един към друг! Защо не си тръгва? Колко бавно и с какво отвратително задоволство сгъва роклята!“

– Няколкото фунта ще наваксате бързо – каза сестрата. – Само повечко да ядете! Започнете още от тази вечер! За десерт има великолепно шоколадово суфле с ванилиев крем.

„Самата аз предизвиках това – размишляваше Лилиан. – Не защото съм смела, а понеже се страхувам. Защо излъгах? Искях да чуя обратното! Въпреки всичко човек винаги иска да чуе обратното!“

Почука се и на вратата се появи Холман.

– Клерфе заминава утре. Тази нощ има пълнолуние. Горе в „Горската хижа“ се устройва обичайното за случая празненство. Искате ли да се „измъкнем“ и този път и да се качим горе заедно с него.

– И вие ли?

– Да. За последен път.

– Починала е Мануела.

– Чух вече. Това носи облекчение за всички. За тримата й роднини със сигурност, а може би също и за Мануела.

– Говорите като Клерфе – каза Лилиан враждебно.

– Мисля, че с време всички трябва да се научим да говорим като Клерфе – отвърна Холман спокойно. – При него дистанцията е по-близка, затова всичко звучи по-остро. Той живее от едно състезание до друго. И с всяка измината година шансовете му намаляват. Ще бъдем ли тази вечер заедно с него?

– Не знам.

– Това е последната му вечер тук. А Мануела няма да оживее обратно независимо какво вършим.

– Отново говорите като него.

– А защо не?

– Кога заминава той?

– Утре следобед. Исква да се измъкне от планината, преди да завали повторно. Прогнозата за времето предсказва за утре вечер сняг.

– Сам ли заминава? – попита Лилиан с усилие.

– Да. Идвате ли тази вечер?

Лилиан не отговори. Прекалено много й се струпа от един път. Трябваше да размисли. Но какво имаше толкова за размисляне? Не вършеше ли само това вече месеци наред? Просто трябваше да реши.

– Нали искахте отсега нататък да бъдете по-благоразумен? – попита тя.

– Не и тази вечер. Долорес, Мария и Шарл също ще дойдат. На входа ще бъде Жозеф. Ако се измъкнеш отгук в десет часа, ще успеем да стигнем навреме за лифта. Той ще работи тази нощ до един часа. Ще дойда да ви взема. – Холман се засмя. – От утре ставам най-послушният и най-благоразумен обитател на „Бела виста“. Днес ще празнуваме!

– За какво?

– За каквото и да е. За това, че е настъпило пълнолуние, че пристигна „Джузепе“, че все още живеем, че се разделяме с Клерфе.

– Че утре ставаме отново примерни пациенти?

– Също и затова. Ще дойда да ви взема. Празненството е костюмирано. Не сте забравили, нали?

– Не.

Холман затвори вратата след себе си.

„Утре – помисли Лилиан. – Утре... Какво се бе случило изведнъж? Та това «утре» бе по-различно от вчерашното, както и от всички преди това! Утре вечер Клерфе ще си е заминал и всекидневната скука на санаториума ще се разпростре отново над всичко... като мокър сняг, каквото донася винаги болният вятър, мек и тих, покриващ и задущаващ бавно всичко... Но не и мене! – помисли тя. – Не и мене!“

„Горската хижа“ бе разположена високо над селото и през зимата веднъж в месеца при пълнолуние се оставяше отворена за през цялата нощ, като се устройваше ски-спускане с факли. За тази цел хотел „Палас“ бе изпратил горе един малък цигански оркестър от двама цигулари и един цимбалист. Цимбала носеха със себе си, тъй като в „Горската хижа“ нямаше пиано.

Гостите пристигаха маскирани или в скиорски костюми. Шарл Ней и Холман си бяха залепили мустаци, за да не ги познаят. Шарл Ней бе във вечерен костюм. Беше го облякъл вместо маскарадната дреха иначе не му се удаваше случай. Мария Савини бе прикрила лицето си с испанска воалетка, а косата ѝ бе обвита с тесен ешарп. Долорес Палмър носеше китайския си костюм – Лилиан Дюнкерк бе облякла светлосините си панталони и едно късо кожено яке. Хижата беше претърпкана, но Клерфе бе успял да запази една маса до прозореца – оберкелнерът на хотел „Палас“, който отговаряше и за хижата, бе страстен любител на автомобилни състезания.

Лилиан бе много възбудена. Тя се взираше навън през прозореца в тревожната нощ. Някъде високо над планината бушуваше буря, от която

не се забелязваше тук долу нито следа. Луната се появяваше за миг иззад разпокъсаните облаци и отново пропадеше в тях, а сенките на облациите правеха белите склонове да изглеждат като живи, сякаш гигантски призрачни фламинго облитаха земята с могъщите си криле.

В камината на хижата гореше ярък огън. За пиене имаше горещ пунш и вино.

– Какво ще вземете? – попита Клерфе. – Всичко, което се сервира тук, е гореща – все едно пунш или глентвайн... Но оберкелнерът е запазил за нас малко водка и коняк, ако пожелаем. Днес следобед му позволих да направи една обиколка с „Джузепе“ през селото. Зацапа ми две свещи и бе на върха на щастието. Желаете ли коняк? Аз предлагам глентвайн.

– Добре – каза Лилиан. – Нека бъде глентвайн. Келнерът донесе чашите.

– Кога заминавате утре? – попита Лилиан.

– Следобед, преди здрачаване.

– И за къде?

– За Париж. Ще дойдете ли с мене?

– Да – отговори Лилиан.

Клерфе се засмя. Не й вярваше.

– Добре – каза той. – Но няма да можете да вземете много багаж. „Джузепе“ не е пригоден за това.

– Нямам нужда от много неща. А останалото може да ми се изпрати допълнително. Къде ще спрем най-напред?

– Първо ще се измъкнем от снега, който така ненавиждате. Не е много далеч. Отвъд планината в Тесин. По посока на Лаго Маджоре. Там е вече пролет.

– А след това накъде?

– За Женева.

– А след това?

– За Париж.

– Не може ли да се пътува направо за Париж?

– В такъв случай трябва да потеглим още тази нощ.

Малко е далечко за един ден.

– А от Лаго Маджоре може ли да се стигне за един ден?

Изведнъж Клерфе впери в нея внимателен поглед. До този момент бе смятал всичко за празни приказки, но тя разпитваше прекалено подробно, за да е така.

– Ако денят е дълъг, може – каза той. – Но защо?

Не желаете ли да разгледате нарцисовите ливади край Женева? Всеки иска да ги види.

– Мога да ги видя и от колата.

На терасата възпламениха фойерверк. Заизлитаха ракети, завъртяха се огнени колела, пръскайки искри, а след това дойде ред и на ракетни снаряди. Те излитаха стръмно нагоре с червена светлина и когато човек вече мислеше, че са приключили самотния си полет, те се пръскаха внезапно на златни, зелени и сини снопове и поемаха към земята; превърнаха ги в стотици блестящи кълба.

– За бога! – прошепна Холман ненадейно. – Далай Лама!

– Къде е?

– На входа. Току-що е дошъл.

Професорът действително стоеше на входа, бледен и плешив и оглеждаше внимателно безредието в хижата. Бе облечен в сив костюм. Някой му нахлузи на главата една картонена шапка. Той я прати рязко на земята и се отправи към една маса, близо до вратата.

– Кой можеше да предположи? – каза Холман. – Какво ще правим сега?

– Абсолютно нищо – каза Лилиан.

– Не е ли най-добре да се опитаме да се промъкнем навън с тълпата?

– Не.

– Той няма да ви познае, Холман – заяви Долорес Палмър. – С тези мустаци.

– Ами вас? А Лилиан? Особено Лилиан.

– Можем да седнем така, че да не вижда лицата ви, – каза Шарл Ней и се изправи. Долорес смени мястото си с него, а Мария Савини седна на стола на Холман. Клерфе се усмихваше развеселен и погледна насреща към Лилиан, за да разбере дали не желае да си сменят местата. Тя поклати глава.

– Преместете се, Лилиан – каза Шарл Ней. – Иначе ще ви познае и утре ще стане голям скандал. И без това сметката ни за този месец не е малка.

Лилиан гледаше бледото лице на Далай Лама с неговите безцветни очи как плува като луна над масите, изчезва от време на време сред гъмжилото, за да се появи наново подобно на своя двойник на небето сред облаците.

– Не – отвърна тя. – Ще остана тук.

Скиорите се готвиха за спускането.

– Няма ли да отидете с тях? – попита Долорес Клерфе. Той бе в скиорски костюм.

– Дори и не мисля. Прекалено е опасно за мене.

Долорес се засмя.

– Той го казва сериозно – обади се Холман. – Опасно е всичко, което не владееш напълно добре.

– А ако го владееш? – попита Лилиан.

– Тогава е още по-опасно – каза Клерфе. – Тогава човек става лекомислен.

Излязоха навън, за да видят спускането. Холман, Шарл Ней, Мария Савини и Долорес се промъкнаха сред всеобщата бъркотия на входа; Лилиан, без да бърза, мина с Клерфе покрай воднистия поглед на професора.

По утъпканата пътека те се отправиха към мястото на спускането. Пушливият пламък на факлите хвърляше отражения върху снега и лицата. Първите скиори се стрелнаха надолу по осветения от луната скат, държейки, високо в ръцете си факлите. Те скоро се превърнаха в светли точки и се скриха зад други по-ниски възвишения. Лилиан гледаше как скиорите се втурват надолу по стръмните склонове, сякаш се впускаха в самия живот, както ракетите, достигнали в полета си най-високата точка, се устремяваха към земята сред дъжд от звезди.

– Кога тръгваме утре? – запита тя Клерфе.

Клерфе я погледна. Разбра я веднага.

– Когато пожелаете – отвърна той. – По всяко време, дори и след като се стъмни, както и по-рано или по-късно, ако не сте се приготвила.

– Това не е необходимо. Мога бързо да си стегна багажа. Кога искате да тръгнем?

– Към четири часа.

– Мога да бъда готова в четири.

– Добре. Ще дойда да ви взема.

Клерфе отново загледа към скиорите.

– С мене няма да имате никакви главоболия – каза Лилиан. – Можете да ме свалите в Париж. Ще пътувам като...

Тя потърси вярната дума.

– ... Като някой, който стои на пътя и го взимаш до близкия град? – попита Клерфе.

– Да... Точно така.

– Добре.

Лилиан усещаше, че трепери. Наблюдаваше Клерфе. Той не запита

нищо повече. „Няма какво да му обяснявам – помисли тя. – Той ми вярва. Това, което е за мене решение на живот и смърт, за него е само обикновено намерение, каквото човек може да има всеки ден. Може би не ме смята за особено болна. Навярно човек трябва да е претърпял злополука при автомобилни състезания, за да му изглежда нездрав!“

За своя изненада Лириан почувствува как от плещите ѝ изведнъж се смъкна дълго носен товар. Това беше първият човек от много години насам, който не проявяваше интерес към болестта ѝ! Това я правеше щастлива по особен начин. Струваше ѝ се, като че с това бе преминала някаква непристъпна до този момент граница. Болестта, която винаги бе заставала помежду ѝ и света като мътен прозорец, изведнъж не съществуваше повече. Вместо нея пред погледа ѝ се простираше ясен и чист в далечината, облян от лунна светлина, животът – осяян с облаци, долини и съдби, а тя самата не бе вече отлъчена от него, а му принадлежеше; стоеше също като другите, като здравите, пред огромната, блестяща писта със запалена, прашяща факла в ръка, готова да полети надолу и напред... Какво бе казал веднъж Клерфе? Че онова, което най-много заслужава да се постигне в живота, е да съумееш сам да избереш смъртта си. Тогава тя не може да те премаже като плъх или да те издебне и задуши, когато не си готов. Тя бе готова! Трепереше, но бе готова!

VI

На следващата сутрин Волков дойде при Лилиан и я завари да стяга багажа си.

– За заминаване ли се готвиш, душице? Толкова отрано?

– Да, Борис. Заминавам.

– Защо е нужно всичко това? Само след няколко дни ще разопаковаш всичко обратно.

Вече няколко пъти я бе виждал да събира багажа си. Този порив я обземаше всяка година подобно на нагона за отлитане през пролетта и есента при прелетните птици. Тогава куфарите ѝ оставаха по няколко дни, а понякога и по цели седмици неотворени, докато малодушието обхванеше Лилиан и тя се откажеше от намерението си.

– Аз си отивам, Борис – каза тя. Страхуваше се от неизбежните обяснения. – Този път си тръгвам наистина!

Борис се бе облегал на вратата и я наблюдаваше. По леглото бяха пръснати рокли и палта, а по дръжките на прозорците висяха свитери и нощници. Обувки с високи токчета имаше върху тоалетната масичка и по столовете, а близо до балконската врата бяха нахвърляни накуп скиорски принадлежности.

– Тръгвам си наистина – повтори Лилиан нервно, понеже не ѝ вярваше.

Борис кимна с глава.

– Утре ще си тръгнеш. А в други ден или след една седмица ще разопаковаме всичко обратно. Защо се измъчваш напразно?

– Борис! – извика тя. – Остави това! Вече няма смисъл! Аз си тръгвам!

– Кога, утре?

– Не, днес.

Лилиан усещаше неговата отстъпчивост и неверие. Това бяха паяжините, които отново посягаха да я омотаят и сковат.

– Заминавам – каза тя решително. – Днес. С Клерфе. Видя как погледът му се промени.

– С Клерфе?

– Да. – Тя го погледна. Искаше ѝ се час по-скоро да свърши всичко. – Тръгвам сама. Но ще замина с Клерфе, понеже и той заминава днес и понеже сама нямам достатъчно кураж за това. Нямам никакви други

причини да пътувам с него. Сама не съм достатъчно силна срещу всичко тук горе...

– И срещу мене ли?

– Също и срещу тебе... Но не така, както ти си мислиш.

Волков се отдръпна от вратата и се приближи към нея.

– Ти не можеш да си отидеш така... – каза той.

– Мога, Борис. Исках да ти пиша. Погледни това там... – Тя му показа малкото месингово кошче за отпадъци до масата, в което личеше смачкана хартия за писма. – Просто не бях в състояние. Безсмислено е да се опитвам да ти обясня...

„Безсмислено – помисли Волков. – Какво означава това? Как може днес да бъде безсмислено нещо, което вчера изобщо не е съществувало?“ Той хвърли поглед към разхвърляните дрехи и обувки. Само преди секунда те представляваха картина на прелестен безпорядък. Сега те изведнъж придобиха друг вид в рязката светлина на раздялата и се превърнаха в оръжия, насочени към сърцето му. Той вече не виждаше в тях очарователното безредие, а ги гледаше с болката, която човек изпитва, завърнал се от погребението на скъп покойник и ненадейно попаднал на някоя от личните му вещи – шапка, бельо, чифт обувки...

– Ти трябва да останеш тук – каза той.

Лилиан поклати глава.

– Знам, че не съм в състояние да ти обясня. Затова исках да си тръгна, без да те виждам. Смятах да ти пиша отдолу... Но сигурно и това нямаше да мога. Не ме измъчвай, Борис...

„Не ме измъчвай – помисли той. – Така казват винаги всички жени – тези олицетворения на миловидност, себелюбие и безпомощност, когато се готвят да разкъсат сърцето на някого. Не ме измъчвай! А дали някога се замислят, че всъщност те измъчват другия? А може би би изглеждало още по-безотрадno, ако наистина мислеха и това. Тогава състраданието им би заприличало на стръкче коприва, с което те гаят, за да успокоят болката ти.“

– Отиваш с Клерфе?

– Заминавам с Клерфе – отвърна Лилиан измъчено. – Той ще ме вземе в колата си така, както се взима пешеходец от пътя. В Париж ще се разделим. Аз оставам там, а той ще продължи. В Париж живее чичо ми, който се разпорежда с малкото пари, които имам. Ще остана там.

– Къде, при чичо си?

– Не, в Париж.

Лилиан знаеше, че не казва истината, но в този момент й

изглеждаше като истина.

– Разбери ме, Борис! – помоли тя.

Той погледна куфарите.

– За какво ти е нужно да те разберат? Нима не е достатъчно, че си отиваш?

Лилиан отпусна глава.

– Прав си! Продължавай да удряш!

„Продължавай да удряш – помисли той. – Когато човек за миг трепне от болка, те ти казват: продължавай да удряш!, сякаш самите те са изоставени. Тяхната логика никога не се простира по-далеч от последния ти отговор – всичко преди това на часа се заличава, сякаш не се е случвало. За тях е от значение не онова, което е предизвикало твоя стон, а самият стон.“

– Аз не те удрям – каза той.

– Но искаш да остана при тебе.

– Бих желал да останеш тук. В това има разлика. „Ето че и аз започвам вече да лъжа – помисли той. – Разбира се, че искам да остане при мене! Тя е единственото, последното, което имам. Планетата Земя се е смалила за мене до размерите на това селце. Мога да изброя обитателите му, тъй като познавам почти всеки от тях. То се е превърнало в мой свят и тя е единственото, което желая в този свят. Не, не мога да я загубя, не трябва да я загубя, боже мой, но аз вече съм я загубил!“

– Не бих желал да пропилееш живота си като обезценена монета – каза той.

– Това са само думи, Борис. Ако на някой затворник предложат да поживее една година на свобода и след това да го убият или да го оставят да изгние в тъмницата, как според тебе трябва да постъпи?

– Но ти съвсем не си в затвор, душице! Също така имаш ужасно погрешна представа за живота в долината.

– Знам това. Но аз изобщо не го познавам. Познавам само тази му страна, в която има война, измама и мизерия. Ако и другата страна ми донесе само разочарования, те едва ли ще бъдат по-тежки от онези, които вече познавам и които – уверена съм в това – не съставляват целия живот! Трябва да има и нещо друго, онова другото, което не познавам, което ме прави неспокойна и ме зове! – Лилиан замълча за миг. – Но нека не говорим повече, Борис. Всичко, което казвам, е фалшиво... става фалшиво, докато го произнасям... самите думи са фалшиви, банални и сантиментални и не изразяват нищо, а действуват като нож... А аз не искам да те оскърбявам. Но ако трябва да бъде искрена, всяка моя дума

ще бъде оскърбление за тебе. А и дори да вярвам, че съм искрена, в действителност не е така... Не виждаш ли, че сама не знам какво да правя!

Тя го погледна и в очите ѝ имаше и загаснала любов, и състрадание, и враждебност. Защо я принуждаваше да повтаря всичко онова, което хиляди пъти вече бе казвала пред себе си и което се мъчеше да забрави?

– Остави Клерфе да си замине и само след няколко дни ще проумееш сама каква грешка си щяла да извършиш, тръгвайки подир този мишеловец – каза Волков.

– Разбери, Борис – отвърна Лилиан обезсърчено, – не е заради Клерфе. Непременно ли трябва да е заради друг мъж?

Волков не отговори, „За какво ѝ казвам това? – помисли си той. – Какъв съм глупак! Правя всичко, за да я прогоня от себе си! Защо не ѝ кажа с усмивка, че е права? Защо не използвавам стария трик? Нима не знам, че загубва, който се опитва да задържи, и тичат подир онзи, който с усмивка си отива? Нима забравих това?“

– Не – каза той. – Не непременно. Но ако не е заради друг мъж, защо тогава не ме запиташ дали аз не искам да дойда с тебе?

– Ти?

„Погрешно – помисли той, – отново погрешно! Защо и се натрапвам? Тя иска да избяга от болестта – за какво ѝ е да мъкне със себе си друг болен? Аз съм последният човек, с когото би тръгнала!“

– Не искам да взимам нищо и никого със себе си, Борис – отвърна тя. – Обичам те, но не мога!

– Искаш всичко да забравиш ли?

„Отново погрешно“ – помисли той отчаяно.

– Не знам – каза Лилиан потиснато. – Не искам да взимам нищо със себе си. Просто не мога. Не ме тормози повече!

За миг той притихна. Знаеше, че не трябва да говори повече, и в същото време чувствуваше как ужасно важно е да ѝ обясни, че не им остава да живеят дълго и на двамата и че онова, което толкова презира сега в живота – времето, някой ден ще ѝ се струва най-важно от всичко – когато ѝ останат броени дни и часове – и че тогава ще си спомня с отчаяние как го е пропиляла, макар и сега да не мисли така... Но също знаеше, че всяка дума в момента, в който я произнесе, ще се превърне в най-обикновена баналност, още по-непоносима поради вложената в нея истина... Бе много късно... Вече не можеше да я досегне... В един миг бе станало късно, просто между две дихания. Какво бе пропуснал? Сам не

знаеше. Вчера все още бяха близки и изпълнени с доверие един към друг, а сега помежду им бе израснала стъклена стена, както в автомобил между шофьорската кабина и вътрешното помещение. Все още погледите им се срещаха, но вече не се разбираха... Чуваха гласовете си, но говореха различни езици, и думите им само преминаваха покрай слуха им. Не можеше нищо да се направи повече. Отчуждеността, избуяла в един миг, бе изпълнила вече всичко. Личеше във всеки поглед, във всяко движение. Нищо не можеше да се направи повече...

– Сбогом, Лилиан – каза той.

– Прости ми, Борис.

– В любовта няма нищо за прощаване.

Лилиан нямаше време дори да размисли. Една сестра дойде при нея и ѝ нареди да се яви при Далай Лама.

Професорът ухаеше на хубав сапун и на антисептично бельо.

– Вчера вечерта ви видях в „Горската хижа“ – започна той хладно.

Лилиан кимна мълчаливо.

– Известно ли ви е, че ви е забранено да излизате?

– Да, известно ми е.

По бледото лице на Далай Лама се появиха за миг розови петна.

– Изглежда, все ви е едно дали се съобразявате с разпоредбите, или не. В такъв случай трябва да ви помоля да напуснете санаториума. Може би ще откриете друго място, което да отговаря повече на вкусовете ви.

Лилиан не отговори. Иронията на професора я бе обезоръжила.

– Говорих със старшата сестра – продължи Далай Лама, приел мълчанието ѝ като израз на уплаха. – Тя ми съобщи, че това не ви е за първи път. Нееднократно ви е предупреждавала. Но вие не сте обърнали никакво внимание на думите ѝ. Подобно нещо подрива моралните устои на санаториума. Ние не можем да търпим, щото...

– Разбирам ви напълно – прекъсна го Лилиан. – Днес следобед напускам санаториума.

Далай Лама я изгледа изненадано.

– Няма защо да бързате толкова – отвърна той след малко. – Можете да останете, докато си намерите място другаде. Или вече сте свършили и това?

– Не.

Професорът изглеждаше малко объркан. Бе очаквал сълзи и молби за прошка, както и обещания за поправяне.

– Защо сама разрушавате здравето си, госпожица Дюнкерк? –

запита той накрая.

– Когато изпълнявах всичко според предписанията, състоянието ми не бе по-добро.

– Но това още не е причина да не се спазват предписанията, ако състоянието ви изведнъж се е влошило – възкликна сърдито професорът. – Тъкмо обратното! Именно тогава трябва да бъдете особено благоразумна!

„Ако състоянието ви изведнъж се е влошило“ – помисли Лилиан. Сега това не я засегна с такава сила, както вчера, когато ѝ го откри сестрата.

– Говорите гибелни за себе си глупости! – продължаваше да я гълчи Далай Лама, вярвайки, че под суровата си външност крие златно сърце. – Изхвърлете тези безсмислици от красивата си главичка!

Той я улови за раменете и леко я раздруса.

– А сега си идете в стаята и от днес нататък спазвайте предписанията най-строго!

С рязко движение Лилиан се измъкна изпод ръцете му.

– Навярно и занапред ще нарушавам предписанията – каза тя спокойно. – Затова смятам, че ще бъде най-добре да напусна санаториума.

Думите на Далай Лама относно състоянието ѝ не само че не я изплашиха, а, напротив, укрепиха увереността ѝ. По странен начин те утложиха и болката ѝ за Борис, защото от един път сякаш ѝ бе отнета свободата на избор. Усещаше се като войник, получил след дълго очакване заповед за настъпление. Не оставаше нищо друго, освен да я приведе в изпълнение. Онова, което следваше, ставаше вече частица от нея, така както за войника заповедта за настъпление включва в себе си и бойната униформа, и предстоящата битка... а може би също и смъртта...

– Не усложнявайте нещата – загълча отново Далай Лама. – Та тук едва ли има друг санаториум. Къде възнамерявате да отидете? Може би на квартира?

Той стоеше пред нея, този едър и добродушен бог на санаториума, и губеше търпение, понеже тази опърничава котка се вкопчваше в думите му, целейки, както той смяташе, да бъде приета обратно.

– Установените правила, а те съвсем не са толкова много, са само във ваш интерес – избоботи той. – Докъде щяхме да я докараме, ако в санаториума цари анархия? Ами че как иначе? Та тук съвсем не е затвор! Или сте на друго мнение?

Лилиан се усмихна.

– Вече не – каза тя. – А и аз не съм повече пациентка. Можете

отново да говорите с мене като с жена. А не, като с дете или арестант.

Лилиан можа да види как Далай Лама отново порозовя, след което излезе навън.

Куфарите бяха вече готови. „Още тази вечер – мислеше Лилиан – планините ще останат далеч зад мене.“ За първи път от много години я обземаше очакване, което щеше да бъде изпълнено, и то в близките няколко часа, а не както преди – копнежи по някакъв мираж, отдалечен с години и ставаш все по-неясен и по-невероятен. Миналото и бъдещето увиснаха в неустойчиво равновесие и първото нещо, което усещаше, бе не самота, а някаква напрегната висша уединеност. Не взимаше със себе си нищо и не знаеше къде отива.

Лилиан се страхуваше, че Волков може да дойде повторно, и в същото време копнееше да го види още веднъж. Тя започна да затваря куфарите си, но очите ѝ не виждаха от сълзи. Почака, докато се успокои. После заплати сметката си и отби две атаки на Крокодила – последната от името на Далай Лама. Сбогува се с Долорес Палмър, Мария Савини и Шарл Ней, които я гледаха, както навярно японците са гледали през войната своите живи торпили. После се върна в стаята си и зачака.

Изведнъж Лилиан чу в коридора скимтене и лай. Отвори вратата и в стаята се втурна овчарското куче на Волков. Животното я обичаше и често бе идвало само при нея. Сега обаче тя реши, че го е изпратил Волков и че скоро и той ще се появи. Но Волков не дойде. Вместо него пристигна дежурната сестра и ѝ разказа, че близките на Мануела ще изпратят покойната в цинков ковчег за Богота.

– Кога? – попита Лилиан само за да каже нещо.

– Още днес. Искат да си заминат колкото е възможно по-бързо. Вън вече ги чака шейна. Обикновено се чака винаги да падне нощта, но ковчегът трябвало да стигне навреме за някакъв кораб. Близките ще пътуват със самолет.

– Вече трябва да тръгвам – смотолеви Лилиан. Бе чула мотора на Клерфе. – Останете със здраве.

Тя затвори вратата след себе си и тръгна по белия коридор с чувството на крадец, който бяга. Надяваше се да се промъкне незабелязано през хола, но Крокодила чакаше близо до асансьора.

– Професорът нареди да ви се каже още веднъж, че можете да останете! И че сте длъжна да останете!

– Благодаря – каза Лилиан и продължи.

– Но бъдете разумна, мис Дюнкерк! Вие не знаете в какво състояние сте. Тъкмо сега не бива да променяте климата. Няма да преживеете

годината!

– Тъкмо поради това.

Лириан продължи да върви.

Само няколко човека край масичките за бридж повдигнаха глави. Иначе холът бе празен. Болните почиваха. Борис го нямаше. На входа стоеше Холман.

– Ако непременно сте решили да пътувате, поне вземете влака – каза Крокодила.

Лириан мълчаливо показа на старшата сестра коженото си палто и вълнените си дрехи. Крокодила направи презрително движение.

– Няма да ви помогнат! Ама вие какво, желаете да се самоубиете ли?

– Всички вървим нататък – едни по-бързо, други по-бавно. Но ние ще бъдем благоразумни и ще караме бавно. А и не е далеч.

До изходната врата оставаше още съвсем малко. Слънцето проникваше през стъклата и я заслепяваше.

„Още няколко крачки – мислеше Лириан, – и край на мъките. Още една крачка само!“

– Да знаете, че сте предупредена! – изрече невъзмутимият студен глас зад нея. – Ние си извиваме ръцете!

Макар и да не й беше до смях, Лириан трябваше да се усмихне. Последната шаблонна фраза на Крокодила бе спасила положението.

– Няма нужда да ги миете, те и без това са стерилни – каза Лириан. – Сбогом! Благодаря за всичко.

Най-последно беше навън. Снегът блестеше толкова ярко, че трябваше да затвори за миг очи.

– Довиждане, Холман!

– Довиждане, Лириан. Скоро ще ви последвам и аз.

Тя го погледна. Холман се смееше. „Слава богу – помисли си тя. – Най-последно някой, който не ми чете нотации!“ Холман я загърна здраво във вълнените й дрехи и в коженото й палто.

– Ще караме бавно – каза Клерфе. – Щом залезе слънцето ще спуснем покрива. А засега сте защитена отстрани от вятъра.

– Добре – отвърна тя. – Може ли да тръгваме?

– Не сте ли забравили нещо?

– Не.

– Впрочем и да сте забравили, могат да ви го изпратят по пощата.

За това Лириан не се бе сетила и изведнъж то й даде някаква утеха. Бе мислила, че със заминаването си скъсва всякаква връзка със

санаториума.

– Наистина, могат да ми го изпратят – каза тя. Някакъв дребен човечец, приличащ на нещо средно между келнер и клисар, премина бързо покрай тях. Клерфе се сепна.

– Та това е...

Човекът се отправи към входа на санаториума и сега Клерфе го позна. Бе облечен в тъмен костюм, носеше черна шапка и пътнически куфар. Това бе придружителят на тленни останки, но сега бе напълно променен – бе изгубил своя смачкан и навъсен вид и се държеше приветливо и авторитетно. Явно заминаваше за Богота.

– Кой? – попита Лилиан.

– Нищо, нищо. Стори ми се, че виждам един познат. Готова ли сте?

– Да – каза Лилиан. – Готова съм.

Колата потегли. Холман им махаше с ръка. От Борис нямаше и следа. Кучето подгони колата и ги следваше известно време, но след това изостана.

Лилиан се огледа. По терасите за слънчеви бани, които само преди минута бяха празни, започнаха изведнъж да се появяват хора. Болните, които почиваха в шезлонгите си, се бяха надигнали, за да видят заминаването ѝ. Па тайния телеграф в санаториума те бяха узнали отдавна за случилото се и сега, чувайки шума на мотора, бяха застанали в тънка редица по терасите – почти черни на фона на яркото синьо небе – и сезираха надолу.

– Като в арена при борба с бикове – каза Клерфе.

– Да – съгласи се Лилиан. – А ние какво сме? Бикове или матадори?

– Винаги бикове. Но си мислим, че сме матадори.

VII

Колата бавно се придвижваше през заснеженото дефиле, над което като поток течеше небето с цвят на тинтява. Вече бяха преминали прохода, но от двете страни на пътя все още имаше двуметрови преспи, които закриваха напълно гледката. Пред очите им се откриваха само снежни стени и синята ивица на небето. Лириан бе отметнала глава назад и скоро престана да различава кое е горе и кое долу – синьото или бялото.

След това замириса на смола и бор и пред тях се появи едно селце с кафяви ниски къщици. Клерфе спра колата пред бензиностанцията.

– Мисля, че вече можем да свалим веригите от колелата. Как е пътят надолу? – попита той момчето от бензиностанцията.

– Екстра.

– Какво?

Клерфе погледна момчето. То бе облечено в червен свитер и в ново кожено яке, носеше очила в стоманени, рамки, имаше пъпчици по лицето и щръкнали уши.

– Та ние се познаваме! Казваха те Херберт или Хелмут, или...

– Хуберт.

Момчето посочи една дървена табела, окачена между двете бензоколонки:

„Х. Гьоринг – гараж и автосервиз“

– Табелата нова ли е? – попита Клерфе.

– Нова-новеничка!

– Но защо не си написал цялото си име?

– Така е по-практично. Някои мислят, че се казвам Херман.

– По-скоро трябваше да се очаква, че ще пожелаеш да си смениш името, вместо да го изписваш с такива огромни букви.

– Да не съм толкова глупав! – заяви момчето. – И то тъкмо сега, когато отново започват да пристигат немски коли! Не можете да си представите какъв бакшиш пада! Не, господине, името си ми е направо златно!

Клерфе погледна коженото яке.

– И това ли е оттам?

– Кажеш-речи. Но преди още да свърши сезонът, ще изкарам за чифт скиорски обувки и едно палто. Това е повече от сигурно.

– А може и да бъркаш. Някои няма да ти дадат бакшиш тъкмо

заради името ти.

Момчето се ухили и хвърли веригите в колата.

– Не и тези, които могат отново да си позволят да идват тук за зимен спорт, господине. Но и без това печалбата ми е вързана в кърпа – едни дават бакшиш, защото се радват, че са се отървали, а други – заради приятните спомени. Но и едните, и другите най-често даваш. Имам вече известен опит, откак окачих табелата. Бензин, господине?

– Да – каза Клерфе, – нужни са ми седемдесет литра, но ще ги купя не от тебе, а от някой по-малко отракан. Време е представите ти за света да се поразклатят малко, Хуберт.

След един час снегът остана зад тях. Покрай пътя струяха бързи потоци, от покривите на къщите се стичаха водни капки и замръзваха в ледени висулки, а стволите на дърветата блестяха от влага. В прозорците се отразяваше заревото на залеза. По улиците играеха деца. Полята бяха черни и мокри, а ливадите бяха покрити с жълта и сивозелена миналогодишна трева.

– Желаете ли да спрем някъде? – попита Клерфе.

– Още не.

– Страхувате се да не ни настигне снегът ли?

Лилиан кимна с глава.

– Не искам никога вече да го видя.

– Няма да го видите до следващата зима.

Лилиан не отговори. „До следващата зима“ – помисли тя. Това ѝ изглеждаше толкова далечно, сякаш говореха за звездата Сириус. Нямахте да го види никога вече!

– Няма ли да пийнем все пак нещо? – попита Клерфе. – Например кафе с кирш? Имаме още доста път.

– Добре – каза Лилиан. – Кога ще стигнем до Лаго Маджоре?

– След няколко часа. Късно вечерта.

Клерфе спря колата пред селската гостилница. Влязоха в помещението за гости. Една млада келнерка запали лампата. По стените висяха гравюри, изобразяващи ревящи елени и токуващи диви петли.

– Огладняхте ли? – попита Клерфе. – Какво ядохте на обяд?

– Нищо.

– Така си и мислех. – Той се обърна към келнерката: – Какво ще ни предложите за ядене?

– Салам, ловджийски наденици, шунка. Надениците са топли.

– Две порции наденици и няколко резена от тукашния черен хляб. Донесете и масло, а също и наливно вино. Имате ли фендан?

– Имаме и фендан, и валноличела. [Фендан. Валподичела – леки местни вина а Алпите. – Б. пр.]

– Дайте ни фендан. А вие самата какво ще пиете?

– Една сливова, ако не възразявате – каза момичето.

– Не възразявам.

Лилиан седеше в ъгъла до прозореца. Слушаше разсеяно разговора между Клерфе и келнерката. Червеникавата светлина на лампата се отразяваше от бутилките на тезгяха в зелени и червени отблясъци. Зад прозореца се открояваха дърветата в селото – черни на фона на високото зеленикаво вечерно небе. В къщите пламнаха първите светлинки. Всичко изглеждаше така мирно и естествено. Във вечерта нямаше и следа от страх и размирица и тя се чувствуваше частица от всичко това, също така мирна и естествена. Бе спасена! Нещо я задави в гърлото, когато почувствува това.

– Тукашните наденици са малко тлъсти, но са необикновено вкусни – каза Клерфе. – Не знам дали ще ви харесат.

– Харесва ми всичко – каза Лилиан, всичко тук, долу.

Клерфе я погледна замислено.

– Страхувам се, че е така.

– Но защо се страхувате?

Той се засмя.

– Няма нищо по-опасно от жена, която харесва всичко. Какво трябва да направи тогава един мъж, за да харесва само него?

– Да не прави абсолютно нищо.

– Съвсем правилно.

Келнерката донесе светлото вино. Наля го в малки водни чаши. След това вдигна своята чаша със сливова.

– За ваше здраве!

Всички пиха.

Когато момичето се отдалечи, Клерфе се огледа в скромната гостилница.

– Е, това още не е Париж – каза той с усмивка.

– Напротив! – отвърна Лилиан. – За мене това е първото предградие на Париж. Париж започва още оттук.

До Гьошенен нощта бе ясна и звездна. Клерфе натовари „Джузепе“ на една от откритите товарни платформи, наредени пред рампата на гарата. Освен тях през тунела щяха да пътуват още две лимузини и една червена спортна кола.

– Искате ли да останем в колата, или да отидем във вагона за

пътници? – попита Клерфе.

– Няма ли да се изцапаме много, ако останем в колата?

– Не. Локомотивът е електрически. Освен това ще спуснем покрива.

Един железничар подложи дървени трупчета под колелата на „Джузепе“ за устойчивост. Другите пътници също останаха по колите си. В двете лимузини запалиха вътрешните светлини. Влакът бе композиран и малко след това навлезе в сенготарския тунел.

Стените на тунела бяха мокри. Отстрани прелитаха светлините на крайпътните лампи. След няколко минути Лилиан доби чувството, че се спускат през някаква шахта към вътрешността на земята. Въздухът стана тежък и застоял. Шумът на влака се повтаряше от хилядократно ехо. Пред погледа на Лилиан двете осветени лимузини се клатушкаха като две кабинки на път за царството на Хадес.

– Това ще има ли някога край? – извика тя.

– След четвърт час. – Клерфе ѝ подаде своето плоско шише, което бе напълнил наново в гостилницата. – Не е лошо още отсега да свикнем с тунелите – каза той. – След всичко, което човек чува и вижда, изглежда, скоро ще заживеем сред подобна обстановка – най-напред в противобомбени скривалища, а после в подземни градове.

– Къде свършва тунелът?

– При Айроло. Оттам до Италия има една крачка. Лилиан се бе страхувала от първата вечер. Бе очаквала, че спомените и разкажанието ще я връхлетят като плъхове, изскочили от мрака. Но грохотът на пътуването през каменния търбух на земята изтласкваше от съзнанието ѝ всяка друга мисъл. Дълбоко в себе си усещаше първичния страх на всяко живо същество, обитаващо повърхността на земята, а не дълбините ѝ, че може да остане погребано под хилядите тонове пръст над главата, и този страх я караше да жадува с такова нетърпение за светлина и небе, че нищо друго вече нямаше значение. „Колко бързо се мени всичко! – помисли тя. – Само преди няколко часа бях високо в планината и мечтаех да се спусна надолу, а сега летя под земята и мечтаю отново за повърхността ѝ!“

От една от лимузините пред тях изскочи къс хартия и с плясък се удари в предното стъкло на „Джузепе“, после остана там, притисната от въздушната струя подобно на сразен гълъб.

– Има хора, които винаги и навсякъде трябва да ядат – каза Клерфе. – Биха си взели закуска дори и в ада.

Той протегна ръка и отлепи хартията от стъклото.

Второ парче опаковъчна хартия прелетя през земните недра. Лилиан се засмя. Последва снаряд, който изгърмя в рамката на стъклото.

– Кифла – каза Клерфе. – Господата пред нас ядат само салама, но не и хляба. Дребнобуржоазни зли духове в утробата на земята!

Лилиан се изтегна удобно на седалката. По някакъв магически начин тунелът я очистваше от всичко, което се бе напластило в душата ѝ през последните години. Сякаш острите четки на шума изстъргваха от нея миналото. Старата планета, на която се намираще санаториумът, бе останала завинаги зад гърба ѝ. Не можеше да се върне обратно, така както не бе възможно да се премине два пъти през Стикс. Щеше да се появи на съвсем нова планета, изхвърлена от недрата на земята, едновременно падаща и запокитена напред с единствената мисъл в главата: да се изскубне оттук и да заживее! В последните минути ѝ се струваше, че се носи през някакъв подземен овраг, чиито стени се срутват веднага зад нея, почти докосвайки я, затрупвайки всичко зад гърба ѝ, и че те я изтласкват напред към светлината, която внезапно блесна в далечината като млечнобяла дарохранителница, втурна се към нея и в миг изпълни погледа ѝ. [Стикс (мит.) – река в Ада, заобикаляща го няколко пъти. Според преданието душите на умрелите, преминали Стикс, не се връщали обратно. – Б. пр.]

Адският шум се превърна в обикновено тракане, а след това всичко стихна. Влакът спря с меко съскане, обвит в нежната златистосива пелена на трепкащия въздух. Това бе въздухът на живота, заменил студения, мъртъв въздух на подземие. Едва след известно време Лилиан разбра, че вали дъжд. Заслуша се в капките, трополещи кротко по покрива на колата, пое дълбоко дъх, докато усети в гърдите си мекотата на влажния въздух, и протегна ръка под дъжда.

„Спасена съм! – помисли тя. – Прекосих Стикс и вече няма. връщане назад!“

– Би трябвало да е обратно – каза Клерфе. – От другата страна на тунела трябваше да вали, а тук да има хубаво време. Разочарована ли сте?

Лилиан поклати глава.

– Не съм виждала дъжд от октомври миналата година.

– А от четири години не сте слизали от планината? Но това е все едно, че се раждате наново. Родена наново, но със спомени.

Клерфе изви към шосето, за да зареди колата с бензин.

– Човек може да ви завиди. Започвате още веднъж отначало с разпалеността на младостта, но без нейната безпомощност.

Влакът потегли и червените му светлини скоро се изгубиха в дъжда. Човекът от бензиностанцията върна ключовете. Колата излезе със заден ход на шосето. Клерфе спря, за да обърне. За миг той погледна Лилян, сгушена в малкото пространство под покрива на колата, озарена от нежните светлини на арматурното табло, докато навън проблясваше и тихо пърполиеше дъждът. Тя му се стори по-различна от всеки друг път. Лицето ѝ бе осветено от сиянието, което изпускаха часовникът и уредите за измерване на разстоянието и скоростта, и сякаш в несъгласие с всички тези механизми то изглеждаше в един миг напълно неподвластно на времето, сякаш съществуващо извън него, като самата смърт, с която се бе впуснало в мъчителна надпревара. И Клерфе изведнъж почувствува, че в сравнение с това всички автомобилни надбягвания представляват детска игра. „Ще я оставя в Париж и там ще я загубя – помисли той. – Не, трябва да се опитам да я задържа! Ще бъда идиот, ако не се опитам!“

– Решихте ли вече какво ще правите в Париж? – попита той.

– Там имам чичо. Той се разпорежда с парите ми. Досега ми изпращаше определена сума на месец. Сега ще му ги измъкна всичките. Ще се разиграе цяла трагедия. Той все още си мисли, че съм на четиринадесет години.

– А на колко сте всъщност?

– На двадесет и четири плюс осемдесет.

Клерфе се размя.

– Чудесна комбинация. Някога и аз бях на тридесет и шест плюс осемдесет... когато се върнах от войната.

– И какво стана после?

– После станах на четиридесет – каза Клерфе и включи на първа скорост. – Много тъжна история.

Колата изкачи стръмнината от гарата до шосето и започна да се спуска по дългия наклон. В този момент зад тях изрева друг мотор. Това бе червената спортна кола, преминала заедно с тях през тунела. Водачът и я бе скрил зад един навес и сега се бе развилнял с четирите си цилиндъра, сякаш бяха шестнадесет.

– Подобни типове не изчезват никога – каза Клерфе. – Иска да си устройва с нас състезание. Да му дадем ли урок? Или да не разрушаваме илюзията му, че има най-бързата кола на света?

– Нека днес не разрушаваме илюзиите на никого.

– Добре.

Клерфе спря „Джузепе“. Червената спортна кола отзад също спря и

започна да дава сигнали. Имаше достатъчно място за задминаване, но човекът си искаше състезанието.

– Е, какво пък – каза Клерфе с въздишка и отново включи мотора, – щом като сам си търси белята!

Червената кола ги следваше по петите до Файдо, навявайки им досада. През цялото време се мъчеше да се изравни с тях.

– Сигурно ще се пребие някъде – каза Клерфе. – Последния път едва не изхвъркна от завоя. Да го пуснем напред.

Клерфе натисна спирачката, но трябваше веднага да даде газ.

– Ама че некадърник! Вместо да задмине, едва не се вряза в задницата! Еднакво е опасен и зад нас, и пред нас!

Клерфе отправи колата към десния банкет на шосето. От един навес с дъски долиташе мирис на дърво. Клерфе спря „Джузепе“ пред навеса. Този път червената кола не спря, а с рев профуча край тях. Човекът в нея презрително им махна с ръка и се изсмя.

Изведнъж стана съвсем тихо. Чуваше се само шумоленето на някакво поточе и тихото трополене на дъжда. „Ето щастието!“ – мислеше Лилиан. Чувствуваше, че никога няма да се изличи от съзнанието й тази минута на тишина, изпълнена с тъмно, влажно, плодоносно очакване... нощта, нежното ромолене на водата и мокрото блестящо шосе.

След четвърт час попаднаха в мъгла. Клерфе включи малките фарове. Караше съвсем бавно. След известно време можеха отново да различават банкета на шосето. За около стотина метра мъглата бе изметена от дъжда; след това отново попаднаха в облак, възлизащ от дола.

Клерфе рязко натисна спирачките. Тъкмо бяха излезли от мъглата. Пред тях, нагъната около километражния камък, провесила едно колело над пропастта, стоеше червената спортна кола. Край нея обикаляше мъжът, който я бе карал, здрав и невредим.

– Това се нарича щастие! – каза Клерфе.

– Щастие? – отвърна яростно мъжът. – А колата? Погледнете я! На всичко отгоре не е застрахована. Ами ръката ми?

– В най-лошия случай ръката ви е навехната. Нали можете да я движите? Човече, радвайте се, че въобще сте още жив.

Клерфе слезе и заразглежда останките от колата.

– Понякога, и километражните камъни служат за нещо.

– Вие, господине, сте виновен! – закрещя мъжът. – Вие ме принудихте да карам толкова бързо. Смятам ви отговорен за всичко! Ако ме бяхте пуснали да мина и ако не си бяхте устроили състезание с мене...

Лилиан се засмя.

– На какво се смее онази дама? – запита мъжът ядосано.

– Това не ви влиза в работата. Но понеже днес е сряда, ще ви обясня. Тази дама идва от друга планета и още не познава нашите обичаи тук на земята. Смее се, понеже ви вижда да се вайкате за колата си, вместо да се радвате, че още живеете. За Дамата това е направо непонятно. Аз, напротив, ви се възхищавам! Затова от най-близкото селище ще ви изпратя сервизна кола.

– Стойте! Така лесно няма да се отървете! Ако не ме бяхте предизвикали да се състезавам с вас, ако ме бяхте оставили да карам спокойно...

– Вашите „ако“ станаха прекалено много – каза Клерфе. – Най-добре ще бъде да стоварите вината за всичко върху изгубената война.

Мъжът погледна номера на „Джузепе“.

– Французин! Но как тогава ще си получи парите? – Той затършува с лявата си ръка в десния джоб на палтото си и несръчно измъкна оттам молив и парче хартия. – Ще взема номера ви. Запишете ми го! Не виждате ли, че не мога да пиша с лявата си ръка?

– Научете се. Мене ми се е налагало да науча къде по-лоши неща!

Клерфе се качи отново в колата. Мъжът вървеше по петите му.

– Искате да избягате от отговорност?

– Точно така. Но въпреки това ще ви изпратя сервизна кола.

– Какво? Искате да ме оставите под дъжда на пътя?

– Да. Колата ми е двуместна. Дишайте дълбоко, любувайте се на планините, благодарете на бога за спасението си и мислете за това, че къде по-свестни хора от вас е трябвало да умрат.

В Биаска намериха някакъв гараж. Собственикът тъкмо вечеряше. Той остави семейството си на масата и взе със себе си шише домашно вино.

– Навярно човекът ще има нужда от малко алкохол – каза той. – А може би и аз също.

Продължиха да се спускат от планината – завой след завой, серпентина след серпентина.

– Този промеждутък е малко скучен – каза Клерфе. – Така продължава до Локарно. Там вече започва езерото. Уморена ли сте?

Лилиан поклати глава. „Уморена! – помисли тя. – Скучно! Нима не чувствава този працияц от здраве човек до мене как цялата треперя? Нима не разбира какво става у мене? Не чувствава ли, че вледененият образ на света в душата ми изведнъж се е размразил, започнал е да се движи и да разговаря с мене, не чувствава ли, че ми говорят и дъждът, и

мокрите скали, и долината с нейните светлини и сенки, и пътят? Нима той не схваща, че никога вече няма да се усещам така слята с тях, както сега, когато се чувствавам сякаш в люлка, сякаш в прегръдките на незнаен бог, все още страхлива и доверчива като малка птичка, но вече съзнаваща, че всичко това ще трае само миг и че ще изгубя този свят, преди още да съм го овладяла и преди още той да ме е овладял, ще изгубя и този път, и тези села, и тези черни камиони пред гостилниците, и песните зад осветените прозорци, и сребристосивото небе, и тези наименования: Озоня, Крешано, Кларо, Кастионе и Белинцона, наименования, които, едва прочетени, вече са изчезнали зад гърба ми като сенки, като че никога не ги е имало? Нима той не вижда, че съм като сито, което пропуска през себе си всичко и не може да задържи нищо за дълго? Не забелязва ли, че едва говоря, понеже сърцето ми прелива, станало изведнъж голямо и непознато, и че сред малкото имена, които съхранява в себе си, е и неговото, наречено, както и всяко друго, с едничката дума живот?“

– Е, как ви хареса първата ви среща с живота тук на земята? – попита Клерфе. – Един мъж, който оплаква имуществото си, а живота си смята за нещо естествено. . Ще ви се наложи да се запознаете с много подобни типове.

– Това донася разнообразие. Горе в планината всеки смяташе живота си за ужасно важен. Аз също.

Покрай тях прелитаха улици, светлини, къщи, след това се появи някакъв широк площад с аркади.

– След десет минути пристигаме – каза Клерфе. – Това е вече Локарно.

Един трамвай изскочи със звън от някаква пресечна улица и в последния момент се изпреди на пътя им. Клерфе се засмя, виждайки как Лилиан се взира в него с широко разтворени очи, сякаш разглежда катедрала. От четири години не бе виждала подобно нещо. В планината нямаше трамваи.

И изведнъж пред погледа им се откри езерото – широко, сребристо и неспокойно. Дъждът бе престанал. Ниски облаци прелитаха бързо през лунния диск. На брега се белееше притихналата Аскона със своята piazza. [Piazza (ит.) – площад. – Б. пр.]

– Къде ще нощуваме?

– При езерото. В хотел „Тамаро“.

– Как така познавате всичко?

– След войната прекарах тук една година – отвърна Клерфе. – Утре

сутринта ще ви обясня защо.

Клерфе спря колата пред един малък хотел и свали багажа.

– Притежателят на този хотел има цяла библиотека – каза той. – Той е нещо като учен. А в един друг хотел горе в планината висят по стените картини от Сезан, Утрило и Тулуз-Лотрек. Тук се случват и такива неща. Веднага ли отиваме да вечеряме?

– Къде?

– В Брисаго, на италианската граница. На десет минути оттук. В един ресторант, наречен „Джиардино“.

Лилиан разгледа наоколо.

– Та тук цъфтят глицинии!

Сините цветчета висяха на гроздове по белите стени на къщите. Над един градински зид мимози ронеха своето злато и сипеха зеленина.

– Пролет! – каза Клерфе. – Бог да благослови „Джузепе“. Той сменя годишните времена.

Колата потегли бавно покрай езерото.

– Мимози – каза Клерфе и посочи към цъфналите храсти по брега. – Цели алеи. А онзи хълм е покрит с ириси и нарциси. Това село се нарича Порто Ронко, а онова в планината – Ронко. Създадено е от римляните.

Клерфе паркира колата близо до една висока каменна стълба. По нея се качиха в малък ресторант. Той поръча бутилка соаве, шунка, омари с ориз и сирене от Вале Маджия. [Соаве (ит.) – леко италианско вино. – Б. пр.]

В ресторанта нямаше много хора. Прозорците бяха отворени. Въздъхът бе мек. На масата им имаше саксия с бели камелии.

– И вие сте живели тук? – попита Лилиан. – При това езеро?

– Да. Почти една година. След бягството ми и след войната. Възнамерявах да прекарам тук само няколко дни, а останах за дълго. Нуждаех се от това. Действуваха ми целебно и безделието, и слънцето, и гущерите по зидовете, и реенето на погледа в синевата на небето и езерото. Толкова неща трябваше да забравя, преди да отвикнат очите ми да се взират втрънено в една точка и да открият, че природата изобщо не е забелязала двадесетте години на човешко безумие. Salute! [Salute (ит.) – на здраве – Б. пр.]

Лилиан отпи от лекото италианско вино.

– Тук готвят превъзходно или само така ми се струва? – попита тя.

– Наистина превъзходно. Съдържателят на този ресторант би могъл да бъде главен готвач във всеки гран-хотел.

– А защо не е?
– Вече е бил. Но родното място му допада повече. Лилиан вдигна очи.

– Как, пожелал е да се върне... вместо да остане?
– Живял е дълго време навън, преди да си дойде. Тя постави чашата си на масата.

– Щастлива съм, Клерфе. – каза тя. – При това трябва да призная, че изобщо не знам какво означава тази дума.

– Също и аз не знам.

– Никога ли не сте били щастлив?

– Често.

Тя го погледна.

– Всеки път различно – добави той.

– А кога сте били най-щастлив?

– Когато съм бил сам – каза Клерфе.

Лилиан се засмя.

– Сега къде ще отидем? Има ли тук и други омагьосани хотели и ресторанти?

– Колкото искате. Нощем при пълнолуние от водите на езерото изплува един стъклен ресторант, собственост на един от синовете на Нептун. Там могат да се опитат всички древни римски вина. Но сега ще отидем в един бар, където ще ни сервират вино, отдавна липсващо в парижките ресторанти.

Отпътуваха обратно за Аскона. Клерфе остави колата пред хотела. После двамата прекосиха площада и по едни стълби слязоха в някаква изба. Озоваха се в малък бар.

– Нямам нужда да пия повече – каза Лилиан. – Вече съм пианя от мимозите. Цялата страна е плувнала в тях. Какви са онези острови в езерото?

– Казват, през римско време се е издигал храм на Венера. Сега е построен ресторант. Но в нощите на пълнолуние древните богове понякога бродят из острова. Тогава на сутринта собственикът на ресторанта открива много празни бутилки с непокътнати тапи. От време на време сам бог Пан си отспива от пианството на острова и се събужда към обед. Тогава може да се чуе флейтата му, а всички радиопредавания получават значителни смущения. [Пан (мит.) – древногръцки бог на овчарите и горите, изобразяван с кози крака и рога. Свирел на изнамерената от него овчарска свирка и с нея направлявал танците на нимфите. – Б. пр.]

– Това вино е чудесно. Какво е то?

– Старо шампанско, великолепно отлежало в тази изба. За щастие древните богове не разбират нищо от подобно вино, иначе отдавна да са го изпили. Шампанското е било открито едва в Средновековието.

Тръгнах си. На стената на една къща висеше разпятие. Срещу него бе входът на един ресторант. Спасителят се взираше мълчаливо в осветеното помещение, от което ехтяха глъч и смехове. Лилиан си помисли, че тук нещо не е в ред... но бързо промени мнението си. Всичко се съчетаваше отлично.

Тя стоеше до прозореца на стаята си. Навън бяха езерото, нощта и вятърът. Пролетта шумеше в платаните на площада и в облаците. Влезе Клерфе. Сложи ръка на раменете ѝ. Тя се извърна и го погледна. Той я целуна.

– Не се ли страхуваш? – попита тя.

– От какво?

– От това, че съм болна.

– Страхувам се само от едно – когато се състезавам с двеста километра в час, да не ми се спуска предна гума – каза той.

Лилиан въздъхна дълбоко. „Колко си приличаме – помисли тя. – И двамата сме хора без бъдеще! Неговото се простира само до следващото състезание, а моето – до следващия кръвоизлив.“ Тя се усмихна.

– Има една история – каза Клерфе. – В Париж по време на гилотината повели на екзекуция някакъв човек. Било студено, а пътят бил дълъг. По едно време пазачите спрели, за да се подкрепят с вино. След като пили, предложили бутилката и на осъдения. Той я поел, разгледал я внимателно и преди да отпие, попитал: „Надявам се, че никой от вас не страда от заразна болест?“ Половин час по-късно главата му се търкулнала в коша. Тази история ми разказа моята баба, когато бях на десет години. Тя имаше навика да изпива по бутилка калвадос на ден. Всички пророкуваха, че ще умре рано. А тя си живее и досега. Пророците обаче са отдавна покойници. От бара, в който бяхме, донесох бутилка от старото шампанско. Казват, че през пролетта се пенело по-силно, отколкото през друго време на годината. Усещало напора на живота. Ето, оставам ви я тук. [Калвадос – ябълкова ракия. – Б. пр.]

Клерфе постави бутилката върху долната дъска на прозореца, но я вдигна обратно.

– Не бива да стои на това място. Лунната светлина убива аромата на виното. И тази мъдрост съм научил от баба си.

Той тръгна към вратата.

– Клерфе – каза Лилиан.

Той се обърна.

– Аз не заминах, за да спя сама – каза тя.

VIII

Пред тях бе Париж със своите предградия – грозен и неприветлив град, измокрен от дъжда, но колкото повече навлизаша в него, толкова по-силно ги обземаше магията му. Улици, кръстовища, площади изникваха пред погледите им като картини от Утрило и Писаро. Сивотата избледня, стана почти сребриста и внезапно се появи реката с мостовете и шлеповете по нея, с крайбрежните напъпили дървета, с пъстрите редици на букинистите и старите каменни здания по десния бряг на Сена.

– Оттам са извели Мария Антоанета – каза Клерфе, – за да я обезглавят. А в ресторанта точно насреща готвят много вкусно. Гладът и историята тук навсякъде вървят ръка за ръка. Къде искате да отседнете?

– Там – отвърна Лилиан и посочи от другата страна на реката, където се белееше фасадата на малък хотел.

– Познавате ли хотела?

– Откъде мога да го познавам? – попита тя.

– Нали сте живели в Париж?

– Когато живеех тук, най-често се криехме в мазето на един зарзаватчия.

– Може би ще е по-добре да се настаните някъде в шестнайсети арондисман? Или у чичо си? [Арондисман (фр.) – административен район в Париж. – Б. пр.]

– Чичо ми е такъв скъперник, че навярно сам обитава една-единствена стая. Да отидем в онзи хотел и да попитаме дали имат свободни места. Вие къде живеете в Париж?

– В хотел „Риц“.

– Разбира се. Бяхте ми казали още преди.

Клерфе кимна.

– Не съм достатъчно богат, за да живея другаде. Те преминаха по моста на булевард Сен Мишел, завиха по кея Гран Огюстен и спряха пред хотел „Бисон“. Когато слязоха от колата, от хотела тъкмо излизаше един прислужник, натоварен с куфари.

– Ето и моята стая – каза Лилиан. – Някой напуска.

– Наистина ли искаш да останеш тук? Просто само защото това е първият хотел, изпречил се пред погледа ти?

Лилиан кимна.

– Да. И въобще възнамерявам така да живея, без да слушам съвети

и без предубеждения.

Стаята, както очаквах, бе свободна. За щастие тя се намираше на първия етаж. Хотелът нямаше асансьор. Стълбището бе изтъркано и старо. Стаята бе малка и оскъдно мебелирана, но леглото изглеждаше добро, а имаше също и баня. Мебелите бяха нови с изключение на една малка барокова масичка, която изглеждаше като принц, застанал сред подчинените си. Тапетите бяха овехтели, а електрическата крушка в стаята бе слаба, затова пък под прозореца проблясваше реката с отразената Консиержри, кейовете и звънарните на катедралата Нотр Дам.

– Можеш да напуснеш хотела в момента, в който поискаш – каза Клерфе. – Някои хора забравят това.

– И къде да отида? При тебе в „Риц“?

– Не при мене, а просто в „Риц“ – отвърна Клерфе. – През време на войната живях там близо половин година под чуждо име и с брада. В етината част към Рю Камбон. В другата половина на хотела с изглед към Плас Вандом живееха немските висши партийни функционери. Бе нещо знаменито!

Прислужникът качи куфарите. Клерфе тръгна към вратата.

– Искаш ли да вечеряме, заедно? – попита той.

– Кога?

– В девет?

– Добре. В девет.

Тя погледна след него. По пътя не бяха споменали нито дума за вечерта в Аскона. „Френският език е удобен – помисли тя. – Човек лесно преминава от «ти» на «вие» и обратно. И нито едно от двете обръщения не е трайно, а е само игра.“ Чувайки рева на „Джузепе“, Лилиан отиде до прозореца. „Може би ще дойде пак – помисли тя, – а може би не.“ Не знаеше това със сигурност, но и то не бе толкова важно. Важното бе, че е в Париж, че е вечер и че живее.

Светофарите на булеварда Сен Мишел светнаха зелено и глутница Citroeni, рена и камиони се втурна по моста като ловна хайка подир „Джузепе“. Лилиан не можеше да си спомни да е виждала някога толкова много автомобили. През време на войната имаше съвсем малко. Шумът беше силен, но за нея бе като орган, на който железни ръце свирят могъщо „Te Deum“. [„Te Deum“ (лат.) – начало на католическия богослужбен химн „Тебе, господи, хвалим!“ – Б. пр.]

Лилиан разтвори куфарите си. Не бе взела със себе си много неща. Също и пари имаше малко. Позвъни на чичо си по телефона. Никой не се обади. Позвъни още веднъж. Обади се някакъв непознат глас. Чичо й

бил освободил телефона още преди години.

За миг я обзе паника. Бе получавала парите си всеки месец чрез една банка и отдавна не бе чувала нищо за чичо си. „Не е възможно да е умрял – помисли тя. Странно, че тази мисъл бе винаги първото, което й идваше на ум! – А може би се е преместил да живее Другаде, в друг квартал?“ Попита в хотела за телефонен указател, но там имаха само стария, от първата година на войната. Нов указател Париж още нямаше. Нямаше и достатъчно въглища в града. Вечерта в стаята стана студено. Лилиан трябваше да си облече палтото. От благоразумие бе. сложила в багажа си няколко вълнени дрехи с мисълта, че тук може да ги подари на някого. Сега бе доволна, че ги е взела.

През прозореца започна бавно да нахлува здрачът – сивкав и мръсен. За да се стопли, Лилиан се изкъпа и се мушна в леглото. За първи път от заминаването си бе сама. За първи път от години бе съвсем сама. Парите й щяха да й стигнат най-много за една седмица. С мрака в стаята се настани и страхът. Кой можеше да каже къде е чичо й? Възможно бе да е заминал на екскурзия за няколко седмици, но също така бе възможно да е претърпял злополука и да е мъртъв. А може би и Клерфе бе потънал вече в този непознат град, бе се преместил в друг хотел, бе започнал друго съществуване и тя нямаше да чуе вече нищо също и за него. Побиха я тръпки. Всичките й романтични мечти се разбиха на прах в съприкосновението с действителността, със студа и самотата.

А в същото време в топлата клетка на санаториума тихо бучеше парното отопление...

На вратата се почука. Появи се прислужник от хотела с два пакета. Единият от тях съдържаше цветя. Единствено Клерфе можеше да ги е изпратил. Лилиан бързо даде на мъжа в слабо осветения коридор една доста едра банкнота. Във втория пакет имаше вълнено одеяло. „Мисля, че може да ви послужи – пишеше Клерфе. – В Париж все още не достигат въглища.“

Тя разгърна одеялото и от него изпаднаха две малки картонени опаковки. Те съдържаха електрически крушки. „Парижките съдържатели на хотели икономисват електричеството – пишеше Клерфе по-нататък. – Заменете вашите крушки с тези лампи и светът ще стане за вас двойно по-светъл.“

Тя последва съвета му. Сега поне можеше да чете. Прислужникът й бе донесъл някакъв вестник. Тя хвърли поглед по заглавията, но след малко го остави настрана. Всичко това вече не се отнасяше до нея. Имаше прекалено малко време. Така и нямаше да узнае кой ще стане

президент през идущата година и коя партия ще получи мнозинство в парламента. Не я и интересуваше; вълнуваше я само едно-единствено нещо – животът! Собственият ѝ живот!

Тя се облече. Притежаваше последния адрес на чичо си. Преди половин година той ѝ бе писал оттам. Трябваше да отиде на този адрес и да се помъчи да разбере къде се е преместил.

Чичото живееше на старото място, но се бе отказал от телефона.

– Твоите пари? – попита той. – Както искаш. Аз ти ги пращам всеки месец в Швейцария. Бе много трудно да се получи разрешение за превеждането им. Естествено мога да ти ги изплащам месечно и тук, във Франция. На какъв адрес?

– Не желая да ми изпращаш месечни вноски. Искам веднага да получа цялата сума.

– За какво ти е?

– Искам да си купя дрехи.

Старият човек се вторачи в нея.

– Ти си също като баща ти! Ако той...

– Баща ми не е между живите, чичо Гастон.

Гастон гледаше своите бледи, едри ръце.

– От парите ти не остана много нещо. Но с какво възнамеряваш да се занимаваш? Боже мой, ако имах щастието да мога да живея в Швейцария!

– Аз живях не в Швейцария. Живях в болница.

– Ти не знаеш цената на парите. Ще ги изхарчиш за няколко седмици. Ще ги прахосаш...

– Възможно е – каза Лилиан.

Той я погледна уплашено.

– А какво ще стане, след като ги пропилиеш?

– Успокой се, няма да ти увисна на врата!

– Би трябвало да се омъжиш. Здрава ли си вече?

– Щях ли иначе да бъда тук?

– В такъв случай трябва да се омъжиш.

Лилиан се засмя. Намеренията му бяха повече от прозрачни. Той искаше да прехвърли на някого друго отговорността за нея.

– Трябва да се омъжиш – повтори Гастон. – Мога да уредя, да се запознаеш с тоз-онзи.

Лилиан отново се разсмя, но бе любопитна какво ще предприеме старецът. „Сигурно има вече осемдесет години – помисли тя, – но се държи, сякаш му предстои да урежда живота си за още осемдесет.“

– Добре – отвърна тя. – А сега ми кажи, какво правиш, когато си сам?

Старецът повдигна озадачено птичата си глава.

– Все нещо... Не знам... Винаги върша нещо... Странен въпрос! Защо питаш?

– Никога ли не ти е минавала през ума мисълта да вземеш всичко, което, имаш, да тръгнеш по света, накъдето ти видят очите, и да го пропилеееш?

– Също като баща си! – отвърна старият човек презрително. – И той не знаеше какво е чувство за дълг и отговорност! Трябва да направя опит да те поставят по съдебен ред под попечителство.

– Няма да успееш. Ти си мислиш, че хвърлям парите си на вятъра, а аз си мисля, че ти хвърляш на вятъра живота си! Нека всеки си остане с мнението. И ми пригответи парите до утре. Искам да си купя дрехи по-скоро.

– А откъде смяташ да ги купиш? – бързо попита старецът, заприличал изведнъж на марабу. [Марабу – голяма птица от рода на щъркелите с гола глава и шия; живее в Африка и Индия. – Б. пр.]

– Мисля, от „Баленсиага“. И не забравяй, че парите са мои. [„Баленсиага“ – прочута парижка модна къща. – Б. пр.]

– Майка ти...

– До утре – каза Лириан и внимателно докосна с устни челото на Гастон.

– Послушай ме, Лириан, не прави глупости! Ти си облечена достатъчно добре. А дрехите от тези модни къщи струват цяло състояние!

– Навярно е така – отвърна Лириан и хвърли поглед над мрачния двор към сивите прозорци на отсрещните здания, които отразяваха последните отблясъци на вечерта, сякаш бяха от полиран камък.

– Такъв беше и баща ти! – Старецът изглеждаше искрено ужасен. – Точно такъв! Ти можеше да живееш без никакви грижи да не бяха тези негови вечни фантазии...

– Чичо Гастон, казаха ми, че днес човек може да се освободи от парите си по два начина. Единият – като ги пести и ги загуби по време на инфлация, а другият – като ги изхарчи. А сега ми кажи, ти как живееш?

Гастон махна нервно с ръка.

– Сама виждаш. Времената са трудни. А аз съм беден човек.

Лириан огледа стаята. Видя красиви стари мебели, меки кресла, покрити с калъфи, един кристален полилей, обвит с марлена кърпа. По стените висяха няколко скъпи картини.

– Винаги си бил скъперник, чичо Гастон – каза тя. – Но защо си такъв и сега?

Известно време той я разглежда внимателно с тъмните си птичи очи.

– Искаш да живееш тук ли? Но при мене не е много широко...

– При тебе е достатъчно широко, но аз не искам да живея тук. Впрочем на каква възраст си? Не беше ли с двадесет години по-стар от баща ми?

Старият човек изглеждаше объркан.

– Щом като знаеш, защо тогава питаш?

– Не се ли боиш от смъртта?

Гастон замълча за малко.

– Имаш отвратителни маниери! – каза той тихо.

– Прав си. Не би трябвало да те питам за това. Но аз самата толкова често си задавам този въпрос, та забравям, че може да ужасява другите.

– Аз все още се държа. Ако разчиташ скоро да получиш наследство, чака те разочарование.

Лилиан се разсмя.

– Наистина не разчитам на това! Ще живея на хотел и изобщо няма да ти бъда в тежест.

– В кой хотел? – бързо попита Гастон.

– В хотел „Бисон“.

– Слава богу! Не бих се учудил, ако се бе настанила в „Риц“.

– Аз също – каза Лилиан.

Клерфе пристигна в уречения час. Отидоха в ресторант „Гран Вефур“.

– Как премина първото ви стълкновение с тукашния свят? – запитва той.

– Имам чувството, че се намирам сред хора, които възнамеряват да живеят вечно. Поне така се държат. Треперят за имуществото си и нехаят за пропуснатия си живот.

Клерфе се разсмя.

– При това всички са си давали клетва по време на войната да не повтарят тази грешка, ако останат живи. Но човек бързо забравя всичко.

– Ти също ли си забравил всичко? – попита Лилиан.

– Направих големи усилия, но, изглежда, не ми се е удало съвсем.

– Може би те обичам тъкмо поради това?

– Ти не ме обичаш. Ако ме обичаше, не би изрекла тези думи с такова лекота... и изобщо не би ми го казала.

– А може би те обичам, защото не мислиш за бъдещето?

– В такъв случай би трябвало да обичаш онзи мъж от санаториума. За вечеря ще вземем морски език с препечени бадеми, а за пиене бутилка младо монтраше. [Монтраше (фр.) – прочуто бяло бургундско вино. – Б. пр.]

– Но защо тогава те обичам?

– Защото аз се изпречих на пътя ти, а не някой друг. И защото обичаш всъщност живот. За тебе аз представлявам една безименна частица живот. Крайно опасно положение!

– За мене ли?

– За онзи, който е безименен. Той може да бъде заменен по всяко време.

– Аз също – каза Лилиан. – Аз също, Клерфе.

– В това не съм вече толкова сигурен. Един умен човек на мое място би избягал колкото се може по-бързо.

– Та ти съвсем не си толкова увлечен!

– Утре заминавам.

– Къде? – попита Лилиан, невярвайки на ушите си.

– Далеч оттук. Трябва да отида в Рим.

– А аз в „Баленсиага“. Да си купя дрехи. Това е по-далеч и от Рим.

– Аз наистина заминавам. Трябва да се погрижа за новия си състезателен договор.

– Добре – каза Лилиан. – Значи, имам достатъчно време да се хвърля в авантюрата с модните къщи. Чичо Гастон вече искаше да ме постави под попечителство... или да ме омъжи.

Клерфе се засмя.

– Значи, иска да ти намери друг затвор, преди още да си узнала какво е свобода.

– А какво е свобода?

– И аз не знам. Знам само, че свободата не е нито безотговорност, нито живот без цели. По-лесно е да се определи какво не е, отколкото какво е.

– Кога ще се върнеш? – попита Лилиан.

– След няколко дни.

– Имаш ли любовница в Рим?

– Да – каза Клерфе.

– Така си и мислех.

– Защо?

– Щеше да бъде по-странно, ако живееше сам. Аз също не бях сама,

когато ти дойде.

– А сега?

– Сега – каза Лилиан – съм прекалено пияна от самата себе си сред този нов свят, за да мога да размисля сериозно.

Следващия следобед Лилиан отиде в „Баленсиага“. Освен спортния си костюм тя нямаше много дрехи. Някои от тях бяха ушити по модата от войната, други ѝ бяха останали от майка ѝ и бяха преправени от една евтина шивачка.

Лилиан внимателно наблюдаваше жените около себе си. Изучаваше облеклата им и се мъчеше да види по лицата им същото очакване, което носеше в себе си. Но не го откри. Откри смръщени, застаряващи папагалски физиономии, гримирани прекалено силно, от които се взираха към по-младите жени сбръчкани, лишени от клепки очи. Видя също и млади жени, облечени с изящна елегантност, от чиито скептични погледи не можеше да се изплъзне нищо освен неуловимото очарование на непретенциозното съществуване. Сред тях личеше тълпа красиви американки, които бърбореха и цвърчиха неспирно и безсмислено. Само тук-там сред възбудената пустота проблясваше като далечен фар някое благородно лице – най-често вече стареещо, освободено от паниката на годините, но затова пък озарено от рядкото очарование на старостта, която не като ръжда, а като патина върху скъпоценен съд увеличаваше още повече красотата му.

Започна демонстрацията на моделите. Лилиан чуваше да долита отвън приглушеният шум на града подобно на далечно боботене от някоя съвременна девствена гора от стомана, бетон и машини. Манекените с техните изящни фигурки ѝ изглеждаха като изкуствени животни, изскочили от тази гора – протягащи се хамелеони, които сменяха дрехите си като окраска на кожата и безмълвно се промъкваха покрай столовете.

Лилиан си избра пет рокли.

– Желаете ли да ги пробвате веднага? – попита продавачката.

– Мога ли?

– Разбира се. Тези три ще ви бъдат по мярка; останалите са малко широчки за вас.

– Кога мога да ги получа? – попита Лилиан.

– За кога са ви нужни?

– Веднага.

Продавачката се засмя.

– Веднага при нас ще рече след три-четири седмици... най-рано.

– Нужни са ми веднага. Мога ли да купя моделите, които са ми по

мярка?

Продавачката поклати глава.

– За съжаление, не. Нуждаем се от тях всеки ден. Но ще направим всичко, което е по силите ни. Претрупани сме с работа, mademoiselle – каза продавачката. – Но роклите ви стоят, сякаш са скроени специално за вас. Господин Баленсиага ще се зарадва, ако ги види на вас. Жалко, че сега не е тук.

– А къде е? – попита Лилиан учтиво и без умисъл, докато сваляше роклята си.

– В планината. – Продавачката назова мястото, откъдето бе дошла Лилиан. Лилиан имаше чувството, че ѝ говорят за Тибет. – Замина там на почивка – продължи продавачката.

– Да, там е подходящо за тази цел.

Лилиан се изправи и се погледна в огледалото.

– Виждате ли! – каза продавачката. – Точно това имах предвид. Повечето жени купуват каквото им хареса. Вие купихте каквото ви подхожда. Не намирате ли и вие? – обърна се тя към шивачката.

Шивачката кимна.

– А сега наметката!

Вечерната рокля бе съвсем тясна, със смолисточерен цвят с едва доловим оттенък на мексиканско червено. Наметката към нея обаче бе широка и имаше форма на пелерина. Тя бе изработена от някакъв полупрозрачен плат, който не се спускаше по тялото, а отстоеше от него, сякаш бе подсилен с банели.

– Драматично! – възкликна продавачката. – В този костюм приличате на паднал ангел!

Лилиан се разгледа. От огромното трикрило огледало се вираха в нея три жени – две в профил и една в анфанс. Щом се поместеше малко встрани, виждаше и една четвърта, отразена в стенното огледало зад нея, която ѝ обръщаше гръб и сякаш вече се канеше да си тръгне.

– Драматично! – повтори продавачката. – Ах, защо Люсил не изглежда така!

– Коя е Люсил?

– Нашият най-добър манекен. Тази, която демонстрира модела.

„Защо е нужно тъкмо тя да изглежда така? – помисли Лилиан. – Люсил ще носи хиляди други рокли и ще върши това още много години, а след това ще се омъжи, ще народи деца и ще остарее. Аз обаче ще нося тази рокля само това лято.“

– Не бихте ли могли да я приготвите за по-малко от четири

седмици? – попита тя. – Поне тази. Аз нямам много време.

– Какво мислите вие, госпожице Клод? – запита шивачката.

Продавачката кимна.

– Ще започнем веднага.

– И кога ще мога да я получа? – попита Лилиан.

– След две седмици би могла да бъде готова.

– След две седмици... – Това й прозвуча като две години.

– Ако е възможно, след десет дни. Трябва да се направят няколко проби.

– Добре. Щом като не може другояче.

– Наистина, не може.

Лилиан идваше на проба всеки ден. Тишината в кабината я обайваше по странен начин. Понякога до слуха ѝ долитаха отвън гласове на други жени, но в сребристосивия свят на нейната кабина тя се чувствуваше откъсната от гъмжилото на града. Около нея се суетеше шивачката като жрица около идол. Тя набождаше топлийки, съединяваше различни части от плата, набираше тук-там, изрязваше излишните парчета, мърмореше нещо неразбираемо с уста, пълна с карфици, коленичеше, подръпваше и оправяше внимателно с ръка, след това се отдалечаваше и наново се втурваше към нея като в някаква безкрайна и постоянно повтаряща се церемония. Лилиан стоеше притихнала и се взираше в трите жени от огледалата, които приличаха на нея и в същото време ѝ бяха непреодолимо чужди, с които се извършваше нещо пред очите ѝ, имащо сякаш само бегло отношение към нея самата и въпреки това променящо я издълбоко. Понякога завесата на нейната кабина се повдигаше и за миг се мяркаше дебнещият силует на друга някоя клиентка, пронизваха я бързо преценяващите погледи на неуморните поборнички на сладта, любопитни и винаги на бойна нога. Тогава Лилиан чувствуваше, че тя самата няма нищо общо с тях. Тя не участвуваше във вечната гонитба за мъжа, а в гонитба за живот.

С течение на дните между нея и жените в огледалото, които се променяха с всяка нова рокля, се установи отношение на особена враждебна интимност. Тя разговаряше с тях без думи. Изображенията ѝ се усмихваха без усмивка. Те бяха близки по един сериозен и малко мрачен начин като сестри, израснали далеч една от друга и никога нехранили надеждата да се срещнат. Сега това ставаше като насън, бе някакво мълчаливо рандеву, обвеляно от нежна меланхолия – много скоро щяха да се разделят наново, и то завинаги. Дори дрехите с испанския си акцент имаха нещо от това настроение – драматичната, лишена от отблясъци

чернота на кадифето, яркото и бързо припламващо тропическо червено на коприната, широките наметки, които правеха тялото да изглежда почти нематериално, и черният брокат на късите тореадорски жакети, напомнящи за пясък, слънце и смърт. Баленсиага се завърна. Той присъствува мълчаливо на една от пробите. На следващия ден продавачката донесе в кабината нещо сребристо, което изглеждаше като кожата на риба, никога невидяла слънце.

– Господин Баленсиага би желал да имате и тази рокля – каза продавачката.

– Време е да престана с покупките. Похарчих повече пари, отколкото трябваше. Всеки ден купувах по нещо допълнително.

– Пробвайте я все пак. Сигурна съм, че ще я вземете. – Продавачката се усмихна. – Също и цената ще бъде такава, че да останете доволна. Модната къща „Баленсиага“ желае да носите нейните дрехи.

Лилиан облече сребрилата вещ. Тя имаше почти седефен цвят, но вместо да я прави бледа, подчертаваше тена на лицето и раменете ѝ, като им придаваше златистобронзов оттенък. Лилиан въздъхна.

– Ще я взема. По-трудно е да отблъснеш такава рокля, отколкото предложение на Дон Жуан или Аполон.

„Не винаги – помисли тя, – но поне в момента е така.“ Струваше ѝ се, че живее в някакъв безтегловен сивосребрист свят. Сутрин спеше до късно, после отиваше в „Баленсиага“, а след това се разхождаше безцелно по улиците, а вечер сядаше сама в ресторанта на хотела. Ресторантът се смяташе за един от най-добрите в Париж, но тогава тя не знаеше това. Не се нуждаеше от компания и слабо чувствуваше липсата на Клерфе. Безименният живот, който я обграждаше от всички страни, който стремително напираше от улиците, кафенетата и ресторантите, бе достатъчно силен и нов за нея, за да страда от липсата на личен живот сред това море. Оставяше се да бъде носена от течението, тълпата я повличаше със себе си, но това не я оскърбяваше, дори обичаше, тази тъпна понеже излъчваше живот – непознат, лекомислен и безразсъден, отдаден на лекомислени и безразсъдни цели, които се люшкаха по повърхността му като пъстри шамандури в развълнувано море.

– Вие направихте добър избор – каза продавачката при последната проба. – Тези дрехи никога няма да излязат от мода. Ще можете да ги носите много години.

„Много години“ – помисли Лилиан, потръпна и се усмихна.

IX

Лилян сякаш се събуждаше от някакво прелестно опиянение. Бе прекарала почти две седмици сред рокли, шапки и дамски обувки, подобно на пияница във виновен погреб. Първите рокли пристигнаха и тя изпрати сметката на чичо Гастон, който освен обикновената месечна рента не ѝ бе превел в хотела никакви други пари под претекст, че уреждането на документите изисквало много време.

Още на следващия ден Гастон се появи крайно развълнуван. Надникна навсякъде из хотела, опитвайки се да надуши нещо, обвини я в безотговорност и за нейна изненада настоя тя да се пресели при него.

– За да ти бъда под око ли?

– За да спестиш малко пари. Престъпление е да се Харчат толкова грешни пари за нищо и никакви дрехи! Сякаш са изтъкани от злато!

– Те наистина са от злато, само че ти не можеш да го видиш.

– Да продадеш добри, лихвоносни акции заради няколко парцала... – вайкаше се Гастон. – Не, ти трябва да бъдеш поставена под попечителство!

– Опитай. Всеки съдия във Франция ще ме разбере и ще се разпореда да поставят тебе под наблюдение. Ако в най-скоро време не ми върнеш парите, ще закупя двойно повече рокли и ще ти изпратя сметката!

– Двойно повече парцали? Ти си...

– Не, чичо Гастон, аз не съм побъркана, а ти! Ти, който се лишаваш от всичко, за да могат да си поживеят след смъртта ти десетина твои наследници, които ненавиждаш и почти не познаваш. Но достатъчно по този въпрос! Остани на обяд. Ресторантът тук е първокласен. В твоя чест ще облека някоя от новите си рокли.

– Изключено! Да се пилеят пари и за...

– Аз те каня. Тук имам кредит. По време на обяда можеш да продължиш да ми разказваш как живеят порядъчните хора. Сега съм гладна като скиор след шестчасова тренировка. Дори още повече! Ходенето на проба отваря по-голям апетит. Почакай ме долу. Ще бъда готова след пет минути.

След един час Лилян слезе във фойето на ресторанта. Гастон, бледен от гняв и нетърпение, седеше на една малка маса, върху която имаше ваза с някакво растение и две-три списания. Той не си бе поръчал аперитив. Лилян изпита голямо задоволство, че той не можа да я

познае веднага. Когато я видя в полумрака на слабо осветеното стълбище, Гастон дори позасука мустак, изпъчи се и ѝ хвърли поглед на старомоден съблазнител.

– Но това съм аз, чичо Гастон – каза тя. – Надявам се, известно ти е какво значи кръвосмешение?

Гастон се закашля от смущение.

– Глупости! – измърмори той. – Просто не виждам добре. Кога сме се срещали за последен път?

– Преди четири седмици.

– Не говоря за сега. Преди това?

– Преди близо четири години... Тогава бях полумъртва от глад и съвсем объркана.

– А сега?

– Сега също съм полумъртва от глад, но съм изпълнена с решителност.

Гастон извади от джоба си едно пенсне и я разгледа през него.

– За кого си купила тези дрехи?

– За самата себе си.

– Нима си нямаш...

– Единствените мъже, подходящи за женитба, горе в планината бяха инструкторите по ски. Те не изглеждат лошо в скиорските си костюми, но иначе приличат на селяни по празник.

– Значи съвсем сама си?

– Да, но не така като тебе – каза Лилиан и влезе пред него в ресторанта.

– Какво ще ядеш? – попита Гастон. – Естествено, аз черпя. Аз обаче не съм гладен. За тебе какво? Навярно все още се нуждаеш от лека болнична храна? Какво ще кажеш за един омлет, плодова салата и бутилка виши.

– За мене – отговори Лилиан – като начало морски таралежи, и то цяла дузина, а също една водка.

Гастон неволно плъзна поглед към цените.

– Морските таралежи са вредни за здравето!

– Само за скъперниците. Получават задушаване от тях, чичо Гастон. После едно *filet roivge*...

– Това няма ли да е прекалено тежка храна за тебе? Може би е по-добре да вземеш варена кокошка или овесена каша. В санаториума не ви ли даваха...

– Да, чичо Гастон. За цял живот съм се натъпкала с овесена каша и

варени кокошки в планината, и то при съзерцанието на великолепно природни изгледи. Достатъчно! А към филето поръчай бутилка „Шато-Лафит“. А може би ти не обичаш това вино?

– Не мога да си го позволя. Много обеднях, моя мила Лилиан.

– Знам. Тъкмо затова е толкова драматично да се обядва с тебе.

– Какво? Защо?

– С всяка глътка вино човек изпива и капчица кръв от сърцето ти!

– Фуй! По дяволите! – каза Гастон изведнъж съвсем нормално. – Какъв образ! При такова вино! По-добре да говорим за нещо друго. Може ли да опитам от твоите морски таралежи?

Лилиан му поднесе чинията си. Гастон набързо изяде три парчета. Той все още се мъчеше да направи икономия от яденето, но при пиенето тръгна в крак с Лилиан. Така и така щеше да заплати виното, поне да си направеше удоволствие.

– Дете мое – каза той, когато бутилката бе вече празна, – как бързо тече времето! Още те помня, когато ти...

Лилиан почувствува мигновена, остра болка.

– Не желая да слушам нищо за това, чичо Гастон. Обясни ми само едно – защо са ме нарекли Лилиан? Мразя това име.

– Така пожела баща ти.

– Защо?

– Желаяш ли ликьор към кафето? А коняк? Може би шартрьоз? Или арманяк? Така си и мислех! – Гастон видимо се бе разнежил. – Добре, значи, два арманяка. И така, баща ти...

– Какво?

Заприличал отново на марабу, старецът ѝ смигна.

– Когато беше още млад, той прекара няколко месеца в Ню Йорк. Сам! А след това настоя да те нарекат Лилиан. На майка ти ѝ беше безразлично. По-късно чух, че в Ню Йорк си имал... е, да речем, преживял много романтична история с някаква жена на име Лилиан. Не ми се сърди, но ти сама ме попита за това.

– Слава богу! – каза Лилиан. – А аз си мислех, че майка ми е прочела това име в някоя книга. Тя четеше много.

Гастон кимна с птичата си глава.

– Да, наистина много четеше за разлика от баща ти. Ами ти, Лили? Ти възнамеряваш... – той се огледа наоколо – да живееш сега тук? Не мислиш ли, че вършиш грешка?

– Тъкмо мислех да ти задам същия въпрос. След виното у тебе като че се появи нещо човешко.

Гастон отпи от своя арманяк.

– Смятам да устроя за тебе малка вечер.

– Вече ме заплаши веднъж с това.

– Ще дойдеш ли?

– Не, ако ще се пие само по чаша чай или един коктейл.

– Ще бъде истинска вечеря. Останали са ми няколко бутилки вино, само няколко, но могат да съперничат на това, което сега пихме.

– Така съм съгласна.

– Станала си хубаво момиче, Лили. Но коравосърдечна! И още как! Баща ти не беше такъв.

„Коравосърдечна – помисли Лилиан. – Какво нарича той коравосърдечност? И няма съм такава? А може би сега нямам време за деликатни лъжи, които скриват неудобните истини под фалшивата позлата на добрите маниери?“

От прозореца си Лилиан можеше да види островърхата кула на Сен Шапел, която като игла се забиваше в небето над сивите стени на Консиержри. Спомни си как изглеждаше църквата преди. През първия слънчев ден Лилиан отиде там.

Беше почти по обяд и църквата с нейните високи прозорци с разноцветни стъкла бе като пронизана от светлината, приличаше на някаква прозрачна кула, изградена от лъчи. Човек имаше чувството, че вижда навсякъде само прозорци, през които струеше в църквата небесносиня, огненочервена, жълта и зелена светлина. И тези цветове бяха толкова ярки, че Лилиан ги откриваше върху кожата си, сякаш се къпеше в пст-роцветна вода.

Освен Лилиан в църквата имаше и няколко американски войници, които скоро си отидоха. Тя седеше на една пейка, обгърната отвсякъде от светлина, и това бе най-нежната и най-царствена тъкан на света! Искаше ѝ се да свали от себе си дрехите си, за да погледа как полупрозрачният брокат се стича по тялото ѝ. То бе водопад от светлина, то бе опиянение, неподвластно на земните закони, падане и въздигане в същото време! Струваше ѝ се, че диша светлина. Имаше чувството, че всички тези сини, червени и жълти цветове проникват в кръвта и дробовете ѝ, сякаш вече не съществуваше несъответствието между телесна обвивка и съзнание. Цялото ѝ същество се усещаше пронизано от светлина като от рентгенови лъчи, но докато те оголваха скелета ѝ, тази светлина разкриваше тайнствената сила, която караше сърцето ѝ да бие и кръвта ѝ да пулсира. Това бе самият живот и докато седеше на това място притихнала, без да помръдва, оставила се във властта на светлината, усещаше, че

принадлежи изцяло на нея, че вече не е самотно, изолирано същество, а светлината я приема в себе си и я закриля. Внезапно я обзе мистичното чувство, че никога няма да умре, докато тази светлина съществува за нея, и че нещо от нея самата е безсмъртно – частицата от сърцето ѝ, отдадена на тези магически лъчи. Това бе велика утеха и тя нямаше никога да я забрави; животът ѝ, онова, което ѝ оставаше да преживее, трябваше да заприлича на тази зала, да се превърне в кошер, пълен с най-лекия мед на света – мед от лъчи, да бъде светлина без сянка, живот без съжаления, горене без пепел...

Спомни си последния път, когато бе в Сен Шапел. Тук я бе довела майка ѝ. Бе по времето, когато гестапо търсеше баща ѝ. Тогава те прекарваха дни наред из църквите, те им изглеждаха най-сигурните скривалища. Така Лилиан се бе запознала с голяма част от църквите на Париж, винаги свита в най-тъмния ъгъл, давайки си вид, че се моли. Обаче след известно време започнаха да пращат шпиони и по църквите и мракът на Нотр Дам вече не бе за тях сигурна закрила. Тогава приятели на майка ѝ ги посъветваха да прекарват дните в Сен Шапел. Ключарят на църквата бил надежден човек. Когато се озова за първи път сред огнения поток от светлини, Лилиан се почувствува като престъпник, когото измъкват от тъмното му убежище под безмилостния лъч на силен полицейски прожектор... или като прокажена, изложена на бялата разголваща светлина на операционната зала. Тогава Лилиан бе намразила тази църква и затова не я бе забравила.

Сега нищо не бе останало от това чувство. Сенките на миналото се бяха разпръснали като мъгла под първия нежен наплив на светлината. В душата ѝ нямаше вече омраза, а само щастие. „Срещу тази светлина всичко е безсилно“ – помисли тя. В нея се разтапяше ужасната способност на паметта да пренася в настоящето спомените за минали събития не просто като поука, а като вкаменен живот и да изпълва с него дните си подобно на стаи с ненужни, овехтели мебели наред с онова, което всъщност те би трябвало да бъдат – силен, съзнателен живот, окрилен от опита. Лилиан се протегна сред светлината. Струваше ѝ се, че може да я чуе. „Толкова много неща биха могли да се чуят – помисли тя, – стига човек да може достатъчно да се вслуша.“ Дишането ѝ бе бавно и дълбоко. Вдъхваше с наслада златните, сините и виненочервените струи на светлината. Усещаше как санаториумът и неговите последни сенки се разтварят сред тези цветове. Сиво жълтите желатинови плаки на рентгеновите снимки се сгърчваха и изгаряха с мек, светъл пламък. Бе очаквала това и по тази причина бе дошла тук. „Лъчисто щастие – помисли тя.

– Най-ефирното на света!“ Ключарят на църквата трябваше за втори път да се обърне към нея:

– Вече затваряме, mademoiselle.

Лилиан се изправи и погледна умореното, угрижено лице на мъжа. За миг ѝ се стори непонятно, че този човек не изпитва същите чувства като нея... Но, изглежда, дори чудесата стават нещо обикновено, щом се превърнат във всекидневие.

– Откога работите тук? – запита тя стареца.

– От две години.

– Познавате ли ключаря, който пазеше църквата по време на войната?

– Не.

– Сигурно е хубаво да прекарваш тук през целия ден!

– Едва се изкарват насъщния – каза човекът. – При тази инфлация...

Лилиан извади от джоба си една банкнота. Очите на ключаря светнаха. „Ето неговото чудо – помисли тя. – И няма за какво да го осъждам. За него това представлява хляб, вино и живот, а може би дори и щастие.“

Тя излезе в прашния двор. „Дали чудесата наистина загубват привлекателността си, щом човек свикне с тях? – мислеше тя. – Дали могат все пак да се превърнат във всекидневие така, както навярно понятието за живот тук долу е сведено единствено до всекидневието, до мътния пламък на рутината, който винаги мъждука, вместо да лумне в пъстроцветна светлина, с каквато е блестял първоначално?“

Лилиан се огледа. Слънцето огряваше с монотонните си ярки лъчи покрива на затвора отсреща, но то съдържаше в себе си всички цветове, от които бе съставен онзи празник на светлината под църковния свод. През двора преминаха полицаи, а една кола с решетки на прозорчетата, зад които надничаха човешки лица, изтрополя наблизко. Чудото на светлината бе обкръжено от сградите на полицията и на органите на правосъдието, бе заобиколено от атмосферата на канцеларщина, на престъпления, убийства, процеси, завист, злоба и на хилавото привидение, наричано от хората справедливост. Иронията бе твърде драстична, но Лилиан не бе сигурна дали тя не криеше и едно по-дълбоко значение и дали всичко не трябваше да бъде така, за да може да съществува и едно чудо. Изведнъж тя си спомни за Клерфе и се усмихна. Тя бе готова. Откак той замина, нямаше никакви известия от него. Но това не ѝ причиняваше болка. Не бе и очаквала, той да ѝ пише. Тя все още не се

нуждаше от него, но все пак ѝ бе хубаво да знае, че той съществува.

Клерфе прекарваше времето си в Рим из канторите, кафенетата и ремонтните работилници. Вечер се срещаше с Лидия Морели. В начало-то често мислеше за Лилиан, но след това забравяше за съществуването ѝ дни наред. Тя го трогваше – нещо, което иначе рядко му се случваше при жените. Тя му приличаше на красиво младо куче, което в изблик на енергия прекалява във всичко, което върши. „Но ще мине време, ще привикне“ – мислеше той. Тя все още живееше с мисълта, че трябва да навакса всичко, за което предполагаше, че е пропуснала в живота. Но много скоро щеше да открие, че не е пропуснала нищо. Щеше да проумее как стоят нещата и щеше да стане като другите... подобна на Лидия Морели, но вероятно нямаше да достигне нейната рафинираност. Тя не притежаваше нито скептичния ум на Лидия, нито нейната чисто женска безогледност. „Тя сигурно представлява нещо за някой леко сантиментален мъж с поетични идеали, който може да ѝ отдели много време – реши Клерфе, – но за мене не е нищо. Тя би трябвало да си остане при Волков, който явно живееше само за нея и тъкмо поради това, естествено, я бе загубил. Така стават тези работи.“ Клерфе бе свикнал с друг род отношения. Вече не желаше да се задълбочава в никакви женски истории. Лидия Морели бе тъкмо за него. Лилиан се бе оказала само едно кратко и очарователно ваканционно преживяване. За Париж тя бе прекалено провинциална, прекалено взискателна и прекалено неопитна.

Веднъж стигнал до това решение, Клерфе се почувствува облекчен. В Париж щеше да се обади на Лилиан по телефона и щеше да я види още веднъж, за да ѝ обясни всичко. А може би нямаше и нищо за обясняване. Без съмнение тя си го е обяснила сама отдавна. Но за какво тогава искаше да я види? Не си даде труд да размишлява дълго върху това. Защо пък да не я види? Та между тях не бе имало почти нищо.

Клерфе подписа своя състезателен договор и остана за още два дни в Рим. Лидия Морели отпътува за Париж в същия ден, в който отпътува и той. Клерфе тръгна с „Джузепе“, а Лидия – с влака. Тя не можеше да понася автомобили и самолети.

Х

Лилиан бе изпитвала винаги страх от нощта. Нощите се свързваха в съзнанието ѝ с приказките за удушвачи, за призрачни ръце, протягащи се към гърлото, караха я да чувствава ужасната и непоносима самота на смъртта. Месеци наред бе оставяла да свети лампата в санаториума, за да избяга от пронизващата яснота на снежните нощи при пълнолуние и от гнета на бледите, безлунни нощи с пепелявосивия сняг – най-безцветното нещо на света.

Нощите в Париж бяха за нея малко по-спокойни. Навън бяха реката и Нотр Дам. От време на време някой пиан вдигаше шум по тротоара или някоя кола профучаваше под прозореца ѝ. Когато пристигнаха първите рокли, Лилиан не ги постави в гардероба, а ги окачи из цялата стая. Кадифената провеси над леглото, а до нея сложи сребърната, за да ѝ бъдат наблизко, когато нощем се събуждаше, измъчвана от стари кошмари, когато ѝ се струваше, че със задавен вик пада и пада от безкрайни тъмноти в безкрайни тъмноти... Тогава можеше само да протегне ръка и да докосне своите рокли и те се превръщаха в сребърни и кадифени спасителни въжета, с помощта на които се измъкваше от примката на безименния ужас и отново се озоваваше сред четирите стени, сред времето, сред отношенията си с хората, сред пространството и сред живота. Тогава Лилиан гладеше с ръка роклите си, усещаше под пръстите си тяхната материя, ставаше и се разхождаше из стаята често гола, а роклите ѝ бяха наоколо като нейни приятели, висяха на закачалките си по стените, по вратите на гардероба, а обувките ѝ – златни, кафяви и черни – стояха наредени върху шкафа на своите високи и тънки токчета, сякаш забравени там от прекалено елегантни ангелчета от Ботичели, които бяха отлетели за малко до Сен-Шапел, за да вземат участие в някое среднощно поклонение, и със сипването на зората щяха да се върнат обратно. „Само една жена е в състояние да разбере – мислеше Лилиан – каква утеха може да се крие в една нищо и никаква шапка!“ Нощем тя се разхождаше сред съкровищата си, съзерцаваше броката под лунната светлина, слагаше си някоя шапчица, пробваше чифт обувки, а понякога една или друга рокля. Заставаше пред огледалото и под бледото сияние на луната се вираше изпитателно в неясната фосфоресцираща повърхност, всред която търсеше да види лицето си, раменете си, да разбере дали вече не са се превили от болестта, дали гърдите ѝ не са унили и хлътнали, дали

краката ѝ не са изтънели дотолкова, че от вътрешната страна на бедрата да зейне пролука... „Още не! – мислеше тя. – Още не!“ – и безмълвната призрачна игра продължаваше – нов чифт обувки; малката шапчица, за която трудно можеше да се каже как ще се закрепят на главата ѝ; няколкото накита, които притежаваше и които нощем сякаш излъчваха чародейна сила; и отражението в огледалото, което ѝ се усмихваше в отговор, отвръщаше на въпросите ѝ с въпроси и я гледаше, сякаш знаеше повече от нея самата...

Когато Клерфе се срещна с Лириан, дълго не можа да откъсне погледа си от нея – до такава степен му изглеждаше променена. Бе ѝ се обадил по телефона – два дни след като вече бе пристигнал в Париж, сякаш изпълняваше неприятно задължение, примесено с малко любопитство. Бе възнамерявал да остане с нея само един час, а остана цялата вечер. Причината не бе само в дрехите, веднага разбра това. Познаваше достатъчно жени, които се обличаха добре, а Лидия Морели разбираше от дрехи повече, отколкото строеви офицер от маршировка. Промяната бе в самата Лириан. Клерфе имаше чувството, че преди няколко седмици се е разделил с едно полумомиче, едно скокливо и недорасло създание, а сега изведнъж намираше една истинска жена, току-що прекрачила мистичната граница на девичеството и още запазила неговото очарование, но вече придобила тайнствената увереност на млада красавица. Бе възнамерявал да я напусне, а сега се радваше и на малкото шансове, които му оставаха, за да я задържи. Далеч от нея Клерфе бе погледнал преувеличено и с предубеждение на всичко онова, което я бе правило да изглежда донякъде провинциална – несъответствието между интензивността на нейните чувства и плахата ѝ неувереност му се бе струвало като лека истерия. Нищо от това не бе останало, в нея гореше пламък – спокоен и силен, а Клерфе знаеше колко рядко се среща това. Съществуваха безброй вошеници в сребърни свещници, а младостта често се вземаше за пламък, макар и да имаше нещо от него, докато помръкнеше от празни сметки и тъпо примирение. Но тук нещата бяха съвсем други. И как не го бе забелязал досега? Бе го почувствувал, но не бе искал да го признае! Струваше му се, че е видял някоя пъстърва, затворена в прекалено тесен аквариум, която тромаво се блъска навсякъде, изтръгва водорасли и размътва тинята от дъното. Сега изведнъж тя бе напуснала стъклените стени и изкуствената декорация на аквариума и бе намерила своя поток, бе попаднала в родната, си стихия и вече нищо не можеше да я възпре. Тя се забавляваше от собствените си бързи движения и се любуваше на всички цветове на дъгата, проблисващи като малки

мълнии по гладката ѝ кожа.

Няколко вечери по-късно Лилиан каза на Клерфе, че чичо ѝ Гастон възнамерява да даде вечеря в нейна чест.

– Така ли? – възкликна той.

– Да. Той иска да ме омъжи.

– Все още?

– Повече от всякога! Опасява се не само за моето, но и за собственото си разорение, ако не престана да купувам рокли.

Седяха отново в ресторант „Гран Вефур“. Келнерът им донесе, както и първия път, морски език с препечени бадеми и отново пиха младо монтраше.

– В Рим, изглежда, си загубил словоохотливостта си – каза Лилиан.

Клерфе я погледна.

– Нима?

Лилиан се усмихна.

– А може би причината е в жената, която преди малко влезе в ресторанта?

– Каква жена?

– Нужно ли е да ти я посочвам?

Клерфе не бе забелязал кога в ресторанта е влязла Лидия Морели. Видя я едва сега. Какво, по дяволите, я бе довело именно тук? Не познаваше мъжа, с когото бе дошла. Знаеше само, че се казва Джонсън и че е много богат. Положително Лидия не си бе губила времето напразно, след като вчера ѝ бе казал, че и тази вечер няма да се срещнат. Можа да си обясни как е открила следите му тъкмо тук – преди година двамата често бяха ходили в „Гран Вефур“. „Човек трябва да бъде предпазлив с любимите си заведения“ – помисли той ядосано.

– Познаваш ли я?

– Както много други. Нито повече и нито по-малко.

Той видя, че Лидия разглежда Лилиан, и не се съмняваше, че вече бе определила с точност до сто франка цената на всичко, което Лилиан носеше, знаеше откъде е купено и колко може да струва. Бе убеден, че е оценила дори обувките на Лилиан, макар и да не можеше да ги види. В това отношение тя бе повече от ясновидка. Естествено, ако бе помислил по-рано, можеше да избегне тази ситуация, но след като веднъж се бе създала, Клерфе реши да я използва. Най-простите реакции бяха винаги и най-успешни. Една от тях в случая бе ревността. Ако у Лилиан се загнездеше ревност, толкова по-добре.

– Облечена е превъзходно – каза Лилиан. Той кимна.

– Тя се слави с това.

Той очакваше да последва забележка за възрастта на Лидия, която бе на четиридесет години. Денем можеха да ѝ дадат тридесет, а вечер – при подходящо осветление – двадесет и пет. Светлината в заведенията, където ходеше Лидия, бе винаги подходяща.

Лилиан обаче не спомена нищо за възрастта на Лидия.

– Много е красива – каза тя. – Имал ли си любов с нея?

– Не – отвърна Клерфе.

– Сглупил си – каза Лилиан.

Той я погледна изумено.

– Защо?

– Тя наистина е красива. Откъде е?

– Италианка е.

– От Рим?

– Да – каза той. – От Рим. Защо ме разпитваш? Нима ревнуваш?

Лилиан спокойно остави на масата чашата си с жълт шартрьоз.

– Бедният ми – отвърна тя. – Съвсем не ревнувам. Нямам време за това.

Клерфе я погледна втренчено. В устата на всяка друга жена подобен отговор би прозвучал като банална лъжа, но при Лилиан не бе така и Клерфе ясно го съзнаваше. Тя говореше искрено. С всяка секунда го обземаше все по-силна ярост, без да може да си обясни причината ѝ.

– Нека да говорим за друго.

– Защо? Само защото си се върнал в Париж с друга жена ли?

– Глупости! Откъде ти идват на ум подобни нелепости?

– Нима не е така?

Клерфе размисли за секунда.

– Права си, така е.

– Имаш много добър вкус.

Клерфе не отговори, очаквайки следващия въпрос. Бе решил да говори истината. Само преди два дни бе смятал, че би могъл да има с Лилиан нещо така между другото. Сега, когато виждаше и двете жени пред себе си, не желаше нищо друго освен нея. Знаеше, че сам е попаднал в клопката си и се ядосваше на себе си, но също така знаеше, че минали грешки не се поправят с нищо, най-малко с логика. В момента Лилиан му се бе изплъзнала, и то по най-опасния начин – без борба. За да я завоюва наново, не му оставаше нищо друго, освен да се реши на най-трудното в един такъв двубой, водещ се обикновено . слепешката – да се признае за победен, за да спечели.

– Не исках да се влюбвам в тебе, Лилиан – каза той. Тя се усмихна.

– Това ли е противоотровата? Та така постъпват само гимназисти.

– В любовта никой не е по-зрял.

– Любов... – каза Лилиан. – Каква разтеглива дума! И какво само не се крие зад него! – Тя хвърли поглед към Лидия Морели. – Всичко е много по-просто, Клерфе. Ще тръгваме ли?

– За къде?

– Искам да се прибера в хотела.

Клерфе не отвърна нищо и плати. „Това е краят!“ – помисли той. Излязоха през средния вход, като минаха покрай масата на Лидия Морели, която се направи, че не го вижда. Колата на Клерфе бе паркирана върху тротоара на тясната уличка тъкмо пред ресторанта. Лилиан посочи към „Джузепе“.

– Ето го и твоя предател. Закарай ме до хотела.

– Не. Нека да отидем първо в „Пале Роял“. Градината отворена ли е? – запита той човека от паркинга.

– Разбира се, господине.

– Вече съм ходила там – каза Лилиан. – Но какво възнамеряваш? Да ставаш двуженец?

– Престани. Ела с мене!

Те преминаха под аркадите на „Пале Роял“. Вечерта бе прохладна и ухаеше остро на земя и пролет. Вятърът появяваше поривисто в градината и сякаш бе много по-топъл от нощта, притаила се сред каменните стени. Клерфе се спря.

– Не казвай нищо. И не ми искай обяснения. Не съм в състояние да ти ги дам.

– Но какво има тук да се обяснява?

– Нищо ли?

– Наистина нищо – каза Лилиан.

– Обичам те!

– Защото не ти направих сцена ли?

– Не – каза Клерфе – Това би било ужасно. Обичам те, защото ми устрои най-необикновената сцена!

– Не съм ти устроила никаква сцена – отвърна Лилиан и вдигна тясната кожена яка на жакета си. – Струва ми се, дори не знам какво се прави в такива случаи.

Тя стоеше пред него, а немирният вятър разбъркваше косите ѝ. Изглеждаше му напълно чужда – една жена, която не познаваше и вече бе успял да загуби.

– Обичам те – каза той още веднъж, взе я в обятията си и я целуна.

Той усети нежния мирис на косите ѝ и горчивия парфюм, облъхнал шията ѝ. Лилиан не се съпротивяваше. Лежеше отпусната в ръцете му, безучастна, с широко отворени очи, сякаш се вслушваше в шума на вятъра.

Загубил търпение, той я разтърси.

– Кажи нещо! Направи нещо! Кажи ми да си вървя! Удари ми плесница! Само не бъди като статуя.

Тя се изправи и той я пусна.

– Защо да си вървиш? – попита тя.

– Значи, искаш да остана?

– Тази вечер думата „искам“ ми изглежда тежка като чугун. Човек нищо не може да направи с нея. Толкова е чуплива! Послушай вятъра! Нима той иска нещо?

Той я погледна.

– Знам, че говориш точно, това, което мислиш – каза той след известно време, дълбоко удивен.

Тя се усмихна.

– А защо не? Нали ти казах, че всичко е много по-просто, отколкото ти го приемаш.

Клерфе замълча за миг. Просто не знаеше какво да направи.

– Добре, ще те закарам в хотела – продума на края той.

Тя спокойно тръгна с него, закричи до него. „Какво става с мене? – помисли той. – Аз съм объркан и се гневя на нея и на Лидия Морели, а би трябвало да се, сърдя единствено на себе си!“

Двамата стояха до колата. В този момент на изхода от ресторанта се появиха Лидия Морели и нейният спътник. Лидия отново поиска да се направи, че не забелязва Клерфе, но любопитството ѝ надделя. Освен това тя и придружителят ѝ трябваше да изчакат в тясната уличка, докато колата на Клерфе бъде изтеглена от бъркотията на паркираните един пред друг автомобили, за да могат да се доберат и те до своя. С перфектен nonchalance Лидия поздрави Клерфе и представи спътника си. Умението, с което се опита да установи коя е Лилиан и откъде идва, бе наистина удивително. Клерфе реши, че ще трябва да се притече на помощ на Лилиан, но скоро установи, че това не е нужно. Докато двамата служители при хотелския паркинг, ругаейки на висок глас, разместваха напред-назад коли, като спираха цялото движение, а той приказваше със спътника на Лидия за мотори и автомобили, между двете жени се завърза съвсем невинен на пръв поглед разговор, в който се наанасяха и

отбиваха удари с убийствена любезност. В този изтънчен двубой Лидия Морели щеше да излезе безспорен победител, ако имаше насреща си противник от своя тип. Тя бе по-възрастна от Лилиан и далеч по-опитна и по-коварна от нея. Но стана нещо непредвидено – всичките ѝ удари попадаха сякаш в памук. Лилиан се обръщаше към нея с такава обезоръжаваща наивност и с така обидна почтителност, че при цялата си предпазливост Лидия Морели не можа да скрие агресивните си намерения – нещо, което бе равностойно на поражение. Дори нейният спътник забеляза, че от двете тя е по-заинтересованата, а също и по-възрастната. [Nonchalance (фр.) – лениво, пренебрежително поведение, подчертана незаинтересованост и нехайност. – Б. пр.]

– Ето колата ви, господине – доложи на Клерфе пазачът на паркинга.

Клерфе подкара колата по уличката и сви в първата пресечка.

– Ти удържа блестяща победа! – каза той, обръщайки се към Лилиан. – Тя така и не можа да разбере нито коя си, нито откъде идваш, нито къде живееш.

– Утре, ако пожелае, ще узнае всичко – отвърна Лилиан равнодушно.

– От кого? От мене ли?

– От шивачката ми. Тя разбра откъде е роклята ми.

– Това безразлично ли ти е?

– Напълно – каза Лилиан, дълбоко вдишвайки нощния въздух. – Хайде да минем по Плас дьо ла Конкорд. Днес е неделя – фонтаните са осветени.

– Имам чувството, че всичко ти е безразлично. Така ли е? – попита той.

Тя се извърна към него и се усмихна.

– В най-общ смисъл да.

– Така си и мислех. Какво е станало с тебе?

„Аз знам, че ще умра – мислеше тя, докато усещаше как разноцветните светлини на фенерите се гонят по лицето ѝ. – Знам го по-добре от тебе и там е цялата работа. Ето защо онова, което за тебе е само хаотичен шум, аз възприемам като плач, като вик, като ликуване, а което за тебе е всекидневие, за мене е всевишна милост и подаяние.“

– Виж фонтаните! – възкликна тя.

Колата бавно премина през площада. На фона на сребристосивото парижко небе осветените струи на фонтаните ту се издигаха, преплитайки се една в друга, ту се спускаха и сякаш влюбени падаха в

собствените си прегръдки. Водата ромолеше, а над всичко това се изви-сваше обелискът – символ на хилядолетно постоянство, светъл стожер, побит отвесно сред най-непостоянното на този свят – водоскоците, които се устремяваха към небето, за миг само преодолели мрачната сила на земното притегляне, за да бъдат отново низвергнати и умирайки, полетели към дълбините, да изпеят най-древната лютчина песен на тази земя – монотонния напев на водата, химн на вечното възраждане на материята и на вечното унищожение на личността.

– Какво място! – каза Лилиан.

– Да – отвърна Клерфе. – Тук се е издигала гилотината. Отсреща е била обезглавена Мария Антоанета. А сега бликат фонтани.

– Да отидем и на Рон Поан – каза Лилиан. – Там също има фонтани.

Клерфе пое надолу по Елисейските полета. На Рон Поан отново ги посрещна песента на разпенената вода. Но към това се прибавяше и гледката на миниатюрната горичка от жълти лалета, които подобно на пруски гренадири стояха мирно с натъкнати щикове – техните жълти цветове.

– И всичко това ли ти е безразлично? – попита Клерфе.

Изминаха няколко секунди, преди Лилиан да се опомни. Тя бавно отмести погледа си от водните струи и нощния мрак. „Той се измъчва – помисли тя. – Колко лесно се стигало дотам!“

– Това ме кара да се усещам нищожна – каза тя. – Можеш ли да го разбереш?

– Не. Аз не желая да се усещам нищожен. Искам да се чувствавам винаги силен.

– То е същото. Такава подкрепа намира човек в това, стига да не се съпротивява.

Изпитваше желание да спре и да я целуне, но не знаеше какво ще стане след това. Чувствуваше се по странен начин изигран и като че най-добре беше да навлезе с колата в цветната леха, да смачка жълтите лалета, да разпилее всичко наоколо, после да сграбчи Лилиан в прегръдките си и двамата да отпътуват нанякъде... Но къде? Да я отнесе в някоя пещера, в някое скривалище, в някоя стая... или завинаги да остане прикован от неизречения въпрос в нейните светли очи, които като че никога не се срещаха напълно с неговите?

– Обичам те – каза той. – Забрави всичко друго. Забрави онази жена.

– Защо? Нима е трябвало да бъдеш сам? Мислиш ли, че аз съм била сама през цялото време?

„Джузепе“ изведнъж подскочи и замря. Клерфе включи отново мотора.

– Говориш за санаториума ли? – попита той.

– Говоря за Париж.

Той я погледна втренчено. Тя се усмихна.

– Аз не мога да бъда сама. А сега ме закарай в хотела. Уморена съм.

– Добре.

Клерфе зави покрай Лувъра, минаха покрай сградата на Консиержри и по моста на булевард Сен Мишел. Клерфе беснееше, но бе безпомощен. С какво удоволствие би набил Лилиан, но се чувствуваше безсилен. Та тя само му бе признала нещо, което и той ѝ бе признал преди това. Нямаше никакво място за съмнения! Сега искаше само едно – да я задържи, да я върне към себе си. Лилиан изведнъж бе станала за него най-важното и най-желаното нещо на света. Не знаеше какво да направи, но все нещо трябваше да се случи. Не можеше просто да я остави пред входа на хотела и да се разделят. Така тя никога нямаше да се върне при него. Сега имаше последния си шанс. За да я задържи, трябваше да намери някаква магическа дума. Иначе тя щеше да слезе от колата и усмихвайки се разсеяно, щеше да го целуне и да изчезне във входа на хотела, чието преддверие миришеше на рибена чорба и чесън. Щеше да се заизкачва по изтърканите стъпала на разкривеното стълбище, да премине покрай малката будка, в която дреме портиерът до пакет с лионски салам и бутилка евтино вино, и последното, което щеше да остане в паметта на Клерфе, щяха да бъдат нейните стройни, светли глезени сред полумрака на тясното преддверие, движещи се близо един до друг нагоре по стълбите. А когато Лилиан се намереше в стаята си, навярно от златното болеро на гърба ѝ изведнъж щяха да поникнат две крилца и тя щеше бързо да литне от прозореца, но не към църквата Сен Шапел, за която му бе разказвала, а право към някоя Валпургиева нощ, възседнала много елегантна и скъпа метла от фирмата „Баленсиага“ или „Диор“. Там дяволите щяха да бъдат във фракове, всички до един рекордьори в скоростни състезания, разговарящи свободно на шест езика, познаващи цялата философия от Платон до Хайдегер, а между другото пианисти-виртуози, световни шампиони по бокс и поети.

Портиерът се прозя и се събуди.

– У вас ли е ключът от бюфета? – попита Клерфе.

– Тъй вярно. Какво ще желаете – бутилка виши, шампанско, бира?

– Донесете ни от хладилника кутия хайвер.

– Там нямам достъп, господине. Ключът е у мадам.

– Тогава изтичайте до ресторант „Лаперуз“ на въгла.

Донесете ни оттам една кутия. Още е отворено. Ние ще ви почакаме тук. Аз ще подежурия заради вас.

Клерфе извади пари от джоба си.

– Аз не искам хайвер – каза Лириан.

– А какво тогава?

Тя не отговори веднага.

– Клерфе – каза тя след известно време – досега никои мъж не е оставал с мене в хотела по това време. Нали тъкмо това искаше да узнаеш?

– Наистина – намеси се портиерът. – Мадам винаги се прибира сама. Се *n'est pas normal, monsieur*. Да донесе ли и шампанско? Имаме „Дом Периньон“ от трийсет и четвърта година. [Това не е нормално, господине (фр.) – Б. пр.]

– Донесете го, та вие сте бил златен човек! – извика Клерфе. – А какво имате за ядене?

– Искам от този салам. – Лириан посочи към пакета с вечерята на портиера.

– Ще ви дам моя, мадам. В бюфета има достатъчно от него.

– Донесете салама от бюфета – каза Клерфе. – Също черен хляб и парче бри.

– И бутилка бира – добави Лириан.

– Не желаете ли шампанско, мадам? – Лицето на портиера помръкна. Човекът мислеше за процента си.

– Във всички случаи донесете и „Дом Периньон“ – каза Клерфе, – макар и да го пия сам. Желая да отпразнувам нещо.

– Какво по-точно?

– Прелома в чувствата ми. – Клерфе зае мястото на портиера. – Вървете! Аз ще подежурия, докато се върнете.

– А ти умееш ли да обслужваш това нещо? – попита Лириан, посочвайки номераторната кутия.

– Разбира се. Научих се по време на войната.

Тя се облегна с лакти на масата.

– На много неща си се научил по време на войната, нали?

– Кажете-речи, на всичко. Та нали почти винаги сме във война?

Клерфе записа една поръчка за бутилка виши и желанието на някакъв посетител да бъде събуден в шест часа сутринта. На един плешив господин, който го изгледа учудено, предаде ключа от дванадесети номер, а на две млади англичанки – ключовете от номер двадесет и четири

и номер двадесет и пет. След това някакъв доста пиян мъж дойде от улицата и поиска да узнае дали Лилиан е свободна и каква е нейната такса.

– Хиляда долара – каза Клерфе.

– Нито една жена не струва толкова, глупако! – отвърна мъжът и отново изчезна в нощта, разтвори се в мрака на кея, откъдето долиташе плисък на вода.

Портиерът донесе бутилките и салама и заяви, че ако им е нужно още нещо, той е готов отново да отиде до „Лаперуз“ или до „Тур д'Аржан“. Разполагал с велосипед.

– Утре – каза Клерфе. – Имате ли свободна стая?

Портиерът го изгледа, сякаш виждаше пред себе си луд.

– Но нали мадам има стая?

– Мадам е женена. За мене – обясни Клерфе и с това хвърли портiera в ново недоумение, тъй като той вече съвсем не можеше да проумее за какво тогава им е нужно шампанско.

– Шести номер е свободен – каза той. – До стаята на мадам.

– Добре. Отнесете всичко там.

Портиерът направи каквото му се каза, а когато видя почерпката, заяви, че ако е нужно, е готов през цялата нощ да не слиза от велосипеда си, но да изпълни всички поръчения на господина. Клерфе му написа на един лист да купи на следващата сутрин една четка за зъби, сапун и някои други неща и да остави всичко пред вратата на стаята му. Портиерът обеща да направи, каквото е нужно, и си тръгна. След това се появи още веднъж, донесе лед, а после изчезна окончателно.

– Мислех си, че ако те оставя сама тази вечер, никога вече няма да те видя – каза Клерфе.

Лилиан седна на долната дъска на прозореца.

– А аз си мисля това всяка нощ.

– Какво?

– Че никога вече няма да видя нищо.

Той почувствува остра болка. Изведнъж тя му се видя много самотна с нежния си профил на фона на нощта – именно самотна, а не изоставена.

– Обичам те – каза той. – Не знам дали това ти е нужно, но е истина.

Тя не отговори.

– Знаеш, че не ти го казвам заради днешната история – продължи той и сам не съзнаваше, че лъже. – Забрави тази вечер. Всичко стана

случайно, аз постъпих глупаво и бях много объркан. За нищо на света не исках да те обидя.

Тя помълча още малко.

– Струва ми се, че в известен смисъл съм неуязвима за обиди – каза тя след това замислено. – Наистина така смятам. Може би това е някаква компенсация за другото...

Клерфе не знаеше, какво да й каже. Смътно разбираше за какво тя говори, но му се искаше да вярва в обратното. Той я погледна.

– Нощем кожата ти е като вътрешната страна на раковина – каза той. – Блести! Не поглъща светлината, а я отразява. Наистина ли искаш да пиеш бира?

– Да. И ми дай малко от лионския салам. И парче хляб. Това много ли те смущава?

– Вече нищо не ме смущава. Имам чувството, че винаги съм чакал тази нощ. Целият свят, който се простира зад смърдящата на чесън и на юнашки похърквания портиерска будка, е загинал. Ние сме единствените спасени!

– Наистина ли?

– Да. Не чуваш ли как всичко е станало по-тихо?

– Ти си станал по-тих – отвърна тя, – защото постигна каквото искаше.

– Наистина ли? Имам чувството, че съм попаднал в модно ателие.

– Ах, моите мълчаливи приятели! – Лилиан погледна към роклите, които още висяха наоколо. Нощем те ми разказват за приказни балове и карнавални шествия. Но тази вечер повече не са ми нужни. Да ги събера ли и ги затворя в гардероба?

– Нека останат. Какво ти разказват?

– Много неща. За пъстри празненства, за големи градове и за любов. А понякога и нещо за морето. Никога ле съм го виждала.

– Можем да заминем на море. – Клерфе й подаде чашата със студена бира. – След няколко дни. Трябва да отиде в Сицилия. За едно състезание, в което няма да победа. Ще дойдеш ли с мене?

– А ти винаги ли искаш да бъдеш победител?

– Понякога това съвсем не е толкова лошо. Идеалистите умеят да използват добре парите си.

Лилиан се засмя.

– Трябва да разкаже за това на чичо Гастон. Клерфе внимателно разглеждаше роклята от съвсем тънък сребрист брокат, висяща до възглавницата на кревата.

- Това е тъкмо рокля за Палермо – каза той.
- Обличах я преди няколко дни късно през нощта.
- Къде?
- Тук.
- Сама?
- Може да се каже, сама. Устроихме си празненство със Сен Шапел, с една бутилка пуйи, със Сенати с луната.
- Повече няма да бъдеш сама.
- Аз и не съм била така сама, както ти мислиш.
- Знам – каза Клерфе. – Говоря, че те обичам, сякаш очаквам да ми бъдеш благодарна за това... Но не си го мисля, повярвай ми. Просто се изразявам много глупаво, защото всичко ми е толкова непривично...
- Ти не се изразяваш глупаво.
- Всеки мъж се изразява глупаво, когато не лъже една жена.
- Ела – каза Лилиан. – Отвори този с „Дом Периньон“. Хлябът, салатът и бирата те правят прекалено неуверен, прекалено обикновен и прекалено дълбокомислещ. Какво душиш там? На какво ти мириша?
- На чесън, луна и лъжи, които не мога да проумея.
- Слава богу! Време е да се спуснем отново на земята и да стъпим здраво на нея. Човек така лесно полита, когато има пълнолуние. Мечтите не са подвластни на земното притегляне.

XI

Някъде пееше канарче. Клерфе го чу в съня си. Той се събуди и се огледа. В първия миг не можа да разбере къде се намира. Слънчеви лъчи и отблясъци от бели облаци и вода танцуваха по тавана. Стаята изглеждаше обърната – таванът беше долу, а подът горе. Таванът бе заобиколен от светлозелена сатенена ивица.

Вратата на банята, а също и прозорецът ѝ бяха отворени, така че Клерфе можеше да види прозореца на отсрещната сграда, на който бе окачен кафезът с канарчето. Една жена с огромна гръд и жълта коса седеше на масата в онази стая и доколкото Клерфе можеше да види, пред нея имаше не закуска, а обяд, както и половин бутилка бургундско.

Той потърси с ръка часовника си. Не се лъжеше. Беше вече дванадесет. Отдавна не бе спал толкова дълго и изведнъж усети силен глад. Предпазливо отвори вратата. Пред нея намери пакета с нещата, които бе поръчал предишната вечер. Портиерът бе удържал думата си. Клерфе разтвори пакета, напълни ваната с вода, изкъпа се и се облече. Канарчето все така пееше. Дебелата блондинка отсреща сега пиеше кафе с ябълкова торта. Клерфе отиде до другия прозорец, гледащ към крайбрежната улица. Навън животът кипеше с пълна сила. Магазинчетата на букинистите бяха отворени, а по реката преминаваше блестящ от слънцето влак. От палубата му малък шпиц огласяше въздуха с радостен лай. Клерфе се наведе и съзря в съседния прозорец профила на Лилиан, Без да забележи, че е наблюдавана, тя се приведе от прозореца навън и много внимателно и съсредоточено запуска с въженце една плоска кошничка. Като по даден знак отдолу до входа на ресторанта застана продавачът на стриди заедно със стоката си. Изглежда, цялата процедура му бе добре позната. Щом кошничката стигна до него, той я застла с мокри водорасли и погледна нагоре.

– Какви стриди желаете, белонски или маренски? Белонските днес са по-хубави.

– Шест белонски – отговори Лилиан.

– Дванадесет – каза Клерфе.

Лилиан се извърна и се засмя.

– А ти няма ли да закусиш?

– Искам и аз стриди. И едно леко пуйи вместо портокалов сок.

– Дванадесет ли да бъдат? – попита продавачът.

– Осемнадесет – отвърна Лилиан и се обърна към Клерфе. – Ела при мене. И донеси виното.

Клерфе взе от ресторанта бутилка пуйи и чаши. Освен това купи хляб, масло и парче пон л'евек. [Пон л'евек (фр.) – област във Франция, прочута със сиренето си. – Б. пр.]

– Често ли пазаруваш по този начин? – попита той.

– Почти всеки ден. – Лилиан му показа едно писмо. – В други ден чичо Гастон устройва вечеря в моя чест. Желаш ли да бъдеш поканен?

– Не.

– Добре. Това би противоречило и на целта на вечерята – да ми се намери за съпруг някой богат мъж. А може би ти си богат?

– Винаги само за няколко седмици. Ако се намери достатъчно богат кандидат, ще се омъжиш ли за него?

– Налей ми от твоето вино – отвърна тя. – И не ставай глупав.

– Очаквам всичко от тебе.

– Откога?

– Много мислих.

– Кога?

– Насън. Човек никога не може да предвиди постъпките ти. Ти си подвластна на по-различни закони от тези, които аз познавам.

– Добре – каза Лилиан. – Това едва ли може да навреди на някого. Какво ще правим днес?

– Днес ще дойдеш с мене в хотел „Риц“. Там ще те оставя за петнадесет минути в някое усамотено кътче на хола с две-три списания, докато аз се кача в стаята си и се преоблека. След това ще обядваме, ще вечеряме, отново ще обядваме и ще вечеряме и още веднъж ще обядваме... напук на гуляя у чичо ти Гастон в други ден вечерта.

Тя гледаше през прозореца и не отговори нищо.

– Ако желаеш, ще дойда с тебе и в Сен Шапел – каза Клерфе. – Или в Нотр Дам, а дори и в някой музей. Ти представляваш крайно опасна комбинация от дама със сини чорапи и гръцка хетера от периода на упадък, пренесена във Византия. Готов съм да се кача с тебе дори на Айфеловата кула или да се разходим по реката с увеселителното параходче.

– Вече направих обиколка по Сена. Тогава един месар ми предложи да му стана любовница, като за това ми предоставяше собствен тристаен апартамент.

– А на Айфеловата кула била ли си?

– Не. Там ще отида с тебе, любими мой.

- Така си и мислех. Щастлива ли си?
- Какво значи щастие?
- Още ли не си разбрала? Но кой всъщност знае това със сигурност? Може би щастие означава да танцуваш над пропастта.

Лилиан се завърна от вечерята у чичо Гастон. Виконт дьо Пестр я заведе в хотела с колата си. Бе прекарала една безумно скучна вечер, макар и яденето да бе превъзходно. Бяха поканени няколко жени и шестима мъже. Жените бяха бодливи като таралежи. През цялата вечер отправяха към нея своето враждебно любопитство. От мъжете четирима бяха женени, всички без изключение бяха богати, двама от тях бяха млади, а виконт дьо Пестр бе най-възрастният и най-богатият.

– Защо живеете на левия бряг – я попита той. – От романтични подбуди ли?

- Не. По случайност. Това е най-добрата подбуда, която познавам.
- Би трябвало да живеете на Плас Вандом.
- Просто поразително е – каза Лилиан – колко много хора знаят по-добре от мене самата къде трябва да живеея.

– Аз притежавам на Плас Вандом апартамент, който никога не използвам. Обзаведен е съвсем модерно като художническо ателие.

– Желаете да ми го дадете под наем ли?

– Защо не?

– Колко ще струва това?

Пестр се намести по-удобно.

– Защо да говорим за пари? Та най-напред го разгледайте. Можете да го имате веднага, щом пожелаете.

– Без никакви други условия?

– Абсолютно никакви. Естествено, ще ми доставите голямо удоволствие, ако от време на време отиваме да вечеряме заедно, но това съвсем не е условие.

Лилиан се разсмя.

– Изглежда, все още съществуват на света безкористни хора!

– Кога ще го разгледате? Желаете ли утре? Разрешавате ли да ви покана на обяд?

Лилиан разглеждаше дребното му лице с бели четинести мустаци.

– Всъщност желанието на чичо ми бе да ме омъжи – каза тя.

– За това имате още много време. Вашият чичо има малко старомодни възгледи.

– Апартаментът ви достатъчно голям ли е за двама души?

– Мисля, че да. Защо?

– В случай че ми се прииска да взема при себе си един мой приятел.

Пестр я разгледа внимателно.

– Бихме могли да обсъдим и такъв един вариант – каза той след малко, – макар и, откровено казано, за двама е малко тесничко. Не ви ли харесва да поживеете известно време сама? В Париж сте едва от няколко седмици. Та първо разгледайте града, както трябва. Тук пред вас се откриват много възможности.

– Имате право.

Колата спря и Лилиан слезе.

– И така утре кога да ви взема? – попита виконтът. . – Първо трябва да помисля. Имате ли нещо против да попитам чичо Гастон?

– На ваше място не бих правил това. Защо да му създавате излишни главоболия? Вие също няма да го направите.

– Нима?

– Който пита за нещо, никога не го върши. Вие сте много красива и много млада, *mademoiselle*. Бих бил щастлив да мога да ви предложа подобаващи условия, необходимата ви рамка. Повярвайте на един мъж, който вече не е съвсем млад. Сега всичко ви изглежда очарователно, но това е загубено време за вас. Да не говорим за чичо ви Гастон. Онова, от което се нуждаете, е разкош. Възможно най-голям разкош. Простете ми за този комплимент, но аз имам набито око. Лека нощ, *mademoiselle*.

Лилиан се качи по стълбището. Галерията от кандидати за женитба на чичо Гастон я бе развеселила и същевременно потиснала по убийствен начин. Отначало се бе чувствувала като умираш войн, когото съблязват с прелестите на живота. След това ѝ се бе сторило, че е попаднала на чужда планета, върху която хората живеят вечно и ги занимават съвсем други проблеми. Тя не можеше да разбере техните разговори. Всичко, към което тя се отнасяше с безразличие, за тях притежаваше изключително значение, а онова, към което се стремеше, бе обкръжено за другите от необяснимо табу. Предложението на виконт дьо Пестр ѝ се видя като че най-разумното сред всичко друго.

– Е как, беше ли се постарал достатъчно чичо ти Гастон? – запита Клерфе още от коридора.

– Ти тука ли си? Мислех, че си отишъл някъде да пишеш!

– Загубил съм желание за такива неща.

– Чака ли ме?

– Да – каза Клерфе. – Заради тебе съм станал ужасно порядъчен. Вече не ми се пие. Без тебе.

– А преди пиеше ли?

– Да. Между състезанията винаги пиех. А най-често между катастрофите. Мисля, че е от малодушие. А може би, за да избягам от самия себе си. Но за мене това е вече минало. Днес по обед бях в Сен Шапел. Утре отивам в музея Клюни. Един познат, който ни е видял заедно, твърди, че ти приличаш на дамата с еднорога от гоблена, изложен в този музей. Имаш огромен успех. Искаш ли да поизлезем?

– Тази вечер, не.

– Днес ти бе на гости у буржоата, за които животът представлява кухня, салон и спалня, а не ветроход със страшно много платна, заплашен всеки момент да се преобърне. Нужно ти е да си отдъхнеш от толкова преживявания.

Очите на Лилиан блеснаха.

– Ти все пак си си пийнал!

– Когато съм с тебе, това не е нужно. Наистина ли не ти се иска да пообиколим малко.

– Къде ще отидем?

– Из всички улици и всички кръчми, за които някога си слушала. Облечена си великолепно... и всичко това прахосано по жените на чичо Гастон! Поне тази рокля трябва да види бял свят – дори и ти да не искаш. Към дрехите си човек има известни задължения.

– Добре. Но карай бавно. По много, много улици. На нито една от тях няма сняг. На всеки тъгъл момичета продават цветя. Ще напълним цялата кола с теменуги!

Клерфе измъкна „Джузепе“ от бъркотията на крайбрежната улица и зачака пред входа на хотела. В съседния ресторант започваха вече да затварят.

– О, многострадалният любовник! – произнесе някой край него. – Не си ли вече доста стар за такива роли?

Бе Лидия Морели. Тя тъкмо бе излязла от ресторанта преди своя придружител.

– Безусловно! – отвърна Клерфе. – Тъкмо в това се състои очарованието!

Лидия заметна около раменете си края на една бяла кожена наметка.

– Съвсем провинциална история, драги мой, и то с някаква си млада гъска!

– Какъв комплимент! – отвърна Клерфе. – Щом ти казваш това, значи, че тя е възхитителна.

– Възхитителна! Тази глупачка с нейната мизерна квартира и трите

й роклички от „Баленсиага“!

– Три ли? А аз мислех, че са тридесет. Така различни изглеждат всеки път, когато ги облече. – Клерфе се разсмя. – Лидия! Откога като някой детектив преследваш по петите младите глупачки? Не се ли отучихме вече от тези работи?

Лидия искаше да му отвърне с някоя острота, но в този момент от ресторанта излезе нейният спътник. Тя хвана кавалера си под ръка, сякаш бе оръжие, и безгласно се отдалечи от Клерфе.

Лилиан се появи след няколко минути.

– Току-що ми се каза, че си била възхитителна – съобщи ѝ той. – Скоро ще се наложи да ти търся скривалище.

– Скучно ли ти беше да чакаш?

– Не. Когато човек от дълго време не е чакал за нищо, изведнъж чакането го подмладява с десет години. Не, с двадесет. Струва ми се, че никога повече няма да чакам през живота си.

– А аз винаги съм чакала нещо. – Лилиан се загледа след една жена в кремава дантелена рокля, която излезе от ресторанта заедно с някакъв плешив мъж. Тя носеше огърлица от брилянти с големина на орех.

– Как само блестят! – възкликна тя.

Клерфе не отговори нищо. Накитите бяха опасна област. Ако Лилиан се задълбочеше в нея, винаги щяха да се намерят хора, които да могат по-добре от него да задоволяват прищевките ѝ.

– Но скъпоценностите не са за мене – каза Лилиан, смеейки се, като че отгатна мислите му.

– Ти с нова рокля ли си? – попита Клерфе.

– Да. Изпратиха ми я днес.

– И сега колко имаш вече?

– Осем, заедно с тази. Защо?

Лидия Морели явно бе информирана добре. Нищо чудно, че бе споменала за три рокли.

– Чичо Гастон е в ужас – каза Лилиан. – Цялата сметка изпратих на него. А сега карай в най-скъпия нощен ресторант! Имаш право, дрехите си искат своето!

– Ще идем ли другаде? – попита Клерфе. Бе четири часът сутринта.

– Да отидем – каза Лилиан. – Не си ли уморен? Клерфе съзнаваше, че не може да я попита дали тя е уморена.

– Още не – каза той. – Харесва ли ти?

– Страшно много!

– Добре, тогава да отидем в друг ресторант. С циганска музика.

Монмартър и Монпарнас все още изживяваха късното следвоенно опиянение. Пъстрите бърлоги на кабаретата и нощните ресторанти плуваха в цигарен дим, сякаш се намираха под вода. Всичко, което ставаше тук, бе винаги едно и също, безкрайно повторение на изтъркани шампи и на Клерфе без Лилиан би било ужасно отегчително. Но за нея всичко това бе ново, тя го възприемаше не като другите и не както беше в действителност, а както на нея се искаше да го види и както всъщност само тя го виждаше. Подозрителните кръчми, където гледаха как по-скоро да оскубят посетителите, се превръщаха за нея във вихър на живота, сладникавите мелодийки на оркестрите, свирещи за почерпка, звучаха в нейните уши като приказни концерти, а претърпаните зали, пълни с жигола, недосялани новобогаташи, вулгарни и глупави жени и хора, които не се прибираха в къщи, защото не знаеха какво ще правят там или просто разчитаха на някое леко приключение или изгодна сделка – всичко това изглеждаше в очите на Лилиан като някаква ослепителна вакханалия на живота, понеже ѝ се искаше да бъде така и бе дошла заради него.

„Ето – мислеше Клерфе – какво я отличава от всички онези, които се тълпят тук. Те се стремят или към приключения, или към сделки, или към малко по-мелодичен шум, с който да запълнят пустотата в сърцата си. Тя обаче е устремена към живота, единствено към него, и в тази гонитба тя прилича на съвременна Артемида, втурнала се като безумна по следите на някой приказан бял елен или еднорог. И тя е така отдадена в този лов, че действа заразително. Тя не познава нито задръжки, нито съображения. С нея човек се чувства ту съвсем стар и изхабен, ту подмладен като юноша. И ето че от дълбините на забравените години изведнъж изплуват човешки лица, възкръсват стари желания, събуждат се сенките на потъркани мечти; а над всичко, сякаш светкавица в сдрачината, заблестява отдавна забравеното чувство за неповторимост на живота!“

Циганите, угодливо приведени и с внимателни кадифени очи, наобиколиха масата им и засвириха. Лилиан заслуша с увлечение. „За нея всичко в тази мелодия е действителност – мислеше Клерфе. Пред очите ѝ е великата Пуста, бездомните жалби на нощта, самотата, първият огън, край който човек е потърсил закрила. Дори най-изтърканата, най-баналната и най-сантименталната песничка тя възприема като химн на човечността, на копнежа да се задръжи неудържимото и на скръбта от преходността на човешкото щастие. Лидия Морели може би е права – във всичко това има много провинциализъм, но, по дяволите, тъкмо заради това Лилиан заслужава да бъде обожавана!“

– Струва ми се, че пих прекалено много – каза той.

– Какво значи „прекалено много“?

– Когато човек престане да разпознава самия себе си.

– Тогава искам винаги да съм пила прекалено много. Аз самата не се обичам.

„Тя не се страхува от нищо – мислеше Клерфе. – Както тази кръчма представлява за нея символ на живота, така и всяка баналност притежава за слуха ѝ очарованието и остроумието, с което е блестяла, когато е била произнесена за първи път. Това е просто непоносимо! Тя знае, че ще умре скоро, но е свикнала с тази мисъл така, както други свикват с морфина, и това преобразява за нея целия свят – нищо не може да я уплаши, нищо не ѝ изглежда кошунство или пошлост. И защо, дявол да го вземе, изпитвам пред нея някакъв кротък ужас, вместо да се хвърля и аз в този безпаметен водовъртеж?“

– Обожавам те – каза той.

– Не го казвай толкова често – отвърна тя. – Боготвори се нещо далечно и недостъпно.

– Това не се отнася за тебе.

– Тогава казвай ми го постоянно – усмихна се тя. – Нужно ми е като въздух и като вино!

Клерфе се разсмя.

– И двете сравнения отговарят на истината. Но кой ли се интересува дали нещо отговаря на истината? Сега къде ще отидем?

– В хотела. Смятам да го напусна.

Клерфе реши да не се удивлява на нищо повече.

– Добре. Тогава да отидем да съберем багажа – каза той.

– Багажът ми е готов.

– Къде ще се принесеш?

– В някой друг хотел. Вече две нощи подред винаги по това време ми звъни по телефона някаква жена и ми говори, че трябва да се махам отук и да вървя, където ми е мястото... а и други някои неща.

Клерфе я погледна.

– Не каза ли на портиера да ти изключва телефона?

– Казах. Но тя се изхитря да получи връзката. Вчера заявила, че се обажда майка ми. Тя говори с акцент и мисля, че не е французайка.

„Лидия Морели“ – помисли Клерфе.

– Но защо не си ми казала нищо?

– Не виждах смисъл. А да не би в „Риц“ да са се свършили стаите?

– Не.

– Добре тогава. Чичо Гастон ще припадне, когато узнае къде смятам да се преселя утре.

Лилиан не бе приготвила багажа си. Клерфе зае от портиера един огромен куфар, останал от някакъв немски майор при отстъплението, и нареди в него роклите й. В това време тя седеше на леглото и се смееше.

– Съжалявам, че трябва да си отида оттук – каза тя. – Много обикнах това място. Но аз обичам без съжаления. Можеш ли да разбереш това?

Клерфе повдигна глава.

– Страхувам се, че да. Не ти е жал с нищо да се разделиш. Лилиан отново се засмя, изпълна нозе, с чаша вино в ръка.

– Това не играе вече никаква роля. След като си отидох от санаториума, значи, мога да си отида, откъдето поискам.

„Така навярно ще си отиде и от мене – помисли Клерфе. – Със същата лекота, с която сменя хотела си.“

– Виж, намерих сабята на немския майор – каза той. – Изглежда, в общата паника съвсем е забравил за нея – крайно осъдителна постъпка за един немски офицер. Ще я оставя в куфара. Впрочем ти си пиана и това те прави особено очарователна. За щастие още преди два дни запазих за тебе стая в „Риц“. Иначе днес щеше да ни бъде малко трудно да се промъкнем покрай портиерната.

Лилиан взе сабята на майора и без да става от мястото си, козирува.

– Знаеш ли, ти много ми харесваш. Защо никога не те наричам по име?

– Мене никой не ме нарича по име.

– Това е достатъчна причина, за да те наричам аз.

– Багажът ти е готов – каза Клерфе. – Ще вземеш ли със себе си сабята?

– Остави я тук.

Клерфе пхна ключовете в джоба си и подаде палтото на Лилиан.

– Отслабнала ли съм много? – попита тя. .

– Не, дори мисля, че си наддала един-два килограма.

– Това е единственото, което има значение – промълви тя.

Клерфе се разпореди да натоварят куфара на такси, което бавно ги последва.

– Стаята ми в „Риц“ има ли изглед към Плас Вандом? – попита Лилиан.

– Да. Не мисли, че е към Рю Камбон.

– А ти от коя страна бе живял по време на войната?

– Към Рю Камбон, след като избягах от военнопленническия лагер. Това бе сигурно скривалище. Никои не допускаше, че тъкмо там ще се укрива. А моят брат тогава живееше в немската част на хотела – откъм Плас Вандом. Ние сме елзасци. Бащата на брат ми е немец, а моят – французин.

– А брат ти не можеше ли да ти окаже помощ?

Клерфе се разсмя.

– Той дори не предполагаше, че съм там. Би се зарадвал да узнае, че съм в Сибир. Колкото се може по-далеч от него. Погледни небето! Вече се съмва. Чуваш ли как птиците пеят? В градовете човек може да ги чуе само по това време. Любителите на природата трябва да прекарват нощите в кръчмите, ако искат да се насладят на песента на дроздовете, прибирайки се в малките часове.

Свиха по Плас Вандом.

В ранното утро просторният сив площад изглеждаше съвсем тих. Под облаците проблясваха яркожълти светлини.

– Като гледам какви великолепни постройки са вдигали хората някога, мисля си, че навярно тогава са били по-щастливи от нас – каза Лириан. – Съгласен ли си?

– Не – отвърна Клерфе. Той спря Колата пред входа на хотела. – Аз съм щастлив сега – каза той. – Все едно дали знаем какво е щастие или не. Аз съм щастлив в този миг сред тази тишина, на този площад, щастлив съм, защото съм с тебе. А когато си отспиш, тръгваме за Сицилия. Там ще участвам в състезанието, за което вече ти разказах. Нарича се Тарга Флорио.

XII

За няколко часа през деня трасето, по което щеше да се проведе състезанието Тарга Флорио, с неговите сто и осем километра и близо хиляда и четиристотин виража бе затворено за тренировки. Но и през останалото време състезателите, макар и на малки скорости, обикаляха разстоянието, за да запаметят разположението на завоите, наклоните и състоянието на пътя. Поради това от здрач до здрач над бялото шосе и над светлия пейзаж се разнасяше грохотът на мощните мотори.

Като втори пилот с Клерфе щеше да се състезава Алфредо Ториани, двадесет и четири годишен италианец. Те прекарваха почти целия ден на трасето. Вечер се връщаха обгорели от слънцето, измъчвани от глад и жажда.

Клерфе бе забранил на Лилиан да присъствува на тренировките. Не желаше тя да заприлича на другите жени и приятелки на състезателите, които в старанието си да помогнат с каквото могат по цял ден стърчаха е хронометри и бележници в ръце из пунктовете за зареждане, смяна на гумите и бърз ремонт на колите, построени от автомобилните фирми. Вместо това той я запозна с един свой приятел, който притежаваше вила на морския бряг и я настани при него. Приятелят на Клерфе се казваше Левали и бе собственик на флотилия за лов на риба тон. Клерфе се бе спрял на него напълно обмислено – Левали бе естет, имаше пълно тяло и плешива глава, а освен това бе хомосексуалист.

Лилиан лежеше по цял ден на морския бряг или в градината, заобикаляща вилата на Левали. Градината бе запустяла и романтична и бе изпълнена с мраморни статуи като стихотворение от Айхендорф. [Йозеф Айхендорф (1788 – 1857) – немски поет-романтик, възпял класическата древност. – Б. пр.] Лилиан не изпитваше желанието да види Клерфе зад кормилото, но ѝ бе приятно да слуша приглушения тътен на моторите, проникващ дори в тишината на портокаловите горички. Довяваше го вятърът заедно с тежкото ухание на разцъфналите дървета и той се сливаше с шума на приборя във вълнуващ концерт. И в тази музика Лилиан сякаш долавяше гласа на Клерфе. Тя витаеше незрима във въздуха през целия ден и Лилиан се предаваше на властта ѝ, така както се предаваше на властта на жаркото сицилианско небе и на бялото сияние на морето. Клерфе беше постоянно край нея – и когато спеше под пиниите в сянката на някой каменен бог или четеше на някоя пейка Петрарка или

„Изповедите на Свети Августин“, и когато се любуваше на морето, не мислейки за нищо, или седеше на терасата в онзи тайнствен час преди здрачаване, а италианките вече си пожелаваха „felicissima notte“ и сякаш по волята на някакво неведомо божество във всяка дума се чувствуваше неизречен въпрос. Далечното боботене, изпълващо като с барабанен призив небето и нощта, се носеше постоянно край Лилиан и отекваше в сърцето ѝ, което тихо потрепваше в отговор. [felicissima notte – вълшебна нощ! (ит.) – Б. пр.]

А вечер Клерфе се завръщаше, съпроводен от грохота на мотора, който нарастваше до гръмоподобен рев, когато колата наближеше вилата.

– Подобно на античните богове – разсъждаваше Левали пред Лилиан – нашите съвременни кондотиери се появяват с гръм и мълнии, сякаш са родни синове на Юпитер. [Кондотиер (ит.) – главатар на авантюристи в Италия през средновековието. – Б. пр.]

– Не ви ли се нрави това?

– Вече трудно понасям моторен шум. Постоянно ми напомня за тътена на бомбардировачите по време на войната.

И чувствителният възпълен мъж поставяше на грамофона плоча с клавирен концерт от Шопен. Лилиан го разглеждаше съсредоточено. „Странно – мислеше си тя, – колко едностранчиво вижда човек света. Не признава друго освен собствения си опит и опасностите, на които сам е изложен. Дали този естет и ценител на изкуството се е замислял някога какво изпитва рибата, унищожавана от неговата флотилия?“

След няколко дни Левали устрои голямо празненство. Поканени бяха около сто човека. Горяха свещи и лампиони, нощта бе звездна и топла, а морето бе притихнало и представляваше просторно огледало за огромната червена луна, поклащаща се ниско над хоризонта като балон, дошъл от друга планета. Лилиан бе очарована.

– Харесва ли ви? – запита я Левали.

– Това е всичко, за което съм мечтала.

– Всичко?

– Почти всичко. Четири години съм бленувала за такова празненство, зазидана сред снежните стени на планините. Тук всичко е пълна противоположност на снегове, на планини...

– Това ме радва – каза Левали. – Вече твърде рядко давам празненства.

– Защо? Страхувате се да не се превърнат във всекидневие ли?

– Не. Но тези празненства... как да се изразя... ме настройват

меланхолично. Човек прибягва към тях най-често, когато иска да забрави нещо, но това рядко му се удава. А и другите не го забравят.

– Аз не искам нищо да забравя.

– Нима? – попита Левали вежливо.

– Сега вече не – отвърна Лилиан.

Левали се усмихна.

– Казват, че в древността на това място се е издигала римска вила, в която са се устройвали пищни празненства с красиви римлянки и факелни шествия, озарени от отблясъците на огнедишашката Етна. Мислите ли, че древните римляни са били по-близо до разрешението на загадката?

– Каква загадка?

– Защо живеем.

– А нима ние живеем?

– Навярно не, щом си задаваме въпроси. Простете, че поведох този разговор. Ние италианците сме меланхолични натури, макар и да изглежда тъкмо обратното. Видът ни лъже.

– Кой не е меланхоличен? – каза Лилиан. – Дори конярите не са постоянно весели.

Тя се услуша и доловила приближаващия шум от колата на Клерфе, се усмихна.

– Преданието разказва – продължи Левали, – че последната владетелка на тази вила с настъпването на утрото заповядвала да умъртвяват любовниците ѝ. Тази римлянка била романтична особа и не можела да се примири с разочарованието, настъпващо след илюзиите на нощта.

– Колко сложно! – възкликна Лилиан. – Нима не е могла просто да ги отпраща преди разсъмване? Или сама да си тръгва?

Левали ѝ предложи ръката си.

– Да си тръгнеш не винаги е най-простото, щом като от себе си не можеш да избягаш.

– Винаги е просто, щом си наясно, че стремежът към собственост само ти налага ограничения... и че нищо не можеш да удържиш, дори самия себе си...

Тръгнаха към мястото, където свиреше музика.

– Нима вие не желаете да притежавате нищо? – попита Левали.

– Желая да притежавам толкова много неща, на този свят – отвърна Лилиан, – затова не желая нищо. То е почти същото.

– Почти! – Той целуна ръката ѝ. – А сега ще ви заведе отсреща при кипарисите. Зад тях сме построили танцова площадка със стъклен под,

осветен отвътре. Такива светещи дансинги видях в летните ресторанти из Ривиерата и реших да използвавам идеята. А ето и вашите кавалери – тук са се събрали половината Неапол, Палермо и Рим.

– Човек може да бъде или зрител, или действащо лице – каза Левали, обръщайки се към Клерфе.

– Или и двете.

– Аз предпочитам да бъда само зрител. Който върши и едното, и другото, е непълноценен и в двете.

Те седяха на терасата и наблюдаваха жените, които танцуваха пред кипарисите на осветения стъклен дансинг. Лириан танцуваше с принц Фиола.

– Тя е същински огън – каза Левали на Клерфе. – Погледнете я само как танцува! Спомняте ли си жените от помпейските мозайки? Женските образи, пресъздадени от изкуството, затова са прекрасни, защото в тях е отстранено всичко случайно и е изобразена единствено красотата. Виждали ли сте изображенията от двореца на критския цар Минос? А египтянките от епохата на Ехнатон? Помните ли онези порочни танцьорки и млади царици с удължени очи и тесни лица? Във всички тях пламти огън. А сега погледнете тази танцова площадка! Не ви ли се струва, че жените сякаш плуват сред мекотата на изкуствените адски пламъци, които сме запалили с помощта на техниката, стъклото и електричеството. Поръчах да построят тази площадка, за да мога да наблюдавам светлината на този изкуствен ад, как сякаш гори изпод роклите и огнените езици се плъзгат по женските тела, а по слепоочията и раменете им струи хладната светлина от луната и звездите... Пред тази алегория човек може да се посмее или да помечтае за няколко минути. Така красиви са тези жени, които ни пречат да станем полубогове, превръщайки ни в бащи на семейства, порядъчни граждани и пчеловници, след като са ни омотали в своите мрежи с обещанията си да направят от нас богове. Кажете, нима не са красиви?

– Красиви са, Левали.

– Във всяка от тях дреме по една Цирцея. И иронията се състои в това, че те самите никога не го вярват. В тях все още гори пламъкът на младостта – вижте ги как танцуват! Но зад тях вече танцува почти невидимата сянка на обуржоазяването, с десетината килограма, които ще наддадат, със семейната скука, дребнавото честолюбие и дребните цели; с душевната умора и самоуспокоението, с безкрайното еднообразие и бавното приближаване на старостта. Само една от тях не застрашава всичко това – жената, която танцува с Фиола, жената, която вие

доведохте. Как успяхте да я намерите? [Цирцея (мит.) – баснословна магьосница, обитаваща остров Ея, превърнала другарите на Одисеи в свине, за да го задържи при себе си. – Б. пр.]

Клерфе сви рамене.

– Къде я открихте?

Клерфе не отговори веднага.

– Ако мога да се изразя във вашия стил, Левали, открих я пред портите на Хадес. Но за първи път от много години ви виждам настроен така лирично.

– Не ми се предлага често случай за това. Намерили сте я пред портите на подземното царство... Няма да любопитствувам повече. Което чух, е достатъчно, за да разпали въображението ми. Видели сте я сред сивия здрач на безнадеждността, от който единствено Орфей е успял да се отскубне. Но с каква цена? Колкото и парадоксално да звучи, затова, че е пожелал да спаси една жена от царството на Хадес, Орфей е бил наказан с двойно по-голяма самота. А вие готов ли сте да заплатите тази цена, Клерфе?

Клерфе се усмихна.

– Аз съм суеверен и не отговарям на такива въпроси преди състезание.

„Сега е нощта на Оберон – мислеше Лилиан, докато танцуваше с Фиола и Ториани. – Тук всичко е омагьосано – и тази ярка светлина, и тези синкави сенки, и самият живот – реален и недействителен в едно и също време. Не се чуват стъпки. Всичко се плъзга безшумно под музиката. Как съм мечтала за такова празненство в моята болнична стаичка сред снеговете с температурна карта над леглото, слушайки по радиото концертите от Неапол и Париж! Човек не би могъл да умре в такава нощ с луна и море и с нежния полъх на вятъра, донасящ уханието на мимози и цъфнали портокалови дървета. Хората се срещат, за секунда са заедно, а после се изгубват от погледите си, за да се озоват в нови, непознати обятия. Лицата се сменят, но ръцете остават същите.“ [Оберон (мит.) – могъщ вълшебник, цар на елфите. – Б. пр.]

„Наистина ли – помисли тя – остават същите? Там седи моят възлюбен заедно с меланхоличния човек, който за краткото време, прекарано на земята, е собственик на тази приказна градина, и аз знам, че в момента приказват за мене. Говори меланхоличният човек и иска да узнае същото, за което пита и мене. Загадката! Нямахме ли една стара приказка, в която едно джудже скришом се смее, понеже никой не може да разкрие тайната му – да отгатне името му?“

Лилиан се усмихна.

– За какво мислите? – запита Фиола, забелязал усмивката ѝ.

– Спомних си една приказка, в която тайната на един човек се състои в това, че никой не знае името му.

Фиола се усмихна и сред загорялото му лице зъбите му блеснаха, сякаш двойно по-бели, отколкото у другите хора.

– А може би това е и вашата тайна?

Лилиан поклати глава.

– Какво означава едно име?

Фиола хвърли поглед към редицата от майки под палмите, заобиколила част от танцовата площадка.

– За някои хора – всичко – каза той.

Понесена от танца към мястото, където седеше Клерфе, Лилиан забеляза замисления му поглед.

„Той успя да ме привърже към себе си – помисли тя – и аз го обичам, защото е винаги с мене и не задава въпроси. Кога ли ще започнат и те? Надявам се, никога. Може би! Та ние нямаме никакво време за това.“

– Усмихвате се, като че сте много щастлива – каза Фиола. – Това ли е вашата тайна?

„Какъв глупав въпрос! – помисли Лилиан. – Нима не е научил още в училище, че никога не бива да се пита една жена дали е щастлива?“

– И така, каква е тайната ви? – запита Фиола. – Може би голямо бъдеще?

Тя отново поклати глава.

– Аз нямам бъдеще – каза тя весело. – Не можете да си представите как това облекчава!

– Погледнете само Фиола – каза старата графиня Вителески в кръга на майките. – Държи се, сякаш освен тази чужденка тук няма никакви млади жени!

– Нищо чудно – отвърна Тереза Маркети. – Ако танцуваше толкова често с някоя от нашите моми, вече щяха да го смятат за наполовина сгоден за нея, а братята ѝ биха се почувствували оскърбени, ако след това не се оженят. Вителески разглеждаше Лилиан през лорнета си.

– Откъде е дошла тази особа?

– Не е италианка.

– Виждам. Навярно е мелез.

– Аз също съм мелез – отбеляза язвително Тереза Маркети. – В мене тече американска, индийска и испанска кръв. При все това бях

достатъчно добра с доларите на татенцето да отърва Уго Маркети от дългове, за да може да изгони плъховете от своя порутен palazzo, да си построи бани и да издържа в разкош метресите си.

Графиня Вителески се направи, че не е чула нищо.

– Лесно ви е да приказвате. Имате един син и банкова сметка, а аз цели четири дъщери и съм затънала в дългове. На Фиола му е време да се жени. Докъде ще стигнем, ако малкото състоятелни ергени, които са ни останали, вземат да се женят за английски манекени, както е модно сега. Буквално разграбват страната ни!

– Може би трябва да го забранят със закон – каза Тереза Маркети иронично. – Както и да забранят на по-малките им братя, останали без средства, да се женят за богати американки, които дори и не предполагат, че след бурното предбрачно ухажване, ще се озоват заточени в частния харем на мъжа си. Всъщност това е италианският брак.

Графинята отново се направи, че не чува. Тя тъкмо даваше указания на две от дъщерите си. Фиола бе оставил Лириан на Ториани да я отведе при Клерфе и бе седнал на една от масите под дърветата.

– Защо не танцуваш с мене? – попита Лириан Клерфе.

– Аз танцувам с тебе – отвърна той, – без да ставам от мястото си.

Ториани се засмя.

– Той не обича да танцува. Прекалено е суетен.

– Това е вярно – каза Клерфе. – Аз танцувам отвратително, Лириан. Трябва да си забелязала това още в бар „Палас.“

– Отдавна съм го забравила.

Лириан се върна заедно с Ториани на танцовата площадка. Левали отново седна до Клерфе.

– Тя напомня тъмен пламък – каза той – или кинжал. Не намирате ли, че тези светещи плочи представляват пълна безвкусица? – продължи той разпалено след малко. – Луната огрява достатъчно ярко. Луиджи! – извика той. – Изгаси светлината под танцовата площадка. И донеси една бутилка от старата грапа. Тази жена ме прави тъжен – каза той изведнъж, обръщайки се към Клерфе, а лицето му изглеждаше безутешно в тъмнината. – Женската красота ми навява тъга. Защо?

– Защото знаеш, че тя е преходна, а би искал да не е така.

– Толкова ли е просто?

– Не зная. На мене този отговор ми е достатъчен.

– А на вас красотата не ви ли навява тъга?

– Не – каза Клерфе. – Има съвсем други неща, които ме правят тъжен.

– Разбирам ви. – Левали отпи от своята грапа. – Всички тези неща ми са познати. Но аз бягам от тях. Искам да си остана само един затлъстяващ Пиеро. Опитайте от тази грапа.

Те пиха и известно време не проговориха нищо. Лилиан мина отново покрай тях.

„Аз нямам бъдеще – мислеше тя. – Това е все едно Да не усещаш земното притегляне.“ Тя погледна Клерфе и устните ѝ промълвиха беззвучно няколко думи. Сега той стоеше в сянка и тя едва съзираше лицето му. Но ѝ се струваше, че дори не е необходимо да го вижда. Не бе нужно животът да се гледа в лицето! Достатъчно бе да се усеща.

XIII

– На кое място съм? – запита Клерфе през шума, когато спря пред депото.

– На седмо – извика Ториани. – Как е пътят?

– Да ти се доплаче! При тази жега яде гумите като хайвер. Виждал ли си Лириан?

– Да. Тя е на трибуната.

Ториани поднесе до устата на Клерфе кана с цитронада.

Дотича треньорът.

– Готови ли сте? – извика той. – Давай! Давай!

– Та ние не сме чудотворци! – кресна главният механик. – За тридесет секунди и дяволът не може да ви смени гумите!

– Давай! По-бързо!

Бензинът плискаше в резервоара.

– Клерфе – каза треньорът. – Пред вас е Дювал. Подгонете го! Гонете го, докато му заври водата! А след това го дръжте зад себе си. Повече не ни е нужно. Двете места преди него са наши.

– Готово! Давай! – викна главният механик.

Колата се втурна напред.

„Внимателно – мислеше Клерфе. – Само да не стопя лагер!“ Покрай него прелетя нещо пъстро, бяло и блестящо – бяха трибуните. А след това пред очите му остана само пътят, яркосиньото небе и точката на хоризонта, която трябваше да се превърне в облак прах, в Дювал и неговата кола..

Започна четиристотинметровата стръмнина.

Клерфе видя пред себе си планинския масив на Мадония, а под него лимоновите горички и сребристите отблясъци от маслиновите дръвчета. Следваха завой след завой, серпентини и остри виражи; изпод колелата излиташе чакъл. Той почувствува горещото дихание на мотора. Някакво насекомо като снаряд се блъсна в предпазните му очила. Край пътя се издигаха бодливи кактуси: Завоите ставаха все по-стръмни. Носеше се покрай остри скали и каменни отломки, километър след километър. После пред очите му се появи древната сиво-кафява крепост Калтавутуро, а по-нататък облак прах, който нарастваше с всяка измината минута. И изведнъж там се мярна едно паякообразно насекомо – колата на Дювал.

Клерфе бе по-бърз на завоите. Той бавно догонваше предната кола. Десет минути по-късно вече ясно я различаваше. Разбира се, че бе Дювал! След малко Клерфе се залепи за него, но Дювал не освобождаваше пътя, При всеки опит да го изпревари Дювал го блокираше. Бе изключено да не го е видял. На два пъти при съвсем остри завои погледите им почти се срещнаха, когато Дювал излизаше, а Клерфе тъкмо влизаше във виража. Дювал умишлено пречеше на Клерфе.

Колите се носеха плътно една зад друга. Клерфе изчака сред облака прах, докато пътят започна да се издига в широка дъга и той можеше да види далеч напред. Знаеше, че там някъде шосето извива в не много остър вираж. Дювал навлезе в завоя, като държеше плътно външната страна на пътя, за да попречи на Клерфе да го изпревари отдясно, с намерение от средата на завоя рязко да свие вляво. Но Клерфе само това и чакаше. Той даде пълна газ, вряза се във виража и се понесе по вътрешната му страна редом с Дювал. Колата поднесе, но той я овладя. Слисаният Дювал за секунда намали скоростта и Клерфе го задмина. Облакът прах изведнъж се оказа зад гърба му, а пред очите му на фона на клокочещото небе се разкри величествената Етна, увенчана от светъл дим. Двете коли – вече с Клерфе начело – полетяха нататък, нагоре към Полици, най-високата точка на пробегата.

В онзи кратък момент, когато Клерфе задмина Дювал, измъквайки се след много километри от гъстия облак прах и видя пред себе си синьото небе, чистият живителен като вино въздух го лъхна в лицето, покрито с дебел слой прах; когато отново усети горещината на разбеснелия се мотор и видя слънцето, а в далечината вулкана, извисил се над целия този прост, велик и спокоен свят, който не се интересуваше нито от съзетания, нито от човешки съдби, Клерфе за миг се почувствува като Прометей и усети мощен прилив на сили. Достигнал до билото на височината, Клерфе вече не мислеше за нищо определено, но сетивата му възприемаха всичко с необикновена отчетливост – и колата, която послушно му се подчиняваше, и вулкана, чийто кратер водеше направо в пъкала, и небето от разтопен син метал, срещу което летеше. Още няколко секунди, и шосето отново се втурна стремително към долината завой след завой, понесло върху себе си колата и Клерфе, който превключваше скорост след скорост. Щеше да победи онзи, който най-добре умееше да превключва скоростите. Пред него се разстиляше котловината на Фиуме Гранде, но скоро колата отново се заизкачва и на деветстотин метра височина се озова в някаква местност, напомняща лунен пейзаж, после пак надолу, сякаш се намираще в някаква огромна люлка, и

така чак до Колезано, където отново го посрещнаха палми, агаве, цветя, зеленина и морска синева. При Кампо Феличе започваше единствената права отсечка от трасето – седем километра по крайбрежието.

Клерфе си спомни отново за Лириан едва когато спря, за да смени гуми. Той смътно различаваше трибуните, приличащи на кутия с пъстри цветя. Ревът на мотора бе замрял и във внезапно настъпилата тишина – тишина, която бе привидна – го обзе чувството, че само преди малко е бил изхвърлен от кратера на вулкана и сега плавно като Икар се спуска с широко разперени азбестови крила към земята, към разтворените обятия на едно безкрайно и светло чувство, което бе нещо повече от любов, и което някъде там на трибуната намираще своя земен облик в една жена, в едно име, в едни устни...

– Давай! – извика треньорът.

Колата отново полетя напред, но сега вече Клерфе не беше сам. Подобно на сянката на порещо небесата фламинго заедно с него се носеше и чувството му към Лириан. То ту го следваше като вятър, ту се изправяше пред него като прозрачен флаг, но постоянно бе близо до него.

При следващата обиколка колата започна да „танцува“. Клерфе я овладя, но задните колела отново се изплъзнаха от контрола му. Опита се да изравни с помощта на кормилото, но неочаквано насреща му се появи завой, отрупан с хора, сякаш мухи по селски козунак. Колата все още не му се подчиняваше, мяташе се на всички страни и за миг кормилото се изтръгна от ръцете му. Клерфе превключи на по-малка скорост в краткото разстояние, което му оставаше до завоя, даде отново газ, но кормилото се превъртя в ръцете му и той усети как нещо пропука в рамото му. Завоят нарастваше пред очите му с мълниеносна бързина. На фона на блестящото небе хората станаха като че ли тройно повече, уголемяваха се все повече и повече, докато се превърнаха в гиганти. Изглежда, бе невъзможно да избегне връзването си в тях. От небето се спусна черен мрак. Клерфе се вкопча със зъби за нещо. Стори му се, че му отскубват ръката, но не изпускате кормилото. По гърба му потече разтопена лава. В надигания се мрак той упорито се взираше в синьото петно, ярко и ослепително, не го изпускате от погледа си, докато колата играеше под него. После изведнъж видя свободното пространство, единствената пролука, където не гъмжеше от тези гигантски двуноги мухи; тогава още веднъж рязко извъртя кормилото, кракът му натисна педала на газта и – о чудо! – колата му се подчини, провря се през междината покрай човешкото множество нагоре по склона и заора сред хралаци и камъни; раздраната горна покривка на задната гума

изплющя като камшик и колата закова на мястото си.

Клерфе видя, че към него се спускат хора. В първия момент те се бяха разлетели на всички страни като водни пръски, когато във водата падне камък. Сега те се връщаха с викове обратно. Клерфе виждаше изкривените им лица, размахващите се юмруци, зейналите черни отвори на устата им и не разбираше какво искат – да го убият или да го приветствуват. Но в момента това му бе безразлично – важното бе да не се докосват до колата и да не му оказват помощ, иначе щеше да бъде дисквалифициран.

– Махайте се! Не пипайте нищо! – изкрещя той, изправи се, отново усети болка, по лицето си почувствува нещо топло и видя кръв да капе от носа му върху синия комбинезон. Клерфе можеше да движи само едната си ръка, вдигна я, за да отпъди тълпата, размахвайки я заплашително.

– Не пипайте! Не оказвайте помощ! – После се измъкна, олюлявайки се, от колата и застана пред радиатора. – Не оказвайте помощ! Забранено е!

Хората се спряха. Видяха, че той, може да се движи. Раната му не бе опасна. Кръвта течеше от разбития му нос. Той обиколи тичешком колата. Разгледа гумата. Външната част бе разкъсана. Той изруга. Та гумата бе съвсем нова! Бързо изряза раздраната грайферна покривка и опипа гумата. В нея още имаше въздух, наистина не много, но изглеждаше достатъчно, за да издържи гумата на неравностите на пътя, ако не взимаше завоите прекалено бързо. Ръката му не бе счупена в рамото, а само изкълчена. Трябваше да се опита да продължи по-нататък, като управлява само с дясната ръка. Трябваше да се добере до депото, там бе Ториани, който щеше да го смени; там бяха механиците и лекарят.

– Махайте се от пътя! – извика той – Идват коли! Не бе нужно да повтаря. Иззад склоновете на планината се дочу монотонното жужене на следващата кола, което бързо нарастваше. Хората се закатериха по баира край пътя и на края ревят на мотора изпълни целия свят, гумите свистяха, колата профуча като снаряд, като димна бомба ѝ се скри зад завоя.

Клерфе отново седна зад кормилото. Воят на чуждата кола му действа по-добре от всяка укрепителна инжекция.

– Освободете пътя! – изкрещя той. – Пазете се!

Колата се плъзна назад. Клерфе изви кормилото, изведе колата към шосето и моторът изрева. Натисна амбрияжа, включи на първа скорост, отново хвана волана и излезе на пътя. Сега караше бавно и мислеше

само за едно: „Колата трябва да стигне до депото... не е толкова далеч... само да се добера до правата отсечка. Там вече ще мога да я овладя... не останаха много завои, . . .“ Зад него се раздаде рев – настигаеше го още една кола. Клерфе задържаше пътя, докато можеше. Стискаше зъби. Знаеше, че пречи на другия, знаеше, че това е забранено, че е непочтено, но не можеше да постъпи иначе. Държеше средата на шосето, докато другата кола не го задмина, на завоя отчаяно. Изпреварвайки Клерфе, шофьорът му махна с ръка и извърна към него побелялото си от прах лице със защитни очила. Бе видял разкървавеното му лице и разраната гума. За миг Клерфе усети, че го залива вълна от другарско чувство. След това отново чу зад себе си рев на приближаваща се кола и другарското чувство се превърна в ярост, в най-ужасната ярост на този свят – безпричинна и безсилна.

„Заслужавах си го – говореше нещо в него – Вместо да се захласвам в мечти, трябваше да внимавам за пътя! Само дилетантите търсят романтика в състезанията! По Време на пробегата не трябва да съществува нищо друго освен колата и водачът. Всичко останало представлява опасност или носи опасност. По дяволите всички фламинга на света, по дяволите всякакви чувства! Можех да удържа колата, трябваше да взимам завойте по-меко, длъжен бях да щадя гумите! Сега е вече твърде късно, загубих прекалено много време, ето още един проклет ковчег ме задмина, а зад него идват и други. Правата отсечка е мой враг; ето ги, налитат като стършели и аз трябва да ги пропускам. По дяволите Лилиан, какво общо има тя със състезанието? Да вървя и аз по дяволите, какво общо имам с нея?“

Лилиан седеше на трибуната. Заразяваше я вълнението на човешката тълпа, скупчена нагъсто по скамейките, макар и да се мъчеше да не му се поддава. Невъзможно бе да се отскубне от тази всеобща възбуда. Ревът на многото мотори замайваше съзнанието като свръхсилен наркотик, който, проникнал през ушите, парализираше и уеднаквяваше мозъците и ги подготвяше за масова хипноза.

След известно време, когато слухът ѝ привикна с неистовия рев, настъпи и реакцията. Започна да ѝ се струва, че шумът съществува отделно от това, което се разиграва на шосето. Той се носеше самостоятелно като облак над местността, а долу дребните, пъстри автомобили се стрелкаха под него. Всичко приличаше на някаква детска игра. Малки човечета в бели и цветни комбинезони търкаляха пред себе си колела, мъкнеха крикове, треньори вдигаха високо флагчета и табелки, приличащи на бисквити, а над всичко това се извисяваше металният глас на

спикера, съобщаващ от високоговорителя данни от състезанието в минути и секунди, които едва по-късно се свързаха в съзнанието с някакъв смисъл. Както при конни състезания или борба с бикове, и тук опасността се свеждаше до някаква игра, ставаше играчка, на нея се излагаха доброволно и човек не можеше да я приеме напълно сериозно, щом тя не го заплашваше непосредствено.

Лилиан чувствуваше как нещо в нея протестира срещу това примитивно опиянение. Тя самата бе гледала доста дълго и доста отблизо смъртта в очите, за да не я отврати тази непристойна игра. Състезателите й приличаха на деца, които се опитват да пребягат до отсрещната страна на улицата под носа на профучаващ автомобил. Известно й бе, че така правят кокошките и загиват под колелата. Но когато възрастни хора се държаха по подобен начин, това не можеше да предизвика възхищението й. Животът представляваше нещо велико, както и смъртта – с тях не биваше да се играе. Смелостта съвсем не означаваше да не изпитваш страх. Първото включваше в себе си съзнанието за опасността, второто бе резултат на невежество.

– Клерфе!. – произнесе някакъв глас край нея. – Но къде е Клерфе?

Лилиан подскочи от страх.

– Какво е станало с Клерфе? – запита тя.

– Отдавна вече трябваше да е преминал.

Хората на трибуната станаха неспокойни. Лилиан видя как Ториани отпрати поглед към нея, махна и с ръка, после посочи трасето и отново погледна към нея й помахна с ръка, което означаваше: „Не се безпокой, нищо не се е случило!“ Това я уплаши повече от всичко останало. „Разбил се е!“ – мислеше Лилиан, без да помръдва. Някъде при един от многото завой на това трижди проклето трасе, съдбата бе настигнала Клерфе, докато тя седеше тук в неведение. Секундите се точеха бавно, сякаш бяха налети солово, минутите й се струваха часове. Целият Този панаир върху бялата лента на шосето продължаваше да се разиграва като в някакъв страшен сън. Гърдите й, опустошени от очакване, бяха сякаш черна яма. А после от високоговорителя се разнесе безстрастният глас на спикера:

– Колата на Клерфе с номер дванадесети е изхвъркнала от трасето при един завой. Засега нямаме други известия.

Лилиан бавно вдигна глава. Всичко изглеждаше както преди – светлата синева на небето, пъстрият букет от тоалети на трибуната, бялата лава на изумителната сицилианска пролет. Но някъде съществуваше сега една безцветна точка, вълмо мъгла, сред която се бореше Клерфе, а

може би вече бе задушен от нея. Ужасната неправдоподобност на смъртта изведнъж отново протегна влажна ръка към Лилиан. Тя отново осъзна онзи миг на последно издихание, след който настъпва тишина, вечната и с нищо необяснима тишина на небитието. Лилиан внимателно се огледа. Нима само тя бе проникната от това съзнание, разяждащо я като невидима проказа? Нима само тя чувствуваше как в нея се разпадат всички клетки, задъхващи се без въздух, всяка поотделно умираща в собствената си самота? По лицата на околните Лилиан съзираше единствено жаждата за сензация. За тях смъртта бе развлечение. И те му се наслаждаваха не открито, а тайничко, маскирайки истинските си чувства с лъжливи съжаления, с лъжлива уплаха и с тъпо самодоволство, че те самите са останали невредими, макар че са преживели тръпката на смъртта.

– Клерфе е жив – обяви спикерът. . – Ранен е, но не опасно. Извел е сам колата си на трасето. Клерфе продължава състезанието.

Слаб шепот премина през трибуните. Лилиан забеляза как лицата на хората се промениха. Сега в тях се четеше облекчение, разочарование, възхищение. Някой бе успял да се спаси, бе проявил мъжество, не бе се предал, продължаваше състезанието. И всеки зрител на трибуната бе усетил внезапно в себе си същото мъжество, като че сам той седеше в колата на Клерфе. В течение на няколко минути дори и най-раболепният жиголо се бе почувствувал като герой, а грижливо пригладеният женски поданик – като храбрец, презиращ смъртта. И сексът – спътник на всяка опасност, при която сам човек е във от опасността, вля в кръвта на хилядите зрители адреналин от надбъбречните им жлези и сега те бяха радостно възбудени; ето за какво бяха заплатили входната си такса!

Лилиан почувствува как пред очите ѝ се спуска сребрилата пелена на внезапен гняв. Тя ненавиждаше тези хора около себе си, ненавиждаше всеки един от тях. Ненавиждаше мъжете с изопнатите им рамене, ненавиждаше жените, които с премрежени погледи даваха израз на възбуждението си, ненавиждаше вълната от съчувствие, разпростираща се наоколо, ненавиждаше това великодушие на тъпата, с което тя се възхищаваше на изплъзналата се от нейните редици жертва. Изпитваше ненавист и към Клерфе. Знаеше; че това е реакция на първоначалния страх за живота му, и въпреки това го ненавиждаше, защото участвуваше в тази безразсъдна игра със смъртта.

За първи път, откакто бе напуснала санаториума, Лилиан помисли за Волков. И в този момент видя долу Клерфе. Видя окървавеното му лице, видя как го измъкват от колата и как с мъка се държи на краката

си.

Механиците преглеждаха колата и сменяха гумите. Ториани стоеше до Клерфе.

– Тази проклета гума! – каза Клерфе. – Заради нея си разбих носа и си изкълчих ръката. Но колата е в ред; Трябва да продължиш ти.

– Ясно! – викна треньорът. – Хайде, Ториани!

Ториани скочи в колата.

– Готово! – извика главният механик.

Колата се втурна напред.

– Какво ви има на ръката? – попита треньорът. – Счупена ли е?

– Не. Изкълчена или нещо от този род. В рамото. Дойде лекарят. Клерфе усети безумна болка и приседна на някакъв сандък.

– Това ли е всичко? – попита той. – Надявам се, че Ториани ще издържи.

– Вие не бива повече да участвувате – каза лекарят.

– Бинтовайте го – каза треньорът. – Вземете широк бинт и стегнете рамото му. За всеки случай облепете го с лейкопласт.

Лекарят поклати глава.

– Бинтът няма да помогне много. Ще го почувствува, шом седне зад кормилото.

Треньорът се засмя.

– Миналата година бе изгорил и двете си пети и пак не напусна състезанието. Не мислете, че само ги бе по-опърлил – направо ги бе изгорил.

Клерфе продължаваше да седи на сандъка. Чувствуваше се слаб и опустошен. Лекарят пристегна рамото му с бандажи. „Трябваше да карам по-внимателно – мислеше той. – Да превишиш скоростта, която ти е дадена като човек, още не значи, че си станал бог. Не е вярно, че само човек със своя мозък може да изнамери средства, даващи му възможност да надхвърли естествената си скорост. Нима въшката, завряла се в крилата на орела, не е по-бърза от самата себе си?“

– Какво се случи? – запита треньорът.

– Всичко стана заради проклетата гума! Изхвъркнах от завоя и отнесох някакво дръвче. Цапардосах се в кормилото. Просто да ти се доповръща!

– Това не е нищо. Добре, че спирачките, моторът и кормилото са останали здрави! Таратайката още върви. Кой знае колко още ще отпаднат. Състезанието съвсем не е свършило! Това е първото участие на Ториани в Тарга Флорио. Дано се справи успешно!

Клерфе седеше неподвижно, вперил поглед в металическите части, които механиците бяха смъкнали от колата. „Вече съм прекалено стар – мислеше той. – Мястото ми не е тук. Но какво друго умея да върша?“

– Ето го и него! – закрещя треньорът с бинокъл пред очите. – Гръм и мълния! Върви добре, синковецът му! Но никога няма да настигне другите. Останахме много назад.

– Кой още от нашите не е отпаднал?

– По дяволите! Само Вебер – държи пето място.

Ториани профуча покрай тях. Той махна с ръка и изчезна от погледите им. Треньорът заподскача от възбуждение, сякаш изпълняваше някакъв индиански танц.

– Дювал е отпаднал! А Ториани навакса четири минути! Цели четири минути! Пресвета богородице, закрилай го!

Изглеждаше като че ей сега ще започне да се моли. Ториани напредваше все повече и повече.

– Като си помислиш само какво прави с тази очукана таратайка! – крещеше треньорът. – Ще разцелувам това златно момче! Взима обиколките с рекордна скорост! Свети Антониус да го пази!

С всяка обиколка Ториани наваксваше изпуснатото. Макар и да искаше да се зарадва на успеха му, Клерфе усещаше как в душата му се промъква горчивина. Шестнадесетте години разлика във възрастта си казваха думата. Знаеше, че не винаги бе така. Карачола, макар и със счупено бедро и изпитвайки нечовешки болки, бе спечелил едно рали, изпреварвайки значително по-млади от него състезатели и шампиони. А Нуволари и Ланг бяха показали след войната такава класа, като че бяха с десет години по-млади. Но всеки все някога трябваше да отстъпи мястото си и Клерфе знаеше, че и неговото време не е далеч.

– На Валенте задрали буталата! Монти изостава. Вебер е на трето място! – викаше треньорът. – Ще можете ли да смените Ториани, ако се случи нещо, Клерфе?

Клерфе забеляза съмнението в погледа на треньора. „Все още ме питат – помисли той. – Но скоро ще престанат и това да правят.“

– Нека кара, доколкото може – каза той. – Ториани е млад, ще издържи.

– Прекалено припрян е.

– Управлява великолепно.

Треньорът кимна.

– За вас и без друго ще бъде истинско самоубийство на завоите с това рамо! – каза той лицемерно.

– Няма да бъде самоубийство. Ще трябва само да карам по-бавно.

– Пресвета богородице! – молеше се треньорът. – Направи, щото на Торели да блокират спирачките! Не да се пребие, а само да отпадне от състезанието. Закрилай Вебер и Ториани! Нека на Бордони се пробие резервоарът!

Всеки път по време на състезание треньорът ставаше по своему набожен, но щом то завършеше, той отново започваше с облекчение да богохулствува.

Една обиколка преди края колата на Ториани спря пред депото. Ториани бе легнал с цялото си тяло върху кормилото.

– Какво се е случило? – кресна треньорът. – Не можете ли да продължите? Но какво се е случило? Изнесете го от колата! Клерфе! Пресвета дево Марийо, майка на всички скърбящи, получил е слънчев удар! Невероятно! Та съвсем не е толкова топло! Сега е пролет! А вие няма ли да можете да продължите? Колата е...

Механиците вече подготвиха колата за последната обиколка.

– Клерфе! – умоляваше треньорът. – Само докарайте колата до финиша! Вебер е пред вас на трето място. Няма значение, дори да загубим няколко минути. При всички случаи ще бъдете четвърти. Хайде, скачайте в колата! Боже господи, какво състезание!

Клерфе вече седеше в колата. На Ториани стана съвсем зле.

– Само докарайте колата до финиша! И четвъртата награда! А Вебер, естествено, третата! Или втората. И нека на Бордони се спуска резервоарът, съвсем мъничко! Света богородичке, добави в милостта си и няколко дефектни гуми за противниците ни. Да бъде благословено името ти...

„Само една обиколка – мислеше Клерфе – и край! Болката в рамото ще се понесе. Къде по-страшно е да висиш с изкълчени стави на кръста в концентрационния лагер! Някога видях едно момче, на което есесовците бяха превъртели с бормашина всички здрави зъби чак до корените, за да издаде приятелите си. Но то не ги беше издало. Отпред е Вебер. Не е ли все едно с каква скорост карам? Не, не е все едно! Как само всичко се върти пред очите ми! Сякаш не управлявам това бърмчило, а самолет! По дяволите всичко, трябва да натискам педала на газта докрай! Страхът е вече половин злополука!“

От високоговорителя прогърмя металическият глас на спикера.

– Клерфе е отново на трасето. Ториани напуска състезанието!

Лилян видя как колата профуча покрай трибуните. Видя и превързаното рамо на Клерфе. „Какъв глупак – помисли тя. – Хлапак, който

никога няма да порасне! Безразсъдството не означава храброст. Той отново ще катастрофира! Какво знаят за смъртта всички тези лекомислени здравенци? Познават я само онези, които лежат в санаториум за гръдболни и които се борят за всяка глътка въздух като за най-голяма награда!“

Някакъв мъж напъха в ръката ѝ визитната си картичка. Тя я захвърли и се изправи. Искаше да си тръгне. Стотици очи се отправиха към нея. Лилиан имаше чувството, че я следят стотици безжизнени стъклъца, в които се отразяваше слънцето. А те я следяха внимателно. „Какви празни очи! – мислеше Лилиан. – Очи, които гледат, но не виждат. Винаги и навсякъде ли е било така?“ Тя си спомни отново за санаториума. Там в очите на болните светеше познание.

Тя заслиза по стълбите на трибуната. „Какво правя тук сред тези непознати хора? – помисли тя и се спря, сякаш силен порив на вятъра я бе заковал на мястото ѝ. – Наистина, какво правя тук? – мислеше тя. – Исках да се върна обратно, но може ли човек изобщо да се върне обратно? От цялото си сърце желях да се завърна, но имам ли сега място сред този свят? Станала ли съм като другите тук?“ Тя се огледа. „Не – помисли тя. – Моето място не е тук!“ Не можеше да се върне обратно в топлия уют на неведението. Не можеше да заличи нищо, което вече веднъж се бе случило. Не можеше да забрави мрачната тайна, която тя познаваше и на която другите, изглежда, не отдаваха значение. Тя я съпътствуваше навсякъде, където и да отидеше.

Лилиан имаше чувството, че пред очите ѝ внезапно се е срутил пьстрият и позлатен декор на някой театрален спектакъл, и сега виждаше само оголеното скеле, поддържало декорите. Това не бе внезапно отрезняване, а само миг на дълбоко прозрение. Тя не може да се върне обратно и никой не можеше да ѝ помогне с нищо. Затова пък – почувствува го в същия момент – последният, единственият фонтан, останал в душата ѝ, се издигна още по-високо. Силата му вече не се разпиляваше в десетина водоскоци, а се съсредоточаваше само в един, за да опита да се извиси до небесата и бога. Сигурно никога нямаше да ги достигне, но нима самият опит не бе достатъчен, а обратното втурване на танцуващите водни струи в собствените им обятия не бе ли вече едно самоосъществяване? Да се устремиш към самия себе си! Колко далеч трябваше да избяга човек и колко високо трябваше да вдигне погледа си, за да достигне до тази проста истина!

Струваше ѝ се, че от плещите ѝ се смъква огромно, безименно бреме. Нещо, напомнящо угнетителна и нелепа отговорност, се откъсна от

нея и се свлече надолу по дървените стъпала на трибуната, като стара, овехтяла дреха. Макар и декорите на театралния спектакъл да бяха паднали, подпорното скеле бе останало и който не се плашеше от голотата му, запазваше своята независимост и можеше, да продължи играта си пред него или с него съобразно желанията си, страха или смелостта си. На тази пуста сцена човек можеше да изобрази в хиляди варианти собствената си самота, дори и в любовта – спектакълът Никога не свършваше, само се видоизменяше. Човек ставаше негов единствен актьор и зрител в същото време.

Овациите на тълпата загърмяха край нея като картечен залп. Първите коли приближаваха. Малки и пъстри, те се стрелнаха през линията на финиша. Лилиан остана на трибуната, докато видя колата на Клерфе. После бавно заслиза по стълбите, заобиколена от шумните аплодисменти на публиката, усещайки студа на едно ново и рядко познание, което можеше да носи името „свобода“ или „самота“, а също и топлината на една любов, в която вече звънеше думата „раздяла“ – и двете я обгръщаха като лятна нощ, в която струяха фонтани.

Клерфе бе изтрил кръвта от лицето си, но устните му продължаваха да кървят.

– Не мога да те целуна – каза той. – Много ли те беше страх?

– Не. Но не би трябвало повече да се състезаваш.

– Естествено – отвърна Клерфе търпеливо. Позната му беше тази реакция. – Нима карах толкова зле? – попита той и за всеки случай се нацупи.

– Той бе направо чудесен! – каза Ториани, който седеше пребледнял на един сандък и пиеше коняк.

Лилиан го погледна с неприязън.

– Всичко свърши – каза Клерфе. – Не мисли повече за това, Лилиан. Не бе толкова опасно. Само така изглеждаше.

– Не би трябвало да се състезаваш повече – повтори тя.

– Добре. Утре ще скъсаме договора. Доволна ли си? Ториани се засмя.

– А в други ден ще го залепим наново.

Треньорът Габриели мина покрай тях, а механиците тъкмо вкарваха колите в депото. Миришеше на изгоряло масло и бензин.

– Ще дойдете ли довечера, Клерфе? – запита Габриели. Клерфе кимна.

– Тук само пречим, Лилиан – каза той след това. – Хайде да се махаме от този мръсен обор.

Той погледна лицето ѝ. По него все още личеше онази странна сериозност, която бе забелязал преди малко.

– Какво се е случило? – попита той. – Наистина ли искаш да не се състезавам повече?

– Да.

– Защо?

Тя не отговори веднага.

– Не знам как да го изразя, но... в това има нещо... дълбоко безнравствено.

– Велики боже! – възкликна Ториани.

– По-спокойно, Алфредо – каза Клерфе.

– Знам, че звучи глупаво – каза Лилиан. – Аз и не исках точно това да кажа. Само преди няколко минути знаех съвсем ясно какво мисля, а сега вече не зная...

Ториани отпи една голяма глътка.

– Ние, автомобилистите, сме чувствителни след състезание като раци, които сменят черупката си. Така че не ни създавайте комплекси.

Клерфе се засмя.

– Може би искаш да кажеш, че човек не трябва да предизвиква съдбата, Лилиан?

Тя кимна.

– Само когато няма друг изход. Но не и от леконравност.

– Велики боже! – повтори Ториани. – Леконравност! – Той стана от мястото си и се отправи към Габриели.

– Говоря глупости – каза Лилиан отчаяно, обръщайки се към Клерфе. – Не ме слушай!

– Съвсем не говориш глупости. Само ме поставяш в недоумение.

– Защо?

Клерфе се спря.

– Аз питал ли съм те някога кога ще се завърнеш в санаториума? – каза той спокойно.

Тя го погледна. Досега бе вярвала, че той не знае нищо или че смята състоянието ѝ за добро.

– Не е необходимо да се връщам повече в санаториума – отвърна тя бързо.

– Знам това. Но питал ли съм те някога?

Тя почувствува иронията.

– Не трябваше да ти казвам какво мисля, така ли?

– Напротив – отговори той. – Винаги трябва да ми казваш!

Лилиан се засмя.

– Много те обичам, Клерфе. Всички жени ли се държат така глупаво след състезание?

– Вече съм забравил. Тази рокля от „Баленсиага“ ли е?

– И аз вече съм забравила.

Той опипа скулите и рамото си.

– Тази вечер лицето ми ще заприлича на многоцветен пудинг, а рамото ми ще отече. Хайде да потегляме за Левали, докато все още мога да държа кормилото.

– Не трябва ли да отидеш у твоя треньор?

– Не. Ще празнуват в хотела победата.

– А ти не обичаш ли да празнуваш победи?

– Всяка спечелена победа означава една по-малко.

Една по-малко от онези, които ти остават да спечелиш – каза той. Лицето му вече започна да подпухва. – Ще ми сложиш ли тази вечер мокри компреси на лицето, като при това ми прочетеш една глава от „Критика на чистия разум“?

– Да – каза Лилиан. – А аз бих искала, някой ден да отида във Венеция.

– Защо?

– Там няма нито планини, нито автомобили.

XIV

В Сицилия останаха още две седмици. Клерфе лекуваше рамото си. Прекарваха дните си в запустялата градина на Левали или край морето. Вилата представляваше една уединена хижа, извисена над морето и над времето, които шумяха под нея без начало и без край. На Клерфе оставаха още няколко седмици до следващото състезание.

– Тук ли ще останем? – попита той. – Или ще се върнем?

– Къде?

– В Париж. Или някъде другаде. Когато човек няма постоянен дом, може да живее навсякъде. Тук става вече много горещо.

– Нима пролетта свърши?

– Тук, долу, да. Но ние можем да яхнем. „Джузепе“ и да тръгнем подире ѝ. В Рим пролетта едва започва.

– А когато и там свърши?

Клерфе се засмя.

– Тогава, стига да искаш, ще продължим по стъпките ѝ. Можем да я последваме край езерата на Ломбардия, после в Швейцария, след това по долината на Рейн, докато я настигнем в Холандия и я видим в най-пъстрата ѝ одежда сред полята с лалета край морския бряг. Така ще имаме чувството, че времето е спряло.

– Пътувал ли си някога по този маршрут?

– Да, преди сто години. Преди войната.

– С някоя жена ли?

– Да, но то бе нещо друго.

– Винаги е нещо друго. Дори и със същата жена. Но аз не съм ревнива.

– Бих искал да си поне мъничко.

– Струва ми се, че би било ужасно, ако не си преживял нищо и започнеш да ми разказваш, че аз съм първата жена в твоя живот.

– Ти наистина си първата.

– Не съм първата, но ако заради мен си забравил за известно време имената на другите, това е достатъчно.

– Ще заминем ли?

Лилиан поклати глава.

– Още не. Не искам да чувствавам, че времето е спряло. Искам да го усещам с всичките му промени, а не да се самозалъгвам. Времето бе

спряло в зимите на санаториума, но аз не бях спряла да живея. Преминавах покрай него като край ледена стена.

– А сега спряла ли си да живееш?

Тя го целуна.

– Сега се въртя в кръг. За известно време. Като в някакъв танц.

След няколко дни Лилиан започна да губи търпение. Струваше ѝ се, че е прекарала в Сицилия вече цели месеци. „За мене това са наистина месеци“ – мислеше тя. Лилиан имаше свое собствено летоброене. Нощите разделяха дните като тъмни пропасти от седмици, изчезващи в мига на самотното ѝ пробуждане. Клерфе никога не оставаше при нея през цялата нощ. Тя го отправяше, преди да е настъпило утрото. Той виждаше в това някакъв каприз, но тя не искаше той да чуе сутрешната ѝ кашлица.

Лилиан отлетя със самолет за Рим, за да продължи оттам за Париж. Клерфе и Ториани тръгнаха с колата. В Париж щяха да се срещнат.

Един следобед Лилиан се разхождаше край развалините на древния град, а после седна пред едно от кафенетата по Виа Венето. Вечерта трябваше да отлети за Париж, но тя се колебаеше. Внезапно я бе обзело някакво безпричинно униние, някаква сладка тъга, може би последната, която се възправя сивосребриста на хоризонта на всеки човешки живот, преминал по-различно от този на един писарушка. Лилиан прекара нощта в хотела и едва на другата сутрин отиде в бюрото на авиокомпанията. Там видя на витрината един рекламен плакат за Венеция и си спомни отново какво бе казала на Клерфе у Левали.

Без много да мисли повече, тя влезе в бюрото и помоли да презаверят билета ѝ за Венеция. Имаше чувството, че непременно трябва да отиде там, преди да се завърне в Париж. Имаше нужда да си изясни нещо, още не знаеше точно какво, но трябваше да го направи, преди да види отново Клерфе.

– Кога отлита самолетът? – попита тя.

– След два часа.

Лилиан се върна в хотела и приготви багажа си. Допускаше, че Клерфе вече е в Париж, но се поколеба да му телефонира или да му пише, че няма да пристигне. Помисли си, че би могла да направи това и от Венеция, но съзнаваше, че това няма да стане. Усещаше, че ѝ е необходимо да остане за няколко дни сама – сама и недосегаема, свободна от влиянието на когото и да било, преди да се завърне. „Да се завърна? – мислеше тя. – Но къде? Нима не приличам на онези птици от старинното предание, които се раждали без нозе и били обречени да летят до

самата си смърт? Нима не съм си избрала сама такава съдба? И не искам ли да си изясня само едно – дали да напусна Клерфе, или не?“

Самолетът се приземи в розовеещия късен следобед на лагуната.

Лилян успя да получи една ъглова стая в хотел „Даниели“. Прислужникът при асансьора побърза да ѝ съобщи, докато се изкачваха, че именно в този хотел се разиграл бурният роман между застаряващата Жорж Санд и младия Алфред дьо Мюсе.

– И как е свършило всичко? С коя ѝ е изневерил?

– С никоя, mademoiselle. Той е бил отчаян. Мадам Санд му е изневерявала – прислужникът се усмихна – с някакъв италиански лекар. Господин дьо Мюсе е бил поет.

Лилян забеляза искриците ирония и задоволство в очите на мъжа. „А най-вероятно тя е изневерявала на самата себе си – мислеше Лилян. – Отивала е при единия, а е обичала другия.“

Прислужникът отвори вратата.

– Тя го е напуснала – отбеляза той. – Заминала си, без да му се обади.

„Също като мене – помисли Лилян. – Нима и аз изневерявам на себе си?“ Тя влезе в стаята си и се спря. Помещението бе изпълнено с трептящата розова светлина на вечерта, каквато можеше да се види само във Венеция. Приблужи се до прозореца и погледна навън. Водата бе синя и спокойна, но щом откъм Сан Дзакария се зададе с бумтене едно параходче, вълните започнаха да надигат и свалят редиците от гондоли по кейовете. Проблеснаха и първите светлини, бели и самотни на фона на розовеещото небе и синьото море, както и оранжевите предупредителни светлини край плитчините, които като светеща огърлица нежно обвиваха силуета на Сан Джорджо Маджоре. „Този град е далеч от всякакви планини – мислеше Лилян. – По-далеч не би могло да се избяга!“ Нищо тук не ѝ действуваше смазващо, сякаш всичко я докосваше с галювна ръка. Всичко бе непознато и очарователно. „Тук никой не ме познава – мислеше тя. – И никой не знае, че съм тук!“ Тя усещаше своята анонимност като някакво странно, вихрено щастие – щастieto, че си се отскубнал от друго щастие за кратко или завинаги.

Това чувство се усили, когато излезе на малката piazza пред хотела. Усещаше нещо от приключението на всяко начало. Нямаше пред себе си никаква цел. Вървеше, накъдето я тласкаше случаят, и на края се озова в ресторант „Куадри“. Изглеждаше ѝ очарователно, че в малкия салон със стенописи, изобразяващи сцени от осемнадесето столетие и осветен от златни аплици, се влизаше направо откъм улицата. Лилян си

поръча омари и бутилка леко бяло вино. Край нея по стените бяха изписани танцуващи хора в маски. Тя се усещаше подобна на тях, изплъзнала се от света, скрита зад една невидима маска и предала се на същата опияняваща безотговорна свобода, каквато всяка маска предоставяше. Пред нея в розовия полумрак се откриваха хиляди възможности, както и хилядите улици на този град, обичаш маските. Накъде водеха те? Към непознати, безименни нови открития или само към прелестни и уморителни повторения, от които човек излиза преситен и подтиснат, че е пропилял най-ценното, което притежава – своето време? „Но времето е за това да се пропилява – мислеше Лилиан. – Да се пропилява въпреки всичко, безразсъдно и с лека ръка, иначе човек рискува да сподели съдбата на героя от приказката, който искал да получи толкова много за своя къс злато, че не можал да се спре на нищо и докато умувал, умрял.“

– Къде мога да отида тази вечер? – попита тя келнера.

– Тази вечер ли? Може би на театър, signora.

– Дали ще са останали свободни места?

– Положително. В театъра винаги могат да се намерят места.

– Как се отива дотам?

Келнерът започна да ѝ обяснява пътя.

– Не може ли да се отиде с гондола? – попита тя.

– Също може. По-рано винаги се отиваше с гондола на театър. Днес вече не. Театърът има два входа. Не е много далеч оттук.

Тя взе гондола при Палацо Дукале. Келнерът бе имал право. Пред театъра пристигна само още една гондола. В нея седеше някаква възрастна американска любовна двойка, която правеше снимки със светкавица. Снимаха и гондолата на Лилиан.

– Една жена не бива да остава сама във Венеция – каза гондолиерът, помагайки ѝ да слезе, – особено когато е млада, а още повече щом е и красива.

Погледна го. Мъжът бе стар и не изглеждаше да си предлага сам слугите.

– Нима човек може да се почувствува тук някога сам? – каза тя и се вгледа в червенеещото небе над покривите на къщите.

– Повече, отколкото където и да било другаде, signora. Разбира се, ако не сте родена тук – добави той.

Тя влезе в залата тъкмо когато завесата се вдигаше. Даваха някаква комедия от осемнадесети век. Огледа се • – залата сякаш плуваше в мека светлина, идваща от сцената и софитите. Това бе най-красивият театър в света. Навярно в стари времена, когато още не са познавали

електричеството и безчислените свещи и канделабри са осветявали изписаните балкони, този театър е изглеждал приказен. Впрочем такъв той беше и сега.

Лилиан се загледа в сцената. Не разбираше добре италиански и скоро се отказа да следи репликите. Отново я обзе странното чувство на самота и тъга, което я бе нападнало още в Рим. Нима гондолиерът бе прав? А може би всичко произлизаше оттам, че тя с такава настойчивост виждаше всичко тази вечер в алегорична светлина. Човек пристига, гледа някакъв спектакъл, от който нищо не разбира, и тъкмо когато е започнал да се догажда за смисъла на представлението, трябва да го напусне... На сцената не се представяше нищо сериозно. Това се виждаше от пръв поглед – някаква комедия с прелъстявания, хитроумни изневери и доста солени шеги с един злополучен глупак. Тя не можеше да разбере какво чак толкова я затрогва всичко това, че в гърдите ѝ изведнъж се надигна сподадено топло ридание и трябваше да притисне към устните си кърпичка. Едва когато изхлипа повторно и видя тъмните петна по кърпичката си, всичко ѝ стана ясно.

Почака няколко минути, опитвайки се да се овладее, но кръвта рухна наново. Трябваше да излезе, но не знаеше дали ще може да направи това сама. Помоли на френски съседа си да я изведе. Без да я погледне, мъжът поклати с негодувание глава. Той бе погълнат изцяло от представлението и не разбра какво му казва. Тогава тя се обърна към жената от лявата си страна. В отчаянието си се мъчеше да си спомни как е на италиански „помощ“. Но думата просто ѝ се изплъзваше от съзнанието.

– Misericordia – промълви тя на края – Misericordia, per favore! [Милост... милост, моля ви! (ит.). – Б. пр.]

Жената я погледна учудено.

– Are you sick? [Зле ли ви е? (анг.). – Б. пр.]

Притискайки устни с кърпичката си, Лилиан кимна с глава и направи знак, че иска да излезе.

– Too many cocktails – каза жената, застаряваща блондинка. – Mario, darling, help the lady to get some fresh air. What a mess! [Прекалили сте с коктейлите... Марио, мили, помогни на дамата да вземе малко чист въздух. Каква неразбория! (анг.) – Б. пр.]

Марио стана от мястото си. Той подкрепи Лилиан.

– Just to the door – прошепна тя. [Само до вратата (анг.). – Б. пр.]

Марио я хвана подръка и ѝ помогна да излезе. Няколко глави се извърнаха подире им и ги изгледаха бегло. На сцената хитрият любовник тъкмо празнуваше победа. Марио отвори вратата на фойето и разгледа

Лилиан. Пред него стоеше една съвсем преbledняла жена в бяла рокля. Между пръстите на ръката ѝ струеше кръв и капеше по гърдите ѝ.

– But, signora, you are really sick! – каза той, изгубил ума и дума. – Shall I take you to a hospital? [Но, синьора, вие сте действително зле!... Да ви заведе ли в болница? (анг.). – Б. пр.]

Тя поклати глава отрицателно.

– Хотел „Даниели“... Кола... моля – промълви задавено – ... такси...

– Но, signora, във Венеция няма таксита! Само гондоли! Също и моторни лодки. Трябва да ви настаня в някоя клиника.

– Не, не! Лодка... В хотела... Там сигурно има лекар... Моля ви... само една лодка... Та вие трябва вече да се връщате...

– Ах – каза Марио, – Мери може и да почака. Тя и без това не разбира нито дума италиански. Пък и пиесата е скучна.

Фойето на театъра бе тапицирано в бледо помпейско червено за разлика от пурпурния цвят на завесите. Пред очите на Лилиан се заредиха бели декоративни пана, врати, стъпала и на края я обляхна повеят на вятъра. Прекосиха някакъв площад, изпълнен от дрънченето на вилицы и лъжици. В дъното се виждаше малък ресторант, от който долитаха смехове и глъч. Минаха покрай ресторанта и излязоха на тъмен, тесен и вонящ канал, от който изникна някаква лодка, а гондолиерът, приличаш на митически лодкар, пренасящ душите на умрелите през Стикс, викаше:

– Гондола, господа, желаете ли гондола?

– Да, да! Бързо! Бързо! Signora е зле!

Гондолиерът опули очи.

– Простреляна ли е?

– Не питай! Карай! Бързо!

Минаха по тесния канал под някакъв нисък мост, покрай стени на здания. До слуха на Лилиан достигаше плисъкът на водата и проточеният вик на гондолиера на кръстовищата. Пред очите ѝ се редяха изгнили стъпала, разкривени врати, малки градинки, пълни с мушката, стаи с радио и жълти електрически крушки без абажур, провиснато пране, един плъх, пълзящ като въжеиграч над водата покрай една къща. Дочуваше звънливи гласове на жени, усещаше миризма на чесън, лук и прегоряло олио, както и тежкото мъртво зловоние на водата.

– Скоро ще пристигнем – каза Марио.

Навлязоха в друг, по-широк канал и скоро се озоваха сред просторните и развълнувани води на Канале Гранде.

– Да спрем ли някоя моторна лодка?

Лилян лежеше напреко на задните седалки, така, както се бе строполила отначало.

– Не – прошепна тя. – Продължавайте! Не сменяйте лодката...

Преминаха покрай осветените фасади на хотелите, покрай препълнените с хора тераси на ресторантите. Малки параходчета varogetti, натъпкани с пътници, пръскаха дим наоколо и преминаваха покрай тях с бумтене. Ехтяха и моторни лодки с моряци в бели униформи. Колко самотен се чувствуваше човек сред сладостната суматоха на съществуването, когато се бореше за него, и как всичко се превръщаше в призрачно видение, щом дъхът спираше в гърлото! Погледът на Лилян се плъзна по редиците от гондоли, които като черни ковчези се полюляваха в огледалните води пред пристаните или се надигаха като огромни черни лешояди, канещи се да я разкъсат с металическите си човки. Преминаха покрай едно площадче, обляно от светлина. Над тях бяха небесните простори и звездите, а под Моста на въздишките някакъв тенор с непоносимо сладникав глас пееше „Санта Лучия“ в една лодка с туристи. „А може би това е смъртта – мислеше Лилян, отметнала назад глава. – Може би, умирайки, ще слушам ромона на водата под себе си, тази глъхнеща песен и гласа на този непознат човек до мене, който непрекъснато ме пита: «How are you feeling? [Как се чувствувате? (анг.) – Б. пр.] Ще можете ли да издържите само още две минути? Скоро ще пристигнем!» Не, това не е смъртта“ – разбираше тя.

Марио ѝ помогна да слезе от лодката.

– Платете – прошепна тя на портиера при входа на хотел „Даниели“ откъм канала. – Платете вместо мене и повикайте лекар! Незабавно!

Марио я преведе през хола. Там почти нямаше хора. На една маса седяха американци, които опулиха очи, като я видяха. Мярна ѝ се някакво познато лице, но не можа да си спомни кое е.

Младият прислужник при асансьора бе все още на смяна. Лилян му се усмихна с усилие.

– Това е наистина драматичен хотел – прошепна тя. – Имахте право.

– Не говорете, madame – каза Марио. Той бе благовъзпитан ангелхранител и имаше кадифен глас. – Лекарят ще дойде веднага. Доктор Пизани. Много добър лекар. Само не говорете! Донеси лед! – каза той, обръщайки се към прислужника.

Лилян прекара една седмица на легло. Вече бе станало толкова топло, че прозорците стояха отворени през цялото време. Не бе

съобщила нищо на Клерфе. Не желаше той да я намери болна и не искаше да го вижда край леглото си. Това бе нейна работа, само нейна. По цял ден спеше или дремеше. До късно през нощта слушаше грубите подвиквания на гондолиерите и плискането на водата под навързаните на Рива дели Скиавони гондоли. От време на време идваше лекарят, идваше и Марио. Лекарят разбираше положението ѝ и я уверяваше, че няма нищо особено опасно и че кръвоизливът бил незначителен, а Марио ѝ носеше цветя и ѝ разказваше за трудния си живот с дамите в напреднала възраст. Веднъж само да намерел някоя млада богаташка, която да го разбира! Той нямаше предвид Лилиан. Още първия ден бе прозрял в нея и бе разбрал какво представлява. Той приказваше с нея напълно откровено, като че тя бе негова другарка по професия.

– Ти живееш със смъртта, както аз с жените, обхванати от паника, че времето им е преброено – казваше той, като се смееше. – Или, точно, ти си обхваната от паника, а смъртта е твоят жиголо. Разликата е само в това, че той ти е винаги верен. Затова пък ти го мамииш на всяка крачка.

Лилиан го слушаше развеселена.

– Смъртта е жиголо на всички ни, само че повечето и не подозират това – каза тя. – Какво ще стане с тебе по-нататък, Марио? Ще се ожениш за някоя от твоите старици ли?

Марио със сериозен вид поклати глава.

– Аз спестявам. Когато след няколко години събера достатъчно пари, ще отворя малък елегантен бар от рода на бар „Харис“. Имам си годеница в Падуа. Тя готви направо великолепно! Да знаеш само какви фетучини умее да приготвя! – Марио целуна върховете на пръстите си. – Ще ни дойдеш ли на гости с твоите приятели? [фетучини (ит.) – италианско народно ястие, приготвено от печени резени месо и подправки. – Б. пр.]

– Ще дойда – каза Лилиан, трогната от деликатността, с която Марио се опитваше да я утеши, давайки си вид, сякаш вярва, че тя ще преживее още дълго. Но нима тя самата не се уповаваше на някакво чудо, което бог би сътворил специално за нея? Нима не вярваше, че тъкмо онова, от което толкова я предпазваха, може да ѝ донесе изцеление? „Аз се оказах една сантиментална глупачка – мислеше тя, – изпълнена с детинската вяра, че някаква богородица ще ме спаси от всяко безизходно положение само с едно благодушно потупване по рамото.“ Гледайки лицето на Марио, което на фона на огрения от следобедното слънце прозорец приличаше на камей, изсечена от розов кварц, Лилиан си спомни

думите на един английски състезател, казани в Сицилия, че латинските народи не притежавали чувство за хумор. „То не им е и нужно – мислеше Лилиан. – За тях този начин на самоутвърждаване, е отдавна изминат етап. Хуморът представлява бисерът на цивилизованото варварство. Хората от осемнадесети век не са разбирали почти нищо от хумор, затова пък са владеели изкуството на куртоазията, с чиято помощ са омаловажавали всичко, което не са могли да преодолеят. Осъдените на смърт по време на Френската революция са се отправяли към ешафода не с иронична усмивка, а с най-изискани маниери, сякаш са отивали на прием в двореца.“

Един ден Марио ѝ донесе молитвена броеница, осветена от папата, и една изписана венецианска кутия за писма.

– Не мога да ти се отплатя с нищо, Марио – каза тя.

– Аз и не искам да ми се отплащаш. Приятно е сам да можеш да подариш нещо, след като си принуден постоянно да живееш от подаръци.

– Принуден?

– Виждаш ли, професията ми е доста доходна, за да я изоставя. Но не мисли, че е и много лека. И тя изисква труд като всяка друга. Толкова ми е приятно, че поне ти не желаеш нищо от мене!

Познатото лице, което Лилиан бе забелязала в хола на хотела, когато Марио я превеждаше оттам, бе на виконт дьо Пестр. Той я бе познал и още от следващия ден започна да ѝ изпраща цветя.

– Но защо живеете в котел? – попита той, когато тя най-сетне му се обади по телефона.

– Просто обичам хотелите. Може би предпочитате да ме видите настанена в някоя клиника?

– Разбира се, не. Клиниките са само за операции. Аз ги ненавиждам толкова, колкото и вие. Но една къща с градинка край някой от тихите канали...

– Нима и тук сте се осигурили с къща? Както и с апартамент в Париж?

– Не би ми било трудно да намеря една.

– А вече имате ли?

– Да – каза Пестр.

Лилиан се разсмя.

– Вие притежавате жилища навсякъде, а аз нямам никъде нищо. Да видим кой от двамата ли ще се раздели по-лесно със земните радости! По-добре ме заведете някъде на вечеря.

– Разрешено ли ви е да излизате?

– Не съвсем. Но тъкмо това прави живота по-интересен, не намирате ли?

„Това наистина прави нещата по-интересни – мислеше Лилиан, докато слизаше в хола на хотела. – Колкото пъти човек се изплъзва на смъртта, толкова пъти се ражда повторно, и то с все по-дълбоката благодарност, че се е отървал от илюзията да предявява някакви изисквания към живота.“

Поразена, тя се спря на мястото си.

„Това е! – мислеше. – Ето разрешението на загадката? Нима трябва да дойда във Венеция, в този приказан хотел с неговите следобеди от пурпур и кобалтово синьо, за да проумея всичко това?“

– Вие се усмихвате – посрещна я Пестр. – Защо? Защото мамите лекаря си ли?

– Не точно лекаря си. Къде ще отидем?

– В една таверна. Ще вземем гондола още отгук.

Те излязоха през страничния вход на хотела. Лилиан изживя миг на замайване и гадене, но той бързо премина, щом стъпи в лодката. Гондолата вече не ѝ се струваше нито плуващ ковчег, нито черен лешояд, готов да я разкъса с металната си човка. Тя бе само гондола – тъмен символ на някогашната така неудържима жизнерадост на един град, в който е трябвало да се издаде закон, всички гондоли да бъдат боядисани в черен цвят, за да не се разоряват собствениците им при надпреварата за великолепиe.

– Познавам Венеция само от прозореца си – каза Лилиан – и в няколкото часа на първата вечер.

– Значи, познавате я по-добре от мене. Аз я познавам от тридесет години.

Отново пред очите на Лилиан се заредиха канали, хотели, тераси с чието застлани маси и приготвени чаши. Отново слушаше плискането на леките вълни. Появи се тесен канал, напомнящ водите на Стикс. „Откъде ми е познато това място? – помисли Лилиан, а сърцето ѝ се сви за миг. – Не следваше ли сега един прозорец с клетка с канарчета?“

– Къде се намира тази таверна? – попита тя.

– Близо до театъра.

– Има ли тераса?

– Да. Позната ли ви е вече?

– Съвсем бегло. Но не съм вечеряла там. Само съм минавала наблизко.

– Това е първокласно заведение.

Преди още да завият зад ъгъла, до слуха ѝ достигна шум на вилици и чинии, глъч и смехове.

– Вие се смеете – каза Пестр. – Защо?

– Вече за втори път ми задавате този въпрос. Просто защото съм гладна и защото знам, че ще ми се предложи нещо за ядене.

Сервира им сам собственикът на заведението. Той им донесе разни морски деликатеси – пресни, пържени, варени, – както и наливно бяло вино.

– Защо сте тук сама? – запита Пестр.

– От каприз. Но скоро се връщам.

– Къде? В Париж ли?

– В Париж.

– При Клерфе?

– И това ли знаете вече? Да, при Клерфе.

– Няма ли да бъде малко прибързано? – каза Пестр предпазливо.

Лилиан се засмя.

– Вие сте упорит. Имате ли вече някакво предложение?

– Не, ако не желаете. Но ако пожелаете, да, и то без никакви условия. Защо, да речем, поне за кратко време не хвърлите един поглед наоколо си?

До масата им се приближи един човек с играчки. Той нави пружините на две плюшени кученца и ги пусна да вървят по масата.

– Вече не ми е до хвърляне на погледи – каза Лилиан. – Нямам време за повторения.

Пестр вдигна от масата плюшените кученца и ги върна на човека.

– Сигурна ли сте, че това са само повторения?

Лилиан кимна весело.

– За мене да. Промените в детайлите са без значение. А разните варианти не ме интересуват.

– Интересува ви, значи, само същността?

– Само онова, което ме вълнува. А то е същото, дори и когато мъжът се променя. Струва ми се, това имахте предвид, нали? Виждате, че реакциите ми са съвсем прости. – Човекът с играчките отново се приближи и постави на масата им играчка, представляваща двор с кокошки. Собственикът на заведението дойде и го прогони. После им сервира праскови в горящ ром и еспreso.

– Никога ли нямате чувството, че можете да пропуснете нещо? – попита Пестр.

Лилиан го погледна и не отговори веднага.

– Какво например? – попита тя след малко.

– Някое приключение. Някоя изненада. Нещо ново. Нещо, което не познавате.

– Когато дойдох тук, имах това чувство. Струваше ми се, че съм пропуснала всичко – Ню Йорк, Йокохама и Таити, Аполон, Дионисий, Дон Жуан и Буда... Сега вече това чувство изчезна.

– Откога?

– От няколко дни.

– И коя е причината?

– Разбрах, че човек може да пропусне само себе си.

– Как разбрахте това?

– Както си седях до прозореца в хотела.

– А сега ви питам за трети път, защо се усмихвате? – каза Пестр.

– Защото дишам, защото съм тук, защото е вечер и защото говорим глупости.

– Нима говорим глупости?

– Всичко, което говорят хората, е глупост. Тук имат ли коняк?

– Имат грапа, отлежала и много хубава – каза Пестр. – Знаете ли, завиждам ви.

Лилиан се засмя.

– Вие сте се променила – каза Пестр. – В Париж бяхте по-друга. Знаете ли в какво се състои разликата?

Тя сви рамене.

– Не знам. Може би в това, че съм изгубила една илюзия, илюзията, че човек има право на живот... а също навярно и тази, че светът е устроен несправедливо...

– Схващанията ви са съвсем безнравствени.

– Съвсем – повтори тя и изпи грапата си. – Надявам се, че ще ги запазя. Поне за известно време.

– Изглежда, че съм пристигнал малко късно – каза Пестр. – Закъснял съм с няколко часа или с няколко дни. Кога заминавате? Утре ли?

– В други ден.

– Това личи и по гласа ви. Жалко!

– Тази дума „жалко“ съвсем не е толкова безутешна, както си мисли човек.

– И това ли е резултат от последните ви прозрения?

– От днешните ми прозрения.

Пестр ѝ помогна да стане.

– Надявам се да бъде резултат от утрешните ви прозрения.

– А изразът „надявам се“ – каза Лилиан – в замяна на това е много по-безутешен, отколкото човек си мисли.

XV

Клерфе потърси Лилиан в Париж и след като не я намери, реши, че се е завърнала в санаториума. Обади се там по телефона и разбра заблудата си. Продължи да я търси в Рим и в Париж, но никъде не откри следите ѝ. На края, реши, че го е напуснала. Дори чичо Гастон, мърморейки, му съобщи, че не знае и не иска да знае къде е племенницата му. Клерфе се опита да забрави Лилиан и да се върне към предишния си живот, но постоянно имаше чувството, че е загънал в нещо лепкаво, от което не може да се освободи.

Една седмица след пристигането си в Париж той срещна Лидия Морели.

– Лястовичката отлетя ли? – запита го тя.

– Изглежда, ти е причинила сума главоболия. По-рано никога не се интересуваше от други жени.

– Тогава те е изоставила?

– Изоставила! – отговори Клерфе с усмивка. – Що за старомодна дума!

– Това е една от най-древните думи на света. – Лидия го наблюдаваше.

– Какво сега, ще разиграваме семейна сцена от хиляда осемстотин и деветдесета година ли?

– Значи, действително си влюбен!

– А ти ревнуваш.

– Аз ревнувам, а ти си нещастен. Има разлика, нали?

– Мислиш ли?

– Да. Аз знам от кого точно ревнувам, а ти – не. Заведи ме да пийна нещо.

Отидоха в един ресторант. През вечерта объркаността на Клерфе се превърна в озлобление срещу Лилиан. Обзе го първичната ярост на мъжа, когото са изоставили, преди сам да е изоставил. Лидия го бе жегнала на най-болното място.

– Време ти е вече да се жениш – каза тя след това.

– За кого?

– Това не знам, но вече си узрял за женитба.

– За тебе ли да се ожения?

Лидия се усмихна.

– Не бих искала да ти причиня и тази неприятност. Освен това нямаш достатъчно пари за мене. Ожени се за някоя богаташка. Има толкова жени с пари. Докога възнамеряваш да се състезаваш още? Та това е работа за младоци.

Клерфе кимна.

– Известно ми е, Лидия.

– Не прави такава слисана физиономия. Всички стареем. Човек трябва да си нареди живота, преди да е станало много късно.

– Сигурна ли си, че трябва?

– Не ставай глупак. Какво друго ни остава?

„Познавам човека, който не желае да си нарежда живота“ – помисли Клерфе.

– Вече намислила ли си за кого трябва да се ожена? Изведнъж започваш да проявяваш такива майчини грижи!

Лидия го погледна изпитателно.

– За това можем да поговорим. Ти си се променил.

Клерфе поклати глава и се изправи.

– Сбогом, Лидия!

Тя се приближи плътно до него.

– Ще се върнеш при мене, нали?

– От колко време се познаваме вече?

– Четири години с много прекъсвания.

– Да, тези години приличат на брокат, прояден от молци.

– Просто никой от нас не искаше да поема отговорност за другия.

Всеки се стремеше да получи всичко и да не даде нищо...

– Не е вярно нито едното, нито другото.

– Но ние си подхождахме, Клерфе.

– Като всички хора, които не стават вече за нищо друго. Така ли е?

– Не знам. Да ти Открива ли една тайна?

– Каква? Че тайни няма и че всичко е тайна, това ли?

– Не. Така мислят мъжете. Ще ти открия една женска тайна. Нищо не е толкова лошо или толкова хубаво, колкото ни се струва, и нищо не е окончателно. Ела тази вечер при мене.

Клерфе не отиде. Бе изпаднал в апатия и се чувствуваше отвратително. Това не бе обикновеното настроение при подобни случаи. Той бе загубил не само Лилиан, бе загубил нещо от самия себе си. Без да забележи, бе възприел нещо от нейния маниер на живот, живот без мисъл за утрешния ден. Но човек не може да живее по този начин. Утрешен ден съществува, поне за него въпреки рисковете на професията му.

Трябваше да съществува!

„Заради Лилиан аз се откъснах от всички – мислеше той с раздразнение. – Тя ме направи много по-млад, но и много по-глупав. По-рано щях да отида при Лидия Морели и щях да прекарам е нея толкова време, колкото ми се искаше и basta! А сега, само като си го помисля, започвам да се чувствавам като гимназист и знам, че ако го направя, след това ще усещам махмурлук като че съм пил лошо вино.“

„Би трябвало да се ожения за Лилиан – мислеше той. – Това е разрешението! Лидия има право, макар и не така, както тя си мисли!“ Изведнъж при тази мисъл се почувствува свободен и лек и сам се учуди на това. Никога преди не бе мислил да се жени, а сега неочаквано това му изглеждаше напълно в реда на нещата. И без друго не можеше да си представи повече своя живот без Лилиан. В това нямаше нищо трагично, нищо романтично и нищо сантиментално. Просто животът му без нея внезапно изгубваше всякакъв смисъл, превръщаше се в еднообразна поредица от години, приличащи на еднакви стаи, в които е угасена светлината.

Престана да я търси. Разбираше, че това е безсмислено. Ако тя се завърнеше в Париж, или щеше да дойде при него, или не.

Клерфе не предполагаше, че Лилиан вече е тук и че отново се е настанила в хотел „Бисон“. Тя искаше да остане още няколко дни сама. Той не трябваше да я види, преди да се е почувствувала достатъчно добре, за да изглежда здрава. Спеше почти през целия ден и никъде не излизаше. Тъй като куфарите ѝ бяха на съхранение при него в „Риц“, трябваше да се задоволи със съдържанието на двете си пътни чанти, които бе взела със себе си в Сицилия.

Тя имаше чувството, сякаш след силна буря се е завърнала в старото пристанище, но междувремето то се бе променило. Декорът бе друг или по-скоро бе същият, но осветлението бе друго. Сега то бе ярко, недвусмислено и безжалостно, но не и тъжно. Бурята бе отминала, розовата мъгла на илюзиите също. Вече нямаше избавление, но нямаше и плачове. Шумът постепенно стихваше. Много скоро и тя щеше да чуе ударите на сърцето си. Да чуе не само неговия повик, но и неговия отклик.

Първият, когото Лилиан посети след завръщането си, бе чичо Гастон. Той бе изненадан, че я вижда, но след няколко минути по лицето му се изписа нещо като предпазлива радост.

– Къде живееш сега? – попита той.

– В хотел „Бисон“. Там не е скъпо, чичо Гастон.

– Ти си мислиш, че през нощта парите се умножават от само себе

си. Ако продължаваш така, скоро ще останеш без стотинка. Знаеш ли докога ще ти стигнат парите, ако продължаваш да харчиш така?

– Не знам. И не искам да знам.

„Трябва да побързам да умра“ – помисли си тя иронично.

– Винаги си живяла свръх възможностите си. По-рано хората поминаваха само от лихвите на капиталите си.

Лилиан се засмя.

– Чух, че в град Базел – на швейцарската граница, се смята вече за праросничество, ако някой не живее от лихвите на лихвите си.

– Швейцария! – въздъхна Гастон, сякаш говореше за Венера Калипигос. – С нейната валута! Щастлив народ! – Той погледна Лилиан. – Бих могъл да ти освободя една от стаите в моето жилище. Така ще икономисаш пари поне за хотел.

Лилиан се огледа. „Той отново ще се опита да ме въвлече в дребните си интриги, отново ще започне да ме сватосва за този, за онзи – помисли тя. – Ще ме надзирава, защото се страхува да не накърня някак неговите пари.“ Но и за миг на Лилиан не мина през ум да му каже истината.

– Не се страхувай, чичо Гастон, аз няма да взема от тебе нито стотинка – каза тя. – Никога!

– За тебе често пита младият Боало.

– Кой е той?

– Синът на онези Боало, часовникарската фамилия. Много почтено семейство. Майката...

– Този със заешката устна ли?

– Заешка устна! Що за вулгарен израз! Това е дреболия, която често се среща в старите фамилии! Освен това е оперирана и почти не се забелязва. В края на краищата един мъж не е задължително да бъде манекен.

Лилиан разгледа внимателно дребния самоуверен човечец.

– На колко си години, чичо Гастон?

– Отново се захващаш за това! Нали знаеш?

– А колко години мислиш, че още ти остават да живееш?

– Държанието ти е направо неприлично! Такива въпроси не се задават на възрастни хора! Само на бог е известно колко ще живее човек.

– На бог са известни много неща. Някога ще му се наложи да даде отговор на сума ти въпроси, не мислиш ли? Аз също ще го поразпитам за едно-друго.

– Какво? – Гастон облещи очи. – Какво приказваш?

– Нищо. – Лилиан потисна мигновения си гняв. Този жалък

наперен дребосък, ненаправил нищо значително през живота си, бе значително по-стар от нея, но щеше положително да я надживее поне с няколко години. Този проскубан петел знаеше всичко, за всичко имаше определено мнение, а с господ беше на ти.

– Чичо Гастон – каза Лилиан, – ако можеше да започнеш живота отначало, щеше ли да го изживееш по друг начин?

– Ама, разбира се!

– А как? – попита Лилиан със слаба надежда.

– Естествено, втори път не бих се оставил да ме засегне девалвацията на франка. Още в четиринадесета година щях да закупя американски акции. . . , а след това най-късно до тридесет и осма щях да...

– Добре, чичо Гастон – прекъсна го Лилиан. – Разбирам. – Гневът ѝ бе стихнал.

– Нищо не разбираш. Иначе не би стопанисвала по такъв начин малкото пари, които са ти останали! Естествено, твоят баща...

– Знам, чичо Гастон. Бил е прахосник! Но съществува един много по-голям прахосник от него.

– Кой е той?

– Животът. Той прахосничи и с тебе, и с мене, и с всички други.

– Дрън-дрън! Салонен болшеvizъм! Да се отучиш от тези глупости! Животът е сериозно нещо!

– Правилно. Ето например трябва да заплатя сметката си в хотела. Дай ми пари. И не се дръж така, като че харча твои пари. Те са мои!

– Пари! Пари! Това е всичко, което познаваш от живота!

– Не, чичо Гастон, това е всичко, което ти познаваш!

– Трябва да ми благодариш! Иначе отдавна нямаше да имаш нито стотинка. – Гастон неохотно попълни един чек. – А после? – запита той с горчивина в гласа, докато размахваше хартията във въздуха, за да изсъхне мастилото. – Какво ще стане после?

Лилиан го гледаше изумена. „Изглежда, икономисва дори от попитателната хартия“ – помисли тя.

– За мене не съществува „после“ – каза тя.

– Всички казват така. А когато пропилят, каквото имат, идват при тебе и човек, ще не ще, се вижда принуден да накръни собствените си дребни спестявания, за да...

У нея отново се надигна гняв, ясен и силен. Тя издърпа чека от ръцете на чичо си.

– Стига си се вайкал! Иди и си накупи американски акции, ти, патриот такъв!

Тя тръгна по мокрите улици. Докато бяха говорили с чичо Гастон, навън бе валил дъжд, но сега отново грееше слънце и се отразяваше в блестящия асфалт и в локвите покрай тротоарите. „Небето се отразява дори и в локвите – помисли тя, – така, както навярно и бог се отразява в чичо Гастон.“ Стана й смешно. В Гастон бе по-трудно да се открие присъствието на бога, отколкото в мръсните ручейчета, стичащи се в каналите, да се види небесната синева и блясъкът на слънцето. Впрочем бог можеше да се открие доста трудно в повечето хора, които тя познаваше. Те киснеха из своите канцеларии и превиваха гръб зад бюрата си с толкова равнодушие към живота, сякаш всеки от тях имаше пред себе си два пъти повече от дните на Метусалем. И в това се заключаваше тяхната безотрадната тайна! Те живееха така, сякаш не съществуваше смърт, – но се държаха не като герои, а като бакали. Те бяха потиснали у себе си познанието за кратковременността на живота и нехаеха пред смъртта подобно на шрауси, скрили главите си в пясъка пред лицето на опасността, или се залъгваха с дребнобуржоазната илюзия за вечен живот след смъртта. Дори грохнали старци, вече стъпили с единия крак в гроба, те се мамеха един друг, за да увеличат размерите на онова, което отдавна ги бе превърнало в свои роби – парите и властта. [Метусалем – според библията един от праотците на човечеството, живял деветстотин шестдесет и девет години. – Б. пр.]

Лилян извади от джоба си една стофранкова банкнота, разгледа я и с внезапна решителност я захвърли в Сена. Този символичен жест на протест бе истинска детинщина, но не беше ли все едно? Нали й достави удоволствие? Чека на чичо Гастон, естествено, не захвърли. Така Лилян стигна до булевард Сен Мишел. Уличното движение бе в разгара си. Притичваха хора, блъскаха се, бързаха. Слънцето се отразяваше в стотици покриви на автомобили, ревяха мотори. Всеки се стремеше към някаква цел, всеки се мъчеше да я достигне колкото се може по-скоро и всички тези дребнички цели напълно засенчваха крайната цел на човешкия живот и тя сякаш преставаше да съществува.

Лилян прекоси улицата. От двете й страни, треперейки от нетърпение, се бяха строили в редици безчет огнедишащи чудовища, приковани на място от червената светлина на светофара. Тя премина между тях така, както някога Мойсей преминал с еврейския народ през Червено море.

„В санаториума беше друго – мислеше тя. – Там крайната цел бе винаги пред погледите, осветяваше всичко, сякаш бе някакво зловещо слънце в небето, и хората живееха под това слънце, старяха се да не го

забелязват, но винаги усещаша присъствието му. Това им даваше по-голяма прозорливост и по-голямо мъжество. Онзи, който знаеше, че краят му е близо и че няма спасение, който бе озарен от това последно прозрение и това последно мъжество, той вече не бе само жертвено животно, той, макар и с малко, превъзхождаше своя палач.“

Лилиан се върна в хотела. Отново бе взела стая на първия етаж, за да не изкачва много стълби. Пред входа на ресторанта стоеше търговецът на стриди.

– Днес имаме чудесни скариди – каза той. – Сезонът на стридите почти свърши. Ловът им ще започне едва през септември. Тогава ще бъдете ли все още тук?

– Положително – отвърна тя.

– Да ви избира ли скариди? Най-вкусни са сивите, макар че розовите имат по-привлекателен вид. И така – от сивите ли?

– От сивите. Сега ще ви спусна кошничката. Прибавете и половин бутилка розе, изстудено. Ще го получите от Люсиен, главния келнер.

Тя бавно се изкачи по стълбите. После спусна кошничката си през прозореца и я изтегли обратно. Бутилката бе отворена, а виното в нея бе толкова студено, че шишето бе изпотено. Седна на долната дъска на прозореца, вдигна крака и ги опря в страничната рамка. Виното постави до себе си. Люсиен се бе погрижил и за една чаша и салфетка. Отпи от виното и се залови със скаридите. Животът ѝ се струваше прекрасен и нямаше желание да размишлява върху него. Смътно чувствуваше, че над нея виене някаква прокоба, но сега не ѝ беше до това. Поне не в този миг. Майка ѝ бе починала от рак след много тежка операция. Винаги съществуваше нещо по-лошо от собствената ни участ. Лилиан примигваше срещу слънцето и усещаше как светлината се стича по лицето ѝ. В това положение я видя Клерфе, който, изгубил вече всякаква надежда, за сетен път минаваше под прозорците на хотел „Бисон“.

Той стремително разтвори вратата.

– Лилиан! Къде беше? – извика той.

Тя го бе видяла да прекосява улицата.

– Във Венеция, Клерфе.

– Но защо?

– Нали ти казах в Сицилия, че ми се иска да видя Венеция. А когато пристигнах в Рим, това желание отново ме обзе.

Клерфе затвори вратата.

– Така, във Венеция! Но защо не ми съобщи? Щях да дойда веднага. Колко време прекара там?

– Това разпит ли е?

– Засега не. Търсих те навсякъде, но за Венеция и не помислих. С кого беше там?

– Нима това не е разпит?

– Разбери, ти ми липсваше! В главата ми се въртяха най-ужасни мисли! Нима не можеш да го проумееш? – Мога – каза Лилиан. – Искаш ли скариди? Миришат на водорасли и море.

Клерфе взе картонената подложка със скаридите и я изхвърли през прозореца.

Лилиан погледна навън.

– Улучи някакъв закрит зелен ситроен. Ако бе изчакал само една секунда, щеше да цапардосаш направо по фризура на една дебела руса дама в открито рено. Подай ми, моля те, кошничката с въженцето. Още съм гладна.

За секунда изглеждаше, че той ще изхвърли и кошничката подир скаридите, но я подаде.

– Каж ми да сложи още една бутилка розе – каза той. – И слез от прозореца, искам да те прегърна.

Лилиан слезе на пода.

– С „Джузепе“ ли дойде?

– Не. Оставих го на Плас Вандом в компанията на десетина ролс-ройси и ягуари, които удостоява с презрението си.

– Хайде, иди го вземи и да се разходим из Булонския лес.

– Добре, шом искаш, ще се разходим из Булонския лес – каза той и я целуна, – но ще излезем заедно и заедно ще отидем за „Джузепе“. Иначе от тебе няма да има и следа, когато се върна. Не желая да рискувам повече.

– Много ли ти липсвах?

– Понякога, когато не те мразех, или когато не се страхувах, че някой твой любовник може да те е убил в пристъп на сексуална разюзданост. Всъщност с кого беше във Венеция?

– Бях сама.

Той я погледна.

– Може и да е така. При тебе човек никога не знае нищо със сигурност. Защо не ми писа?

– Нямаме този обичай, Клерфе. Ти също заминаваш понякога за Рим и се появяваш едва след няколко седмици, нали? И при това с любовница.

Клерфе се засмя.

– Сигурен бях, че някой ден ще ми го натякнеш. Затова ли не бърза-ше да се върнеш?

– Не, разбира се.

– Жалко.

Лилян се наведе от прозореца, за да изтегли кошничката. Той търпеливо зачака. На вратата се почука. Клерфе отвори, прие от келнера бутилката вино и докато слушаше как Лилян крещи от прозореца, че иска още няколко шепи скариди, изпи една чаша. После огледа стаята. Обувките на Лилян бяха разхвърляни навсякъде по пода, на едно от креслата бе провесено бельо, а в полуотворения гардероб се виждаха роклите й. „Тя е отново тук“ – помисли и се почувствува обзет от дълбоко, непознато и възбуждащо спокойствие.

Лилян се обърна с кошничката в ръка.

– Да знаеш само как миришат! Ще отидем ли някой ден пак на море?

– Да. Ако искаш, можем да заминем за Монте Карло. Това лято ще участвам там в едно състезание.

– А не можем ли да тръгнем по-рано?

– Когато искаш. Днес? Утре?

Тя се усмихна.

– Ти добре ме познаваш. Щом можем да тръгнем днес или утре, значи, няма да бързаме. – Тя пое чашата, която той ѝ подаде.

– Знаеш ли, Клерфе, нямах намерение да оставам във Венеция толкова дълго, а само няколко дни.

– И какво те задържа?

– Разболях се.

– Така ли? От какво?

– Простудих се.

Тя виждаше, че Клерфе не ѝ вярва, и това я изпълваше с възторг. Неговото недоверие сякаш правеше кръвоизлива ѝ недействителен. А може би той наистина не бе толкова сериозен, колкото тя си мислеше. За миг се почувствува като някаква дебелана, отслабнала изведнъж с десетина килограма.

Лилян се притисна в него. Той я обхвана в прегръдките си.

– И кога смяташ пак да ми избягаш? – я попита.

– Аз не бягам, Клерфе. Просто понякога само ме няма.

Откъм реката прозвуча сирената на един влакчак. На палубата му млада жена простираше на въже пъстро пране. Пред вратата на камбуза момиченце си играеше с едно овчарско куче, а кормчията по жилетка

стоеше пред кормилото и си подсвиркваше. [Камбуз (хол.) – корабна кухня. – Б. пр.]

– Погледни! – възкликна Лилиан. – Винаги ме обхваща завист, когато видя подобна картина. Семейно щастие! Както бог го е пожелал.

– Ако ти се предоставеше това щастие, щеше още на първата спирка тайно да се измъкнеш.

– Това не ми пречи да им завиждам. А сега ще отидем ли да вземем „Джузепе“?

Той внимателно я вдигна на ръце.

– Вече не ми се ходи за „Джузепе“, нито ми се разхожда из Булонския лес. За това ще имаме достатъчно време довечера.

XVI

– С една дума, ти възнамеряваш да ме поставиш под арест – каза тя и се засмя. Клерфе не се смееше.

– Не искам да те поставя под арест. Искам да се ожена за тебе.

– Защо?

Без да Става от леглото, Лилиан вдигна бутилката розе пред очите си и погледна през нея към светлината. Прозорецът заблестя във виното с пурпурни багри, сякаш облян от кръв. Клерфе измъкна бутилката от ръката ѝ.

– За да не изчезнеш безследно отново някой ден.

– Но нали куфарите ми са при тебе в „Риц“. Мислиш ли, че една женитба може да бъде по-сигурна примамка от роклите ми, за да се завръщам?

– Искам да се оженим не за да се завръщаш при мене, а за да останеш при мене. Но да погледнем на нещата от друга страна. Ти нямаш вече много пари. А от мене не искаш да вземеш нищо...

– Но ти самият не притежаваш нищо, Клерфе.

– Притежавам моя дял от две състезания. Към това можем да прибавим парите, които са ми останали, и парите, които тепърва ще спечеля. Имаме предостатъчно за тази година.

– Добре, тогава ще почакаме до другата година.

– Защо да чакаме?

– За да се убедиш, че всичко това са глупости. С какви пари ще ми купуваш догодина рокли и обувки? Нали сам каза, че договарят ти изтича в края на тази година?

– Предложиха ми да стана представител на фирмата. Лилиан вдигна крака си и заразглежда очертанятия му. „Ставам все по-слаба“ – помисли тя.

– Възнамеряваш да продаваш коли? Просто не мога да си го представя.

– Аз също. Но много неща, които не съм могъл да си представя, впоследствие съм вършил или съм искал да извърша. Например никога не съм допускал, че мога да пожелаея да се ожена за тебе.

– А защо искаш всичко наведнъж? Да станеш в един ден и почтен търговец на автомобили, и мой съпруг.

– Говориш, сякаш и едното, и другото представляват национална

трагедия.

Лилиан се измъкна от леглото и взе пенъора си.

– И къде смяташ да търгуваш с коли?

Той замълча за секунда.

– В окръга Тулуза се открива вакантно място.

– Велики боже! – продума Лилиан. – Кога?

– След няколко месеца. През есента. Най-късно в края на годината.

Тя започна да сресва косата си.

– Скоро ще бъда вече премного стар, за да печеля в състезания – каза той зад гърба ѝ, лежейки в леглото. – Не съм нито Нуволари, нито Карачола. Навярно бих могъл да опитам да стана някъде треньор, но тогава отново ще трябва да пътувам от място на място, както нашият затлъстял Чезаре. Откак започнаха отново да се провеждат автомобилни състезания в Африка и Южна Америка, той не може да се види с жена си дори през зимата. Не, до гуша ми дойде! Искам да променя живота си.

„Защо всички те винаги искат да променят живота си? – мислеше Лилиан. – Защо се мъчат да променят тъкмо онова, с което са спечелили една жена? Не им ли минава през ум, че така могат да я загубят? Дори Марио пожела в последния момент да се откаже от съществуването си на жиголо и да започне с мене почтен живот. А сега и Клерфе, който си мисли, че ме обича и когото обичах, защото ми се струваше, че и т ѝ като мене няма бъдеще. Ето сега и той прави завой и на всичко отгоре очаква да се зарадвам.“

– Неведнъж съм си мислила дали хора като нас трябва да се женят – каза тя. – И никое от обичайните съображения не ми се е видяло достатъчно убедително. Най-малко онова, което ми изложи веднъж един болен шахматист – че в минути на страх от смъртта било хубаво да имаш някой близък край себе си. Не знам дали е вярно, но ми се струва, че в подобен момент човек е така безнадеждно сам, че не забелязва нищо, ако ще цяла тълпа близки да се струпат край леглото му. Камила Албеи, която умря в санаториума, мечтаеше поне един от любовниците ѝ да бъде при нея, когато настъпи краят, и с големи усилия поддържаше отношения едновременно с трима, като се бе погрижила в течение на деня всеки един от тях да се появява край леглото ѝ. Своя последен роман с един противен нахалник тя проточи свръх всякаква мярка именно по тази причина... Камила Албеи бе прегазена от един камион на тихата селска уличка и умря половин час след това. Край нея не бил никой от близките ѝ, дори онзи нахалник – в момента той си седял в сладкарница „Луфт“, където никой не би се сетил да го потърси, и се тъпчел с

шоколадови пасти със сметана. Ръката на Камила държал селският полицаи, когото тя видяла за пръв и последен път през живота си. И му била толкова благодарна, че се опитала да му целуне ръката.

– Лилиан – каза Клерфе спокойно. – Защо през цялото време се отклоняваш от отговора?

Тя сложи гребена си на масичката.

– Нима не разбираш? Какво всъщност ни свързва, Клерфе? Нас ни събра случаят. Защо не искаш да оставиш нещата, каквито са?

– Искам да те задържа, доколкото мога. Всичко е съвсем просто, не намираш ли?

– Не. По този начин не може да се задържи нищо.

– Добре. Тогава да го кажем другояче. Не желая повече да живея, както досега.

– Искаш да се оттеглиш на спокойствие ли?

Той погледна разхвърляното легло.

– Ти винаги умееш да намериш най-отвратителните думи. Позволи ми да ги заменя с други. Обичам те и искам да живея с тебе. Можеш да се надсмееш и над това.

– Никога не съм се надсмивала над подобни неща. – Тя вдигна поглед. Очите ѝ бяха пълни със сълзи. – Ах, Клерфе! Какви са всички тези глупости?

– Права си. – Той се изправи и взе ръцете ѝ в своите. – Толкова сигурни бяхме, че с нас това никога не може да се случи.

– Остави нещата каквито са! Моля те! Не разрушавай нищо!

– Какво мога да разруша?

„Всичко – помисли тя. – В Тулуза не може да се изгради семейно щастие върху крилцата на пеперуда, дори ако се залее с цимент. Как само заслепява егоизмът! Ако се касаеше за някой друг мъж, Клерфе щеше веднага да ме разбере, но по отношение на себе си е направо слеп.“

– аз съм болна, Клерфе – каза колебливо Лилиан най-после.

– Това е още едно основание да не бъдеш сама. Тя замълча. „Борис – помисли тя – би ме разбрал. Сега Клерфе говори като него. Но той не е Борис.“

– Няма ли да отидем да вземем „Джузепе“? – попита тя.

– Мога да отида сам. Ще ме почакаш ли?

– Да.

– Кога искаш да заминем за Ривиерата? Скоро ли?

– Скоро.

Той се спря зад гърба ѝ.

– Там притежавам една малка грозновата къщица.

Тя видя в огледалото лицето му и ръцете, които бе поставил върху раменете ѝ.

– Откривам в тебе съвсем неочаквани качества, честна дума.

– Къщата може да се престрои – каза Клерфе.

– А не можеш ли да я продадеш?

– Първо я разгледай ѝ тогава.

– Добре – каза Лилиан, внезапно почувствувала нетърпение. – Изпрати ми куфарите, щом се прибереш в хотела.

– Ще ги взема със себе си.

Клерфе излезе. Тя остана да седи на мястото си, като се вираше в догарящата вечер. По брега на реката бяха клекнали вдичари. Няколко клошари приготвиха вечерята си край стените на кея. „Какви странни пътища може да избере чувството, което наричаме любов – мислеше тя. – Левали бе казал, че зад младата вакханка винаги витае сянката на затлъстялата въртокъщница, а зад усмихнатия герой – буржоата с жаждата му за собственост. Това не се отнася до мене – помисли Лилиан. – Но какво бе станало с Клерфе? Нима не се бе влюбила в него именно защото умееше да живее във всеки миг, сякаш бе последният от живота му. Тулуза! Тя избухна в смях. Лилиан никога не бе говорила за болестта си, защото предполагаше, че един болен винаги действа малко отблъскващо на здравия, но сега разбираше, че може да се случи и обратното – здравият да изглежда в очите на болния донякъде вулгарен, – така както изглежда новобогаташът в очите на обеднелия аристократ. Тя имаше чувството като че днес Клерфе я бе изоставил по странен начин и бе преминал на другата страна, където бе широко и просторно и където тя нямаше достъп. Той вече не бе човек без устои, вред него изведнъж се откриваше бъдеще. «Затова ли се върнах при него» – мислеше тя и откри за своя изненада, че плаче – леко и беззвучно“ Но тя не се чувствуваше нещастна. Просто ѝ се искаше, ако може, да задържи нещата малко по-дълго такива, каквито бяха.

Той донесе куфарите ѝ.

– Не разбирам, как си могла да изкараш толкова дълго без роклите си?

– Поръчах си нови. С роклите нещата стоят просто. Лилиан не казваше истината, но изведнъж ѝ хрумна, че има достатъчно причини, за да отиде още утре в „Баленсиага“. Преди всичко трябваше да отпразнува изплъзването си от смъртта във Венеция, а освен това ѝ се искаше да

прояви разточителство в знак на протест срещу предложението на Клерфе да се оженят и да заживеят в Тулуза.

– Ще ми позволиш ли да ти подаря няколко рокли? – попита Клерфе. – В момента съм доста богат.

– Искаш да се погрижиш за сватбения ми чейз ли?

– Напротив. Искам да ознаменувам заминаването ти за Венеция.

– Добре, тогава можеш да ми подариш една рокля. Къде ще отидем тази вечер? В Булонския лес вече може ли да се седи?

– Трябва да си вземем палтата. Все още е хладно. Но ние можем да обиколим из гората. Сега тя е нежно зелена и омаяна от пролетта и сините бензинени пари. Вечер из страничните алеи могат да се видят цели редици от коли. Любовта развява байрак от всяко прозорче.

Лилиан взе една рокля от черен прозрачен плат с драматична гарнитура в испанско червено и я размаха от прозореца.

– Да живее любовта! – каза тя. – Божествената и земната, малката и голямата, но не и тази в Тулуза! Кога заминаваш?

– Как разбра, че трябва да замина? Да не би да следиш спортния календар?

– Не. Но при нас човек никога не знае кой кого напуска.

– Това ще се промени.

– Но не преди края на годината!

– Защо? Женитбите не са забранени дотогава.

– По-добре нека отпразнуваме най-напред нашата среща и разлъка. За къде заминаваш?

– За Рим. Оттам поемам за състезанието на хиляда мили през цяла Италия. Започва след една седмица. Ти няма да можеш да дойдеш с мене. Човек само пътува и пътува до умопомрачение, докато сам се превърне в частица от мотора и от пътя.

– Ще победиш ли?

– Ралито Миле Милия е специалитет на италианците. Наистина веднъж бе спечелено от Карачола за фирмата „Мерцедес“, но обикновено италианците обират първите места. Ториани и аз ще участвуваме ед-ва като трети екипаж. За в случай че стане нещо непредвидено. Мога ли да остана, докато се обличаш?

Лилиан кимна.

– Коя рокля да сложа?

– Някоя от онези, които бяха при мене в плен.

Тя разтвори куфара.

– Тази?

– Да. Моя добра позната.

– Но ти никога не си я виждал.

– На тебе действително не. И въпреки това я познавам. Тази рокля вися няколко нощи в стаята ми.

Лилиан се извърна, В ръката си държеше огледало.

– Наистина ли?

– Признавам си – каза Клерфе. – Окачих роклите ти около леглото си и като заклинател на духове те призовах да се завърнеш. Ти ме научи на това. Тази черна магия ми даде известна утеха. Една жена може да изостави любимия си, но никога роклите си.

Лилиан изучаваше внимателно очите си в огледалото.

– Значи, с тебе са били моите сенки.

– Не твоите сенки, а твоите змийски кожи, от които се бе измъкнала, оставяйки ги зад себе си.

– По-скоро бих предположила, че с тебе е била някоя друга жена.

– Опитах се. Но ти си ме урочасала по отношение на другите жени. В сравнение с тебе те ми изглеждат като недоброкачествени цветни репродукции пред една автентична балерина от Дега.

Лилиан се засмя.

– Нима ти приличам на някоя от онези уродливи и тлъсти балетни мишки, които винаги е рисувал?

– Не. Имам пред вид рисунката във вилата на Левали. Ти си я виждала – представлява танцьорка с пленителни движения. Лицето ѝ е само загатнато с няколко щриха, така че всеки може да види в него своя собствен идеал.

Лилиан сложи на масичката своите моливи и четчици за грим.

– Винаги би трябвало да остава място за фантазията, нали? Ако всичко е изрисувано до най-малката подробност, човек не може да почмечтае пред картината. Ти как мислиш?

– Точно така. Човек винаги става пленник на собствените си мечти, а не на чуждите – отвърна Клерфе.

– Става пленник или загубва себе си.

– И едното, и другото. Така, както понякога, малко преди да се събуди, човек сънува, че попада в някакво бездънно черно пространство. Това познато ли ти е?

– Да, познато ми е – каза Лилиан. – Такъв съм виждах почти всеки ден в санаториума по време на следобедната почивка, която Крокодила наричаше „сиеста“. Когато се пробуждах, имах чувството, че падам като камък в някаква пропаст. Остана ли още вино?

Клерфе ѝ донесе една чаша. Лилиан обвини шията му с ръка.

– Колко е странно – промълви тя, – но докато не забравяш, че падаш и падаш, все още нищо не е загубено. Изглежда, животът обича парадоксите – когато ти се струва, че нещата са в пълен ред, винаги си смешен и стоиш на края на пропастта, но когато знаеш, че всичко е безвъзвратно пропаднало, съдбата те отрупва с дарове.

Не е нужно дори пръста си да помръднеш – сполуката върви подире ти като пудел.

Клерфе седна до нея.

– Откъде знаеш всичко това?

– Просто говоря, каквото ми идва на ум. Това са полуистини – както всичко на света.

– Също и любовта ли?

– Какво общо има любовта с истината?

– Нищо. Тя е нейната противоположност.

– Не – каза Лилиан и се изправи. – Противоположността на любовта е смъртта. А любовта е онова горчиво очарование, което ни помага за кратко време да забравим за края. Затова всеки, който познава смъртта, познава и любовта. – Лилиан облече роклята си. – Но това е също една полуистина. Нима някой познава смъртта?

– Естествено, никой. Ние знаем само, че тя е противоположност на живота, а не на любовта, но и това е доста съмнително.

Лилиан се засмя. Това бе отново старият Клерфе.

– Знаеш ли какво ми се иска? – попита тя. – Да живея едновременно десет живота.

Клерфе поглади тесните презрамки на роклята ѝ.

– За какво ти е? Та това ще бъде пак само един живот, Лилиан. Така както някой шахматист, който играе срещу десет различни партньори, играе всъщност една-единствена игра – своята собствена.

– Аз също достигнах до тази мисъл.

– Къде, във Венеция ли?

– Да, но не по начина, по който ти си мислиш.

Те стояха до прозореца. Над сградата на Консиержри виснеше бледо зарево.

– Бих искала да живея живота си разбъркано – каза Лилиан. – Да мога да изживея сега един ден или един час като петнайсетгодишна, след това един час като тридесетгодишна, после като осемнадесетгодишна – и всичко това в един ден, в какъвто порядък аз си наумя, а не едно след друго като брънки от веригата на времето.

Клерфе се засмя.

– Според мене ти и така се променяш достатъчно бързо. Къде ще вечеряме?

Слязоха по стълбите. „Той не ме разбира – мислеше Лилиан. – Намира ме за малко своенравна, но не може да проумее, че това, което искам, е да мога чрез заклинанията си да изтръгна от небитието само няколко от дните, които не ми е съдено да живея. Затова пък аз никога няма да стана свадлива осемдесетгодишна старица и няма да ме сполети участта на застаряваща любима, която разочарованият мъж не би искал да види повече и от която той с уплаха се отдръпва, когато я срещне след години. Аз ще остана винаги млада в паметта на моя възлюбен и с това ще бъда по-силна от всички други жени, които ще живеят по-дълго и ще остарееят повече от мене.“

– На какво се смееш? – попита Клерфе в хола. – На мене ли?

– На себе си – каза Лилиан. – Само не ме питай защо. Ще дойде време когато сам ще разбереш.

След два часа Клерфе я доведе обратно в хотела. . – Достатъчно за днес – каза той, усмихвайки се. – Имаш нужда от сън.

Лилиан го погледна удивено.

– От сън ли?

– От почивка. Нали сама ми каза, че едва преди няколко дни си била болна.

Тя се мъчеше да отгатне по лицето му някаква скрита шега.

– Ти наистина ли мислиш така? – попита тя на края. – Може би ще ми кажеш още, че не изглеждам добре!

В хола се появи портiererът с разбираща усмивка.

– За тази вечер пак салам ли? Или хайвер? Мадам го е оставила днес в бюфета.

– Дайте ми, ако имате, някакво приспивателно – каза високо Лилиан. – Лека нощ, Клерфе.

Той я задържа.

– Но разбери ме, Лилиан! Не искам да се пресилваш и утре да те повтори.

– В санаториума не бе толкова внимателен.

– Тогава си мислех, че след няколко дни ще замина и никога вече няма да те видя.

– А сега?

– Сега съм готов да пожертвувам няколко часа, за да бъда с тебе колкото е възможно повече.

– Доста практично! – каза Лилиан жлъчно. – Лека нощ, Клерфе.

Той я изгледа пронизително.

– Занесете в стаята бутилка вувре – каза той, обръщайки се към портиера.

– На вашите услуги, господине!

– Да вървим! – Клерфе взе Лилиан подръка. – Ще те изпратя догоре.

Тя поклати глава и освободи ръката си.

– Знаеш ли от кого чух за последен път подобен аргумент? От Борис. Но при него звучеше по-добре. Ти си прав, Клерфе. Би било чудесно за тебе да си легнеш малко по-рано. Нужно ти е да си починеш преди състезанието.

Той я погледна ядосано.

Портиерът се върна с бутилката и две чаши.

– Виното вече не ни е нужно – каза Клерфе.

– На мене ми е нужно.

Лилиан взе шишето, пхна го под мишница и помоли портиера за една чаша.

– Лека нощ, Клерфе. Дано днес не сънуваме, че падаме .. в бездънни пропасти... Пожелавам ти да ти се присъни Тулуза!

Тя му махна с чашата и се заизкачва по стълбите. Клерфе не помръдна, докато тя не се изгуби от погледа му.

– Да ви донеса ли един коняк, господине? – запита портиерът. – Може би двоен?

– Почерпете се сам! – отговори Клерфе и напъха в ръката му няколко банкноти.

По кея Гран Огюстен Клерфе стигна до ресторант „Ла Перигордин“.

Зад осветените витрини последните посетители поглъщаха трюфели, печени в пепел, специалитет на заведението. Възрастна съпружеска двойка плащаше сметката си, а двама млади влюбени с въодушевление се надлъгваха нещо. Клерфе прекоси улицата и бавно се запъти обратно покрай затворените магазинчета на букинистите. „Значи, Борис! – помисли той. – Само това ми липсваше!“ Вятърът донасяше със себе си миризмата на Сена. Няколко черни шлепа се поклащаха сред тъмното дишане на водата. На един от тях жално проплакваше хармоника.

В прозорците на Лилиан гореше светлина, но завесите бяха спуснати. Клерфе видя как зад тях се движеше сянката ѝ. Лилиан не поглеждаше към улицата, макар и прозорците да бяха разтворени. Клерфе

съзнаваше, че се бе държал идиотски, но не можеше нищо да направи. Бе говорил, каквото мислеше. Лилиан действително имаше много изморен вид. Когато седяха в ресторанта, лицето ѝ изведнъж посърна. „Нима е престъпление да се грижиш за някого? – помисли Клерфе. – Какво ли прави тя сега? Може би си стяга багажа?“ Изведнъж му дойде нещо на ум – Лилиан сигурно знаеше, че той е все още тук, понеже не бе чула мотора на „Джузепе“. Бързо прекоси улицата и скочи в колата. Включи мотора, даде силно газ и се понесе към Плас дьо ла Конкорд.

Лилиан внимателно постави бутилката вино на пода до леглото си. До слуха ѝ достигна ревът на заминаващия „Джузепе“. Тогава тя извади от куфара си шлифер и го облече. В съчетание с елегантната вечерна рокля той изглеждаше малко странно, но на нея не ѝ се преобличаше. Шлиферът скриваше донякъде роклята. Лилиан нямаше желание да спи. Бе вършила това предостатъчно в санаториума, а също и през последната седмица.

Тя слезе по стълбите. Портиерът веднага притича.

– Желаете ли такси, madame?

– Не, благодаря.

Излезе на улицата и стигна до булевард Сен Мишел без особени приключения. Но там буквално бе засипана от предложения – канеха я мъже с бял, кафяв, черен и жълт цвят на кожата. Струваше ѝ се, че е попаднала в някакво блато и са я налетели комари. Само за няколко минути с шепот ѝ бе предаден кратък, но съдържателен урок по елементарна еротика, в сравнение с която отношенията между две бездомни кучета можеше да се разглежда като идеал на чистата любов.

Малко замаяна, Лилиан се отпусна на първата попаднала ѝ маса пред едно кафене. Проститутките ѝ хвърляха пронизителни погледи – районът бе техен и те бяха готови със зъби и нокти да го защитават от пришълки. Масата на Лилиан веднага стана център на всеобщо внимание. По това време жени от нейния тип не сядаха сами в кафенетата. Дори и да бяха американки.

Тук Лилиан получи нови предложения – един мъж се опита да ѝ пробута порнографски картички, втори изрази готовност да я вземе под своя закрила, а трети я покани на разходка с кола. Освен това ѝ бяха предложили евтини бижута и кученца-териери, както и да вкуси любовта на двама млади негри и няколко лесбийки. Лилиан не загуби самообладание, а даде предварително бакшиш на келнера и той пое грижата да отблъсква най-настойчивите атаки. Само така тя може да изпие на спокойствие своето перно и да се огледа наоколо.

Един бледен брадат мъж на съседната маса започна да я рисува, някакъв търговец на килими се опита да ѝ продаде едно молитвено коворче с цвят на трева, но бе прогонен от келнера. Последен до масата ѝ се приближи един младеж, който ѝ се представи за беден, поет. Лилиан разбра, че няма да я оставят на мира, докато е сама, и затова покани поета да изпие с нея чаша вино. Той помоли, ако може, да заменят виното с един сандвич. Лилиан му поръча ростбив.

Младежът се казваше Жерар. След като се наяде, той прочете на Лилиан две свои стихотворения, а други две ѝ издекламира по памет. Това бяха елегии за смъртта и последния час, за преходността и безсмислието на земното битие. Лилиан се развесели. Поетът, макар и слаб, се оказа много ящен. Тя го запита дали ще може да унищожи още един ростбив. Жерар заяви, че за него това няма да представлява трудност и че. Лилиан явно разбира нещо от поезия. Но не намира ли тя, че човешкият живот е съвършено безотраден, че не предлага никакви благородни цели? Той изяде още два ростбива, а стиховете му ставаха все по-меланхолични. На края започна да обсъжда проблема за самоубийството. Що се отнасяло до него, той бил готов във всеки момент да свърши със себе си – разбира се, не и днес след толкова обилна вечеря. Лилиан се развесели още повече. Макар и мършав на вид, Жерар бе достатъчно здрав, за да проживее още петдесетина години.

Клерфе се повъртя малко из бара на „Риц“, после реши да позвъни на Лилиан. Обади се портиерът.

– Madame не е в хотела – каза той, когато позна гласа на Клерфе.

– Къде е?

– Излезе преди половин час.

Клерфе съобрази, че за толкова кратко време не би могла да си приготви багажа.

– Със себе си взе ли куфари? – попита той все пак.

– Не, господине. Бе облечена само с шлифер.

– Добре. Благодаря.

„С шлифер – помисли Клерфе. – Тя е в състояние да отиде на гарата без багаж и да си замине – да се върне обратно при своя Борис Волков, който е къде по-добър от мене!“

Клерфе се втурна към колата. „Трябваше да остана при нея – мислеше той. – Но какво става с мене самия? Колко непохватно започва да се държи човек, когато обича истински! Как бързо се стопява цялата му предишна самоувереност! Колко мъчителна става самотата и как всичкият изпитан житейски опит се превръща в дим, който замъглява още

повече погледа! Не, за нищо на света не трябва да я загубя!“

Портиерът в хотела още веднъж му описа в каква посока се отправя Лилиан.

– Във всеки случай не към Сена, господине – каза той успокояващо. – Тръгна надясно. Може би е излязла да се поразходи и скоро ще се върне.

Клерфе караше бавно по булевард Сен Мишел. Лилиан дочу още отдалеч шума на мотора и след малко съзря „Джузепе“.

– А вие какво мислите за смъртта? – запита тя Жерар, пред когото имаше вече порция сирене. – Не ви ли е минавало през ум, че смъртта може да се окаже по-безотрадната и от живота?

– Кой знае – отвърна Жерар в отговор, дъвчейки унило – дали животът не ни е даден като наказание за престъпления, извършени от нас в един друг свят? Може би адът не се намира в никакви задгробни селения, както проповядва църквата, а е тук, на земята.

– Църквата проповядва и небесния рай.

– Тогава навярно всички сме паднали ангели, заточени за определен срок в каторгата на този свят.

– Но ако поискаме, ние бихме могли да съкратим наказанието си.

– О да, самоубийството! – Жерар с въодушевление заклати глава. – Но хората не желаят дори и да помислят за него, макар че им носи освобождение! Ако животът бе обхваната от пламъци сграда, тогава щяха да знаят какво да направят. Да изскочат колкото се може по-бързо от огъня! Иронията се състои в това, че...

„Джузепе“ за втори път премина покрай кафенето, този път се появи откъм Плас Едмон Ростан. „Ирония – помисли Лилиан – е всичко, което ни е останало. И понякога тя може да бъде много очарователна, както сега например.“ Тя наблюдаваше Клерфе, който така съсредоточено се взираше в лицата на проходящите, че не я забелязваше, макар и да седеше на десетина крачки от него.

– Какво е най-голямото ви желание, което бихте поискали да се сбъдне някога в живота ви? – попита тя Жерар.

– Моите желания са неосъществими – отговори веднага поетът.

Лилиан го погледна с благодарност.

– В такъв случай няма какво да желаете повече – каза тя. – Имате всичко.

– Единственото, което понякога ми липсва, е слушател като вас! – заяви Жерар с мрачно галантен тон и прогони художника, който бе завършил портрета на Лилиан и сега правеше опит да им го продаде. – А

сега ще ми липсват винаги. Вие ме разбирате!

– Аз ще взема рисунката ви – каза Клерфе, обръщайки се към разочарования художник.

Той бе влязъл в кафенето през страничния вход и сега неодобрително разглеждаше Жерар.

– Я се разкарайте! – каза Жерар. – Не виждате ли, че разговаряме? По дяволите, и без вас достатъчно ни досаждат! Garçon, още две чаши перно! И изхвърлете навън този господин!

– Три да бъдат – каза Клерфе в отговор и седна на масата.

Художникът продължаваше да стърчи до него в красноречива поза. Клерфе му даде пари.

– В това кафене е наистина приятно – каза той, обръщайки се към Лилиан. – Странно как не сме се сетили да дойдем тук по-рано?

– А вие кой сте, неканен пришълец? – запита Жерар, все още почти уверен, че Клерфе е някакъв сутеньор, служещ си с обикновения трик, за да се запознае с Лилиан.

– Аз съм, момчето ми, директорът на лудницата „Сен Жермен де Пре“, а тази дама е една от нашите пациентки. Днес тя има свободен ден. Да не би да се е случило нещо? Може би идвам твърде късно? Келнер, приберете ножа! А също и вилницата!

Любопитството на поета победи скептицизма на Жерар.

– Наистина ли? – зашепна той. – Винаги съм мислил, че...

– Можете да говорите спокойно високо – прекъсна го Клерфе. – На болната се нрави състоянието ѝ на абсолютна невменяемост. Тя е лишена от всякакво чувство за отговорност и не подлежи на никакви закони. Дори и да извърши убийство, ще бъде оправдана.

Лилиан се разсмя.

– Нещата стоят тъкмо обратното – каза тя, обръщайки се към Жерар. – Този човек е бившият ми мъж и е избягал от клиниката за душевно болни. Страда от манията да ми отправя обвинения.

Поетът не беше глупак. Освен това бе французин. Разбрал, каква е работата, той стана от мястото си с очарователна усмивка.

– Някои си отиват прекалено късно, а други – прекалено рано – заяви той. – „Тръгни, щом твоят час настъпи!“ – е казал Заратустра. Madame, утре ще намерите при келнера на това заведение стихотворение, написано във ваша чест.

– Колко е хубаво, че дойде – каза Лилиан. – Ако бях отишла да спя, щях да пропусна всичко това. Нямах да видя тези зелени светлини и да узная сладостния бунт на кръвта, нито да проумея това бласто с

прелитащите над него лястовици. .

Клерфе я гледаше внимателно.

– Прости ми. Понякога ми е трудно да те догонвам. В разстояние на часове с тебе се случват толкова неща, колкото не би преживяла друга жена за години. Приличаш ми на онези вълшебни растения, които в ръцете на йогите израстват и разцъфват само за няколко минути.

„И умират“ – помисли си Лилиан.

– Аз бързам, Клерфе – каза тя. – Толкова много неща имам да наваквам. – Затова съм и така повърхностна. За мъдростта винаги остава време на края.

Той взе ръката ѝ и я целуна.

– Аз съм кръгъл глупак. И с всеки изминат ден оглупявам все повече и повече. Но това не ми е неприятно. Дори ми харесва. Само ти да си с мене! Обичам те много!

Внезапно пред кафенето се разрази кратък, но бурен скандал. Само за секунди отнякъде изниква полицаи. Няколко алжирци разпалено жестикулираха, едно момиче проклинаше всичко на света, а по улицата пробягваха вестникарчета и крещяха.

– Да тръгваме – каза Лилиан. – В стаята ми остана още малко вино.

XVII

– Кога ще получа роклите? – попита Лилиан.

Продавачката в „Баленсиага“ се усмихна.

– Колкото е възможно по-скоро.

– След седмица?

– След две седмици. Тези модели са трудни за изпълнение, не бихме могли да ги приготвим по-рано. Ще започнем още днес.

Продавачката отбелязваше мерките ѝ.

– Поотслабнала сте, madame.

– Вярно е. Върша каквото си искам и не напълнявам.

– Какво щастие!

– Да – каза Лилиан. – За някои хора това наистина би било щастие.

Тя тръгна по авеню Георг Пети. Следобедът я посрещна със своите златни багри, с повеея на вятъра и множеството автомобили. Тя се спря за миг и помисли за роклите, които си бе поръчала. Всъщност тя самата нямаше повече намерение да купува дрехи, понеже смяташе, че има вече достатъчно за времето, което ѝ оставаше да живее, но Клерфе бе настоял отново да ѝ подари рокля и тя бе прибавила от себе си и една заради Венеция. Кръвоизливът по всяка вероятност бе съкратил живота ѝ с много дни, а може би и със седмици. Вместо да изпадна в униние, напразно да се вайка и разкайва, струваше ѝ се много по-просто да заживее с тази мисъл, а с парите, които щяха да ѝ бъдат нужни за тези загубени дни, да си купи една рокля повече. Тя я избра особено грижливо. Отначало ѝ се искаше да бъде нещо екстравагантно, но на края се спря на един съвсем скромнен модел – това щеше да бъде най-непретенциозната рокля от цялата ѝ колекция. Затова пък екстравагантна бе роклята, която ѝ бе подарил Клерфе – тя представляваше своеобразен протест срещу Тулуза и всичко, свързано с този град.

Лилиан се усмихна на отражението си в една витрина. „В някои неща човек не може да бъде повърхностен – помисли си тя. – Дрехите могат да дадат по-силна морална опора от всякакво право, от всяко състрадание и единомислие, от всички изповедници, мъдречи и продажни приятели, по-силна дори от упованието, което намиращ у любимия. И в това няма нищо безнравствено, то е само познание за утехата и значението на дребните неща в живота.“

„Колко е хубаво, когато усвоиш тази наука“ – помисли Лилиан. – А

това бе почти единственото, която все още бе достъпно за нея. Тя нямаше вече време да осмисля живота си с нещо по-голямо, нямаше време дори и да се бунтува. Веднъж вече се бе разбунтувала, както си бе мечтала, и сега понякога я обземаха съмнения в правотата на извършеното. Единственото, което ѝ оставаше, бе да уреди сметките си със съдбата.

Лилиан знаеше, че всичко онова, с което тя се залъгваше и утешаваше, можеше да се прецени като евтини трикове. Но сега тя беше толкова далеч от всички големи и почтени трикове, с помощта на които хората се опитваха да правят живота си поносим, че за нея вече не съществуваше разликата между голямо и малко. Освен това ѝ се струваше, че да повярваш в малките трикове и да можеш да изпитваш наслаждение от тях, е необходимо не по-малко, а може би дори повече мъжество, самодисциплина и душевно усилие, отколкото при големите трикове със звучни имена. Ето защо покупката на една рокля ѝ доставяше същата утеха, каквато друг би намерил в някое съчинение по философия. Ето защо любовта ѝ към Клерфе и любовта ѝ към живота постоянно се преплитаха в съзнанието ѝ и тя сякаш жонглираше с тях – ту ги подхвърляше във въздуха, ту ги улавяше наново с упование, макар и да знаеше, че рано или късно щяха да се разбият. С въздушен балон можеше да се лети, докато все още имаше топъл газ под купола му, но към него не можеха да се привързват къщи и семейни огнища, защото щом се спуснеш обратно, на земята с разпокъсана обвивка, той вече нямаше да бъде балон, а само един мъртъв парцал.

Щом сви покрай ресторант „Фуке“ за Елисейските полета, Лилиан се натъкна на виконт дьо Пестр. Той се изуми, когато я видя.

– Изглеждате така щастлива! – възкликна той. – Да не би да сте влюбена?

– Да. В една рокля.

– Съвсем разумно! – каза Пестр. – Ето една любов без страхове и без затруднения!

– Такава не съществува.

– Напротив. Това са съставки от единствената любов, която съдържа някакъв смисъл – любовта към самия себе си.

Лилиан се засмя.

– И вие смятате, че в нея липсват страхове и затруднения ли? Явно вие сте направен или от чугун, или от пореста гума.

– Нито от едното, нито от другото. Просто аз съм един позакъснял изтърсак на осемнадесети век и споделям съдбата на всички късно родени – никой не ме разбира. Искате ли да пийнем тук на терасата по едно

кафе? А може би коктейл?

– Кафе, да.

Настаниха ги на една маса, огряна от лъчите на залязващото слънце.

– В някои часове на деня, както например сега – каза Пестр, – е почти все едно дали седиш на слънце, или говориш за любовта, за живота или не говориш за нищо. Все още ли живеете в онова малко хотелче край Сена?

– Мисля, че да. Понякога и аз самата не съм много сигурна. Сутрин, когато отворя прозореца, често ми се струва, че съм спала посред гъмжилото от хора на Плас дьо л'Опера. А нощем ме обзема понякога чувството, че лежа в една тиха лодка или че плувам по гръб във водата с широко отворени невиждащи очи, изцяло потънала в себе си, а течението ме носи надолу по Сена.

– Имате твърде странни мисли.

– Напротив. Абсолютно никакви, а само понякога мечти, но и те не са много.

– Нямате ли нужда от мисли?

– Не – каза Лилиан. – Нямам нужда.

– В такъв случай си приличаме. Аз също нямам нужда.

Келнерът донесе на Пестр шери-бренди, а на нея – каничка с кафе. Пестр погледна неодобрително чашата на Лилиан.

– Кафе се пие обикновено след вечеря – отбеляза той. – Не предпочитате ли да вземете един аперитив?

– Не. Колко е часът?

– Пет – отвърна Пестр учудено. – Нима пиете по часовник?

– Само днес. – Лилиан даде знак на главния келнер. – Чухте ли вече нещо, мосю Ламбер?

– Разбира се! Предават от Рим. Вече няколко часа. Цяла Италия не откъсва уши от радиоапаратите или се е струпала по улиците – развънувано каза келнерът. – В близките минути ще стартират и най-мощните коли. Мосю Клерфе участва заедно с мосю Ториани. Те няма да се сменят – на волана е Клерфе, а Ториани пътува с него като механик. Това състезание е за спортни автомобили. Да донеса ли тук радиото? Няма да ме затрудни.

– Добре, донесете го.

– Клерфе в Рим ли е? – попита Пестр.

– Не. В Бреша.

– Не разбирам нищо от автомобилни състезания. Обяснете ми това

какво е?

– Състезание на хиляда мили от Бреша през цяла Италия и обратно до Бреша.

Главният келнер донесе един портативен радиоапарат. Той бе запален любител на този спорт и следеше състезанието вече от часове.

– Стартират на интервали от по няколко минути – обясни той. – Най-бързите коли – най-накрая. Борбата се води за секунди! Ще включа радио Милано. В пет часа предават новините.

Той започна да върти копчетата и приемникът запрашва. След малко се появи Милано с политически коментар. Дикторът говореше бързо, сякаш нямаше търпение да премине към спортните новини.

– Сега ще чуете предаването ни от Бреша – започна той с променен, възбуден глас. – Една част от екипажите са вече на път. На пазарния площад се е струпал толкова народ, че хората буквално не могат да се помръднат...

В апарата нещо затрещя, забуча. После през шума от гласове ясно прозвуча рев на мотор, който бързо заглъхна.

– Стартира още един – прошепна развълнувано мосю Ламбер. – Вероятно с алфа-ромео.

На терасата бе станало тихо. Няколко любопитни се бяха приближили до масата им, други слушаха, извили глава.

– Кой води?

– Още е рано да се говори за това – обясни главният келнер авторитетно. – Най-мощните машини стартират едва сега.

– Колко коли участвуват в пробегата? – попита Пестр.

– Почти петстотин.

– Мили боже! – възкликна някой. – И какво е разстоянието?

– Повече от хиляда и шестстотин километра, господине. При добра средна скорост това прави петнадесет до шестнадесет часа. А може би и по-малко. Но в Италия вали дъжд. Над Бреша бушува буря.

Предаването свърши. Главният келнер отнесе апарата си обратно в ресторанта. Лилиан се обтегна назад на стола си. Почти осезаемо си представяше една картина, сякаш за миг изникнала сред спокойната златиста следобедна светлина на терасата, сред тихото подрънкване на ледените късчета в чашите и потракването на порцелановите панички, които, наредени една върху друга, показваха колко е изпил човек... представяше си картина без цветове, прозрачна като медуза във вода, така че през нея можеха да се различат столовете и масите на терасата на „Фуке“... картината на един сив пазарен площад, изпълнен от

абстрактен шум без индивидуален тон поради, многократните повторения на ехото, и сред всичко това призраците на колите, излитащи една след друга, с по две искрици живот във всяка от тях, изгарящи от единственото желание да подхвърлят на риск своето краткотрайно съществуване.

– В Бреша вали – каза тя. – Впрочем къде се намира Бреша?

– Между Милано и Верона – отвърна Пестр. – Желаете ли днес да вечеряте с мене?

Навсякъде висяха разпокъсани гирлянди, прогизнали от дъжда. Мокрите знамена плюсяха по върлините. Бурята беснееше. Човек можеше да си помисли, че се провежда състезание не само на земята, но и друго в небесата с невидими автомобили. Естественият гръм се сменяше от изкуствения грохот на моторите. На изревяването на някоя кола отговаряха светкавиците и тътенът от облаците.

– Още пет минути – каза Ториани.

Клерфе седеше зад волана. Той не изпитваше особено напрежение. Знаеше, че няма никакви шансове, но в едно състезание винаги се случваха изненади, особено когато пробегът беше дълъг.

Мислеше за Лилиан и за Тарга Флорио. Тогава той я бе изгонил от съзнанието си, а след това я бе намразил, защото посред състезанието изведнъж си бе спомнил за нея и това му бе попречило. Състезанието му се бе струвало по-важно от нея. Сега всичко се бе променило. Той не бе сигурен в Лилиан и мислеше за нея, но без да си дава сметка, че причината за неувереността му бе скрита в самия него. „Дявол знае дали тя е още в Париж“ – мислеше той. Още сутринта бе говорил с нея по телефона, но сред този шум сутринта му изглеждаше безкрайно далеч.

– Изпрати ли телеграма на Лилиан? – попита той.

– Да – отвърна Ториани. – Остават още две минути. Клерфе кимна. Колата бавно се плъзна по пазарния площад по посока на Виале Венеция и спря. Пред тях нямаше вече никой. Отгук нататък в течение на повече от половин ден и половина нощ най-важният човек на света за тях ставаше съдията със секундомера в ръка, „Така би трябвало да бъде – помисли Клерфе, – но при мене не е така. По-добре щеше да бъде, ако зад кормилото седне Ториани, но сега е вече прекалено късно.“

– Още двайсет секунди – каза Ториани.

– Слава богу! Тръгваме, по дяволите!

Стартерът даде знак и колата се втурна напред. Последваха я крясъците на тълпата.

– Стартира Клерфе – обяви високо спикерът – с Ториани като

механик.

Лилян се върна в хотела. Чувствуваше, че има температура, но реши да не обръща внимание на това. Сега температурата често ѝ се повишаваше – понякога само с едно деление, понякога с повече – и тя знаеше какво означава това. Погледна се в огледалото. „Така поне вечер човек не изглежда изнемощял“ – помисли си тя и се усмихна на своя трик, с чиято помощ превръщаше температурата от заклет враг в ежевечерен приятел, който придаваше на очите ѝ блясък, а на лицето ѝ – нежно оживление.

Когато се отдръпна от огледалото, изведнъж видя две телеграми на масата. „Клерфе!“ – помисли си тя и сърцето ѝ се сви от страх. Но какво можеше да му се е случила толкова скоро? Известно време тя гледа напрегнато, малките сгънати и залепени хартийки. После внимателно, взе едната от тях и я разтвори. Телеграмата бе от Клерфе. „Стартираме след петнадесет минути. Потоп. Не отлитай, фламинго!“

Тя остави хартиятката до себе си. След известно време разтвори и втората. Сега изпитваше още по-голям страх. Това можеше да бъде съобщение от ръководството на състезанието за някоя злополука. Но и втората телеграма, бе от Клерфе. „Защо прави това? – помисли си тя. – Нима не знае, че всяка телеграма при подобно положение буди страх?“

Тя отвори гардероба, за да си избере рокля за вечерта. На вратата се почука. Бе прислужникът от хотела.

– Донесох ви радиото, mademoiselle. С него лесно ще хванете Рим и Милано.

Той включи приемника в мрежата.

– Ето ви още една телеграма.

„Колко още смята да ми изпрати? – мислеше тя. – Най-добре щеше да направи, ако бе поставил в съседната, стая детектив, за да следи какво върша.“ Лилян реши да облече роклята, която бе носила във Венеция. Тя бе почистена и вече нямаше петна. Оттогава вярваше, че тази рокля ѝ носи щастие, и гледаше на нея като на талисман. Взе я в едната си ръка, докато с другата разтваряше последната телеграма. Тя не бе от Клерфе, но съдържаеше пожелания за Клерфе. „Но как е попаднала при мене?“ Тя се опита още веднъж да прочете подписа в полумрака на стаята. „Холман.“ След това разчете печата на станцията, където е била подадена. Тя бе изпратена от санаториума „Бела виста“.

Лилян предпазливо постави листа хартия до другите два на масата. „Днес е ден на призраците – помисли тя и се отпусна на леглото. – В кутията на радиоапарата седи Клерфе и очаква мига, в който ще

изпълни стаята с рева на своята кола... , а сега и тази телеграма...“ Тя имаше чувството, че през прозореца в нея се взират множество мълчаливи лица.

Това бе първата вест от санаториума. А и тя самата не бе писала на никого. Няваше желание. Бе вярвала, че напуска санаториума завинаги, и бе толкова сигурна, че никога няма да се завърне в него, щото раздялата ѝ изглеждаше като смърт.

Остана дълго време неподвижно. После включи радиото – бе време за новините. В стаята ѝ нахлу Рим с прашене и шум, сред които се долавяха имена на състезатели, названия на селища и градове, познати и непознати – Мантуа, Равена, Болоня, Аквила, – а също и поредици от цифри, означаващи часове и минути, които дикторът изброяваше с развълнуван глас. Той съобщаваше за всяка спечелена минута, като че оповестяваше откриването на светия Граал, описваше повреди във водните помпи, задрали бутала, скъсани бензинопроводи, сякаш това бяха мирови трагедии. В полутъмната стая като неудържим поток нахлуваше състезанието, неистовата гонитба за време, за всяка секунда, но това не бе борба за късче живот в повече, а безсмислена надпревара да се премине с бясна скорост по мокрото шосе с неговите десет хиляди завои, покрай крещящата тъпна само за да се пристигне със стотина метра преди другите на някакво място, което веднага се напуска, сякаш е надвиснала угрозата от атомна бомба.

„Защо не мога да го проумея? – мислеше Лилиан. – Защо не изпитвам поне малко от опиянението на милионите хора, обсадили през тази вечер и тази нощ шосетата на Италия? Нима не трябваше да усещам всичко много по-силно от другите? Нима собственият ми живот не е едно състезание със смъртта, в което се мъча да изтръгна от съдбата колкото се може повече? Нима това не прилича на преследване на някакъв призрак, изплъзващ се под носа ми, както се изплъзва заекът-мамец изпод кучешките муцуни при надбягванията с хрътки?“

– Говори Флоренция – съобщи тържествено гласът от радиоапарата и започна да изброява часове и минути, и отново имена, автомобилни марки, данни за средна и максимална скорост и на края, с треперещ от гордост, заяви: „Ако водещите коли запазят същото темпо, ще пристигнат обратно в Бреша в рекордно време!“

Тази фраза изуми Лилиан. „Обратно в Бреша! – помисли тя. – Значи, ще се върнат в това малко провинциално градче, от което бяха тръгнали, отново ще видят същите гаражи, кафенета и магазинчета. Цяла нощ ще се носят напред, играейки си със смъртта, ще преодоляват

ужасната умора, която ще ги налегне на разсъмване, с окаменели, заприличали на маски лица под дебелия пласт мръсотия, но въпреки това ще продължават напред и все напред, сякаш в името на най-великото нещо на света – и всичко това само за да се завърнат обратно в малкото провинциално градче, от което бяха потеглили! От Бреша в Бреша!“

Лилиан изключи радиото и се приближи до прозореца. От Бреша в Бреша! Нима съществуваше по-изразителен символ на безсмислието? Природата бе надарила щедро тези хора с чудеса, бе им дала здрави дробове и сърца, бе ти снабдила с поразителни химически агрегати като черен дроб и бъбреци, бе напълнила черепните им кутии с мека безлезна маса, по-изумителна от всички, звездни системи на света! Нима трябваше да излагат на риск всичко това само за да могат, и то ако имаха щастие, да се доберат от Бреша в Бреша? Каква ужасяваща, глупост!

Тя хвърли поглед към потока автомобили, който безспирно се изливаше по крайбрежния булевард. Не пътуваше ли всеки един от Бреша до Бреша? От Тулуза до Тулуза? От самодоволство към самодоволство? И от самоизмама към самоизмама? „Нима и аз също? – помисли Лилиан. – Изглежда, че и аз! Въпреки всичко! Но къде е моята Бреша?“ Тя погледна към телеграмата на Холман. Не, санаториумът не бе нито Бреша, нито Тулуза. Там съществуваше единствено безмълвната и неумолима борба – битката за последна глътка въздух на границата между живота и смъртта. Там нямаше място нито за самодоволство, нито за самоизмама. Лилиан се извърна и се заразхожда из стаята. После опипа роклите си и ѝ се стори, че от тях се сипе пепел. Взе от масичката четката и гребена си, а след това машинално ги остави обратно на мястото им, не съзнавайки какво е държала в ръката си. „Какво направих само? – помисли тя. – И какво правя?“ Подобно на призрак, промъкнал се през прозореца в стаята, в душата ѝ се прокрадна съмнение, че може би е извършила ужасна грешка, неминуема и вече непоправима.

Лилиан започна да се облича за вечеря. Телеграмата на Холман легеше все така на масата. В светлината на лампата тя изглеждаше най-светлото петно в стаята. От време на време Лилиан поглеждаше към нея. Отвън долиташе пликането на водата, миришеше на река и на листа.

„Какво ли правят сега в санаториума? – помисли и за първи път се отдаде на спомени. – Какво ли правят там в планината, докато Клерфе прекосява тъмните улици на Флоренция, понесен подир светлината на фаровете си?“ Тя се поколеба известно време, после вдигна телефона и назова номера на санаториума.

– Наближаваме Сиена! – извика Ториани. – Тук зареждаме и сменяме гуми.

– Кога пристигаме?

– След пет минути. Проклетият му дъжд!

Клерфе изкриви лице в нещо като усмивка.

– Пречи не само на нас. Също и на другите. Внимавай да не пропуснем депото!

Къщите от двете страни на пътя ставаха все повече и повече. Светлината на фаровете ги изтръгваше от тъмнината, сред която плющеше дъждът. Навсякъде стояха хора в мушамы и с чадъри. Мяркаха се бели стени, посрещачи, разлетяващи се като водни пръски, чадъри, люлеещи се като гъби сред бурята. Колата занасяше по хлъзгавия път.

– Депото! – изкрещя Ториани.

Спирачките изскърцаха, колата се разтърси и спря.

– Бензин, вода, гуми! Бързо! – извика Клерфе. Моторът бе замлъкнал, но в ушите му още отекваше боботене като в празни, изоставени зали по време на буря.

Някой му подаде чаша цитронада и нови очила.

– На кое място сме? – запита Ториани.

– Вървите чудесно! На осемнайсто.

– Мизерно! – каза Клерфе. – А как са другите?

– Вебер на четвърто, Маркети на шесто, Фриджеро на седмо. Конти е елиминиран.

– Кой води?

– Сакети с десет минути аванс пред Лоти.

– А ние къде сме?

– На деветнайсет минути след Сакети. Но не се безпокойте. Който пристигне първи в Рим, никога не спечелва състезанието. Всеки знае това.

Отнякъде изведнъж се появи Габриели, техният треньор.

– Такава е волята божия! – заяви той. – Майчице господна, пресвета богородичке, да пребъде името ти! – молеше се той. – Накажи Сакети за това, че е първи! Изпрати му съвсем мъничка повреда в бензиновата помпа, нищо повече! Също и на Лоти! Свети архангели, закриляйте...

– Как попаднахте тук? – попита Клерфе. – Защо не ни чакате в Бреша?

– Готово! – викна един от механиците.

– Давай!

– Да чакам! С всичкия си ли сте? – започна треньорът. – Отлитам...

– Думите му бяха заглушени от рева на мотора. Колата полетя напред, хората се разпръснаха на всички страни и лентата на пътя, към която бяха прилепени, започна отново да размотава безкрайните си криволици.

„Какво ли прави сега Лилиан?“ – помисли Клерфе. Сам не знаеше защо, но се надяваше, че на това депо ще го чака телеграма. Но телеграмите понякога се забавяха и може би щеше да я получи на следващото депо... След това пред очите му отново се възправи нощта със светлините и хората, чиито гласове не се чуваха сред рева на мотора и му напомняха фигури, мяркащи се в някакъв ням филм. Накрая останаха само шосето, което подобно на змия пълзеше по земята, и мистичният звяр, ревящ под капака на мотора.

XVIII

Връзката дадоха съвсем бързо. Лилиан я очакваше едва след няколко часа, първо, защото познаваше френската телефонна служба, а освен това имаше чувството, че санаториумът се намира безкрайно далеч, едва ли не на друга планета.

– Санаториум „Бела виста“ слуша...

Лилиан не можа да разбере дали познава този глас. Възможно бе както преди телефонът да се обслужва от фройлайн Хегер.

– Господин Холман, моля... – каза тя и почувствува как сърцето ѝ изведнъж заби по-силно.

– Един момент.

Тя се вслушваше в едва доловимото бучене на жиците. Мина ѝ през ума, че навярно в момента търсят Холман. Погледна часовника си, в санаториума вече бяха вечеряли. „Защо съм така развълнувана, сякаш викам духа на мъртвец?“

– Холман е на телефона. Кой се обажда?

Лилиан се изплаши, така близко прозвуча гласът му.

– Лилиан – прошепна тя.

– Кой?

– Лилиан Дюнкерк.

Холман замълча за миг.

– Лилиан – каза той след това недоверчиво. – Откъде се обадите?

– От Париж. При мене пристигна телеграмата ви до Клерфе. Препратиха ми я от неговия хотел и аз я отворих по погрешка.

– Не сте ли в Бреша?

– Не – каза тя и почувствува слаба болка. – Не съм в Бреша.

– Клерфе ли не пожела?

– Да, не пожела.

– Седя пред радиоапарата! – каза Холман. – Вие, естествено, също!

– Да, Холман.

– Клерфе върви великолепно. Състезанието е съвсем в началото си. Познавам го, той изчаква. Остава другите да съсипят колите си. По-рано от полунощ няма да форсира, дори може и по-късно... впрочем най-добре в полунощ. Нали знаете, че това е състезание по часовник. Никой от водачите не знае на кое място е и това е най-изморителното, разбира го едва, когато зарежда бензин, а и често сведенията, които получава, са

вече остарели. Това е надбягване в неизвестността... разбирате ли ме, Лилиан?

– Да, Холман. Надбягване в неизвестността. А вие как сте?

– Добре. Резултатите са просто фантастични. Средната скорост досега е повече от сто и двадесет километра в час, при това много от мощните машини излизат едва сега на правата. Говоря за средна скорост, Лилиан, а не за максимална!

– Да, Холман. Значи сте добре.

– Много добре. Много по-добре, Лилиан. Коя радиостанция слушате? Включете Рим. Сега Рим е по-близо до пробегата, отколкото Милано.

– Аз слушам Рим. Радвам се, че сте по-добре.

– А вие как сте, Лилиан?

– Много добре. А...

– Може би е правилно, че не сте в Бреша, там бушува буря... въпреки че аз самият не бих издържал и щях да отида, за да присъствувам на старта и финала. А вие как сте, Лилиан?

Тя знаеше за какво я пита.

– Добре – каза тя. – А как е там при вас?

– Както винаги. За тези няколко месеца почти нищо не се е променило.

„Нима са изминали само няколко месеца? – помисли тя. – А на мене ми се струват години!“

– А как е... – Тя се поколеба и изведнъж съзна, че се бе обадила само заради този въпрос. – Как е Борис?

– Кой?

– Борис.

– Борис Волков ли? Много рядко го вижда човек. Той вече не идва в санаториума. Но мисля, че е добре.

– А вие срещали ли сте го?

– Да, естествено. – За последен път го видях преди около две седмици. Отиваше на разходка със своето овчарско куче, нали си го спомняте? Но не разговаряхме нищо. А как е там долу? Както си го представяхте ли?

– Почти – каза Лилиан. – Но всичко зависи, изглежда, от това, как човек гледа на нещата. При вас има ли още сняг?

Холман се засмя.

– Отдавна се стопи. Ливадите са разцъфнали. Лилиан... – той замълча – ... след няколко седмици ме изписват. Това не е измислица. Сам Далай Лама ми го съобщи.

Лилиан не повярва. Преди години и на нея бяха обещали същото.

– Това е чудесно – каза тя. – Значи, ще се видим тук скоро. Да кажеш ли на Клерфе?

– Засега по-добре не. В тези неща съм малко суеверен. Ето... започва предаването на новините! Нали и вие трябва да ги чуете! Довиждане, Лилиан!

– Довиждане, Холман.

Лилиан искаше да попита още нещо за Борис, но не го направи. Известно време погледът ѝ бе прикован в черната слушалка, след това тя внимателно я постави на вилката и се предаде на мислите си, напирасци без ред и последователност, докато забеляза, че плаче.

„Колко съм глупава! – помисли тя и се изправи. – Човек плаща за всичко в живота си. Кое ми даваше право да мисля, че вече съм се разплатила?“

– В наши дни преувеличават значението на думичката „щастие“ – каза виконт дьо Пестр. – Имало е епохи, когато това понятие въобще не е било познато. Не е съществувало в живота на хората. Четете китайската литература от периода на разцвета, индийската, гръцката. Вместо към емоции, в които се корени същината на понятието „щастие“, човек се е стремил към едно нестихващо и ярко усещане на живота. Когато това усещане изчезне, настъпват времена на кризи, душевни смутове, романтика и безсмислено търсене на щастие, което не е нищо друго освен жалък сурогат на това усещане.

– А нима то също не е сурогат? – попита Лилиан.

– Може би, но по-достоеен – отвърна Пестр.

– Мислите ли, че е невъзможно да съществува щастие без такова усещане на живота?

Той я погледна замислено.

– Почти невъзможно. Но, струва ми се, в това отношение вие правите изключение. И това е, което най-много ме очарова у вас. Вие обладавате и едното, и другото. Но предпоставка за това е състоянието на едно толкова дълбоко отчаяние, че е безполезно да се опитваме да му дадем име. То е преодоляло анархията на чувствата и наподобява самотно полярно плато, сред което не съществува скръб. Струва ми се, при вас скръбта и бунтът отдавна са се унищожили взаимно. Поради това дребните събития ви изглеждат толкова важни, както и големите. Детайлите започват да придобиват стойност.

– Ето че отново се появява осемнадесетият век у вас – каза Лилиан с лека подигравка. – Нали бяхте негов последен потомък?

– Негов последен почитател.

– А нима през осемнадесети век не са говорили за щастие повече, отколкото когато и да било?

– Само в тежки времена. Но и тогава, макар и да са приказвали и мечтали за него, хората са гледали практически на нещата в най-широкия смисъл на думата.

– Докато не се появила гилотината.

– Докато не се появила гилотината и не измислили „правото на щастие“ – потвърди Пестр. – Накрая винаги се появява гилотината.

Лилиан изпи чашата си.

– Не е ли всичко това само една дълга прелюдия към предложение-то, което отново възнамерявате да ми направите – да стана ваша метреса?

Пестр остана невъзмутим.

– Наречете го, както искате. Аз ви предлагам само да ви предоставя условията, рамката, която ви е необходима. Или по-скоро рамката, която по мое мнение би ви подхождала.

– Искате да. служите като обковка на камъка ли?

– Като обковка на един извънредно скъпоценен камък.

– Камък, съставен от най-чисто отчаяние?

– Съставен от кристално-синя самота. И от кристално-синьо дръзновение, mademoiselle. Приемете моите почитания! И простете настойчивостта ми. Но диаманти с такъв блясък са рядкост. – Пестр се усмихна. – А сега желаете ли да чуete последните новини от автомобилното състезание в Италия?

– Тук? В „Максим“?

– А защо не? Албер, съдържателят на това място, е изпълнявал и съвсем други желания, щом е поискал. А за вас той ще поиска да изпълни всичко. Вече съм забелязал, че има отлично око.

Оркестърът съобразно с традицията в „Максим“ засвири потпури от „Веселата вдовица“. Келнерите разтребиха масата. Минавайки покрай тях, Албер се разпореда да им сервира бутилка коняк, която не бе украсена нито с герба на Наполеон, нито бе потънала в прах, а носеше само малък етикет, надписан на ръка.

– Нали ви казах, че притежава отлично око – отбеляза Пестр. – Опитайте този коняк. Разбира се, първо изпълнете обичайния ритуал на притопляне чашата с ръка, вдъхване на букета и кратък разговор на тази тема. Наблюдават ни.

Лилиан вдигна чашата си и без да я притопля в ръка или да вдъхва

аромата на коняка, я изля в гърлото си. Пестр се разсмя. По лицето на Албер, който гледаше към тях от един ъгъл, се плъзна нещо като одобрителна усмивка. Тя послужи като знак за един от келнерите, който след няколко минути им донесе малка бутилка фрамбоаз, постави пред тях по-малки чаши и им наля от пиетието. Над масата в миг се разнесе ароматът на овощна градина в началото на лятото.

– Стара малиновка – с благоговение произнесе Пестр. – Още по-голяма рядкост!

Лилиан си помисли какво ли би направил той, ако плиснеше сега малиновката в породистото му лице? Навярно щеше и това да „разбере“ и да изрече някоя красива фраза по този случай. Тя не изпитваше към него презрение, напротив, дори го намираше приятен, като не много силно приспивателно и затова внимателно го слушаше. Пестр олицетворяваше за нея другата страна на човешкото съществуване. Той бе издигнал живота в култ, а страха от смъртта бе превърнал в естетически цинизъм, като се опитваше да гледа на опасните планински пътеки като на градински алеи. Но от това не се променяше нищо. Кога бе слушала вече нещо подобно? При Левали в Сицилия, естествено. За да живее така човек, необходимо бе да има много пари и малко сърце. Хората от този тип не пътуваха от Бреша в Бреша. Те си седяха в Бреша, давайки си вид, че се намират във Версай от началото на осемнадесети век.

– Трябва да си тръгвам – каза тя.

– Колко често произнасяте тези думи – забеляза Пестр. – Те ви правят неотразима. Да не би това да е любимата ви фраза?

Лилиан го погледна.

– Да знаехте само как искам да остана – изрече тя бавно. – Съгласна съм да бъда бедна, самотна, но само да остана! Да остана! Всичко друго е лъжа и дръзнновение на отчаянието!

Пестр остави Лилиан пред хотела. Срещу нея се зададе развълнуван портиерът.

– Господин Клерфе е на дванайсето място! Оставил е след себе си още шестима състезатели. Дикторът отбеляза, че бил превъзходен носен състезател.

– Вярно е.

– Желаете ли чаша шампанско, за да го отпразнуваме?

– Никога не трябва да се празнува преждевременно. Автомобилистите са суеверен народ.

Лилиан поседя малко в тесния тъмен хол.

– Ако продължава в същия дух, утре призори ще бъде отново в

Бреша – каза портиерът.

– И това е вярно – отвърна Лилиан и се изправи. – Отивам да изпия едно кафе на булевард Сен Мишел.

В кафенето Лилиан бе посрещната като постоянен посетител. Келнерът бдеше за спокойствието ѝ. Жерар вече я чакаше, а цяла група студенти бе образувала нещо като почетна гвардия за нейната охрана.

Жерар обладаваше доброто качество да бъде винаги гладен. Това ѝ даваше възможност да размишлява, докато поетът се хранеше. Тя обичаше да гледа на улицата, където преминаваше животът с горещи и скръбни очи. Наблюдавайки този нескончаем поток от хора, човек трудно можеше да повярва, че всеки един носи в гърдите си безсмъртна душа. Къде отиваше тя след това? Нима се разпадаше подобно на тялото? А може би душите на мъртвите витаеха наоколо в такива нощи на желания, възжеления и отчаяние, бродеха разложени и изпълнени с беззвучен страх и горестни жалби да останат такива, каквито са, а не да се превърнат в тор за душите на други човешки същества, които в същия този момент се зачеваха безразборно зад хилядите осветени и тъмни прозорци?

Най-сетне Жерар засити глада си. Последното, което изяде, бе порция великолепно сирене пон л'евек.

– Странно как един толкова груб животински процес като поглъщането на печени късове от животински трупове и полуразложени млечни продукти може да пробуди най-поетични видения у човешката душа, които да се излеят в химни! – заяви Жерар. – Подобно нещо винаги ме удивлява и същевременно утешава!

Лилиан се засмя.

– От Бреша в Бреша – каза тя.

– Макар и да не разбирам тази ясна и проста фраза, тя ми изглежда неоспорима. – Жерар допи кафето си. – Бих добавил дори, тя крие в себе си дълбок смисъл. „От Бреша в Бреша!“ Така ще озаглавя следващия том мои стихове. Тази нощ вие сте неразговорлива.

– Напротив. Разговарям, но без думи.

– От Бреша в Бреша, така ли?

– Кажи-речи.

Жерар кимна и поднесе чашата с коняк към ноздрите си.

– Тази фраза ми харесва все повече и повече. Тя навежда мисълта за цяла поредица от баналности, които някога са притежавали дълбочината на минна шахта, а може би и все още я притежават.

– Знам една от тях – каза Лилиан. – „Всичко е едно и също.“

Жерар постави чашата си на масата.

– А въображението променя ли го или не?

– Променя го и още как!

Жерар кимна облекчено.

– Почти се уплаших, че сте в угнетено състояние на духа и възнамерявате да изтърсите някоя бакалска премъдрост.

– Тъкмо обратното – изразих едно крайно обнадеждаващо прозрение.

– Подробностите не се различават от цялото, но цялото струва повече. Тази бутилка вино е също така възхитителна, както и една картина от Рафаел. В онази пъпчива студентка отсреща витае несъмнено нещо от Медея и Аспазия. Или когато животът е без перспектива, всичко е еднакво важно и еднакво маловажно, всичко е само фасада и същевременно бог. Това ли искате да кажете? – попита Жерар.

Лилиан се усмихна.

– Колко сте нетърпелив!

– Прекалено нетърпелив. – Жерар направи кисела физиономия. – Прекалено нетърпелив, за да съм го преживял вече. – Той отпи голяма глътка коняк. – А ако и вие наистина сте го преживяла – продължи той с поучителен тон, – тогава ви остава да извършите само три неща...

– Толкова много?

– Да постъпите в будистки манастир, да се побъркате или да умрете най-добре от собствената си ръка.

Самоунищожението, както ви е известно, е едно от трите неща, с които превъзхождаме животните.

Лилиан не попита кои са другите две.

– Има и едно четвърто – каза тя.. – Нашето нещастие се състои в това – да вярваме, че имаме право на живот. Такова право не ни е дадено. И щом човек прозре, действително прозре в тази истина, горчивият мед на живота изведнъж става сладък.

Жерар я поздрави мълчаливо, протегнал напред двете си ръце.

– Който не очаква нищо, никога не се и разочарова. Ето последната от по-евтините житейски мъдрости!

– Последната за тази вечер – отвърна Лилиан и се изправи. – Най-красивите мъдрости умират нощем. Колко ли трупове събират на следващата сутрин? И странно какви глупости започва да говори човек, щом залезе слънцето. А сега трябва да си тръгвам.

– Винаги казвате така, а после отново идвате. Тя го погледна с благодарност.

– Нали? Чудно, че само поетите го разбират.

– Дори и те не го разбират, а само се надяват.

По крайбрежния булевард Гран Огюстен Лилиан стигна до булевард Волтер, а след това тръгна обратно през тесните улички зад кейовете. Тя не се страхуваше да се разхожда нощем сама. Изобщо не изпитваше страх от хората.

Когато сви по улица Сена, видя, че на земята лежи някаква жена. Реши, че е пияна, и бързо отмина, но нещо в позата на жената, която лежеше разкрячена наполовина на платното, наполовина на тротоара, я накара да се обърне. Лилиан реши поне да я издърпа цялата на тротоара, за да я предварди от минаващите превозни средства.

Жената беше мъртва. Под мъждивата светлина на уличния фенер Лилиан видя широко отворените ѝ очи, които сякаш се взираха настойчиво в нея. Когато повдигна жената за раменете, главата ѝ се отметна назад и глухо тупна на паважа. Лилиан издаде приглушен вик, в първия момент си помисли, че е причинила болка на мъртвата. Вгледа се в лицето ѝ – то бе безкрайно пусто. Не знаейки какво да предприеме, Лилиан се огледа наоколо. В някои прозорци се виждаше светлина, а зад един по-голям, покрит със завеси, свиреше музика. Между къщите прозираше небето – много високо и беззвездно. Някой подвижна в тъмнината. Лилиан видя, че към нея се приближава човек. За миг тя се поколеба, после бързо тръгна насреща му.

– Жерар! – възкликна тя удивено и с облекчение. – Откъде разбрахте...

– Тръгнах след вас. Възползувах се от правото на поетите през пролетните вечери...

Лилиан поклати глава.

– Там лежи просната една мъртва жена! Елате!

– Сигурно е пияна. Загубила е съзнание.

– Не, мъртва е. Знам как изглеждат мъртвите. – Тя чувствуваше, че Жерар се противи. – Какво има?

– Не искам да имам нищо общо с това – каза певецът на смъртта.

– Не можем да оставим жената на паважа.

– Защо? Нали е мъртва? Всичко останало е работа на полицията. Не желая да се забърквам в тази история. А и вас не съветвам! Ще помислят, че ние сме я убили. Тръгвайте!

Жерар потегли Лилиан за ръката. Но тя не помръдна. Взираше се в лицето, което вече нищо не знаеше и знаеше всичко, което за нея бе все още непознато. Мъртвата изглеждаше изоставена от всички. Единият ѝ

крак бе подгънат и скрит от карианата ѝ рокля. Лилиан гледаше чорапите ѝ, кафявите обувки, полуразтворените ѝ ръце, тъмната, късо подстригана коса и тънката верижка около шията ѝ.

– Тръгвайте! – шепнесе Жерар. – Тук не ни очаква нищо друго освен неприятности! Да си имаш работа с полицията не е шега! Можем отнякъде да съобщим по телефона. Това е всичко, което можем да направим.

Лилиан се остави да я отведат. Жерар вървеше толкова бързо, че тя едва го следваше. Когато излязоха на кейовете, тя видя, че поетът съвсем е преbledнял.

– Съвсем друго е да се озовеш лице срещу лице със смъртта, отколкото да говориш за нея. Не намирате ли? – каза Лилиан с горчива насмешка. – Откъде можем да телефонираме? От моя хотел?

– Може да ни чуе портиерът.

– Ще го пратя да донесе нещо през това време.

– Добре.

Портиерът излезе насреща им със сияещо лице.

– Сега вече е на десето място, но той ще...

Забелязвайки Жерар, той замълча осъдително.

– Това е приятел на Клерфе – каза Лилиан. – Впрочем имате право, това трябва да се полее. Донесете бутилка шампанско. Къде е тук телефонът?

Портиерът посочи към масата си и изчезна.

– По-бързо – каза Лилиан.

Жерар вече търсеше номера в телефонната книга.

– Указателят е стар.

– Полицията не сменя телефонните си номера.

„На десето място – помисли Лилиан. – Той все така пътува ли пътува от Бреша за Бреша, а в това време...“

Жерар говореше по телефона. Портиерът се върна с бутилка и чаши в ръка. Тапата шумно изгърмя – от радост портиерът доста силно бе разклатил шишето. Жерар изплашено замълча.

– Не, не беше изстрел – каза той след малко и окачи слушалката.

– Мисля, че няма да ви се отрази зле, ако пийнете нещо – каза Лилиан. – В момента не можах да измисля нищо друго, но портиерът още от вечерта чака да отвори бутилката. Надявам се, че не вършим светотатство.

Жерар поклати глава и жадно надигна чашата. От време на време той поглеждаше към телефона. Лилиан разбра, че се страхува да не би

полицията да узнае, откъде са се обадили.

– Помислиха, че тук някой стреля – каза той. – А то изгърмя тапата. Защо трагичните положения са така често и ужасно комични?

Лилиан му подаде бутилката, за да си налее отново.

– Трябва да си вървя – каза той.

– Ето че сега вие си отивате. Лека нощ, Жерар.

Жерар погледна към шампанското.

– Мога ли да го взема със себе си, ако няма да пиете повече.

– Не, Жерар. Или едното, или другото.

Тя видя как той бързо изчезна през вратата. „А сега започва нощта и самотата“ – помисли тя и подаде бутилката на портиера.

– Изпийте я. Радиото още ли е горе?

– Разбира се, mademoiselle.

Лилиан се заизкачва по стълбите. В тъмнината на стаята проблясваха стъклените и металните части на радиоприемника. Лилиан запали лампата и известно време престоя до прозореца в очакване да види появяването на полицейска кола, но на улицата не се виждаше жива душа. Тогава тя започна бавно да се съблича. Размисли дали да окачи около себе си своите верни съюзници, роклите, но не го направи. „Времето, когато можеха да ми помогнат, е минало – помисли тя. – А също и слушайте за това.“ Тя остави лампата да свети и взе приспивателно.

Лилиан се пробуди с чувството, че отнякъде я изхвърлят. През завесата проникваха слънчевите лъчи и се смесваха със светлината на лампата, горяла цяла нощ. Телефонът извъня пронизително. „Полицията“ – помисли, тя и вдигна слушалката.

Обаждаше се Клерфе.

– Току-що пристигнахме в Бреша!

– Да, в Бреша. – Тя отърси от себе си последните следи от съня, който вече потъваше в небитието. – Значи, все пак пристигна!

– Шести! – Клерфе се засмя.

– Шести. Та това е чудесно!

– Глупости! Утре се връщам при тебе. А сега отивам да спя. Ториани вече заспа тук, на стола.

– Добре, спи. Хубаво, че се обади.

– Ще дойдеш ли с мене в Ривиерата?

– Да, мили.

– Чакай ме.

– Добре, мили.

– Да не отпътуваш, преди да се върна?

„За къде мога да отпътувам? – помисли тя. – За Бреша?“

– Чакам те – каза тя.

По обед Лилиан отиде на улица Сена. Улицата имаше най-обикновен вид. След това прегледа колоните на вестниците. Но и там не откри нищо. Смъртта на един човек бе съвсем незначително събитие.

XIX

– Къщата купих още преди войната – каза Клерфе. – Тогава можеше да се закупи на безценица половината Ривиера. Никога не съм живял в нея, само съм сложил вътре някои неща. Както виждаш, построена е в отворителен стил, но скулптурните орнаменти могат да се смъкнат, а къщата да се модернизира и обзаведе.

– Защо? Действително ли възнамеряваш да живееш тук?

– Защо не!

От сумрачната стая Лилиан хвърли поглед към тъмнеещата градина с нейните пътечки, посипани с чакъл. Оттук не можеше да се види морето.

– Но, Клерфе! – каза тя с усмивка. – Може би, когато станеш на шейсет и пет години! Но не и по-рано. Само след като се оттеглиш от трудовото поприще в Тулуза. Тогава, ако искаш, ще можеш да водиш тук живот на порядъчен френски рентиер, който обядва в неделя в „Отел дьо Пари“ и отвреме на време се отбива в казиното.

– Градината е голяма, а къщата може да се надстрои – отвърна Клерфе невъзмутимо. – За това имам пари. Организаторите на Миле милия се оказаха щедри. Надявам се да прибавя нещо към тази сума и от състезанието в Монако. Защо смяташ, че тук е невъзможно да се живее? Къде другаде искаш да отидем?

– Не зная, Клерфе.

– Но такова нещо трябва да се знае! Поне приблизително.

– Аз не знам къде – каза Лилиан малко объркана. – Никъде. Да искаш да живееш някъде, значи да искаш да умреш някъде.

– Климатът през зимата тук е сто пъти по-добър, отколкото в Париж.

– През зимата! – възкликна Лилиан, сякаш ставаше дума за Сириус, за Стикс или за вечността.

– Зимата ще настъпи скоро. Трябва да побързаме с ремонта, ако искаме да свършим навреме.

Лилиан се огледа в мрачната стая. Това не бе първият, им разговор на тази тема. „Не искам да стана пленница в този дом“ – помисли тя и попита:

– Не трябва ли през зимата да работиш в Тулуза?

– Това няма да ми попречи. Засега искам само да те настаня някъде,

където е най-добрият климат за тебе.

„Какво ме интересува климатът“ – помисли Лилиан и каза отчаяно:

– Най-добрият климат е в санаториума.

Клерфе я изгледа.

– Трябва ли да се върнеш там?

Лилиан мълчеше.

– Искаш ли да се върнеш? – попита той.

– Какво трябва да ти отговоря? Не съм ли при тебе?

– Съветвала ли си се с лекар? Въобще обръщала ли си се някога към лекар, откак сме тук?

– Нямам нужда да се съветвам с лекар.

Той я погледна недоверчиво.

– Ще отидем заедно на лекар. Ще намеря най-добрия лекар във Франция и ще те заведе при него.

Лилиан не отговори. „А сега и това ли?“ – помисли тя. Клерфе и по-рано я бе питал няколко пъти дали ходи на лекар, но никога не бе настоявал да чуе нещо повече от нейните уверения, че ходи. Това сега бе нещо друго. То бе свързано с къщата, с бъдещето, с любовта, със загрижеността, с всички тези красиви фрази, които вече нямаха смисъл за нея, защото само правеха смъртта по-трудно поносима. Следващата стъпка щеше да бъде да се опита да я тикне в някоя болница.

Пред прозореца изведнъж някаква птичка запя пронизително.

– Да излезем оттук – каза Клерфе. – Електрическите крушки в този разноцветен канделабър дават наистина отвратителна светлина, признавам го. Но всичко това може да се промени.

Навън вечерта вече забулваше стените със скулптурни орнаменти. Лилиан облекчено въздъхна. Имаше чувството, че току-що се бе спасила от грозяща я опасност.

– Истината е тази – каза Клерфе, – че ти не искаш да бъдеш с мене, Лилиан! Знам това.

– Но нали съм с тебе? – отвърна тя безпомощно.

– Ти се държиш като някой, който утре вече няма да бъде тук. Като човек, готов постоянно да отпътува.

– Нима ти сам не желаяше това?

– Възможно е... но вече не го желая. А ти искала ли си някога да живееш по друг начин с мене?

– Не – каза тя тихо. – Но не само с тебе, Клерфе. С никого!

– Защо?

Тя замълча, изпълнена с възмущение. „Защо ми задава тези глупави

въпроси?“ – мислеше тя.

– Много пъти сме говорили за това. Защо да започваме пак отначало? – каза тя след малко.

– Човешките отношения претърпяват промени. Нима любовта е толкова презряно нещо?

Тя поклати глава. Клерфе я погледна.

– Никога през живота си не съм желал толкова силно да имам нещо, Лилиан. А сега желая. Желая ти да бъдеш при мене.

– Но нали съм при тебе!

– Не съвсем. И не така, както аз искам.

„Той иска да ме привърже към себе си и да ме постави под ключ – помисли тя – и с гордост нарича това брак, загриженост, любов. А може би те представляват именно това! Но защо той не разбира, че чувствата, с които толкова се гордее, ме отблъскват от него?“ Тя погледна с ненавист към малката вила с пътеките, настлани с чакъл. „Нима избягах от санаториума, за да завърша дните си тук? Тук, в Тулуза или в Бреша? Къде остана радостта от приключението? Къде е предишният Клерфе? Защо така се е променил? Защо не обърнем всичко на смях? Та какво друго ни остава?“

– Можем поне да направим опит – каза Клерфе. – Ако не върви, ще продадем къщата.

„Вече нямам време за никакви опити – помисли Лилиан. – Нямам време за разни експерименти под названието «семеино щастие». Това ми навява само тъга. Трябва да се махна оттук! Дори нямам време за такива разговори! Цялата тази история ми е отдавна позната, и то в много по-добър вариант – горе в санаториума, с Борис. Нали заради това избягах?“

Лилиан изведнъж се успокои. Още не знаеше какво ще предприеме, но възможността да избяга оттук правеше всичко не толкова непоносимо. Не се страхуваше от нещастие – прекалено дълго бе живяла под един покрив с него. Щастието също не я плашеше, както всички хора, които си мислят, че го търсят. Единственото, от което се страхуваше, бе робството на посредствеността.

Вечерта над морето запалиха фойерверки. Нощта беше ясна и дълбока. Там на хоризонта, където морето се сливаше с небето, припламваха ракети, издигаха се и се спускаха обратно, сякаш бяха изстреляни в безкрайността и падаха някъде извън земните предели, в пространството, което преставаше да бъде пространство, понеже нямаше граници. Лилиан си припомни последния път, когато бе видяла подобен

фойерверк. Това бе в „Горската хижа“ в навечерието на нейното бягство. Нима сега отново се готвеше да бяга? „Изглежда, съдбоносните решения в моя живот се изпълняват под блясъка на фойерверки – помисли тя с ирония. – А може би всичко, което се случи с мене, прилича на този фойерверк – няколко яркоцветни припламвания, които бързо угасват, за да оставят след себе си само пепел и прах?“ Тя се огледа. „Все още не – помисли тя с уплаха. – Само не сега! Нали винаги преди края поне има едно последно, ярко избухване, при което всичко изгаря в ослепително пищен финал?“

– С тебе още не сме играли – каза Клерфе. – Опитвала ли си някога? Говоря за игралното казино.

– Никога.

– В такъв случай трябва да изпробваш щастието си. Ти имаш все още непоковарена ръка и би трябвало да спечелиш. Искаш ли да отидем? Или си изморена? Минава два часът.

– Значи, вече е утро! Та кой може да се чувствава изморен толкова рано?

Колата напредваше бавно в озарената от светлини нощ.

– Най-после стана топло – каза Лилиан.

– Можем да останем тук, докато в Париж настъпи лятото.

Лилиан се притисна към рамото му.

– Защо хората не живеят вечно, Клерфе? Да няма смърт?

Той обхвана раменете ѝ с ръка.

– Наистина, защо ли? Защо остаряваме? Защо не можем да бъдем през целия си живот тридесетгодишни, а щом минем осемдесетте, внезапно да умираме?

Лилиан се засмя.

– Аз още нямам тридесет.

– Вярно – каза Клерфе и отдръпна ръката си. – Винаги забравям това. Имам чувството, че за тези три месеца си станала най-малко с пет години по-възрастна. Толкова си се променила. Станала си с пет години по-красива. И с десет – по-опасна.

Най-напред играха в големите зали, а след като те опустяха, преминаха в по-малките, където залаганията бяха по-високи. Клерфе започна да печели. Отначало играеше „trente et quarante“, а след това отиде на рулетката, където максималните залози бяха най-високи. [Trente et quarante (фр.) – трийсет и четирийсет – хазартна игра, която се играе с шест разбъркани колоди или 312 карти. Нарича се още червено и черно. – Б. пр.]

– Стой зад мене – каза Клерфе на Лириан. – Ти носиш щастие.

Клерфе заложи на дванадесет, на двадесет и две и на девет.

Постепенно проигра цялата си предишна печалба, докато му остана само толкова жетони, колкото да заложи още веднъж максимума. Заложи на червено. Червено излезе. Той прибра половината печалба, а остатъка постави отново на червено. Червено излезе за втори път. Прибра спечелените жетони и остави максимума. Червено излезе още два пъти. Пред Клерфе имаше вече цяла купчина жетони. Това не остана незабелязано от другите играещи в залата. Те наобиколиха масата на Клерфе. Лириан видя, че към тях се приближава Фиола. Той ѝ се усмихна и заложи на черно. Отново излезе червено. В следващия тур черното поле бе буквално затрупано с максимални залози от всички страни, а около масата се бяха насъбрали три редици играещи. Почти всички играеха срещу Клерфе. Само една мършава старица във вечерна рокля от светлосин воал заложи заедно с него на червено.

В залата стана тихо. Рулетката се завъртя, топчето затрополя, а старицата закиха. Червено излезе отново.

Фиола направи знак на Клерфе да престане. Все някога серията трябваше да свърши. Клерфе поклати глава и отново постави максимума на червено.

– Il est fou! – каза някой зад Лириан. [Този е загубил ума си! (фр.) – Б. пр.]

В последния момент старицата, която вече бе прибрала печалбата, заложи всичко пак на червено. В настъпилата тишина се чу как тя задъша силно, а после изведнъж притихна. Старицата се мъчеше да потисне втори пристъп на кихавица. Жълтата и ръка, напомняща нокти на граблива птица, се открояваше върху нелекото сукно. Тя машинално попипваше една малка зелена костенурка, която държеше на масата като талисман.

Отново излезе червено. Старицата съвсем загуби ума си.

– Formidable! [Поразително! (фр. X – Б. пр.)], – възкликна една жена зад Лириан. – Кой е този?

Почти никой вече не залагаше на числа. Из всички зали се бе разнесъл слухът за червената серия. На черното поле бе натрупана планина от жетони за крупни суми. Седем пъти подред бе излязло „червено“, най-после цветът трябваше да се смени. Единствено Клерфе продължи да залага на „червено“. В последната секунда старицата от вълнение постави на червеното поле костенурката. Още преди да успее да поправи грешката си, из залата се понесе шепот. Червено бе излязло наново.

– Madame, за съжаление не можем да удвоим костенурката ви – каза крупиеото и побутна към старицата животното с неговата мъдра, прас-тара глава.

– Ами печалбата ми – изграчи привидението?

– Извинете, madame, но вие нито направихте залога си, нито го обяхте.

– Но нали видяхте, че искам да заложа? Това е достатъчно!

– Преди да падне топчето, сте длъжна да направите залога си или най-малкото да го обяхте.

Старицата злобно се огледа.

– Faites vos jeux [Направете залога си (фр.). – Б. пр.] – равнодушно каза крупиеото.

Клерфе постави отново на червено. В гнева си старицата заложи на черно. Всички останали заложиха също на черно. Фиола заложи на шест и на черно.

Още веднъж излезе червено.

Клерфе прибра печалбата си, отдели купчина жетони за крупиеото и стана.

– Ти наистина ми донесе щастие – каза той на Лилиан и остана на масата, докато топчето спря. Излезе черно.

– Виждаш ли? – каза той. – Понякога човек обладава шесто чувство.

Лилиан се усмихна. „Де да го имаше и в любовта!“ – помисли тя.

Към тях се приближи Фиола.

– Поздравявам ви. Да съумееш да спреш навреме е наистина голямо изкуство. – Той се обърна към Лилиан: – Не намирате ли?

– Не зная. Никога не ми се е удавал случаи да проверя.

Фиола се засмя.

– Не бих казал. Вие изчезнахте от Сицилия и оставихте след себе си много объркани глави. През Рим сте прелетяла като метеор. А във Венеция, както ми довериха под секрет, никъде не са могли да ви открият.

Те се отправиха към бара, за да поляят сполуката на Клерфе.

– Мисля, че спечелих достатъчно, за да мога да преустрою къщата – каза Клерфе на Лилиан.

– Утре можеш да проиграеш отново всичко.

– Искаш ли?

– Естествено, не.

– Повече няма да играя – каза той. – Ще запазим тези пари. И ще ти построя в градината плувен басейн.

– Не ми е нужен. Аз не умея да плувам, ти знаеш.

Той я изгледа бързо.

– Зная. Уморена ли си?

– Не.

– Серия от девет пъти червено е наистина нещо удивително – г каза Фиола. – Само веднъж съм виждал по-дълга серия. Дванадесет пъти по-ред черно. Това бе преди войната. Тогава можеха да се срещнат в cercle prive игрални маси с много по-високи залози от сега. Човекът, който изигра серията, разори банката. След това той заложи на тринадесети в дванадесет тура тринадесет излезе пет пъти. Това бе истинска сензация. Всички залагаха заедно с него. Така само за една нощ той обра банката два пъти. Този човек бе руснак. Как ли му бе името? Мисля, че Волков или нещо подобно. Да, Волков. [Cercle prive (фр.) – закрит игрален дом за тесен кръг посетители. – Б. пр.]

– Волков? – недоверчиво попита Лилиан. – Но сигурно не Борис Волков?

– Точно така! Борис Волков. Нима го познавате?

Лилиан поклати глава. „Такъв не го познавам“ – помисли си тя. Вижда, че Клерфе я наблюдава.

– Много бих искал да разбера какво е станало с него – каза Фиола. – Този човек предизвикваше всеобщо възхищение. Бе един от последните играчи на голямата школа. Освен това бе превъзходен стрелец. Пристигна тук с Мария Андерсен. Може би сте чували за нея. Тя бе една от най-красивите жени, които някога съм виждал. Загина в Милано при въздушно нападение. – Фиола се обърна към Клерфе: – Никога ли не сте чували за Волков?

– Не – каза Клерфе.

– Странно! Той също бе участвувал в няколко автомобилни състезания. Разбира се, като любител. Рядко съм срещал човек, който да може да пие толкова. Вероятно се е самопогубил, поне оставяше впечатление, че към това се стреми.

Лицето на Клерфе бе помръкнало. Той даде знак на келнера да донесе още една бутилка вино.

– Днес ще играете ли още? – попита го Фиола. – Навярно повече не!

– Защо? Една серия води след себе си друга. Може би дори още днес черно да излезе тринадесет пъти подред?

– Той не трябваше да играе повече – каза Фиола, обръщайки се към Лилиан. – Днес в никакъв случай. Това е закон, стар като света.

Лилиан хвърли поглед към Клерфе. Този път той не я повика със себе си, за да му носи щастие. И тя знаеше, защо. „Какво дете е всъщност той! – помисли тя с нежност. – И как глупаво ревнува! Нима е забравил, че човек винаги сам разбива любовта си и никой друг не може да направи това?“

– Вие обаче би трябвало да играете – каза Фиола. – Вие сте тук за първи път. Направете го заради мене. Хайде, елате!

Отидоха на друга игрална маса. Фиола започна да залага, а след няколко минути и Лилиан обмени няколко банкноти в жетони. Тя заигра предпазливо, като залагаше дребни суми. Парите означаваша за нея нещо повече от състояние. Те бяха частица живот. Тя не желаше да изпада в зависимост от чичо Гастон, от неговите мърморения и скъперкически подаяния.

Лилиан почти веднага започна да печели.

– Ето какво значи неосквернена ръка! – каза Фиола, който губеше. – Тази нощ принадлежи на вас. Ще имате ли нещо против да залагам заедно с вас? Да стана ваша сянка?

– Ще се разкайвате.

– Може би, но не в играта. Залагайте, каквото ви идва на ум.

Известно време Лилиан залагаше ту на червено, ту на черно, после на втората дузина и накрая на числа. Два пъти спечели на нула.

– Нищото ви обича – каза Фиола, смеейки се.

На масата се появи старицата с костенурката. Тя седна срещу Лилиан със зловен израз на лицето. Помежду залаганията тя шепнеше нещо на своята костенурка. На пръста ѝ се поклащаше пръстен с необикновено красив диамант. Шията на старицата бе сбръчкана като тази на костенурката. Те поразително си приличаха – и двете имаха очи почти без клепки, състоящи се само от зеници.

Сега Лилиан започна да залага, редувайки черно с тринадесет. Когато след известно време вдигна очи от масата, видя, че Клерфе е застанал от другата страна и я наблюдава. Без сама да съзнава, бе играла като Борис Волков и Клерфе бе забелязал това. Тя продължи упорито да залага на тринадесет. На шестия път тринадесет излезе.

– Достатъчно – каза Лилиан, събра жетоните от масата и ги напъха в чантата си. Бе спечелила, но не знаеше колко.

– Нима вече си тръгвате? – попита Фиола. – Тази нощ е ваша, сама виждате. Тя никога няма да се повтори.

– Нощта свърши. Ако отдръпнем завесите от прозорците, тук ще нахлуе бледото утро, за да ни превърне всички в призраци. Лека нощ,

Фиола. Продължете вие играта! Все някой трябва да продължи играта.

Когато Лилиан излезе с Клерфе навън, пред очите ѝ се разтгли Ривиерата в своята първична красота, такава, каквато е била, преди да я открият туристите. Небето в очакване на слънчевия изгрев преливаше в месинговожълти и сини цветове, морето бе побеляло на хоризонта, а водата бе прозрачна като аквамарин. В далечината се полюшкваха няколко рибарски лодки с жълти и червени платна. Брегът бе пуст, по шосето не се движеше нито една кола. Вятърът разнасяше мирис на море и лангусти. Лилиан така и не разбра как започна свадата. Клерфе говореше нещо възбудено и трябваше да измине доста време, докато вникне в смисъла на думите му. Ревността му към Волков бе пламнала внезапно.

– Какво мога да сторя? – чуваше тя гласа му. – Принуден съм да се боря срещу една сянка, срещу невидим призрак, срещу човек, който е недосегаем, защото не присъства и тъкмо поради това присъства много повече от всеки друг, който е стократно по-силен от мене, понеже не е тук, който е безгрешен, понеже не е тук, който се превръща в самото съвършенство само защото не е тук и който притежава ужасното преимущество, че отсъства, защото това му дава хиляди оръжия срещу мене, докато аз съм тук и ти ме виждаш такъв, какъвто съм, какъвто съм в този момент извън себе си от гняв, несправедлив, ако искаш, дребнав и глупав, а срещу мене се изправя неговият величествен, идеален образ, който не познава грешки, защото не върши нищо и не говори нищо и с когото е невъзможно да се бориш, тъй както е невъзможно да се бориш със спомена за един покойник...

Лилиан изнеможяла отметна глава назад. Какви бяха тези ужасни мъжки глупости, които той отново подхващаше?

– Нима не е така? – запита Клерфе и удари с длан по кормилото. – Кажи, не е ли така? Разбрах защо избягваш да разговаряш с мене! Сега знам, че заради него не искаш да се омъжиш за мене! Ти искаш да се върнеш обратно! В това е цялата работа! Искаш да се върнеш обратно!

Лилиан вдигна глава. Какво ѝ говореше той? Тя погледна Клерфе.

– Какво ми говориш?

– Нима не е вярно? Нима не си го мислиш дори в момента?

– В момента си мисля само колко поразително глупави могат да бъдат и най-умните хора. Не ме прогонвай насила!

– Да те прогонвам? Та аз правя всичко, за да те задържа!

– Мислиш ли, че можеш да ме задържиш по този начин? Боже мой!

Лилиан отново отпусна глава назад.

– Напразно ме ревнуваш. Борис не би ме приел, дори и да се върна

при него.

– Какво значение има това? Важното е, че ти искаш да се върнеш!

– Не ме карай наистина да си вървя! О господи, нима съвсем си ослепял?

– Да – каза Клерфе. – Сигурно! Сигурно! – повтори той с удивление. – Но вече не съм в състояние да направя нищо. Не е по силите ми.

Те мълчаливо пътуваха по панорамното шосе Корниш към Антиб. Насреща им се зададе една магарешка количка. В нея седеше едно малко момиченце и пееше. Лилиан в изтощение извърна глава към него и усети в сърцето си парлива завист. Спомни си старицата в казиното, която щеше да проживее още много години, отново погледна засмяното момиченце и помисли за себе си. И изведнъж настъпи един от онези мигове, когато всичко ѝ изглеждаше непонятно, а всички нейни трикове – безполезни, когато злочестината ѝ я смазваше и цялото ѝ същество ропташе в безсилен протест: „Защо? Защо именно аз? Какво съм сторила, че тъкмо мене трябваше да сполети подобна участ?“

С невиджащи от сълзи очи тя се взираше в приказния пейзаж. Над шосето се разнасяше мирис на цъфнали дървета.

– Защо плачеш? – попита Клерфе с раздражение. – Всъщност нямаш абсолютно никакви причини да плачеш.

– Да, нямам.

– Не стига, че ме мамиш с един призрак, но на всичко отгоре и плачеш!

„Така е – мислеше си тя. – Но този призрак не се нарича Борис Волков. Да му кажа ли неговото име? Но тогава той ще ме затвори в някоя болница, а пред вратите ѝ ще постави стражите на любовта, за да бъде лекувана до смърт зад матовите стъкла на прозорците, сред въздух, напоен от дезинфекционни средства, добри намерения и нетърпима воня на човешки извержения.“

Тя погледна лицето на Клерфе. „Не – помисли тя, – само не каторгата на неговата любов! Всякакви протести са безполезни! Има само едно спасително средство – бягството! Фойерверкът свърши, за какво да се рови човек в пепелта!“

Колата влезе в двора на хотела. Някакъв англичанин в хавлия вече тръгваше надолу към морския бряг. Клерфе помогна на Лилиан да слезе, без да я поглежда.

– Сега вече ще ме виждаш по-рядко – каза той. – Утре започват тренировките.

Той преувеличаваше малко – състезанието щеше да се проведе в

пределите на града и затова тренировките бяха почти невъзможни. Само по време на състезанието спираха уличното движение. Така автомобилистите трябваше да се ограничат главно в обиколка на трасето и запаметяване на местата, където трябваше да превключват скоростите.

Лилиан се помъчи да си представи какво още би могло да се случи помежду нея и Клерфе и видя нещо като безкраен коридор, който ставаше по-тесен и по-тесен и от който нямаше изход. Тя не можеше да върви по него. Други, които имаха достатъчно време за пропиляване, навярно можеха. Но тя, не. В любовта нямаше връщане назад, никога не можеше да се започне отначало. Онова, което вече веднъж се бе случило, оставаше в кръвта. Клерфе никога вече не би могъл да бъде с нея такъв, както преди. Би могъл да бъде с всяка друга жена, но не и с нея. Любовта също като времето бе невъзвратима. Никакви жертви, никаква всеотдайност, никаква добра воля не бяха в състояние да отменят този мрачен и неумолим закон. Той бе добре известен на Лилиан и затова тя искаше да си отиде. Онова, което ѝ оставаше още да проживее, представляваше за нея целият ѝ живот, а в живота на Клерфе то бе само един кратък дял. Затова тя трябваше да се съобразява само със себе си, а не и с Клерфе. Съотношението бе съвсем неравностойно – за Клерфе тяхната любов не бе повече от един епизод, макар и той да мислеше сега другояче, а за нея тя бе краят на всичко. Не можеше да се пожертвува заради него, сега вече разбираше това. Тя не чувствуваше нито разкаяние, нито тъга – дори за тях нямаше време, – чувствуваше единствено някакво просветление, напомнящо утринно разсъмване. И с него изчезна и последната мъглявина на недоразуменията. Тя усещаше краткотрайното и парливо щастие от взетото решение. И странно, от това в душата ѝ отново се събуди нежност към Клерфе – сега вече не я грозеше опасност.

– Нищо от твоите твърдения не е вярно, Клерфе – каза тя с променен глас. – Нищо! Забрави какво си ми казал! В него няма нито капчица истина! Нито капчица!

Тя видя как лицето му се проясни.

– Значи ще останеш при мене? – бързо попита той.

– Да – каза тя. Не желаше повече разправии в тези последни дни.

– Най-после разбра какво искам.

– Да, разбрах – отвърна тя с усмивка.

– Ще се омъжиш ли за мене?

Той не почувствува колебанието ѝ.

– Да – каза тя. Това също вече нямаше значение.

Той я изгледа продължително.

– Кога?

– Когато искаш. През есента.

Той замълча за миг.

– Най-после! – каза той. – Най-после! Никога няма да съжаляваш за това, Лилиан!

– Зная.

Клерфе изведнъж се преобрази.

– Ти си изморена! Сигурно до смърт си изморена! Какво само направихме! Ти трябва да спиш, Лилиан! Ела, ще те изпратя до горе.

– Ами ти?

– Аз ще последвам примера на англичанина, а след като се изкъпя в морето, ще обиколя по маршрута, докато по улиците още няма движение. Само за обиграване, трасето ми е познато. – Клерфе стоеше на вратата на стаята ѝ. – Какъв съм идиот! В казиното проиграх половината от онова, което бях спечелил! От яд!

– Аз спечелих. – Лилиан хвърли чантата с жетоните на масата. – Не съм ги броила.

– Утре отново ще спечелим. Ще дойдеш ли с мене на лекар?

– Да. А сега трябва да спя.

– Добре. Спи до вечерта. После ще отидем да хапнем нещо и отново ще спим. Обичам те безкрайно много!

– Аз теб също, Клерфе.

Той затвори вратата внимателно след себе си. „За първи път, както се затваря при болна!“ – помисли тя и без сили се отпусна на леглото.

Прозорецът бе отворен. Лилиан видя как Клерфе слизаше към морския бряг. „След състезанието – помисли си тя, – ще си приготвя багажа и ще отпътувам, когато той ще трябва да отиде в Рим за договора си. Само още няколко дни!“ Не знаеше накъде ще замине. Пък и не беше ли все едно? Трябваше само да се махне оттука.

XX

Състезателният маршрут имаше дължина само малко повече от три километра, но водеше през улиците на Монте Карло – пресичаше града, заобикаляше пристанището, след това минаваше по хълма, на който се издигаше казиното, и поемаше обратно. На много места трасето бе толкова тясно, че по него едва ли можеше да се задминава и бе съставено почти изцяло от завои, двойни завои, завои на сто и осемдесет градуса и остри виражи. Трябваше да се направят сто обиколки или да се изминат повече от триста километра, което означаваше десетки хиляди пъти превключване на скоростта, натискане на спирачката, потегляне, отново превключване на скоростта, отново спирачка и пак потегляне.

– Истинска въртележка – каза Клерфе на Лилиан, смеейки се. – Нещо от рода на цирковата акробатика. Никъде не можеш да погнеш таратайката на пълна скорост. Твоето място къде е?

– На трибуната. Десети ред вдясно.

– Денят ще бъде горещ. Взела ли си си шапка?

– Да. – Лилиан показа на Клерфе малката сламена шапка, която държеше в ръка.

– Добре. Довечера ще отидем в „Павилион д'Ор“ на морския бряг, ще ядем лангусти и ще прием студено вино. А утре ще отидем у един мой познат, архитект, който ще ни направи проект за преустройството на къщата. Нашият дом ще бъде светъл, с големи прозорци и много слънце.

Треньорът викна нещо на Клерфе по италиански.

– Вече започва – каза Клерфе и закопча догоре белия си комбинезон. После извади от джоба си късче дърво и почука с него първо по колата, след това по дланта си.

– Готов ли си? – извика треньорът.

– Готов съм.

Лилиан целуна Клерфе и изпълни обредния ритуал, който трябваше да донесе сполука на състезателя. Тя леко на плю колата, а след това и комбинезона на Клерфе, като промърмори някакво проклетие, което трябваше да има обратно въздействие, после протегна ръка с два разпирени пръста към трасето и към навесите, където се намираха другите коли – това заклинание се наричаше „gettatore“ и предпазваше от лоши погледи. Лилиан тръгна към изхода, а италианските механици се

вглеждаха в нея с нямо обожание. Тя чу зад себе си как треньорът започна да се моли:

– Боже прави и ти, света богородице, майка на всички скърбящи, помогнете на Клерфе, на Фриджеро, на...

На изхода Лилиан се обърна. Жените на Маркети и на двама други състезатели вече бяха заели местата си със секундомери и бележници в ръце. „Не трябваше да го оставям“ – помисли тя и вдигна ръка. Клерфе се засмя и ѝ махна в отговор. Той изглеждаше съвсем млад.

– А пък вие, свети великомъченици, направете щото гумите на конкурентите ни да се изтъкват два пъти по-бързо от нашите! – продължаваше да се моли треньорът, а след това кресна:

– Готови за старт! Всички, на които не им е тук мястото, да излязат!

Стартираха общо двадесет коли. В първата обиколка Клерфе бе осми поред. Мястото му на старта не бе много удобно, а и при тръгването не бе достатъчно бърз. Сега се движеше залепнал плътно зад Макоти, за когото знаеше със сигурност, че ще атакува.

Фриджеро, Монти и Сакети бяха пред тях. Водеше Маркети.

В четвъртата обиколка на правата, която водеше нагоре към казиното, Микоти с форсиран до крайност мотор се промъкна покрай Сакети. Клерфе се залепи зад него, също форсира и задмина Сакети, едва ли не пред входа на тунела. Излизайки от него, Клерфе видя, че колата на Микоти изпуска гъст дим и губи скорост. Клерфе го задмина и започна да преследва Монти. Настигна го след три обиколки в острия завой покрай газхолдера и като териер увисна за задницата на колата му. [Газхолдер (анг.) – резервоар за съхраняване на газ, свързан с градската газопроводна мрежа. – Б. пр.]

„Още деветдесет и две обиколки и седемнадесет конкурента“ – помисли той, виждайки край трибуните, още една отпаднала кола до колата на Микоти. Треньорът му направи знак засега да не атакува повече. Изглежда, Фриджеро и Маркети, които не можеха да се търпят, вместо да спазват дисциплината в отбора, си бяха устроили двубой за сметка на фирмата и треньорът искаше да запази в резерва Клерфе и Майер III за в случай, че фаворитите съсипят колите си.

Лилиан виждаше глутницата коли да профучава покрай трибуните на почти всеки две минути. Достатъчно бе само да откъсне за малко поглед от трасето и докато се обърне, колите отново се появяваха на площада, но в малко по-различен ред, сякаш не бяха напусkali мястото си, а само се придвижваха напред-назад, като в някаква огромна сатемагаса. „Как само успяват да преброят тези сто обиколки?“ – помисли

си тя, а после си спомни за моления се, потънал в пот и бълващ проклятия треньор, който размахваше пред състезателите разни табелки и флагчета, съобразно някакъв таен код. [Camera magica (лат.) – магически фенер, старинен уред за възпроизвеждане на цветни фигури, нарисувани на стъкло. – Б. пр.]

След четиридесетата обиколка Лилиан реши да си тръгне. Имаше чувството, че трябва веднага да отпътува, в същия момент, преди още да е свършило състезанието. Перспективата да види още шестдесет пъти незначителните размествания в реда на колите върху трасето й изглеждаше толкова безсмислена и такова губене на време, както й се бяха стрували и часовете преди заминаването й от санаториума. В чантата си имаше вече билет за Цюрих. Бе го купила сутринта, докато Клерфе за последен път обикаляше състезателното разстояние. Билетът бе за в друг ден. Тогава Клерфе трябваше да отлети за Рим, като възнамеряваше да се върне оттам два дни по-късно. Самолетът му тръгваше сутринта, а влакът на Лилиан – вечерта. „Измъквам се. също като крадец – помисли тя, – като някой изменник. Така, както исках да се измъкна и от санаториума. Тогава наистина ми се наложи един разговор с Борис, но нима това ни помогна с нещо? Когато се разделят, хората винаги говорят фалшиви думи, винаги лъжат, понеже в такъв момент истината се превръща в ненужна жестокост, докарваща им единствено горест и отчаяние, че не са съумели да се сбогуват по друг начин и че последният спомен, който си оставят, е осквернен от разправии, недоразумения и омраза.“

Тя отвори чантата си и потърси в нея билета. За миг си; помисли, че го е загубила, и този миг бе достатъчен, за да се затвърди решението й. Зъзнеше въпреки жарките лъчи на лятното слънце. „Имам температура“ – помисли. Тълпата около нея закрещя. Долу на площада край синьото пристанище, приличащо на играчка със своите бели яхти, претъпкани от хора, една от колите-играчки изведнъж се отдели встрани и се промъкна покрай колата пред нея.

– Клерфе! – крещеше, ликувайки някаква обемиста дама до Лилиан, като пляскаше с програмата бедрата си, напираси изпод басмената рокля. – The son of a gun made it! [Направи го, кучият му син! (анг.). – Б. пр.]

Един час по-късно Клерфе бе достигнал до второ място. Сега той хладнокръвно и безмилостно преследваше Маркети. Още не искаше да го изпреварва – за това имаше достатъчно време до осемдесетата обиколка, дори до деветдесетата. Засега възнамеряваше само да го

преследва на няколко метра зад него, без да скъсява или увеличава разстоянието, докато съперникът му започне да нервничи. Не желаше още веднъж да рискува с префорсирането на мотора – искаше Маркети да направи това, когато се опита да се отскубне от преследвача си. Маркети действително така и постъпи, но не постигна никакъв резултат и маркар че не се случи нищо с колата му, стана неспокоен, което Клерфе веднага забеляза. Маркети започна да блокира пътя и завоите, опасявайки се, че Клерфе може да го атакува. Клерфе проведе няколко пъти лъжлива маневра, като си даваше вид, че прави опит да го задмине, без да има всъщност такова намерение. В резултат на това Маркети започна да следи с по-изострено внимание колата на съперника си, отколкото своята собствена и стана непредпазлив.

Те бяха взели преднина пред основната колона с цяла обиколка, а пред отделни коли – дори с няколко. Облян в пот, треньорът показваше на Клерфе табелки и размахваше флагчета, като с това му сигнализираше да не атакува Маркети. И двамата бяха от една „конюшня“, а достатъчно бе, че си бяха устроили двубой Маркети и Фриджеро – от това Фриджеро бе получил дефект в гумите и бе изостанал почти на цяла минута след Клерфе и след петима други състезатели. Сега по петите на Клерфе се носеше Монти, но все още не бе успял да се прилепи към колата му. Клерфе разчиташе, че ще може лесно да се отърве от него на отсрочен завой, където бе по-бърз от Монти.

Те отново прелетяха през мястото на старта. Клерфе видя как треньорът призовава всички светии и в същото време му се заканва с юмрук да не се приближава толкова плътно до Маркети. Маркети бе направил на треньора гневен знак да задържи Клерфе. Клерфе кимна с глава и се отдръпна на разстояние една дължина на колата, но не повече. Той твърдо бе решил да спечели това състезание с помощта или без помощта на треньора. Искаше да получи наградата на победителя и се бе зарекъл, че ще я изтръгне. „Тези пари ми трябват – мислеше той – за бъдещето, за къщата, за живота с Лилян.“ Несполучливият старт го бе забавил малко, но той бе повече от сигурен, че ще победи. Чувствуваше в себе си онова непоколебимо спокойствие, онова странно равновесие между крайна напрегнатост и душевна отпуснатост, което озаряваше съзнанието с увереността, че нищо лошо не може да се случи. Това бе някакво особено прозрение в бъдещето, което изключваше всякакво съмнение, всякакво колебание и малодушие. По-рано това чувство редовно обземаше Клерфе, но през последните години то често му липсваше. Това бяха редки мигове на върховно щастие.

Излизайки от един завой, Клерфе видя как колата на Маркети внезапно започна да „танцува“, завъртя се бързо и застана напреко на пътя. Раздаде се трясък и остро скриптене на чупещ се метал, по шосето плъзна черна маслена локва. Клерфе видя как две от колите пред него с огромна скорост се врязаха една в друга, след като се замятаха по намашения асфалт като пияни. Видя също как колата на Маркети като на забавена филмова прожекция съвсем бавно се преобърна, а Маркети полетя във въздуха и падна на земята. Стотици очи в него търсеха някаква пролука на шосето, през която да провере колата си, но такава пролука нямаше. Шосето изведнъж стана огромно и в същия миг се смали до микроскопични размери. Клерфе не изпитваше страх, единствено само направи опит да извие колата така, че да не се блъсне под прав ъгъл, а странично. В последния момент успя само да помисли, че трябва да освободи кормилото, но ръцете му закъснях, той усети, как някаква сила го повдига от мястото му, за миг се почувствува безтегловен и тогава дойде ударът в гърдите и ударът в лицето и от всички страни над него се сгромоляса раздробеният на късчета свят. За секунда пред погледа му се мярна побелялото, разкривено от ужас лице на дежурния по трасето, а след това някакъв гигантски юмрук се стовари в тила му, в ушите му затрептя неясно бучене и всичко стихна.

Колата, блъснала Клерфе, отвори пролука всред хаоса от струпаните закуп автомобили и през нея се запромъкваша следващите коли. Те прелитаха една след друга, някои от тях започваха да „танцуват“ и загубили устойчивостта си, едва не засягаха разбитите машини. Метал се триеше в метал, разнасяше се скърцане и стържене, сякаш пострадалите автомобили стенеха.

Дежурният по трасето се прекачи с лопата в ръка през натрупаните покрай шосето чували с пясък и започна да засипва маслената локва, като отскачаше настрана всеки път, щом се приближаваше застрашителният рев на мотор. Появиха се санитарите с носилки. Те извлякоха Маркети на безопасно място, вдигнаха го и го предадоха на други, които стояха зад барикадата от чували. Няколко агенти на автомобилните фирми прибягаха към мястото на аварията, размахвайки табелки със знак за опасност, за да предупредят останалите състезатели, но основната колона вече бе преминала и вече се дочуваше как се приближава наново. Някои водачи хвърляха бърз поглед наоколо, а други не откъсваха очи от лентата на шосето.

Колата на Клерфе не само се бе врязала в предните автомобили, но в нея самата се бе ударила машината на Монти. Монти бе пострадал

незначително. Накуцвайки, той се отдалечи от мястото на катастрофата. Клерфе продължаваше да виси в колата си, която ударът отзад бе сплескал и запратил в стената от пясъчни чували. Лицето му бе разбито, а гърдният му кош бе смазан от кормилото. От устата му струеше кръв и той бе в безсъзнание. От двете страни на пътя като мухи по къс кърваво месо се бе насъбрала тълпа и хората следяха с отсъстващи погледи санитарите и механиците, които трескаво започнаха да изрязват с трион отвор в колата на Клерфе, за да се доберат до него и го измъкнат оттам. Една от катастрофиралите машини гореше. Огнеборци с пожарогасители бяха успели да я изтласкат по-надалеч и сега се опитваха да потушат огъня. За щастие бензиновият резервоар бе разкъсан при удара и това бе предотвратило експлозията. Но бензинът гореше, горещината бе нетърпима, а все още имаше опасност огънят да се прехвърли и върху останалите коли. Всеки две минути през мястото на злополуката прогърмяваше колоната от автомобили. Ревът на моторите, надвиснал изведнъж като мрачен реквием над града, започваше постепенно да нараства, докато се превърнеше в оглушителен тътен, и колите профучаваха покрай настърхналите метални развалини, сред които бе разпънат окървавеният Клерфе, осветен от бледите пламъци на догарящия пожар в късния следобед. Надбягването продължаваше, състезанието не бе прекратено.

Лилиан не можа да проумее изведнъж какво се е случило. Гласът във високоговорителя не бе ясен, сякаш се заглушаваше от собственото си ехтене. От вълнение спикерът бе застанал прекалено близо до микрофона. Лилиан схвана само няколко фрази – някакви коли претърпели авария и се сблъскали, защото изтекло масло на трасето от друга една кола. След това тя видя как покрай трибуните премина глутницата автомобили. „Сигурно не е нещо страшно, иначе щяха да прекратят състезанието – помисли си тя. Потърси да види колата с номера на Клерфе, но не я откри. – Той може вече да е преминал – помисли тя. – Не следих много внимателно.“ Сега от високоговорителя прозвуча малко по-ясно, че злополуката станала на Ке дьо Плезанс, където се сблъскали няколко коли – убити нямало, имало само ранени. Нови съобщения щели да предадат по-късно. Начело в класирането бил Фриджеро с петнадесет секунди преднина пред Конти, следван от Дювал, Майер III...

Лилиан се вслушваше напрегнато. За Клерфе не казаха нито дума, макар че до предишната обиколка бе втори. „Нито дума за Клерфе“ – помисли си тя и чувайки отново да приближава воят на колите, се наведе напред, за да види червената кола с номер дванадесет.

Клерфе не се появи и сред глухата тишина на ужаса, който обви

Лилиан, се разля мазният глас на спикера: – Между пострадалите е и Клерфе, той ще бъде отнесен в болница. По всичко изглежда, че е в безсъзнание. Монти е получил наранявания в коляното и стъпалата. Маркети...

„Това не е възможно – противеше се нещо в Лилиан. – Поне не в това състезание-играчка, в този град-играчка е неговото пристанище-играчка и пъстрата му панорама-играчка! Сигурно има някаква грешка! Колата на Клерфе всеки момент ще изскочи иззад завоя, както тогава в състезанието Тарга Флорио, може би с известно закъснение, целият в натъртвания и отоци, но иначе здрав и невредим!“ Но докато си мислеше всичко това, Лилиан чувствуваше как надеждата ѝ се разпада, преди още да се е укрепила в душата ѝ. „Клерфе е в безсъзнание!“ – помисли тя и се залови за смисъла на тази дума. Та тя можеше да означава всичко!

Лилиан изведнъж разбра, че е напуснала трибуните, без сама да забележи. Вървеше към мястото на старта – може би бяха занесли Клерфе там. Щеше да го намери на носилка с наранено рамо или ръка, както при Тарга Флорио, смеещ се над нещастieto си.

– Закаран е в болницата – каза треньорът, обливайки се в пот. – Пресвета божа майчице, свети Христофоре, защо тъкмо нас сполетя това зло? Защо не се струпа на конкурентите ни или... Чакай! Един момент!

Той се спусна към трасето, за да подаде нужните сигнали на състезателите си. Колите прелетяха с рев, отблизо те изглеждаха по-големи и по-опасни, а техният тътен изпълваше всичко наоколо.

– Какво се е случило? – извика Лилиан. – Пратете по дяволите проклетото си състезание и ми кажете какво се е случило!

Тя се озърна. Всички отвърщаха очи от нея. Механиците се занимаваха с резервните части и смяната на гумите и избягваха да срещнат погледа ѝ. Приблизеше ли се към някого, той се отдалечаваше. От Лилиан страняха, сякаш бе чумава.

Най-после треньорът се върна.

– На Клерфе няма да се помогне с нищо, ако пратя състезанието по дяволите – каза той дрезгаво. – Той самият не би го пожелал. Той би искал...

Лилиан го прекъсна:

– Къде е той? Не ми се слушат проповеди за моралния облик на автомобилиста!

– В болницата. Веднага е закаран там.

– Защо никой не е отишъл с него, за да му помогне? Защо вие не сте при него? Защо сте тук?

Треньорът я гледаше с неразбиращи очи.

– Но с какво мога аз да му помогна? Или някой друг от нас? Сега това могат да направят само лекарите.

Лилиан преглътна.

– Какво се е случило с него? – тихо попита тя.

– Не зная, не съм го виждал. Всички ние бяхме тук. Трябваше да останем по местата си.

– Да – каза Лилиан. – За да може състезанието да продължи.

– Не сме в състояние нищо да променим – отвърна треньорът безпомощно. – Всички ние сме само служители на фирмата.

Един от механиците притича към тях. Отново приближаваше ревят на моторите.

– Signorina... – Треньорът разпери ръце и погледна към шосето. – Аз трябва...

– Мъртъв ли е? – попита Лилиан.

– Не, не! В безсъзнание. Лекарите... За съжаление, аз трябва, signorina...

Треньорът взе някаква табелка от един сандък и се втурна към трапезето, за да сигнализира. Лилиан го чуваше как крещи:

– Madonna, Madonna! Защо тъкмо на мене да се случи? Проклетото масло, това проклето, гадно масло!

Той размахна пред една от колите табелката, пред друга помахаше с ръка и остана да стои на мястото си с вдигната ръка, макар че глутницата вече бе далеч, като се визираше напрегнато в шосето, и явно не му се връщаше.

Лилиан бавно тръгна към изхода.

– Ние ще дойдем след състезанието, signorina – прошепна й един от механиците. – Веднага щом само свърши!

Докато Лилиан пътуваше за болницата, над града продължаваше да висне черният балдахин на шума. Тя не бе успяла да намери друго превозно средство освен един файтон, украсен със знаменца и пъстри ленти. Върху главата на коня се поклащаше сламена шапка.

– Пътуването ще трае . по-дълго от обикновено – поясни кочияшът. – Ще трябва доста да избикаляме. Улиците са затворени. Състезанието, сами разбирате...

Лилиан кимна. Тя се бе отпуснала на седалката, обгърната от болка, но не остра, а тъпа, сякаш приглушена от някаква наркоза. Всичките й

чувства и сетива освен слухът и зрението бяха почти парализирани. Тя виждаше колите и ясно, съвсем ясно чуваше рева на моторите – това бе направо непоносимо. Кочияшът не спираше да бърбори и искаше да й покаже местата, откъдето могат да се наблюдават състезанията. Лилиан не го слушаше, чуваше единствено рева на моторите. Някакъв млад мъж се опита да спре файтона и да я заговори. Тя не разбра думите му и нареди на кочияша да спре. Мислеше си, че искат да й съобщят нещо за Клерфе. Младият мъж, италианец в бял костюм, с тънки черни мустачки, я покани да отидат да вечерят заедно.

– Това ли е всичко? – попита тя, все още неразбираща. – Какво друго?

Мъжът се усмихна.

– Другото зависи вече от вас.

Лилиан не отговори. Тя вече не виждаше младия мъж. Погледът ѝ минаваше през него. Той не знаеше нищо за Клерфе.

– Продължавайте! – викна тя на кочияша. – По-бързо!

– Слушам.

Измина цяла вечност, докато се доберат до болницата. През това време Лилиан даде пред себе си обет за много неща, като вярваше, че ще го изпълни. Тя нямаше да замине, щеше да остане, щеше да се омъжи за Клерфе само и само той да оживее! Тя обещаващо всичко това и начаса преставаше да мисли за него, клетвите потъваха в разбуненото ѝ съзнание като камъни, хвърлени в блато.

– Господин Клерфе е в операционната зала – каза сестрата в приемната.

– Можете ли да ми кажете какво е положението му?

– Съжалявам, madame. Вие ли сте госпожа Клерфе?

– Не.

– Негова роднина?

– Какво общо има това със състоянието му?

– Нищо, mademoiselle. Просто съм сигурна, че след операцията при него ще допуснат съвсем за кратко само най-близките му роднини.

Лилиан погледна втрънено сестрата. Трябваше ли да ѝ каже, че са сгодени с Клерфе? Каква глупост бе всичко това!

– Трябва ли да бъде опериран? – попита тя.

– Така изглежда. Иначе не би бил в операционната зала.

„Ето още една, която не може да ме понася“ – помисли Лилиан с раздражение. Тя имаше опит с медицински сестри.

– Мога ли да почакам? – попита тя.

Сестрата посочи една пейка.

– Нямате ли чакалня? – попита Лилиан.

Сестрата кимна към една врата.

Лилиан влезе в едно помещение, в което бяха поставени саксии с посърнали декоративни растения. На масата се търкаляха стари списания, а от тавана висеше мухоловка, покрита с мухи. Шумът на моторите достигаше и дотука, но притъпен, сякаш далеч някъде неистово биеше барабан...

Времето течеше гъсто и лепкаво като мухоловка, върху която бавно и мъчително умираха мухи. Лилиан разгръщаше окъсаните списания и пак ги затваряше, опитваше се да прочете нещо, но не можеше. Ставаше от мястото си, отиваше до прозореца и отново сядаше. Стаята се бе вмирисала на страх, бе попила в себе си целия онзи страх, който някога хората бяха изпитвали между стените ѝ. Лилиан поиска да отвори прозореца, но ревят на моторите веднага се усили и тя трябваше да го затвори обратно. Не мина много време, и в стаята влезе жена с дете на ръце. Детето започна да плаче, жената разтвори блузата си и му даде да суче. Детето замляска и след малко заспа. Жената се усмихна стеснително на Лилиан. и закопча блузата си.

След няколко минути сестрата отвори вратата. Лилиан се изправи, но сестрата не ѝ обърна внимание. Тя кимна на жената с детето да я последват. Лилиан седна отново. Изведнъж наостри уши. Бе настъпила някаква промяна. Усещаше това с тила си. Напрежението във въздуха бе спаднало, нещо се бе уталожило. Трябваше да измине известно време, докато проумее, че навред цари тишина. Ревът на моторите бе замлъкнал. Състезанието бе приключило.

Четвърт час по-късно Лилиан видя да се приближава към болницата открита кола, в която седяха треньорът и двама механици. Сестрата от приемната ги въведе в чакалнята. И тримата имаха крайно потиснат вид.

– Узнахте ли нещо? – попита Лилиан.

Треньорът кимна към по-младия механик.

– Той е бил там, когато са го извадили от колата.

– От устата му течеше кръв – каза механикът.

– От устата?

– Да. Приличаше на кръвоизлив.

Лилиан погледна механика. Каква бе тази отвратителна комедия? Кръвоизлив можеше да има тя, но не и Клерфе.

– От какво е получил кръвоизлив? – попита тя.

– Кормилото е смачкало гърдния му кош – каза механикът.

Лилиан бавно поклати глава.

– Не! – каза тя. – Не! Треньорът се отправи към вратата.

– Отивам да видя къде е лекарят.

Лилиан чу как между него и сестрата се проведе оживен разговор. После той затихна и отново настъпи напрегнатата тишина, нарушавана единствено от тежкото дишане на двамата механици и жуженето на мухите.

Треньорът се върна обратно. Той се спря на вратата. Очите му изглеждаха неестествено бели сред загорялото му лице. Преди да проговори, той няколко пъти размърда устните си.

– Клерфе е мъртъв – каза той най-после.

Механиците се вторачиха в него.

– Направили ли са му операция? – запита по-младият от тях. – Сигурно са го оперирали не както трябва.

– Операция не му е правена. Починал е преждевременно.

И тримата отправиха погледи към Лилиан. Тя не помръдваше.

– Къде е той? – запита тя на края.

– В момента го привездат в ред.

С голямо усилие Лилиан каза:

– Вие видяхте ли го?

Треньорът кимна.

– Къде е той?

– По-добре ще е, ако сега не го виждате – каза треньорът. – Можете утре да дойдете.

– Кой ви каза това? – попита Лилиан с безизразен глас. – Кой ви каза това? – повтори тя.

– Лекарят. Сега не бихте го познали. По-добре е да дойдете утре. Ние ще ви отведем в хотела.

Лилиан не се помръдна.

– Защо няма да го позная?

Треньорът замълча за секунда.

– Лицето му – поясни той след това, – лицето му е ударено много силно, а кормилото е смазало гърдния му кош. Лекарят смята, че не е почувствувал нищо. Всичко е станало много бързо. Той веднага е изгубил съзнание. След това вече не е идвал на себе си... Мислите ли – той повиши глас, – че на нас ни е много леко? Ние го познавахме по-дълго от вас!

– Да – отвърна Лилиан. – Вие го познавахте по-дълго от мене.

– Не исках точно това да кажа. Исках да кажа само, че когато някой умре, винаги усещаш едно и също – че него изведнъж го няма вече. Той вече не говори. Допреди малко сякаш е бил тук, а изведнъж вече го няма. Кой може да проумее това? Искам да кажа, че на нас също ни е тежко – стоиш и не проумяваш нищо... Разбирате ли ме?

– Да, разбирам ви.

– Тогава елате с нас – каза треньорът. – Ще ви заведем в хотела. За днес ви стига. А утре ще можете да го видите.

– Какво ще правя в хотела? – попита Лилиан. Треньорът сви рамене.

– Повикайте някой лекар да ви направи инжекция. Нека ви сложи по-голяма доза, за да спите до сутринта.

Елате! Тук с нищо не можете да помогнете. Той е мъртъв. Никой от нас не може с нищо вече да помогне. – Той пристъпи към Лилиан и постави ръката си на рамото ѝ. Елате! Знаем какво ви е. *Pogna miseria!* [Италианско ругателство. – Б. пр.] Не ми е за първи път! Но по дяволите, винаги ти се струва, че е за първи път!

XXI

Лилиан се пробуди от някакъв объркан и мъчителен сън. За секунда се озова извън времето и пространството, но след това я прониза остра болка. Тя бързо се изправи в леглото и се огледа. Как бе попаднала тук? Постепенно си припомни всичко – злополучния късен следобед, лутането из малкия градец, настъпването на вечерта, болницата, чуждото, обезобразено лице на Клерфе главата му, изкривена малко встрани, ръцете му, които сякаш не бяха негови, защото някой ги бе събрал като за молитва, лекаря, който бе дошъл заедно с нея... Всичко това бе неправдоподобно, невероятно. На болничното легло трябваше да положат не Клерфе, а нея, единствено нея! Бе настанало някакво ужасно объркване, някой си бе направил жестока, зловеща шега.

Лилиан стана и разтвори завесите на прозореца. Слънцето нахлу в стаята. Безоблачното небе, окъпаните от светлина палми и цъфналите лехи в градината на хотела правеха смъртта на Клерфе да изглежда още по-необяснима. „Това трябваше да се случи с мене, с мене – мислеше Лилиан. – Този край бе предопределен за мене, а не за него!“ Изпитваше странното чувство, че е измамила някого, че макар и излишна на този свят, е останала жива, че всичко това е някакво недоразумение, вследствие на което друг е загинал на нейно място, а над главата ѝ тегне неясната сива сянка на убийството, подобно на шофьор, който от преумора е допуснал да прегази човек, макар че е имал възможност да го избегне.

Телефонът иззвъня. Лилиан се стресна и вдигна слушалката. Агентът на едно погребално бюро, в Ница предлагаше услугите си за набавянето на ковчег, осигуряването на гроб и уреждането на достойно погребение на изгодни цени. Той я увери, че в случай на нужда фирмата разполагала с цинкови ковчези за пренасяне на тленните останки на покойника в родината му.

Лилиан окачи слушалката. Не знаеше какво да направи. Къде бе родината на Клерфе? Там, където се бе родил. Някъде в Елзас – Лотарингия. Но тя не знаеше къде точно.

Отново се раздаде пронизителният звън на телефона. Този път се обаждаха от болницата. Питаша какво да правят с трупа. Трябвало да получат някакви указания. И то най-късно до вечерта.

Лилиан погледна часовника. Бе обед. Тя се облече. Неизбежният ритуал на смъртта се сгромоляса върху ѝ със своята суетня и телефонен

звн. „Ще ми трябва черна рокля“ – помисли тя. Обадиха ѝ се от една фирма, която доставяше венци. От друга фирма се осведомиха каква религия е изповядвал Клерфе, за да знаят колко време ще трае църковното опело. А може би покойният е бил атеист?

Лилиан все още изпитваше въздействието на силното приспивателно. Всичко около нея ѝ изглеждаше нереално. Тя слезе в хола на хотела, за да се посъветва с портиера. Посрещна я някакъв мъж в тъмносиня униформа. Лилиан отвърна погледа си от него. Просто не бе по силите ѝ да гледа лицето му с професионално-съболезнователно изражение.

– Поръчайте ковчег – прошепна Лилиан на портиера. – Направете, каквото е необходимо.

Портиерът ѝ обясни, че случаят би трябвало да бъде доведен до знанието на официалните инстанции. Може би ще пожелае да се направи аутопсия? Понякога подобно нещо било необходимо, за да се установи причината за смъртта. Защо е нужно ли? Заради юридическата страна на въпроса. Автомобилната фирма би могла да направи опит да превърли отговорността за злополуката върху организаторите на състезанието, а освен това трябвало да се държи сметка за евентуалните усложнения във връзка със застраховката. Въобще възможно било да възникнат редица затруднения ѝ най-добре било човек предварително да помисли за всичко.

„Изглежда, е по-просто да умреш, отколкото да си мъртвец!“ – помисли си Лилиан. Портиерът се осведоми дали тя е съгласна Клерфе да бъде погребан в тукашните гробища?

– В гробището на самоубийците? – запита Лилиан. – Не!

Портиерът се усмихна снизходително. „Гробище на самоубийците“ съществувало само в легендите, както и толкова много други неща, приписвани на Монте Карло. В града имало прилично и много красиво гробище, където погребвали местните жители. Дали не са в нея документите на Клерфе?

– Документи? Нима все още са му нужни документи? Портиерът прояви познания и в тази област. Разбира се, че документите били необходими. Навярно се намирали в стаята му, в противен случай трябвало на всяка цена да бъдат намерени. Освен това, заяви портиерът, той щял да се свърже с полицията.

– С полицията?

При всеки нещастен случай трябвало незабавно да се уведомява полицията. Възможно е и да са се обадили вече от фирмата или ръководството на състезанието. Но полицията трябвало да издаде съответно

разрешение за погребението. Всичко това, разбира се, било само формалност, но тя трябвало да се съблюдава. Той щял да се погрижи за всичко.

Лилиан кимна. Внезапно почувствува нужда да излезе на въздух. Страхуваше се, че може да изгуби съзнание. Мина ѝ през ума, че от предишната сутрин не бе сложила троха в устата си. Но не искаше да отиде в ресторанта на хотела. Бързо напусна хола и се отправи към „Кафе дьо Пари“. Там си поръча кафе и проседя дълго време, без да се докосне до чашата.

Покрай кафенето преминаваха коли и спираха пред входа на казиното. Натам се отправяха и обиколните автобуси и тълпите туристи, избълвани от тях, послушно следваха своите гидове, които ги развеждаха из игралните зали. Лилиан уплашено подскочи, когато някакъв мъж седна на масата ѝ. Тя изпи на един дъх кафето си и стана. Не знаеше какво да прави. Напразно се мъчеше да се убеди, че дори и да не бе настъпила злополуката, тя пак щеше да бъде сега сама – в Париж или на път за Швейцария. Но нищо не помагаше, чувствуваше край себе си зиналия гроб, водещ към някаква пропаст без дъно, която тя не можеше да забрави нито за миг. Клерфе бе мъртъв и това бе нещо по-различно, отколкото да бъдат просто разделени.

Лилиан намери една пейка, от която можеше да съзерцава морето. Изпитваше чувството, че ѝ предстоят да извърши редица важни неща, но нямаше сили и воля да стане. „Клерфе, а не аз...“ Мисълта ѝ постоянно се връщаше на това и ѝ се струваше, че ще полудее. „Трябваше аз да умра, а не той! Каква е тази страшна ирония на съдбата!“

Лилиан се върна в хотела и без да говори с никого, качи се в стаята си. На вратата тя се спря. В лицето я удари застоял, мъртъв въздух, сякаш всичко в стаята бе също умряло.

Спомни се, че портиерът ѝ бе поискал документите на Клерфе. Тя не знаеше къде са сложени, но изпитваше страх да влезе в стаята на Клерфе. Тя знаеше още от санаториума как понякога е по-мъчително да видиш вещите на някой покойник, отколкото него самия.

На вратата стърчеше ключ и Лилиан реши, че камериерката почиства стаята. Това все пак бе по-добре, отколкото да се озове вътре сама. Лилиан отвори вратата.

Зад писалищната маса седеше някаква кокалеста жена в сив, шит по поръчка костюм. Тя повдигна глава.

– Какво обичате?

Лилиан помисли, че е сбъркала стаята, но забеляза палтото на

Клерфе.

– Коя сте вие? – запита тя.

– Струва ми се, че аз трябва да ви задам този въпрос – отвърна жената рязко. – Аз съм сестрата на Клерфе. А вие какво търсите тук? Коя сте всъщност?

Лилиан замълча. Веднъж Клерфе ѝ бе разказвал, че има сестра, която ненавижда и която го ненавижда. Вече много години нямал никакви известия от нея. Изглежда, това бе тя. Между нея и Клерфе нямаше нищо общо.

– Не знаех, че сте пристигнала – каза Лилиан. – Е, след като вече сте дошла, повече нямам работа тук.

– Очевидно – отвърна жената с леден глас. – Казаха ми, че моят брат е живял тук с някаква особа. Да не би това да сте вие?

– Тези неща няма какво да ви интересуват повече – каза Лилиан и си тръгна.

Тя се върна в стаята си и започна да стяга багажа си, но скоро изостави това занимание. „Не мога да замина, докато той е още тук – противеше се нещо в нея. – Трябва да остана, докато бъде погребан.“

Лилиан отиде отново в болницата. Сестрата в приемната ѝ обясни, че повече няма да може да види Клерфе. Съгласно желанието на член от семейството щяла да се извърши аутопсия на трупа. След това тялото щяло да бъде транспортирано в запоеен цинков ковчег.

Пред болницата тя срещна треньора.

– Довечера заминаваме – каза той. – Видяхте ли вече онова едрозъбо чудовище, сестра му? Поискала да го разрежат. Има намерение да заведе дело срещу фирмата и организаторите на състезанието за обезщетение. Обвинява ги в небрежност. Вече е ходила в полицията. Бе също и при нашия директор. Вие го познавате, него трудно може да уплаши човек, но след половинчасов разговор с тази жена, кръвта от лицето му се бе дръпнала. Тя ще ги съди за пожизнена рента. Разправя, че единствената ѝ издръжка идвала от Клерфе. Ние всички заминаваме. Заминете и вие! Всичко вече е свършено.

– Да – отвърна Лилиан. – Всичко вече е свършено.

Тя се луташе безцелно по улиците, седнаше на някоя маса в някое кафене и изпиваше по нещо. Когато притъмня, върна се в хотела.

Изведнъж се почувствува много изморена. Лекарят ѝ бе оставил приспивателно. Но не стана нужда да прибегва към него. Заспа веднага.

Разбуди я телефонен звън. Обаждаше се сестрата на Клерфе. Със заповеднически тон тя заяви, че трябва непременно да говори с нея,

затова да отиде още сега в стаята ѝ.

– Ако имате да ми съобщавате нещо, кажете го сега – отвърна Лилиан.

– Това не е разговор за телефон.

– Добре, тогава в дванадесет часа слезте в хола на хотела.

– Много е късно.

– Не и за мене – отвърна Лилиан и окачи слушалката.

Погледна часовника. Наближаваше десет. Бе спала цели четиринадесет часа, но все така се усещаше като пребита. Влезе в банята и за малко да заспи във ваната, ако някой не бе затропал шумно на вратата. Лилиан навлече хавлията си и едва откряна вратата, в стаята се втурна сестрата на Клерфе. Просто не бе в състояние да я възпре.

– Вие ли сте мис Дюнкерк? – запита жената в сивия костюм.

– Казах ви, с мене ще можете да разговаряте в дванадесет часа в хола на хотела – отвърна Лилиан. – Не тука!

– Не виждам никаква разлика. И понеже съм вече тук, то...

– Вие влязохте в стаята против желанието ми – прекъсна я Лилиан.

– Трябва ли да се обадя в администрацията, за да поискам помощ.

– Не мога да чакам до дванадесет часа. Влакът ми тръгва по-рано.

И така, искате тялото на брат ми да стои на горещия перон, докато намерите време да разговаряте с мене?

Около шията на жената висеше тънка верижка с малко черно кръстче. „Тази персона не се спира пред нищо, за да постигне своето“ – помисли Лилиан.

– Сред книжата на брат ми – продължи жената – намерих копие на един документ, чийто оригинал навярно се намира у вас. Става дума за прехвърлянето на една къща в Ривиерата на ваше име.

– На мое име?

– Нима не знаете за това?

Лилиан погледна листа хартия в костеливата ръка, украсена с два венчални пръстена. „Значи, вдовица – помисли Лилиан. – Нищо чудно тогава.“

– Покажете ми копието – каза Лилиан.

Сестрата на Клерфе се поколеба.

– Не сте ли го виждала?

Лилиан не отговори. Чу, че в банята все още течеше водата и отиде да затвори крана.

– Това ли искахте да ми съобщите така настойчиво? – запита тя, след като се върна.

– Исках само да ви заявя, че семейството на Клерфе, естествено, няма да признае този документ. Ние ще го обжалваме пред съда.

– Правете, каквото искате. А сега, ако обичате, напуснете стаята! Жената не помръдна.

– Би било по-просто и от ваша страна навярно по-тактично, ако направите писмено една декларация, че не приемате това завещание, което брат ми безсъмнено е направил не без чуждо влияние.

Лилиан я погледна втренчено.

– А може би вече сте изготвили такава декларация?

– Точно така. Нужно е само да я подпишете. Ето! Радвам се, че поне за това проявявате разбиране.

Лилиан взе декларацията и я нахъса на парчета, без да я прочете.

– А сега си вървете! Достатъчно ви търпях.

Жената не изгуби самообладание. Тя впи в Лилиан пронизващ поглед.

– Вие казахте, че нищо не знаете за това завещание, нали? Значи не притежавате никакъв документ, така ли?

Лилиан отиде до вратата и я отвори.

– Оставям на вас да установите това.

– Ще го установя! Правото е на наша страна. Най-после има разлика между кръвни роднини и някаква домъкнала се кой знае откъде авантюристка и изнудвачка, която...

На масата имаше една купичка с теменужки, които Клерфе бе донесъл преди два дни. Лилиан я вдигна, без да съзнава, какво върши, и плисна съдържанието ѝ в костеливото лице на жената. Желаше само едно – да накара този остър, непоносим глас да замлъкне. Увехналите цветя повиснаха по косите и раменете на сестрата на Клерфе, която до би вид, сякаш току-що е излязла от някакво езеро.

Жената отри лицето си.

– Скъпо ще ми платите за това! – просъска тя.

– Знам – отвърна Лилиан. – Изпратете ми сметката за повредената ви фризура, разбира се, също и за роклята ви, а може би дори и за обувките, за бельото ви, за целия ви бъдещ живот, както и за чугунената ви душа, която така изплаших! А сега махайте се, най-после!

Сестрата на Клерфе изчезна. Лилиан погледна стъклената купичка, която все още държеше в ръката си. Не бе и предполагала, че е способна на подобни насилствени актове. „Слава богу, че не хвърлих по нея и купичката“ – помисли тя и изведнъж избухна в неудържим смях, а след това заплака. А със сълзите дойде и освобождаването ѝ от

вцепенението.

В хола на хотела портиерът спря Лилиан.

– Крайно неприятна история, madame.

– Какво още се е случило?

– Вие ми възложихте да поръчам ковчег и място в гробището. Но сестрата на господин Клерфе веднага след пристигането си също поръча ковчег за сметка на автомобилната фирма, който ѝ бе доставен. По такъв начин вашият се оказва излишен.

– Не можете ли да го върнете обратно?

– Агентът на погребалното бюро в Ница твърди, че ковчегът бил специална поръчка и че от любезност би го приел обратно, но не на същата цена.

Лилиан го погледна безпомощно. Неочаквано пред очите ѝ се нарисува една гротескна картина – тя пристига в някакъв санаториум в планината заедно с празния ковчег, а сестрата на Клерфе в това време откъва разчленения труп на Клерфе в друг ковчег, за да го погребее в семейната гробница.

– Предложих на тази дама да вземе поръчания от вае ковчег – каза портиерът. – Но тя не пожела. Отказа категорично. Тя е прехвърлила на сметка на автомобилната фирма дори разноските си в хотела. Пълен пансион, естествено, включително две бутилки „Шато-Лафит 1929“, които поръча вчера вечер. Това е най-хубавото вино, което имаме. Агентът на погребалното бюро е съгласен да приеме обратно ковчега на половин цена.

– Добре – отвърна Лилиан. – И пригответе сметката ми. Довечера заминавам.

– Както обичате. Остана само да уредим въпроса с гробното място. На вас то вече не ви е нужно, но аз съм платил за него. Днес, тъй като е събота, трудно може да се направи нещо. До понеделник няма да намерим никого в кантората.

– Нима в събота и в неделя тук никой не умира?

– Защо да не умира? В такива случаи места в гробището се купуват в понеделник.

– Прибавете сумата към сметката ми.

– Нима искате да запазите мястото за себе си? – попита портиерът недоверчиво.

– Не зная. Не желая повече да приказвам за това. Впишете в сметката ми и сумата, която сте заплатили. Впишете всичко. Но не желая повече да слушам за това! Не желая! Не разбирате ли?

– Както обичате, madame.

Лилиан се прибра в стаята си. Телефонът звънеше. Но тя не вдигна слушалката. Прибра останалата част от багажа си. В чантата си намери билета за Цюрих. Погледна датата. Влакът заминаваше същата вечер.

Телефонът зазвъня наново. Когато замлъкна, Лилиан изведнъж се почувствува обхваната от панически страх. Струваше ѝ се, че е умрял не само Клерфе, но и всички други хора, които е познавала някога. „Борис също“ – помисли си тя. Кой знаеше какво се е случило с него? Навярно и той отдавна вече не бе сред живите, но никой не можеше да ѝ каже това, понеже никой не знаеше адреса ѝ, а вероятно и никой нямаше желание да ѝ го съобщи.

Лилиан протегна ръка към телефона, но я отдръпна обратно. Не можеше да се обади на Борис. Поне сега не. Той нямаше да я разбере, щеше да си помисли, че тя го търси само защото Клерфе е мъртъв. Никога не би ѝ повярвал, че е възнамерявала да напусне Клерфе. А и тя в никакъв случай не би му го казала.

Лилиан седеше притихнала на мястото си, докато сивият полумрак не пропълзя в стаята. Прозорците бяха отворени. Тя се прислушваше в шумоленето на дърветата и ѝ се струваше сякаш чува бърборенето на злоради съседи. Портиерът ѝ бе казал, че сестрата на Клерфе е заминала по обед. Бе време и за нея да отпътува.

Тя се изправи, не знаейки какво да предприеме. Не можеше да си тръгне, преди да е узнала дали Борис е жив. Не бе необходимо да разговаря със самия него. Можеше да се обади в семейството, при което той бе на квартира, и да помоли да го повикат, като съобщи някакво измислено име. Ако прислужничката не кажеше нищо и отидеше за него, значи, че той бе жив и тя можеше да затвори телефона, преди още да се е обадил.

Тя поиска номера. Измина доста време, преди телефонистката да позвъни и да ѝ каже, че номерът не отговаря. Тя поиска да я свържат още веднъж, този път бързо и с предварително повикване.

Докато чакаше, тя слушаше как някой ходи навън в градината по насипаните с чакъл пътеки. Това и напомни за къщата на Клерфе. Вълна от нежност и отчаяние нахлу в душата ѝ. Той ѝ бе завещал къщата, без дори тя да знае това. Но тя не ѝ беше нужна. Къщата щеше да си остане празна и да продължи да се руши заедно със своите скулптурни орнаменти, освен ако не я конфискува сестрата на Клерфе, въоръжена с нескрушимия морал на едностранчивата справедливост.

Телефонът иззвъня пронизително. Лилиан вдигна слушалката и чу

възбудените гласове на телефонистките, говорещи нещо на френски. Всичко, което бе решила, мигновено се изпари от съзнанието ѝ.

– Борис! – извика тя. – Ти ли си?

– Кой се обажда? – запита някакъв женски глас. Лилиан се поколеба за секунда, после каза името си.

Само след два часа щеше да замине оттук и никои нямаше да знае за къде. Видя ѝ се глупаво да не поговори с Борис още веднъж.

– Кой е на телефона? – повтори гласът.

Тя отново назова името си.

– Кой?

– Лилиан Дюнкерк.

– Господин Волков не е тук – долетя гласът през шума и пукота на линията.

– Кой говори? Фрау Ешер ли?

– Не, фрау Блис. Фрау Ешер вече не е тук. Господин Волков също не е вече тук. Съжалявам...

– Почакайте! – извика Лилиан. – Къде е той.

Шумът в апарата се усили.

– ... отпътува – достигна до слуха на Лилиан.

– Къде е той? – извика тя.

– Господин Волков отпътува.

– Отпътува ли? Къде?

– Това не мога да ви кажа.

Дъхът на Лилиан спря.

– Случило ли се е нещо с него? – запита тя на края.

– Не зная това, madame. Той отпътува. Не мога да ви кажа нищо друго. Съжалявам.

Връзката се прекъсна. Възбудените френски телефонистки отново се разбъбраха. Лилиан постави слушалката. „Отпътува“ – тя знаеше какво означава това на условния език горе в планината. Така се казваше, когато някой умре. В случая не можеше и да означава нещо друго – Та къде би могъл да замине Борис? Дори неговата стара хазайка вече не беше там.

Известно време Лилиан стоя, без да помръдва. Най-после се изправи и слезе долу. Плати сметката си и пъкна билета в джоба си.

– Изпратете нещата ми на гарата – каза тя.

– Веднага ли? – попита портиерът учудено. – Но до заминаването на влака ви има близо два часа. Още е много рано.

– Веднага – каза Лилиан. – Никак не е рано.

XXII

Лилиан седеше на една пейка пред малката гара. Вече се бе мръкнало и тук-таме горяха първите вечерни светлини. Те придаваха на голото здание особено печален вид. Загорели от слънцето туристи се блъскаха покрай Лилиан и шумно се отправяха към влака за Марсилия.

До Лилиан се разположи някакъв американец и започна нескончаем монолог върху обстоятелството, че в Европа човек никъде не можел да изяде един приличен бифтек, а за поносим хамбургски бифтек можело само Да се мечтае. Дори виенските кренвирши били по-вкусни в Уисконсин.

Лилиан седеше без мисъл в главата си, намираше се в състояние на пълно изтощение и сама не знаеше дали то се дължи на скръбта, на зеещата пустота в душата ѝ или на примирението ѝ със съдбата.

Тя забеляза кучето, но не можа да го познае. То обикаляше по площада, подушваше ту една, ту друга жена, после спря на място и изведнъж се втурна към Лилиан. Американецът подскочи от уплаха.

– Бясно куче! – закрещя той. – Полиция! Застреляйте го!

Овчарският пес премина покрай него и се хвърли върху Лилиан. Скочи на гърдите ѝ, като едва не я събори от пейката, ближеше ръцете ѝ и се опитваше да я близне по лицето. При това така неистово скимтеше, виеше и лаеше, че наоколо се събра тълпа любопитни.

– Волф – слисано извика Лилиан. – Как попадна тук?

Кучето се откъсна от нея и се стрелна към тълпата, която веднага се отдръпна настрана. То прибяга към някакъв човек, който с бързи крачки се приближаваше, и отново се върна при Лилиан. Лилиан бе станала права.

– Борис! – промълви тя.

– Все пак те намерихме – каза Волков. – Портиерът в хотела ми разказа как си тръгнала за гарата. Малко да се бяхме забавили, и щяхме да те изпуснем! Кой знае къде трябваше да те търся след това.

– И така, ти си жив! – прошепна Лилиан. – Обаждах ти се по телефона, но някаква жена ми каза, че си отпътувал. Помислих си, че...

– Това е било фрау Блис, моята нова хазайка. Фрау Ешер се омъжи повторно. – Волков едва удържаше кучето. – Прочетох във вестниците какво се е случило, затова и дойдох. Не знаех в кой хотел си отседнала, иначе бих ти телефонира.

– И така, ти си жив – повтори тя.

– Важното е, че ти си жива, душице. Нищо друго няма значение.

Тя го погледна. Веднага и стана ясно какво означаваха тези думи. С тях той искаше да ѝ каже, че всичко друго – цялата му оскърбена гордост, целият му наранен егоизъм са пометени от тази единствено утешителна и последна истина, че любимият човек не е мъртъв, че още живее, че е тук и диша, все едно накъде са били устремени чувствата му и какво се е случило. Борис не бе дошъл от слабост или състрадание, а подтикван от някакво светкавично, последно прозрение, единственото, което му бе останало, единственото, което остава накрая на всекиго, заличайки всичко друго и проникващо до съзнанието почти винаги твърде късно.

– Да, Борис – каза тя. – Нищо друго няма значение.

Той погледна багажа ѝ.

– Кога заминава влакът ти?

– След един час. Нека си заминава.

– Къде смяташе да отидеш?

– Сама не зная. В Цюрих. Не е ли все едно, Борис?

– Тогава да се махаме оттук. Премести се в някой друг хотел. В Антиб съм запазил една стая. В „Отел дю Кап“. Ще можем да вземем още една. Да изпратя ли там багажа ти?

Лилиан поклати глава.

– Нека си стои на мястото – каза тя, обзета от внезапна решителност. – Влакът тръгва след един час. Хайде да заминем. Не желая да оставам повече тук. А и ти трябва да се върнеш.

– Не трябва да се връщам – каза Волков.

Лилиан го погледна.

– Здрав ли си вече?

– Не. Но не трябва да се връщам. Мога да дойда с тебе, където пожелаеш. И докогато пожелаеш.

– Но...

– Тогава аз те разбирах – каза Волков. – Боже мой, да знаеш само, душице, как добре те разбирах, че искаш да си отидеш!

– Защо тогава не тръгна с мене?

Волков замълча. Не искаше да ѝ припомня разговора, който бяха водили.

– А ти би ли тръгнала с мене? – попита той накрая.

– Не, Борис – отвърна тя. – Прав си. Тогава не бих го направила.

– Ти не искаше да взимаш със себе си болестта. Искаше да избягаш

от нея.

– Вече не си спомням, може би е било така. Толкова време измина оттогава.

– Наистина ли искаш да тръгнеш още днес?

– Да.

– Имаш ли запазено легло във влака?

– Да, Борис.

– По вида ти личи, че се нуждаеш да хапнеш нещо. Да отидем в кафенето отсреща. В това време аз ще проверя дали може да се намери още един билет.

Те преминаха на другата страна на улицата. Волков ѝ поръча яйца, шунка и кафе.

– Аз ще се върна на гарата – каза той. – А ти стой тук. И не бягай.

– Повече няма да бягам. Защо всеки това мисли?

Борис се усмихна.

– Това не е толкова лошо, ако някой си го е помислил.

Значи, не иска да те загуби.

Тя го погледна. Устните ѝ трепереха.

– Не искам да заплача – каза Лилиан.

Волков стоеше изправен до масата.

– Ти си само изтощена. Хапни нещо. Сигурен съм, че днес не си сложила нито хапка в устата си.

Тя вдигна глава.

– Нима изглеждам толкова зле?

– Не, душице. Но дори и да изглеждаш изморена, няколко часа сън при тебе винаги оправят всичко. Нима си забравила?

– Да – каза тя. – Много неща съм забравила. Но някои не съм.

Лилиан започна да се храни, но после остави всичко и извади огледалцето си. Внимателно зараглежда лицето си, очите си и тъмните сенки около тях. Какво ѝ бе казал лекарят в Ница? Още преди да настъпи лятото, а може би и по-рано... ако продължава да живее по този начин. Лятото! Тук вече беше лято, но в планината то пристигаше по-късно. Разгледа лицето си още веднъж, а след това извади пудрата и червилото си.

Волков се върна.

– Успях да си намеря билет. Не всички места са продадени.

– Имаш ли легло?

– Още не. Но може би ще се освободи някое. Впрочем това не е и нужно – през целия път дотука спях.

Волков погали кучето, което бе клекнало до Лилиан.

– Засега, Волф, ще трябва да те пратим в багажния вагон, но скоро ще те откраднем оттам.

– Мога да го скрия в моето купе.

Борис кимна.

– Френските кондуктори са сговорчив народ. В Цюрих ще помислим какво ще правиш по-нататъка.

– Искам да се върна, Борис.

– Да се върнеш? Къде? – запита Волков предпазливо. Лилиан мълчеше.

– Аз се канех да се върна – каза тя на края. – Ако искаш вярвай, ако искаш – не.

– Защо да не вярвам?

– А защо трябва да вярваш?

– Някога постъпих също като тебе, душице. Преди много години. А после също се върнах.

Лилиан разтроши едно парченце хляб над чинията си.

– И нищо не помага, ако някой ти обясни всичко това предварително, нали?

– Абсолютно нищо. Човек трябва сам да го преживее. А иначе винаги ще го измъчва чувството, че е пропуснал най-важното. Решила ли си вече накъде ще поемеш от Цюрих?

– Ще постъпя в някой санаториум. В „Бела виста“ сигурно вече няма да ме вземат.

– Разбира се, че ще те вземат. Но ти напълно ли си уверена, че искаш да се върнеш? Сега си изтощена и се нуждаеш от почивка. Можеш да промениш решението си.

– Искам да се върна.

– Заради смъртта на Клерфе ли?

– Клерфе няма нищо общо с това. Още преди злополуката исках да се върна.

– Защо?

– По много причини. Вече не ги помня. Бяха толкова убедителни, че съм ги забравила.

– Ако искаш да останеш тук долу, не е хубаво да бъдеш сама. Аз мога също да остана.

Лилиан поклати глава.

– Не, Борис. Стига ми толкова. Искам да се върна. Но ти може би искаш да останеш? Толкова време вече не си бил тук.

Волков се усмихна.

– Всичко тук отдавна ми е познато...

Тя кимна.

– Вече чух за това. Сега и на мене ми е познато, Борис...

От Цюрих Волков се обади в санаториума.

– Та тя още ли е жива? – попита Далай Лама сърдито. – Е, добре, от мене да мине. Нека се яви.

Лилиан остана още една седмица в Цюрих, в хотел „Долде“. Почти през цялото време бе на легло. Изведнъж бе почувствувала силна умора. Всяка вечер температурата ѝ се покачваше, и то значително. Волков се посъветва с лекаря, когото бе повикал за нея.

– Тя трябваше отдавна да е постъпила в болница – заяви професорът. – Оставете я тук.

– Тя не иска да остане тук. Исква да отиде в планински санаториум.

Лекарят вдигна в недоумение рамене.

– Както искате. Но вземете линейка.

Волков обеща да последва съвета му. Но разбираше, че няма да го направи. Неговото преклонение пред живота не се простираше чак дотам, за да не знае, че прекалено голямата загриженост може да бъде също така пагубна за един болен, както и прекалено малката. По-опасно щеше да бъде, ако се отнася с Лилиан като с умирающа, отколкото да рискува пътуването с обикновена кола.

Лилиан посрещна Борис с усмивка. Откак болестта ѝ се бе влошила, тя бе станала по-весела. Сякаш тежкото ѝ състояние изкупваше неясното чувство за вина, което изпитваше след смъртта на Клерфе. „Болката от загубата на някого става по-поносима – мислеше Лилиан с лека ирония, – когато знаеш, че на самия тебе не ти остава много да живееш.“ Дори чувството ѝ на протест срещу болестта бе изчезнало след смъртта на Клерфе. Никой не убягваше от участието си, нито болният, нито здравият, и това създаваше някакво парадоксално равновесие.

– Бедничкият ми Борис! – възкликна тя. – Какво ти каза лекарят? Че няма да понеса пътуването ли?

– Нищо подобно.

– Ще го понеса. И то само защото ми се предсказва обратното. И ще живея още много години.

Волков я изгледа изумено.

– Съвсем вярно, душице. И аз чувствавам същото.

– Чудесно. Тогава налей ми една водка.

Тя му подаде чашата си.

– Какви измамници сме само – каза тя след известна време – с нашите евтинички трикове! Но какво друго ни остава? Когато човек се задушава от страх, те все някак му помагат... Превръщат се или във фойерверк, или във фантазмагория или в някоя дребна мъдрост, която скоро се стопява.

През един много мек и топъл ден те отпътуваха за планината. На половината път до превала пресрещнаха на един остър завой някаква кола, която спря, за да могат да се разминат.

– Холман! – Извика Лилиан. – Та това е Холман!

Човекът в насрещната кола вдигна глава.

– Лилиан! И Борис! Но...

Зад него нетърпеливо сигнализираше някакъв италианец, който караше един малък фиат и си въобразяваше, че е самият Нуволари.

– Само да паркирам колата – извика Холман. – Почакайте ме!

Той отмина немного напред, пропусна разгорещения италианец и се върна обратно пеш.

– Какво се е случило, Холман? – попита Лилиан. – Къде сте тръгнали така?

– Нали ви казах, че съм вече здрав.

– А колата?

– Взех я под наем. Видя ми се прекалено глупаво да пътувам с влак. Особено сега, когато отново ми предложиха договор!

– Договор! Кой ви го предложи?

– От предишната ни фирма. Вчера ми се обадиха по телефона. Нужен им е някой, който... – Холман замълча за секунда. После приглади назад косата си. – С Ториани вече са подписали договор, а сега искат да опитат и с мене. Ако всичко върви добре, скоро ще участвувам в помалките състезания. А след това и в големите. Стискайте ми палци! Колко е хубаво, че успех да се видя с вас, Лилиан!

За последен път видяха колата му от един по-висок завой. Отгоре тя напомняше някакво синьо насекомо, пълзящо надолу по шосето. Холман щеше да заеме мястото на Клерфе, така както Клерфе бе заел някога мястото на друг състезател и както някой друг пък щеше да заеме мястото на Холман.

Лилиан почина шест седмици по-късно в един светъл летен ден – толкова тих, че сякаш цялата природа бе затаила дъх. Тя умря бързо, неочаквано и в пълна самота. Борис бе слязъл за малко до селото. Когато се завърна, намери я мъртва в леглото ѝ. Лицето ѝ бе изкривено, а ръцете ѝ бяха впити в гърлото. Тя се бе задушила при кръвоизлив. Малко по-

късно чертите на лицето ѝ се изгладиха. Борис никога не бе я виждал толкова красива. И той си помисли, че тя все пак бе щастлива, доколкото човек изобщо може да бъде щастлив.

КРАЙ

© 1961 Ерих Мария Ремарк
© 1972 Венцеслав Константинов, превод от немски

Erich Maria Remarque
Der Himmel kennt keine Günstlinge, 1961

Сканиране и разпознаване: Уфтак Музгашки, 2006

ЖИВОТ НА ЗАЕМ
ЕРИХ М. РЕМАРК

Преведе от немски: В. Константинов
Редактор: В. Севова

Нац. немска. I издание. Лит. група IV
Темат. № 2420/1972 г. Изд. № 4989

Библиотечно оформление: Ал. Хачатурян

Художник на корицата: Ал. Хачатурян

Художник-редактор: М. Табакова

Технически редактор: М. Белова

Коректор: Е. Баланска

Дадена за набор на 30. IV. 1972 г.,

Подписана за печат на 25. XII. 1972 г.

Излязла от печат на 25. XII. 1972 г.

Формат: 59x84/16 Печатни коли: 17,50

Издателски коли: 14,53.

Цена на дребно: 1,10 лв.

ДИ „Медицина и физкултура“,

пл. Славейков 11 – София

Държавна печатница „Димитър Благоев“ – Пловдив

ERICH MARIA REMARQUE
DER HIMMEL KENNT KEINE GÜNSTLINGE
Roman

1961 by Verlag Kiepenheuer Witsch
Köln/Berlin

AUS DEM DEUTSCHEN ÜBERTRAGEN VON WENZESLAV KONSTANTINOV

Redigiert von V. Sevova
Verlag „Medicina i Fizkultura“
Sofia 1972

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2143>]